AURA FOCUS 2020

RENKLİ DYOLOGLAR

TÜRKİYE'NİN RENKLERİ

AURA İSTANBUL | dyo

AYHAN SİCİMOĞLU / SERTER KARATABAN
HİLMİ YAVUZ / EMRE ZEYTİNOĞLU
BEDRİ BAYKAM / OYLUM ÖKTEM İŞÖZEN
NEVZAT SAYIN / SERHAN ADA
BERAL MADRA / SERHAT KİRAZ
NEZİH BAŞGELEN / ERHAN İŞÖZEN
ŞERİF YENEN / JALE KULİN
ARZU KAPROL / ŞEBNEM BUHARA
GÜNSELİ KATO / BEKİR SERT
ALPARSLAN BALOĞLU / YILMAZ DEĞER

YouTube /dyoboyalari

AURA FOCUS 2020

RENKLİ DYOLOGLAR / TÜRKİYE'NİN RENKLERİ

AURA İstanbul Yayınları: 2
AURA FOCUS 2020
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ

İstanbul, Şubat / 2021
ISBN 978-605-69666-0-6

Kitap Tasarımı / *Cem Günübek*
Editör / *Gülçin İpek*
Deşifre / *Resmiye Altan*
Redaktörler
Burcu Agalar
Tuba Tellioğlu
Katkıda Bulunanlar
Seda Altan
Gökçe Çakır

Baskı / *Ömür Matbaacılık A.Ş.*
Yakuplu Mah. Beysan Sanayi Sitesi
Birlik Cad. No:20/1
34524 Beylikdüzü/ İstanbul
+90 212 422 76 00
www.omur.com.tr
Sertifika No: 47944

AURA İstanbul Mimarlık ve Şehircilik Araştırmaları Akademisi A.Ş.
Hasfırın Caddesi
Sinan Paşa İş Merkezi Kat: 4, D3
34022 -Beşiktaş / İstanbul
0212 261 4100
info@aura-istanbul.com
www.aura-istanbul.com
Sertifika No: 44846

© Copyright: AURA İstanbul

Bu kitabın her hakkı saklı olup, tümünün ya da bölümlerinin fotokopi, ofset, elektronik, teksir ya da başka yollarla çoğaltılması ancak AURA İstanbul'un yazılı onayıyla olabilir.

Bu kitap AURA İstanbul ve DYO Boya'nın ilgililerine özel hediyesidir ve para ile satılamaz.

AURA FOCUS 2020
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ

Ülkemiz boya sektörünün köklü markası DYO ve İstanbul Mimarlık ve Şehircilik Araştırmaları Akademisi - AURA İstanbul olarak, sektörü ve toplumu buluşturan projeler gerçekleştirmek amacıyla başlattığımız işbirliğimizi 2020 yılında da devam ettirdik.

Renklerin hayatımızdaki öneminin, farklı disiplinlerin bakış açısı ile ele alındığı Renkli DYOloglar söyleşi serisinin ilki, 1 Mart 2019'da İzmir Yaşar Üniversitesi'nde gerçekleşti. İkinci Renkli DYOloglar projesi, on iki AURA İstanbul destekçisi mimar ve tasarımcının konuk olduğu röportaj serisi ile devam etti. Serinin üçüncüsü ise 2020 yılı boyunca devam eden koronavirüs pandemisi nedeniyle online platform üzerinden gerçekleştirildi.

Proje çerçevesinde, hayatımıza renk katan isimleri Renkli DYOloglar: Türkiye'nin Renkleri teması ile YouTube üzerinden canlı yayınlanan sohbetlerde bir araya getirdik. Yayınları 1.3 milyondan fazla kişi izledi. 30 Mayıs - 13 Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen canlı sohbetlerde sırasıyla: *Ayhan Sicimoğlu-Serter Karataban, Hilmi Yavuz-Emre Zeytinoğlu, Bedri Baykam-Oylum Öktem İşözen, Nevzat Sayın-Serhan Ada, Beral Madra-Serhat Kiraz, Nezih Başgelen-Erhan İşözen, Şerif Yenen-Jale Kulin, Arzu Kaprol-Şebnem Buhara, Günseli Kato-Bekir Sert, Alparslan Baloğlu-Yılmaz Değer* konuk olarak ağırlandı.

Yayının konukları, kendi disiplinleri kapsamında edindikleri özgün bakış açılarıyla hem yaşamlarından hem de tarihten aldıkları referanslarla öznel renk tanımlarını bizlerle paylaştılar.

Renklerin; kendileri ve uzmanlık alanları için neler ifade ettiğinden üzerinde yaşadığımız toprakların katmanlı kültürel yapısının hayatımıza kattığı renklere, renklerin algısından bizde uyandırdığı hislere, konuşmacıların üretimlerinde rengi hangi yöntem ve bakış açısı ile ele aldıklarından renkten nasıl yararlandıklarına kadar birçok konu ele alındı.

Mimarlık, arkeoloji, coğrafya, doğa, moda, turizm, sanat, kültür, müzik ve gastronomi konu başlıklarından oluşan canlı sohbet serisi, on hafta boyunca iki konuşmacının farklı deneyim ve görüşlerini karşılıklı paylaştıkları bir formatta gerçekleştirildi. Canlı sohbet serisinden deşifre edilerek oluşturulan ve aynı başlıklar altında derlenen metinler ise konuyla ilgili araştırmacıların ve kitapseverlerin yararlanabileceği bu kitapta bir araya getirildi.

Her sohbetin yaklaşık bir saat sürdüğü canlı yayın serisine, sayfalarda yer alan QR kodu ile veya DYO ve AURA İstanbul'un YouTube kanalları üzerinden erişebilir, dilerseniz DYO'nun Spotify hesabından podcast olarak dinleyebilirsiniz.

Bu seriye katkıda bulunan tüm konuklarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Renk literatürüne hem dijital platform hem de bu kitap aracılığıyla katkıda bulunmayı amaçladığımız sohbetlerimizi keyifle dinleyip okumanız dileğiyle...

AURA İSTANBUL | dyo

İÇİNDEKİLER

AYHAN SİCİMOĞLU / SERTER KARATABAN	09
HİLMİ YAVUZ / EMRE ZEYTİNOĞLU	37
BEDRİ BAYKAM / OYLUM ÖKTEM İŞÖZEN	65
NEVZAT SAYIN / SERHAN ADA	93
BERAL MADRA / SERHAT KİRAZ	123
NEZİH BAŞGELEN / ERHAN İŞÖZEN	153
ŞERİF YENEN / JALE KULİN	179
ARZU KAPROL / ŞEBNEM BUHARA	209
GÜNSELİ KATO / BEKİR SERT	241
ALPARSLAN BALOĞLU / YILMAZ DEĞER	269

AURAFOCUS 2020
30/MAYIS/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
AYHAN SİCİMOĞLU
SERTER KARATABAN
YouTube /dyoboyalari

Serter Karataban Çevrimiçi canlı yayın, benim gibi teknolojiyi gerekmedikçe kullanmayan kişiler için oldukça zor. Pandemi döneminde çeşitli platformlardan bir şeyler yapmaya çalıştık ama Youtube üzerinden canlı yayın enteresan oldu benim için de. Yıllar önce okuduğum *Cesur Yeni Dünya* kitabının yazarı Aldous Huxley de işin buralara geleceğini tahmin etmemiştir sanırım. Ben gençliğimde uzun zaman müzikle uğraştım, sahnelere çıktım, konserlerde çaldım, mesleki olarak onlarca konferans verdim, konuşma yaptım ama genelde hep birisi beni tanıtıyordu. Salondaki insanlarla bir şekilde göz göze geliyoruz, göz teması kuruyoruz ve o dostça ortamı o zaman hissediyoruz. Şimdi bir tek seninle ben varız ve kimler nasıl izliyor hiçbir fikrimiz yok. Aslına bakarsan nasıl başlayacağıma da çok karar veremedim, bu konuyla ilgili sürçülisan edersek af ola.

Herkese hoş geldiniz, demek istiyorum. DYO Ailesi ile AURA İstanbul Mimarlık ve Şehircilik Araştırmaları Akademisi'nin ortaklaşa düzenlediği ilk canlı yayın etkinliğinin açılışını yapma onuru bana verildi. Türkiye'nin en büyük kurumlarından Yaşar Holding bünyesindeki DYO, biz mimarlar için anlam ifade eden büyük bir şirket. Dünyanın ve Avrupa'nın en büyük üreticilerinden, Türkiye'nin ise en büyük şirketlerinden biri; AURA, keza benim meslek hayatımda çok önemli yeri olan bir kurum.

Yirmi yılı aşkın bir süredir motosiklete biniyorum. Üç kıtada on binlerce kilometre yol yaptım. Gerek mesleki mecburiyet gerek kendi içsel merakımla çok yeni renkler, yeni kültürler, yeni bakış açıları keşfettim. Dünyanın belki de üçte birini gezdim. Ama hep farkında olmadan izlediğim birisi varmış. O da sensin çünkü gerçekten yemek merakından mimariye bakış açına kadar gittiğin, gezdiğin ülkelerden çok etkilendim. Benimkiler seninkiler gibi tatmin edici ve kaliteli seyahatler olmuyor. Ben sadece bir toplantı için Chicago'ya gidip gelebiliyorum ancak; tadını çıkaramıyorum, şehri görmüş bile olmuyorum çoğu zaman. Yine de bunu nasıl yaparım dediğimde, aklımda hep sen yandın ışık olarak.

Konumuz renkler olduğu için şöyle bir soruyla başlayalım: "Dünyayı gezmiş biri olarak en renkli bulduğun ülke, en renkli bulduğun kültür hangisi?"

Ayhan Sicimoğlu Güzel bir soru sordun. Düşüneyim şöyle bir… Hindistan, Katmandu, Afrika. Afrika müthiş! Geçen sene galiba Katmandu çekimlerindeydi, bir baktım ki yolun kenarında açık havada bir düğün var. Durduk. Bahçeye girerken açık havada kadınları görmen lazım. O kırmızı tonlarındaki renkleri… Bu kadar çok kırmızı ton var mıymış kardeşim, dedim. Yani o mora çalanlar, mordan dönenler, turuncuyu sollayanlar, inanılmaz bir renk cümbüşü… Fuşyanın yirmi tonu…

Serter Karataban Ben de bir cenazeye denk geldim hem Hindistan'da hem de Nepal'de. Hatta Ganj üzerinde bir yakma ayinine denk geldim. O renkler enteresan gerçekten. Çok ilginç bir yerden başladın.

Ayhan Sicimoğlu O yakma ayinine gittiysen, o zaman Varanasi'ye gitmiş olman lazım. Hindistan'da Ganj Nehri üzerindeki en renkli yakma yeri. Oradaki evler rengârenk, müthiş dekorlu. Meğer zengin büyük aileler orada, nehir üzerinde ev alıyorlarmış ve evin en yaşlıları bu eve gidip ölümü bekliyorlarmış. Orada ölmek istiyorlarmış.

Serter Karataban Bunu bilmiyordum. O zaman meditasyonda bekliyor.

Ayhan Sicimoğlu Bunlar çok pahalı evler. Nehre sıfır, kat kat ama ne oymalar ne renkler… Başka türlü bir süs. "Nasıl bir yer burası?" dedim. "Burada insanlar mı oturuyor?" diye sorduğumda "Evet, oturuyor," dediler, öyle kiralık falan da değilmiş bunlar. "Sahibi kim?" diye sorunca anlattılar, zengin ailelerinmiş o evler ama satılmıyor, devamlı bir yaşlı var evde. Ölüme yaklaştıkça orada oturup bekliyorlar. Reenkarnasyon ölüm değil çünkü bir daha doğacak sonra. Ölümden korkmuyorsun ki nasıl olsa bir daha doğacak, reenkarne olacaksın. Biliyor musun Varanasi neden öyle bir yer? Çünkü Ganj Nehri kuzeydeki dağdan aşağı doğru akarken tam

Varanasi'de bir kavis yapıyor ve tekrar kuzeye akıyor, Şiva'ya doğru yukarıya gidiyor. Kuzeyde oturan Şiva en önemli tanrı, aslında onun görevi yok etmek. Ama korkmuyorsun, çünkü yok ediyor ki bir daha doğasın. Yok eden, mahveden, ortalığı yıkan, herkesi öldüren bir tanrı ama korkmuyorsun çünkü iyilik yapıyor sana. Öyle bir durum var. Orada da babalar yakılıyor. Ganj Nehri'ndeki manzarayı görmüşsündür, yakarken birden çat bir şey düşüyor, bir kol düşüyor nehre yanarak. Ondan sonra bir de o nehrin suyunu içiyorlar.

Serter Karataban Tabii bir de nehrin üzerinde mumlar, tütsüler, çiçekler yanıyor.

Ayhan Sicimoğlu Koca bir tepsi alıp çiçek yüzdürdüm nehirde. Türkiye Cumhuriyeti'ne dua ederek. Orada biliyorsun bir dilekte bulunman lazım onu yakarken. O dilekler de hep ülkem için, eğitimli Türkiye için. Ak, dedim aşağıya ak, nehirden aşağıya pırıl pırıl, rengârenk. Bir sandal kiraladık, o mumlarla bindik. Ondan sonra orada yaktım, sandaldan bıraktım o yüzen tepsiyi, çok şekerdi, harikaydı.

Rengin babaannesi Afrika'da. Senegal'de bir camiye gittim bayram namazını kılmaya Grand Mosque of Dakar'da. Dakar'ın Ulu Camisi bizim tabirle. Dakar'ın Ulu Camisi, binlerce kişilik. Orada tek beyaz bendim. Çünkü beyaz yok orada, herkes simsiyah ama nasıl siyah, ayakkabı boyası siyahı, koyu renk gibi değil.

Serter Karataban Biliyorum Dakar'ı. Ben de proje yaptım Dakar'da.

Ayhan Sicimoğlu Müthiş... Adamlar iki metre, hepsine aşağıdan bakıyorsun ki benim boyum 1.87. Kadınlar da öyle,

altınlar var boyunlarında, koca koca altın küpeler takıyorlar, her taraflarında muska var. Adamların kollarında deriden bilezikler içerisinde muskalar, dualar var. Efenim çok merak ettim, dedim birine, o da bir kaldırdı elbisesini, belinde de var muskalar. Deri olduğu için onunla yaşıyorlar, oraya dikiliyor. Deri muska içinde dualar varmış; Karınca Duası, bilmem ne duası... "Grand boubou" işlemeli mor, sarı, yeşil, turuncu, pırıl pırıl elbiseleri var. Bu elbiselerin üzeri ve kolları altın sim işlemeli, bir de paçaları işlemeli pantolonu var. "Allahuekber" denince caminin içi rengârenk oluyor. Beni beyaz görünce de en öne davet ettiler. Şöyle kıldım namazı; cumhurbaşkanı Paris'e gitmişti, yoktu. Bayramda kaçmış onlar Fransız sömürgesi ya, içişleri bakanı, bilmem ne bakanı, bilmem ne bakanı ve öylece namaza durduk. Müthişti. Ama rengârenk... Ben de onlar gibi giyindim tabii. Benim kıyafetim sarıydı. İşlemelerim falan da vardı. Hem beyazım hem de onların kılığında gittim camiye, çok mutlu oldular.

Serter Karataban Çok saygı duyuyorlar o zaman. Afrika'da çok gezdim. Hatta Güney Afrika'yı motosikletle turladım bir miktar. Ama Senegalliler daha siyahı siyah bir ırk. Afrika'daki herhalde en siyah ırklardan biri.

Ayhan Sicimoğlu Tabii hası orası, babaannesi bu işin. Has, su katılmamış.

Serter Karataban O yüzden renkler ayrı güzel duruyor değil mi üzerlerinde? Rengârenk ya da bembeyaz giyindiklerinde...

Ayhan Sicimoğlu Tabii ki... Bir takkeleri var, ben takıyorum bana ibiş gibi oluyor o takke. Onların kafa yapısı falan da uzun, boyunları da kalın. Ciltleri parlak.

Hepsinin dışında, bir de dansları var. Renk deyince… Anlattıkça aklıma geliyor, ben Senegalliyim, hastasıyım elhamdülillah.

Serter Karataban Bu arada, dünyanın ikinci en büyük yağmur ormanı Gabon'da.

Ayhan Sicimoğlu Birincisi Brezilya, değil mi?

Serter Karataban Brezilya'da evet, ikincisi de Gabon'da. Hatta, dünyanın en eski fosillerinin bulunduğu yer diyorlar. Gabon'da yağmur ormanlarını gezerken bana palmiyeden çıkan bir içecek tattırdılar. *Palm Wine* diyorlar, yani palmiye şarabı ve bunun bir tanesi de Güney Amerika'da yapılıyormuş. Hiç tatma fırsatın oldu mu?

Ayhan Sicimoğlu Hayır.

Serter Karataban Limoni sarı bir rengi var.

Ayhan Sicimoğlu Hayır, ama aloe vera yaptıkları, ilaç yaptıkları palm mı acaba? O değildir ama onu benim tenime sürdüler Jamaika'da.

Serter Karataban Senegal'de çok büyük palmiye ağaçları var mıydı hatırlamıyorum ama onları bir tek Gabon'da gördüm, Librevil'de. Yağmur ormanlarına oradan gidiliyor. Merkeze yarım saatlik sürüş mesafesinde. Orası da biliyorsun, okyanus kıyısındadır, tam böyle Ekvator üstünde yer alır, bu yağmur ormanlarının içindeki dev palmiye ağaçlarından elde edilen içeceğe *Palm Wine* diyorlar. Palmiyenin içini kesiyorlar büyük bıçaklarıyla, içinden çıkan özsuyu ya da sıvıyı, güneşin altında bir şekilde fermente ediyorlar. O fermantasyondan sonra limoni sarı, tahmin ediyorum 20-25 dereceleri buluyor alkolü, enteresan bir içecek ortaya çıkıyor.

Ayhan Sicimoğlu Hayır, içmedim bilmiyorum onu, bana kısmet olmadı. Çok şarap içtik dünyanın her tarafında ama ona müşerref olamadık.

Serter Karataban Türkiye'de de bir sürü güzel yemeğimiz var, özellikle de Ege bölgesinde. Ben Muğlalıyım ve benim Selimiye'de büyükçe sayılabilecek bir zeytinliğim var. Üç bin küsur yetişkin ağacım var ama hiç ilgilenemiyorum ki o bölgenin yağları yurtdışında hep derece alıyor. İleri vade hayali olarak bende duruyor. 2010 senesinde toplamaya başlamıştım ama şimdi bakıyorum ki sen bu işin artık ilminin sonunu getirmişsin. Nefis bir yağ çıkardığını biliyorum.

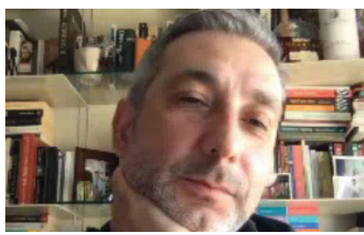

Ayhan Sicimoğlu Evet, teşekkür ederim.

Serter Karataban Ve biraz İtalyan ayarı...

Türkiye'den giden bir yağ olsa bile İngiltere'de, Londra'da en iyi markette satılıyor; üzerinde ise "Bottled in Italy" yani "İtalya'da şişelenmiştir" yazılıyor, menşei söylenmiyor. Biz bu işi bir marka haline nasıl getirmeliyiz ve bunu dünya renklerinin içine nasıl koymalıyız? Çünkü gerçekten birçok yerdeki yağdan daha iyi yağımız var.

Ayhan Sicimoğlu Şimdi bu dediğine katılmıyorum, çünkü yağlarımız o kadar iyi değil. Neden iyi değil? Zeytinlerimiz iyi ama… Yağlarımızı biz geç hasat ediyoruz. Çünkü biz Türkler sert yağ sevmiyoruz. Boğaz yanınca asit ama boğaz yanmasının asitle hiç alakası yok.

Biz Türkler eti de pişmiş, yanmış yeriz. Balığı da yanmış yeriz, balığın üzerini çizeriz. Yalvarıyorum lokantada, balığın üzerini

çizmeyin, diyorum. “Olur abi,” diyor garson, içeri geliyor, bir bakıyorum çizilmiş. “Ay, bunu ızgaracı çizmiş,” diyor. Lokantada balık ısmarlayınca ızgaracıya kadar gidiyorum, dibinde duruyorum, elini tutuyorum neredeyse. “Abi pişmez,” diyor, ben de “Yahu pişmeyecek içi zaten,” diyorum. “Abi olmaz, yapamam,” diyor. Yani bıçaklı elini zapt ediyorum, çünkü çizecek. Arkamı dönsem çizecek. Mesleğine hakaret sayıyor çizmezse üzerini. Ne oluyor, bütün balığın suyu akıyor, eti de yakıyor. Bakıyor içerisine, “Abi içi kırmızı, pişmemiş,” diyor. Gözünü severim bir et yedim İtalya’da, oranın meşhur bir etçisi, arkadaşım Dario Cecchini.

Serter Karataban Ben de gittim Dario Cecchini'ye, müthiş.

Ayhan Sicimoğlu Müthiş… Türklere âşıktır, sizi en öne oturtmuştur. Hele arkadaş olduğumuzu söylesen, gerçekten bırakmazdı akşama kadar seni.

Serter Karataban Upuzun bir masada, dünyanın her tarafından insanlarla ne et verirse onu yiyorsun. Arada bir sunumunu yapıyor, harika bir adam.

Ayhan Sicimoğlu Türkleri tam önüne oturtur. Adam bana et yaptı. Kızın biri bana yazıyor, “Ayhan Bey, İtalya’da çiğ et yediniz, babaannemin midesi bulandı, gitti içeri kustu siz eti yerken,” dedi. Babaannenin midesi bulanmış çünkü kanlı, içi soğuk yani kanlı derken ciddi kanlı.

Adam önce eti dik koyuyor. Youtube'da var. Et dik duruyor ızgarada sonra ters çevirip koyuyor. “Niye öyle koyuyorsun ya eti?” dedim. “Isıtıyorum ilk başta,” dedi. Yatırmıyor eti.

Ama et o kadar kalın ki dik duruyor ızgarada. Ondan sonra yatırıyor eti. Cıs cıs yapıyor, getiriyor, sonra onu böyle bir soyuyor kemiğinden, T-Bone. Bistecca alla Fiorentina oluyor, Floransa bifteği.

Serter Karataban Evet, çok meşhur.

Ayhan Sicimoğlu Hayvan da özel yetişir. Lokum gibi bir şey geliyor ama kanlar içerisinde. Onu Kuzey İtalya’da çiğ yiyorlar, yani et hiç pişmiyor, kıyma geliyor, çiğ. Steak tartar örneğin... Fransa’da içine biraz baharat falan koyarsın, belki üzerine trüf mantarı olabilir.

Serter Karataban Mevsimindeyse süper olur.

Ayhan Sicimoğlu Şimdi sen bunu Türk'e anlatamazsın, etin çiğ olması gerektiğini. “Abi yapma gözünü seveyim, biraz az pişir,” dedim. “İnek midende ‘mö mö’ der,” dedi. Yani “Olmaz,” dedi. Yıllar evvel rahmetli Balıkçı Hasan vardı Yeşilköy’de, ona gittik. Bir kız vardı yanımızda. Herkes rakı makı, kız, “Ben bir kola alayım lütfen,” dedi. “Abla balık ağlar midende kola içme. Balık midende ağlar ablacığım,” dedi. Böyle şeyler bizde var.

Zeytinyağı da bunun gibi. Ben size makarna yapayım, kimse yemez pişmemiş makarna diye. Ama ben de ona alıştım. Biz hamur yapacağız illa o makarnayı. Onun için zeytinyağımız da yumuşak olacak. Bir nedeni de biz yapmasını bilmiyoruz. İkincisi biz zeytin yiyen ülkeyiz, dünyada kimse bizim kadar zeytin yemez. Biz kahvaltıda dört çeşit zeytin yeriz. Çizme, sele, yeşil… Kimse yemez zeytini, Araplar yiyor bazen, Kuzey

Afrikalılar yiyor, Tunuslular yiyor ama bir Fransız, bir İtalyan, bir Amerikalı yemez. Zeytin yediğimiz için bizdeki zeytin üreticisi ağaca bakınca ilk önce zeytin görüyor, ben ağaca bakınca zeytinyağı görüyorum. Ağaca bakınca o, ben bundan kaç kilo zeytin alırım, diyor. Zeytini bekletiyor iyice, artık kapkara oluyor, çürümeye yüz tutmuş oluyor; ondan sonra topluyor ki çok yağ versin, o zaman yağlanıyor. Ben tam tersi. Ben Akhisar'da yapıyorum. "Ayhan Abi olmaz, toplama zeytini, daha olmadı ki," diyorlar. "Olmayacak ki!" diyorum.

Serter Karataban Erken hasat alacaksın tabii, en kıymetlisi o.

Ayhan Sicimoğlu Anlaşamıyoruz, anlaşamıyoruz. Ama yaptım ben. Bir İtalyan, bir İspanyol yağı gibi zeytinyağım. Tattıysan biliyorsun…

Serter Karataban Gördüm fakat daha tatmadım. Bir de acı zeytinyağı/Piccante Türkiye'de hiç yok, ilk defa sen yapmış olabilirsin.

Ayhan Sicimoğlu Acı ilk defa, ama benim acım Avrupa'da da yok. Avrupa'da zeytinyağcılar genelde maalesef hazır esans alıyorlar, konsantre acı. Onunla zeytinyağını karıştırıyorlar. Bir de yalandan dibine iki de kırmızı biber parçası atıyorlar, yalandan yani görüntü olarak, aslında biber esansı, biber değil. Ben ne yaptım? Ben jalapeno biberi buldum, Meksika biberi. Akhisar'da koca bir tarla, bunlar ne yapıyor, dedim. Meğer biber salçası yapıyorlarmış. Jalapeno biberi etli bir biber, Meksika biberi etlidir. "Bana on çuval veriyor musun?" dedim. "Ayhan Bey, rica ederim emriniz olur, şeref duyarız," falan filan dediler. O on çuval biberi fabrikamızda zeytini hamur yapan makinenin, kırıcının içerisine zeytinle beraber attım.

Serter Karataban Harmanlandı yani.

Ayhan Sicimoğlu Tabii ki damardan girdik biz. Öyle esansla mesansla değil. Fabrikada dalgıç gözlüğü taktık, çünkü gözümüz yaşarıyor kokudan. Ondan sonra bir yağ çıktı, yağ çok çok kuvvetli oldu. Laf aramızda biraz karıştırdım yüzde yetmiş bu, yüzde otuz da zeytinyağı koydum, yoksa zehir oldu yani. Otuza yetmişti onun formülü. Ama ben bu oranı bir hafta falan deneyerek buldum. 50-50 yaptım olmadı, 80-20, sonra 70-30'a karar verdim. Her gün deniyorum. Şarapta da öyledir, bir günde çok fazla şarap tadamazsın. Damak artık birbirine karışır, 24 saat bekleyeceksin, 24 saat sonra yeniden tadacaksın. Bunun en kötüsü Fransa'daki parfümcüler, haftada bir gün çalışıyor parfüm yapanlar. Burunları çok hassas onların. Milyarder adamlar, çok zenginler, çünkü komisyon da alıyorlar. Chanel No. 5'i buldun mesela, yırttın hayat boyu. Üç nesil torunun doyar.

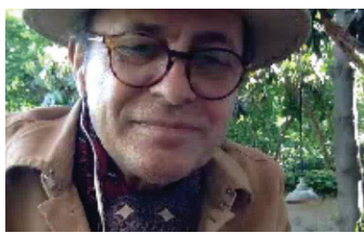

Serter Karataban Ve o burunlar büyük meblağlarla sigortalanıyor.

Ayhan Sicimoğlu Ben koku da çok sevdiğim için… Ama bir problemim var. Şarapçı arkadaşlarım benimle öpüşmüyorlar, git gene bir şey sürmüşsün, uzaklaş, diyorlar. Yani koronalı gibi yaptılar beni. Parfüm sürdüğüm için burunlarının dengesi bozuluyormuş.

Mantar avına gittik köpekle İtalya'da. "Abi, köpeğin kafasını karıştırdın, koku sürmüşsün. Ne olur, uzakta dur," dediler. Trüf mantarı bulan köpek. Ertesi günkü ava hiçbir şey sürmeden geldim, "Hah, şimdi oldu," dediler. Zeytinde de öyle, zeytini tadacağın zaman hiçbir şey sürmeyeceksin.

Serter Karataban Zeytin tadımları başladı şimdi mesela, Milas'ta fabrikalar açıldı. Şarap, viski tadımı gibi önce güzel bir koklatıp sonra gırtlağı yakmasını sağlayıp, ağızda çalkalatıp sonra içirtiyorlar zeytinyağı tadımında bile. Biraz öğrenmeye başladık.

Yakın zamanda bir yarışmada jüri üyesiydim. Öğrenci yarışmasıydı. Çocuklara, "Bir ürünün tasarımını yaptığınız zaman onun ambalajını da düşünmeniz lazım," dedik. Çünkü bu ürünü satacak olan şey marka, ambalaj. Senin yağların şişelerine bakınca o profesyonelliği görüyor insan.

Ayhan Sicimoğlu Beğendin mi?

Serter Karataban Çok beğendim. Hani eskilerin "Zarf mı mazruf mu?" diye bir tabiri vardı ya, gerçekten zarfı yani kılıfı içinin de aynası aslında…

Ayhan Sicimoğlu İnsan kılığı gibi, giyim gibi. Senin hayata olan özenini anlatıyor. Eğer öyle bir ambalaj yapabilirsen zeytinyağına, şarabına ya da imalatına her ne ise demek ki işine olan bir merakın var. Demek ki işinin iyi olma ihtimali yüksek. İyi olmak şart değil tabii, üç kâğıtçı da olabilirsin yani dışı harika da içerisine pamuk yağı da koyabilirsin. Mesele o değil tabii, muhakkak vardır da ondan bahsetmiyorum ama ihtimal olarak yükseliyor iş. Şık bir şişe ise bunun bir kötü tarafı var, bir yokuş aşağı durumu var diye düşünüp onu almıyorum. Şişe düz siyah ya da koyu yeşil ve ince olacak, çok inceler var onları sevmiyorum, dengesiz. Benim şişeme bakarsan karedir ve çok basittir. Hiç böyle fanfin fon bir şişe yoktur.

Serter Karataban Tabii tabii bence hikâye orada başlıyor zaten. Sadelik, güzellik. Tebrik ediyorum gerçekten. Peki, renkten konuşuyoruz, yemek konuştuk biraz, mimari olarak…

Ayhan Sicimoğlu Hastasıyım.

Serter Karataban Evet, zaten aileden bir mimarlık tarafın olduğunu biliyorum.

Ayhan Sicimoğlu Evet, babam Şahap Sicimoğlu mühendistir. Bütün mühendislerde böyle bir kompleks var mimarlara karşı. Mühendisler daha teknisyen adamlar ama işin gusto kısmı size ait olduğu için babam da galiba çok özenmiş mimarlara ama mimar değil mühendis olmuş. Yıldız Teknik Üniversitesi mezunudur. Türkiye'nin de o zaman ilk okumuş jenerasyonunun mühendislerinden. Hatta Atatürk öldüğü zaman 1938'de cenazeyi görmeye gitmişler koşarak Yıldız Yokuşu'ndan aşağıya doğru. Benimki bayılmış, kaçırmış cenazeyi, çok üzülürdü. "Ah, cenazeyi kaçırdım, bayıldım orada ben," diye. "Niye bayıldınız baba?" dedim. "Teessürden," dedi. Teessürden bayılma diye bir şey var, üzüntü demek teessür. Üzüntüden bayılmış böyle bir adamın oğluyum. Onun için her zaman övünerek söylerim. Neyse, benim mimar olmamı çok istemiş. İlk çocuğum oğlan olacak, mimar olacak, demiş. Benim adım Sinan'dır, Ayhan değildir. Ayhan Sinan Sicimoğlu yani esas adım Sinan olarak koyulmuş. Ayhan şöyle gelmiş; bir komşunun çocuğu varmış Ayhan adında, benim bir ablam var mimar Ayşe Sicimoğlu, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden mezun. Müthiş bir mimardır, müthiş de bir şahsiyettir. Bu komşunun çocuğu işte Ayhan'a ben doğunca,

"Bak bizim de Ayhanımız oldu," demişler. Ama esas adım Sinan'dır. Niye? Mimar Sinan'dan dolayı… Niye? Babamdan dolayı. Ben mimar olamayınca, yani olmayınca benden evvel olan ablam mimar olmuş. Ablamın bütün projelerine ben yardım ettiğim için aydıngere çizerim, rapido kullanırım, jiletle yanlış yerlerini silerim projelerin, maket bıçağı kullanırım, maket yaparım, perspektif çizerim. İple çizerdim şimdiki gibi bilgisayar yok o zaman.

Serter Karataban Bu söylediğin şeyler için şu anda kırk yaş altı mimarlar, "Ayhan Bey Fransızca mı konuşuyor acaba?" der.

Ayhan Sicimoğlu Evet, onlar hiç anlamıyor, rapido diyorsun, rapido bilmez. 03-04 devamlı tıkanır. Ondan sonra açamazsın, mürekkep donar. Sen bana ver projeyi, çizeyim sana ama bilgisayarda değil, elde. Ver projeyi, perspektifini çizer maketini de yaparım sana.

Serter Karataban Peki, gittiğin ülkelerde mimari olarak seni en çok etkileyen ne olmuştur?

Ayhan Sicimoğlu Beni en çok etkileyen açıkçası Peru'daki İnka duvarları oldu. Onun hastasıyım, o duvarlarda iki taş arasında sıva yok. İçinden *lock* ediyor, yani puzzle gibi. Nasıl yerleştirildi böyle dev gibi bir taş? Yani iki metreye üç metre yekpare ama onun yanları kare kare de değil, böyle tuhaf bir çizgide. Arasına bir kredi kartı sokamazsın ve taşların oturdukları yer içine doğru eğimli ve içinden *lock* ediyor. Nitekim İspanyol kolonisi çok gaddar. İnkaların bütün binalarının üzerini yıkıp üzerine kilise yapmışlar. Ama kiliseler Avrupa usulü, taşlar sıvalı. Depremde hepsi yıkılmış. Altından bu duvarlar çıkmış, bunlar yıkılmıyor çünkü. Bunların arasında sıva yok. Sen mimarsın bilirsin, bunlar oynuyor, 10 kuvvetinde depremde aynen duruyorlar.

Serter Karataban Japonların depremi çözme hadiselerinden bir tanesinin bu İnka medeniyetini incelemek olduğu söylenir. Gerçekten binaların altlarına koydukları yaylarla binanın bu deplasmanlara karşı gösterdiği direnci hesaplayıp ondan sonra bu konunun üstüne gitmişler. İşte, eskiden yapılan şeyler çok doğruymuş da İspanyollar enteresan, işgalci bir ırk.

Ayhan Sicimoğlu Çok fenalar, çok gaddarlar…

Serter Karataban İlk Dominik Cumhuriyeti'nden Haiti'ye geldikleri zaman oradaki bütün yerli halkı öldürmüşler. Ve bir gemi İspanyol, bir gemi de Afrika'dan getirdikleri yerlileri bırakmışlar, şu anda orada yaşayan herkes onların çocuklarının çocukları.

Ayhan Sicimoğlu Atlantik'te bir yanardağ adası olan Dominika Adası'na gittik. Yelkenliyle adaya yanaştık, orada bir kadın varmış Tayino, hiç karışmamış ve yüz on yaşındaydı kadın. Onu görmeye gittik. Kadın uyuyordu, göremedik. Kadın uyurken baktık. "Günde yirmi saat uyuyor," dediler. Yüz on yaşında…
Onlar Tayino işte, hakiki Kızılderili. Karışmamışlar. Hiç unutmuyorum kadının suratını, kapıdan şöyle baktık, uyuyan yerli kadın, yüz on yaşında, hiç unutamıyorum. Ada'da yaşanacak yer, sivri bir koni… Yanardağ patlamış, sönmüş, düzlük yok, onun için kimse oturmuyor. Az kişi oturuyor. Fransız, İspanyol kolonistler gelmemişler.

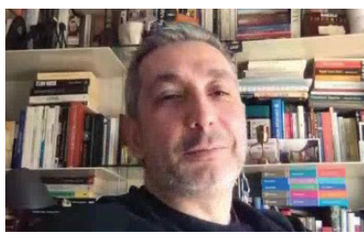

Yerli halk oturuyor, çok şeker bir adaydı, unutamıyorum. Beni bıraksanız da nasıl olsa artık iş yapmıyorum korona morona da var, şöyle birkaç ay dünyayı gezeyim kamerasız falan kendi başıma.

Serter Karataban İnternetin olduğu sürece sıkıntı yok. Senin programın çok yoğun, haftada üç gün program yapıyorsun internette, o yüzden problem olmayabilir.

Ayhan Sicimoğlu Bazı yerleri bir daha görmem lazım gibi geliyor, onlardan bir tanesi Dominika Adası. Başka nereye daha gitmem lazım mesela… Dominika'ya giderim kesin. Martinique'e giderim.

Serter Karataban Küba'ya gitmez misin?

Ayhan Sicimoğlu Küba'ya gitmem. Küba'ya sekiz defa gittim.

Serter Karataban E, yetmiş, tamam oldu.

Ayhan Sicimoğlu Bir de Küba eski İstanbul gibi. Eski halini bildiğim için yeni haline üzülüyorum. A burada bu yoktu, diyorsun. Eski bir İstanbullu olarak, İstanbul'un yeni haline çok üzülüyorum. Mimarinin haline… Hele siz mimarlar… Çok ayıp bir şey söyleyeceğim, beni ayıplamayacaksın değil mi? Bence bütün mimarlık okullarını kapatacaksınız, hepsini… Şehir plancıları da başta olmak üzere, bütün şehircilik bölümlerini kapat, işe yaramıyor çünkü. Eğer uygulayacaksanız okuyun, yoksa okumayın günah sizin emeğinize. Eğer uygulanmayacaksa seni niye okuttular ki.

Serter Karataban Kızmak bir yana, katılıyorum.

Ayhan Sicimoğlu Kapatın, yazık günah senin oraya verdiğin yıllara. Şimdi yapamadığına göre sen onları, senin okuduğun senelere günah. Git, kasap ol.

Serter Karataban Ve kıymetli de değil. Biliyorsun benim ofis Kuzguncuk'ta. Tarihi bir bina vardı ofisin karşısında, o binayı yeni sahipleri aldı, iki genç. Aslında pırıl pırıl da genç iki arkadaş. Öyle enteresan renklere boyadılar ki o binaları Ayhan abi. Yeşilin o tonunu nereden bulursun, boyacı bile boyamak istemedi. Hatta adam kaçar gibi işini bitirip çıktı. Bütün mahalle, Kuzguncuk halkı, imza topladı bu bina eski haline getirilsin lütfen, bu bir kültür varlığıdır, diye. Fakat inanır mısın, İstanbul'daki belki de önünde en çok fotoğraf çekilen bina o oldu.

Ayhan Sicimoğlu O da bizdeki kültürü anlatıyor işte.

Serter Karataban Evet, bu işin ne kadar eğitimini alsak da bir yere kadar icra edebiliyoruz. İnsanlar da senin zeytinyağı şişendeki gibi o rafinasyonu, o elemeden geçmiş olan, o ince bakış açısını fark edemiyor. O süs bizim birazcık arabesk genlerimizden geliyor. Ben biraz daha Yörük tarafındanım ama gene de hepimiz bu kültürün içinde harmanlandık. Hepimiz bir şekilde olduk. Aynı Hindistan'daki gibi. Hindistan'da bir kamyonun içini görmüştüm, hiç unutmuyorum. O ekstravaganza, o renk cümbüşü bir şekilde kamyonun içinde… Her türlü renkten dokunmuş kilim, püsküller… Mesela o kültür, o Doğu'dan gelen renklilik bizde de birazcık var ama renklerin anlamını bilmeden, aslında maalesef bunları bizde hangi duyguyu uyandırdığını bilmeden uygulamaya çalışıyoruz.

Bunun için belki eğitim vermek lazım. Bunları anlatmak lazım. Dediğin gibi belki Afrika'yı görseler, gerçek rengin ne olduğunu bilirler.

Ayhan Sicimoğlu Simi Adası'ndaki, bize çok yakındır biliyorsun, Türklerin hepsi görmüştür, orada herkes de Lokantacı Manos'u tanır. Manos, çok eski bir arkadaşımdır. Çocukları bile doğmamıştı daha. Çocuklar şimdi kırk yaşında. Yıllar evvel gittiğim zaman barmendi o, lokantası yoktu. 70'lerin başında gittim, düşün. O zaman birbirine girdi ortalık. Türk bayraklı bir tekne geldi diye. Sahil koruma falan geldi, yanıma demirlediler. Niye geldi bu, diye. Türkler gelemezdi ki oraya, Kıbrıs Savaşı vardı zaten...

Serter Karataban Şimdi limandan giremezsen Simi'ye, adanın hemen arka tarafındaki kayalıklardan girebiliyorsun, pasaportun yoksa bile giriyorsun.

Ayhan Sicimoğlu Yıllar sonra kamera ile gittiğim zaman arkadaşıma sordum, "Nasıl oluyor bu evlerin hangisi yeni hangisi eski onu bile anlamıyorsun?" diye. "Burada çok zor izin alınır," dedi. "Rodos'ta bir kurul vardır," dedi, adaların baş şehri Rodos, "Sekiz kişi vardır kurulda; peyzaj mimarları ve mimarlar, ressamlar, filozoflar..." Ve iki de lokal adam var kurulda. Çünkü siz mimar olarak öyle ekstravagan şeyler düşünüyorsunuz ki... Ama sen orada oturmadın ki... Orada oturan adam, "Kışın oradan çok fena eser poyraz. Oraya pencere koyma," diyor. Onu bilmiyorsun mesela mimar olarak. Bir de köylünün babası, dedesi kaç jenerasyon o adada oturmuş. Her türlü rüzgârı biliyor, güneş nereden doğacak biliyor,

akşam güneş nereden batacak biliyor, ev nasıl kuruyacak biliyor. Son dakikasına kadar güneş alacak ki ev kuru olacak yoksa rutubetli olur. Rüzgâr alırsa ev, soğuk olur ısıtamazsın, yazın da bilmem nerede olmazsa soğutamazsın, bunun gibi bir sürü konu var.

"Bizde bir de katalog var," dedi. "Sen istediğin renge boyayamazsın. Katalogdan seçeceksin ve toprak rengi olacak." "Bir ev mor yapmış, ne alakası var bunun toprak rengiyle?" dedim. "E, o mor istemiş kuruldan geçirmiş, kurul 'bir tane orada nazar boncuğu olsun' demiş," dedi. O mor da çok yakışmış. "A, bizim adada bak hiç plastik sandalye göremezsin, yasak olduğu için değil, biz kültürümüzle öyle şey yapmayız," dedi. Yani yasaklarla değil, kültüre işlemiş. "Çok bağırdık yirmi sene evvel, Türklere baksana ne güzel oteller yapıyorlar. Bize izin çıkmıyor bir türlü diye. Atina'ya adamlar yolladık," dedi. Milletvekilleri falan bulmuşlar Atina'dan bu izin çıksın diye. Milletvekili demiş ki "Benim yetkim ve öyle bir şeye salahiyetim yoktur. Bu kurul hükümet üstü. Kuruldan geçmeniz lazım, bizim bir şey deme yetkimiz yok." Hiçbir milletvekili kurula telefon açıp da kardeşim şu benim yeğenim olur, bizim partiden, çıkarın şunun iznini, deme hakkı yok, diyemiyor. "O zaman bas bas bağırdık Atina'ya. Türkler otel yapıyorlar, biz burada fakir kaldık diye. Allah'tan izin vermemişler. Geçen gün Giorgio Armani geldi. Bizim adayı Ege'nin en güzel adası seçmiş adam. Mecmuada yazdı. Allah'tan Türklere uyup da yapmadık otelleri," dedi.

"Bak, balkonda bir tane sandalye plastik," dedim. "Nerede, nerede?" diye bakındı. "Yeni evlendi, Atina'dan geldi," dedi.

"Kültürü yoktur onun," dedi, hemen telefon açtı. "Ne yapıyorsun ya?" dedim. "Kocasını arıyorum," dedi. Şimdi düşünsene bizdeki durumu, "Hüseyin Bey, hanımınız plastik sandalye koymuş," dese birisi, "Evimi mi gözlüyorsun?" der koca.

Serter Karataban Ben gözlemiyorum da Ayhan gözlüyor, diyebilir o zaman.

Ayhan Sicimoğlu Bıçağı alıp adamı doğrar. Var mı öyle bir şey? Kadının kocasını aradı, "Hanımına söyle, balkonundan plastik sandalyeyi kaldırsın," dedi lokantacı. Lokantanın sahibi, belediyeden de değil, hani öyle bir yetkisi de yok.

Serter Karataban Yani o kültür yok. Bana bir anını anlatmıştın. Merenda'nın şefi. Adam restoranı satın alıyor, satın almasına rağmen restoranda istediği yemeği yapamıyor ki kendisi ünlü bir şef. O anını paylaşır mısın?

Ayhan Sicimoğlu Film çekiyorum Nice'te. Yemek de çekmem lazım. Orada bir arkadaşım var, dükkân sahibi. Çok şeker adam… O da müzisyen, saksafon çalıyor, ona uğrarım hep. Bana plak satar, tişört alırım, biraz müzik dinleriz bir şampanya açar. "Merenda var, git, sahibi arkadaşım. Ararım ben, onunla konuş," dedi. "Peki," dedim, gittim. Adam "Oo, hoş geldiniz," dedi. "Türk televizyonları için bir yemek filmi yapacağım. Sizi çok methettiler ama ben yemek göstermiyorum, benim filmin adı 'Gastronomi Maceraları'. Siz bu işi nasıl yapıyorsunuz? Onun hikâyesi. Sizinle sabahtan başlayalım, bütün güne katılalım," dedim. "Peki," dedi. "Lütfen sabah yedi buçukta gelin, iki bisikletle alışverişe gideceğiz," dedi. Bisikletlerin önünde sepet var, kameraları da aldım.

Ben, iki kameraman atladık iki bisiklete, adamla pazara gittik. Pazarda herkes adamı tanıyor. Yumurtayı aldığı kadın atmış beş yaşında, kendi tavuklarının yumurtasını her gün pazarda satıyor. Balıkçı kadın çok komikti. Dişleri bile yok, oradan balık aldık. Oradan İtalyan asıllı birinin, yerin dibindeki pırıl pırıl atölyesine gittik, makarnaları aldık. Makarnayı taze yapıyor. Oradan gittik zeytinyağcıya. Lübnan asıllı çıktı zeytinyağcı. Bana, "Brezilya'dan mı geldiniz?" dedi, "Hayır" diye yanıtladım. "Türkiye'den geldim." "Antakya, zeytinyağının ülkesinden gelmişsiniz," dedi. Orada uzun bir masa, bir sürü zeytinyağı, yanlarında ekmekler, tadıyorsunuz zeytinyağları ve her bir yağın yanında da o yağın nereden geldiği yazıyor. Tunus, İtalya'nın şu bölgesi, Fransa'nın şu bölgesi, İspanya... Efendim en iyi yağı da İspanyollar yapar. İtalya'dan daha iyidir bana göre.

Serter Karataban Türkler yapacak inşallah da bakalım.

Ayhan Sicimoğlu İnşallah. Neyse tattık. "Antakya'nın yağı yok mu?" dedim. "Antakya'dan hiç yağımız yok," dedi. "Ben size yollarım," dedim. Adamla geldik, sonra bütün çalışanlar, garsonlar, bulaşıkçı, herkes oturdu, bir masada yemek hazırlığına başladı. Patatesleri soyanlar, fasulyeleri ayıklayanlar… Herkes ama bütün çalışanlar kapıdaki teşrifatçı kız dahil, garson, bulaşıkçı, aşçı, beraber yapıyorlar yemeği. Sonra yemekleri ocağa koyduk. Biz tekrar çıktık, gezdik. Zeytinyağcıya o zaman gittik. İlk başta gitmedik, sadece alışveriş yapmıştık. "Aşağı yukarı yirmi küsur yıldır tek menü vardır. Burayı alırken Negresco'nun şefiydim, (Negresco Nice'in Pera Palası'dır. Tarihi bina, tarihi otel, deniz kıyısında, önü

yol ve deniz, kubbeli, çok eski yani oranın en eski oteli) ama yemeğe buraya gelirdim. Kendi mutfağımdan yemezdim," dedi. Yani Negresco'nun şefi demek ki yemeğe de oraya gelirmiş. "Yaşlı karı koca sahibi vardı. Her gün gele gide onlarla arkadaş olduk," dedi. "Biz burayı satmak istiyoruz ama butik vb. de olmasını istemiyoruz. Lokanta olarak devam etmesini istiyoruz, keşke biri olsa da devretsek," demişler buna. Bu da "Ben artık sıkıldım lokanta şefi olmaktan, kendi işim olsun, ben devralayım," demiş. "Olur ama bir şartımız var," demişler. Neymiş şartları biliyor musunuz? Menüyü değiştirmemesi! "Yahu, Negresco'da şefim," demiş ama "Hayır, yapamazsın," demişler. "Bu menü devam edecek, biz ölene kadar. Öldükten sonra değiştirirsin. Biz gelip kontrol edeceğiz." "Ben o şartla aldım, saygı duydum, bir tane daha bir şey ekleyeyim diye menüye on beş gün uğraştım," dedi. On beş gün sonra ekleme izni aldım menüye, sana ne yahu adam paranı aldın, gittin. Hayır, öyle değilmiş, adam kabul etmemiş. Şimdi bizde böyle bir şey olur mu? Orası butik olur, bilmem ne olur.

Serter Karataban Kebapçı bile olabilir.

Ayhan Sicimoğlu Çok güzel kebapçı olur. Dönerci olur cadde üzerinde.

Serter Karataban Muazzam bir saygı gerçekten… Bu ancak eğitimle olabilecek bir şey. Eğitimin kültürün içine işlemesi lazım insanların birbirine saygı duyabilmesi için.

Ayhan Sicimoğlu Yaşlı karı kocanın isteği tuhaf zaten, adamın da büyük bir şef olarak bunu kabul etmiş olması başka bir tuhaflık. Yani olacak şey mi? Hiç unutmadığım hikâyemdir.

Muhakkak gidin ama yer bulamazsınız. Öğle vakti gitmeyin, para da vermezsiniz. Yersin, yersin, sonunda da 15-20 euro verir çıkarsın.

Serter Karataban Venedik'te tavsiye edeceğin bir restoran var mı böyle lokal olan?

Ayhan Sicimoğlu Var. Adını unuttum, yerini tarif edeyim, Venedik'te çok da güzel bir yer var. Venedik'in dışında bir itfaiye meydanı var. Orayı kimse bilmez, bilmiyorum gittin mi? itfaiye meydanında şu anda bir tane lokanta var. Hâlâ açık mı bilmiyorum. Halk ve itfaiyeciler de orada yiyor, bir halk lokantası, yani turist orayı bilmez. Turistlerin lokantaları var ama onlar çok pahalı ve işe yaramaz.

Bir otomobil firmasının gezisine katıldım bir tarihte. Çok lüks bir otelde son günümüz, ben de dedim ki artık lüks otelleri bırakın gelin peşimden… Gidelim, yürüyelim, bir meydan seçelim. Gittik, yürüdük, halka karıştık. Lüks otelden çıktık, tabii sağa sola, İtalyanlara soruyorum. Bunun gibi işlerde tavsiye soracağınız insanı iyi seçmeniz lazım. Hem kılık kıyafet olarak hem de her insana soramazsın nerede yemek yiyelim diye. O seni anlamadan seni turist zannederse, sana turistik yer söyleyecektir bizim yemekleri yiyemez nasıl olsa bu diye. Biraz sohbet ettikten sonra güzel bir yer söylesene şöyle bizim deneyeceğimiz, sizin de yediğiniz, yani pek turistik olmayan diye sorduktan sonra bir meydana geldik. Nefis bir yemek yedik orada. Bir de ben mutfağa girince, mutfakta şeflerle akıcı bir İtalyanca ile sohbet edince ortam iyice rahatladı. Lisan çok önemli bu arada. İtalyanlarla İtalyanca konuşunca çok rahatlıyorlar.

Bana, “İtalya’nın neresindensin, güneyindensin galiba?” diyorlar. Ben, “Yok, Türk’üm,” deyince şaşırıyorlar. “Romalı gibi konuşuyorsun,” diyorlar. Benim Roma aksanım var İtalyancada.

Serter Karataban Sen uzun yıllar kalmıştın değil mi Roma’da?

Ayhan Sicimoğlu Kaldım, evet.

Serter Karataban Çin’de ya da Uzakdoğu’da restorana gitmek istediğinde, kesin turistik olana gitmen lazım çünkü lokal olanı yersen ölebilirsin.

Ayhan Sicimoğlu Ölebilirsin. Hepsinde değil ama çoğunda.

Serter Karataban Evet, öyle bir sıkıntı var hakikaten.

Ayhan Sicimoğlu Pekin’de meşhur Pekin Ördeği arıyoruz. Öğrendik ki meğerse onun kralı New York'taki China-town'daymış. Yani Adana'da Adana Kebap istiyorum ama Adana’nın kebabının iyisi İstanbul’da artık gibi olmuş. Allah Allah, diyorum, ağzımın tadı yok galiba diyorum, beğenemi-yorum bir türlü. Sonunda bir başka yere götürdüler salaş bir yere, orada yedim. Meğerse beni biraz daha böyle fanfin fon lokantalara götürüyorlarmış.

Serter Karataban Tabii lokal olan zorlayabilir. Benim böyle Afrika'da garip tecrübelerim var, yani ne yediğimizi bilmeden yedik.

Çok güzel bir sohbet oldu Ayhan ağabeyciğim.
Çok teşekkür ediyoruz.

Ayhan Sicimoğlu Sağ olasınız Serterciğim, bütün arkadaşlarınıza da selamlar. DYO'ya da teşekkürler, en kısa zamanda görüşmek üzere.

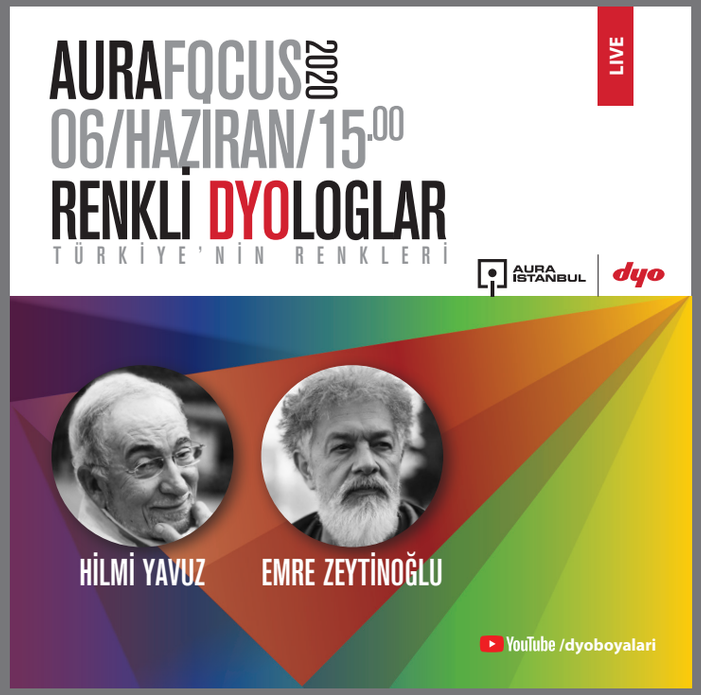
AURAFOCUS 2020
06/HAZIRAN/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
HİLMİ YAVUZ
EMRE ZEYTİNOĞLU
YouTube /dyoboyalari

Emre Zeytinoğlu Konumuzun ana maddesini renk oluşturuyor. Hilmi Yavuz, benim için öncelikle bir şairdir. Bir şairle nasıl renk konuşabilirim diye düşündüğüm zaman zorlanabilirdim, ama benim büyük bir avantajım var bu konuşmada, Hilmi Yavuz aslında bir felsefecidir. Felsefe ile şiir arasında da çok sıkı ilişkiler kurmuş bir şairdir. Dolayısıyla renk konusunu Hilmi Yavuz hocam ile konuşurken çok fazla zorlanacağımı düşünmüyorum açıkçası. Ancak bir gün karşılaştığımızda renk meselesinden söz ederken bana demişti ki: "Benim için iki renk vardır; sarı ve kırmızı. Gerisini ben bilmem." Şimdi bu, işin esprisi tabii… Umarım bir gün futbol konuşuruz da onun muhabbetini de yaparız. Fakat şimdi konuya girerken onun yıllardır aklımda kalmış ve hatta, -hayatımı değiştirdi

demeyeyim ama- önüme açık bir ufuk sermiş bir yazısıyla giriş yapmak istiyorum. 1990'lardan kalan bir yazı. 1996 galiba kitabın çıkışı, edebiyat, dil ve sanat üzerine birtakım yazıların olduğu bir kitap. Bu yazının başlığı "Şiir ve Harfler". Bizim konumuz şiir ve harfler değil, ama burada bir mesele var: Renkle şiiri birleştirebileceğimiz ya da bunları bir arada konuşabileceğimiz felsefi bir mesele var aslında. Oradan çok kısa bir giriş yapmak istiyorum size ve sonra konuşmaya başlayacağız.

Hilmi Yavuz'un Rus dilbilimci Roman Jakobson'un söyledikleri üzerine yorumları var. Mesela Jakobson diyor ki: "İ'nin mi yoksa u'nun mu daha koyu olduğunu soralım. Bazıları bu sorunun bir anlamı olmadığını söyleyecektir. Ama hiçbiri i'nin daha koyu olduğunu söylemeyecektir. Ancak burada önemli bir olgunun altını çizmeye gerek var, bu harfleri içeren sözcüklerin dile getirdikleri anlam kuşkusuz çok farklıdır. Seslerin duyulara gönderme yaparak kurduğu anlam ki bu sinestezik bir anlam (yani sinestezik eş aldığı *sin* Yunanca eş, anestezist de biliyorsunuz algı demek). Tıpkı müzikte olduğu gibi cılız ve belirsizdir. Sözcüklerle betimlenebilir ama sözcüklere çevrilemezler. Sözel anlamdan farklı şeylerdir çünkü bu. Kendi başlarına bir anlamları yoktur ama sözcüklerin anlamlarına bir etki yaparlar." Sonra buradan Hilmi Yavuz hoca bir referans veriyor, diyor ki: "Voyelles" şiirinde -yani sesli harfler zannediyorum o anlama geliyor- artık bu Rimbaud'nun şiirindeki sesli harflerle renkler arasında doğrudan bağlantı kurulur. Şimdi yeniden bir sinestezi, eş algı meselesine geliyoruz. Ve şiirle renk arasındaki bu ilk ilişkiyi, bu kısa alıntıdan tespit etmiş oluyoruz. Bu sinestezi meselesi belki de Platon'dan başlayan enteresan bir felsefi kabın içinde yer alıyor. Çünkü aslında teolojik de bir mesele. Yani bütün dönemlerde felsefeyi ilgilendirmiş bir mesele. Çünkü idea her şeyi kapsayan bir şey ya da tanrı her şeyi kapsayan bir şey, evren bir birlik ilkesi içinde böylece. Ortaçağ'ı kesip bugüne kadar gelen, teknolojik pozisyonda da onu algılayabildiğimiz durumda, bugüne kadar gelen bir kavram bu sinestezi. Evrende her şey birdir ve dolayısıyla renk, ses, ısı bunların hepsi aynı dalgalanmalar ve titreşimlerden ibarettir. Ama biz bunları tabii ki biyolojik yapımıza göre ayrı ayrı algılamak durumundayız. Belirli nanometrelerle sesi algılıyoruz, belirli nanometrelerle rengi algılıyoruz vs. ama bunların bir birlik ilkesi içinde aynı şeyler olduğunu bütün felsefeciler neredeyse yazdılar. Şimdi bu açılışı yaptıktan sonra doğrudan doğruya Hilmi Yavuz hocaya "Sizin şu şiiriniz ne renktir?" diye sormayacağım, ama şunu sorabilirim: Renklerle sesler ya da sözcüklerle renkler arasında psikolojik ya da sembolik anlamlar daha derin biçimde nasıl kurulabilir? İlk önce genel olarak başlayalım ve sonra hemen sizin şiirlerinize gelmeyi deneyelim.

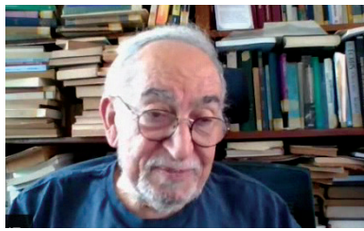

Hilmi Yavuz Bu giriş için teşekkür ederim. Aslında dediğin gibi sesler ve harfler arasında böyle bir sinesteziden elbette söz

etmek mümkün. Zaten benim yazımdan da gerekli bölümü alıntıladın. Şimdi şöyle, o yazıda da bu meseleye ilk kez poetik olarak, yani şiirsel olarak, ilk değinen kişinin ünlü Fransız Şair Arthur Rimbaud olduğunu söylüyorum. Rimbaud'nun "Voyelles" yani "Sesliler" diye bir şiiri var. O şiir şimdi önümde. Rimbaud, harflerle renkler arasında nasıl bir bağlantı kurmuş bunu görelim. "Voyelles"in ilk dizesi "A kara, E ak, İ al, U yeşil, O mavi". Yani sesliler üzerinden, sesli harfler üzerinden A'yı karayla, E'yi akla, İ'yi alla yani kırmızıyla, U'yu yeşille, O'yu mavi ile ilişkilendiriyor. Bu şiirin devamında ayrıca yine arada gülüşüne "İ" diyor, kutsal borazan "O" diyor, "Sana ey Omega ey o mor ışığı gözlerinin" diyor… Vesaire vesaire… Burada Rimbaud'nun "Voyelles" ile yani bu seslilerle bu renkler arasında nasıl bir bağlantı kurduğunu ve bu bağlantının bir nedensellik ilişkisi içerip içermediğini söylemek mümkün değil. Yani bu konvansiyonel bir şey değil. Biz genellikle "A" harfini duyduğumuz zaman "A" harfi karadır demiyoruz. Böyle bir konvansiyon yok. Dolayısıyla burada senin de belirttiğin gibi, bu sinestezinin nasıl gerçekleştiği konusunda herhangi bir bilgimiz olmadığı için bu tür ilişkileri biz tamamen konvansiyonel olarak değil, keyfi olarak yapıyoruz. Ama şu önemli, konvansiyon olan durumlar da var. Ama onun dışında renklerle göstergeler arasında da bir konvansiyon var. Trafik lambaları mesela… Trafik lambalarında böyle bir konvansiyon var. Soruyorsunuz trafik lambalarında kırmızı neyi gösterir diye; herkesin vereceği cevap, en azından o dile hâkim olan herkesin vereceği cevap nedir? Kırmızı 'Dur'dur.

Çünkü orada gösteren gösterilen ilişkisi dilbilim bağlamında kuruluyor. Gösteren kırmızı, gösterilen yani anlamı 'Dur'dur. Onu herkes biliyor. Yani trafik lambalarının altında geçmeyi bekleyen insanların bildiği bir şey bu, o yüzden konvansiyon. Demek istediğim, şiirde bu tamamen şairin keyfine bırakılmış bir şeydir. Ama gündelik yaşamda bunu bir iletişim dili olarak kullanmaya kalkıştığımızda ister istemez bunun bir konvansiyonlaşma, yani herkesin bildiği renklerle göstergeler arasında, gösterilenler arasında bir bağıntı olduğu da ortaya çıkıyor. Benim de konvansiyon dışında, keyfilik konusunda şiirim var. Ben de bir şiirimde renklerle harfler arasında bir bağıntı kurmuştum. Şöyle, ben de "İ" kırmızı diyorum mesela, "E" beyaz, "O" mavi, Rimbaud'yu tekrarlamışım ve "Harfler ve Şairler" adlı şiirimde böylesine bir denemeyi de yapmışım. Benim dışımda, sanıyorum İlhan Berk de harflerle şiirler arasında böyle bir bağlantı kuruyor. Zaten demin sözünü ettiğim Arthur Rimbaud'nun "Voyelles" şiirini çeviren de İlhan Berk'tir. İlhan Berk'in bu konuda Rimbaud'dan bir anlamda esinlendiğini söylemek yanlış olmayacak. Çünkü o da "A'lar V'ler U'larla olmak Paul Klee'de uyanmak" gibi birtakım dizeler yazıyor. Şiirlerinde böyle birtakım dizeler var, harflerle renkler arasında ilişki kurduğu.

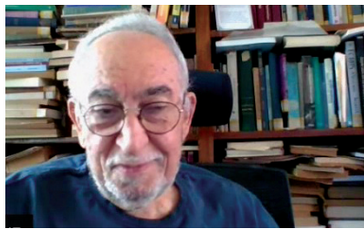

Emre Zeytinoğlu Trafik lambalarında olduğu gibi bir göndermesi var. Ve o gönderme, insanı okurken ya da dinlerken yönlendiriyor tabii. Fakat bir de hepsinin, bütün bu konuştuklarımızın altına yayılmış, biraz önce söylediğim gibi

felsefi de bir temeli var bunun. İlk kez Yunan felsefesinde telaffuz edilmeye başlanan, evrende her şeyin, yani renklerin ve seslerin bir olduğu üzerine hemfikir olma durumu var. Bunların idealde böyle olması gerektiği üzerine bir düşünce var. Mesela Aristoteles'te de rastlıyoruz bazı müzik kalıplarının bazı renklerle ifade edilebileceğine. Bunun altında bütün o algı faktörlerini bütünleştirici bir felsefi taban olduğunu düşünüyorum. Sadece göstergelerle ilgili bir şey değil, evet tabii biz ona göre yaşıyoruz, ama bir de böyle bir kabullenme var gibi geliyor bana.

Hilmi Yavuz Yani benim söylemek istediğim şu; konvansiyondan söz ederken konvansiyonun bir dil olduğunu, dolayısıyla renkler bağlamında gündelik hayatta bir anlaşma ortamı kurulduğunu söylemek istemiştim. Öbür alanda yani bir şiir alanında olsun, bir müzik… Çok haklısın, mesela resim yaparken… Diyelim renkleri kullanırken hangi rengi kullanmak gerektiği konusunda bir tavır alırken, müziğe kulak verdiğini bildiğimiz bazı ressamlar var, bu da mümkün. Ama dediğim gibi bu birliğin temelde bir konvansiyonu olmadığı için, yani resimde olsun, müzikte olsun, şiirde olsun, başka alanlarda olsun, renklerle sesler, sözcükler ve harfler, notalar arasında olduğu gibi herkesin bildiği ve herkesin kabul ettiği konvansiyon bir dil söz konusu olamadığı için bunu bir keyfilik olarak algılamak durumundayız. Başka bir durum söz konusu değil. Dolayısıyla, eğer böyle bir birlik varsa ki hiç şüphesiz var… Bu birliğin nasıl ve hangi koşullarda ortaya çıktığını bilmiyoruz.

Şöyle oluyor her şairde, her ressamda ya da her müzikçide, kompozitörde ayrı bir biçimde ortaya çıkıyor. Biri beyaz diyor, öbürü sarı diyor, öbürü yeşil diyor vs. O anlamda konvansiyon yok. Ama öbür tarafta, gündelik yaşamda bir dile dönüştüğünde o ister istemez bir konvansiyon haline geliyor, o zaman biliyoruz hangi rengin neyi gösterdiğini şüphesiz.

Emre Zeytinoğlu Fakat sürekli olarak ressamların, şairlerin ya da müzik insanlarının bu konuyla uğraşması bunun bir türlü gündemden kalkmamış olması, gerçekten enteresan.
18. yüzyılda Louis Bertrand Castel bir klavsen yapmayı düşünüyor. Tuşlara basıldığı zaman notaların gerçek ışıklarının ya da gerçek renklerinin ortaya çıkabileceği bir şey. Sonra Georg Philipp Telemann gidip o klavsen ile ilgileniyor. Bu çaba sürekli olarak gündemde. Mesela o Rimsky-Korsakov'un "Mlada" diye bir operası var, renkler ve sesler meselesi… Bu, gündemden kalkmayan bir şey.

Bunu yavaş yavaş artık sizin şiirlerinizin psikolojik yönüne ya da sizin de belirttiğiniz gibi antropolojik ya da sembolik tarafına getirmeye başlayalım. Örnekler vermeye başlar mısınız, ister misiniz?

Hilmi Yavuz Aslında Lévi-Strauss'tan beri biliyoruz, antropologlar da bize gündelik yaşamın ya da kültürün daha doğrusu bir dil gibi yapılandığını söylüyorlar. Mesela bunlardan biri benim de çok değer verdiğim, Cambridge'li bir antropolog Edmund Leach, özellikle gündelik hayatta, evliliğe giriş ve evlilikten çıkış bağlamında gelin ve dul arasındaki bağıntıyı

incelerken diyor ki; dikkat ettiyseniz gelinler hep beyaz giyerler diyor. Bu evliliğe giriş anlamına geliyor. Gelin kıyafeti beyazdır genellikle. Ama çıkışı imleyen dulluk ise genellikle siyah ile imlenir. Dolayısıyla gelinle dul arasındaki karşıtlığı biz beyaz-siyah karşıtlığı olarak genellikle kavrarız. Burada da küçük ölçekte bir dil var. Beyaz bir gelinlik giymiş olan bir hanımla ilgili elbette biz bu kadın evlenmek üzeredir diye düşünürüz. Başına siyah bir örtü örtmüş, siyah giysiler giymiş bir kadın için de bu demek ki yeni dul bir hanım ya da taziyeye gidiyor falan deriz. Yani böyle bir şey var. Sadece trafik lambalarında değil, gündelik hayatın başka alanlarında da renklerle yapıp etmeler arasında giysiler alanında olduğu gibi birebir birtakım ilişkiler var ve bu ilişkiler birer konvansiyon. Nasıl trafik lambalarında kırmızıyı görünce duruyoruz, böylece bir anlaşma söz konusu oluyorsa, siyah bir giysi giymiş olan bir kadını, beyaz bir gelinlik giymiş olan kadınla karşılaştırdığımızda hangisinin gelin hangisinin dul olduğunu da böylece anlamış oluyoruz. Fakat asıl sorun, renk kavramlarının bir toplumdan ötekine çok izafi olarak geçtiğidir. Benim bugün kahverengi dediğim bir renge, kahverengiye atıfta bulunduğum bir renge mesela Yeni Zelanda'daki Maoriler, hayır bu kahverengi değil diyebiliyorlar. Dolayısıyla bir kültürden ötekine renk konseptleri çok farklı olabiliyor. Diyelim ki Maorilerin yaşamında kahverenginin değişik tonlarına, değişik adlar verilmiş. Dolayısıyla biz bütün o kahverengi tonları için bir tek sözcük kullanırken, yani kahverengi derken, Maoriler o kahverenginin her ayrı tonu için onları ayrı birer renk kabul ederek ayrı bir isim veriyorlar. Dolayısıyla böylesine de bir olgu var. Yani antropoloji bize renklerin adlandırılmalarının böylesine bir evrensellik taşımadığını da gösteriyor. Yani bir toplumdan başka bir topluma çok farklı bir durum ortaya çıkabiliyor. Bu bir, ikincisi aslında çok önemli başka bir şey de var. Senin de söylediğin gibi filozoflar renk meselesi üzerinde çok durmuşlardır. Mesela bunlardan biri özellikle 20. yüzyılın bana sorarsan en büyük filozoflarından biridir, Ludwig Wittgenstein. Onun *Bemerkungen über die Farben* diye bir kitabı var. Renkler Üzerine, *Remarks on Colour* diye çevrilmiş İngilizceye. Orada da mesela birtakım problemleri dile getiriyor Wittgenstein. Dile getirdiği problemlerden biri şu: “Biz bu renkleri nasıl öğreniyoruz?” sorusu. Yani burada mesela 167 numaralı notunda Wittgenstein şöyle diyor: “Kırmızı ile yeşili birbirinden ayırabilmeyi hangi deneyim öğretti bize?”. Renkleri öğreniyoruz, yeşil ile kırmızıyı ayırt ediyoruz ama Wittgenstein diyor ki nasıl öğrendik bunu biz? Bu, sorulardan bir tanesi mesela. Wittgenstein'ı çok ilgilendiren bir başka soru şu: “Doğuştan âmâ olan birisi kırmızı sözcüğünün anlamını bilebilir mi?” Şimdi bu çok önemli bir soru aslında. Diyelim ki böyle bir yasaklama da yok gündelik konuşma dilinde doğuştan gözleri görmeyen biriyle karşılaştığımızda bize şöyle bir şey de söyleyebilir: “Biliyor musunuz, benim dün doğum günümdü ve ablam bana kırmızı bir kazak aldı.” Şimdi şöyle mi dememiz lazım, “Ya sen doğuştan gözleri görmeyen birisin, dolayısıyla sana kırmızı kazak alındığını nereden biliyorsun?” gibi bir soruyu soruyor muyuz, sormuyoruz.

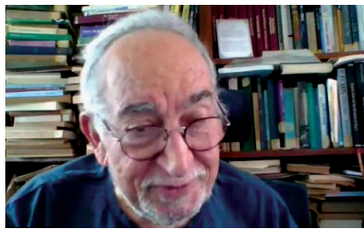

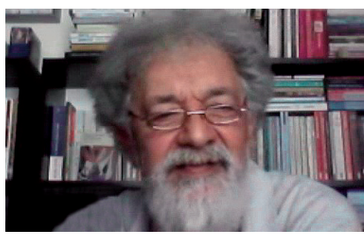

Neden sormuyoruz çünkü bakıyoruz; üzerinde o kırmızı kazak varsa "Bunu giydin mi?" diyoruz, "Evet, giydim," diyor. "Üzerindeki kazak kırmızı mı?", "Evet," diyor. Dolayısıyla üzerimdeki kazak kırmızıdır önermesi doğru mu, doğru. Eğer bu önerme doğruysa o zaman doğuştan gözleri görmeyen birinin kırmızının anlamını bildiğini söyleyebiliriz diyor Wittgenstein. Çünkü tümce içinde doğru kullanıyor. Dolayısıyla bunun anlamını biliyor olduğunu söylememiz gerekir diyor. Yani şunu söylemek istiyorum, aslında herhangi bir renk kavramının anlamı, o renk kavramını doğrudan algılamamızla yani görmemizle ilgili değil. Genellikle öyle sanılır değil mi? Yani eğer bir şeyi görüyorsak, bir rengi görüyorsak ancak o takdirde biz ona bir anlam atfedebiliriz, eğer görmüyorsak atfetmeyiz. Halbuki Ludwig Wittgenstein, eğer doğru kullanıyorsa, o zaman onu görmüş olması o renk konusunda bir algısının olup olmaması meselesi bizi katiyen ilgilendirmez, doğru kullanıp kullanmadığına bakarız, diyor. Renk meselesinin hem iletişim hem dil hem antropoloji hem de felsefe alanında ortaya çıkardığı bir sürü sorun var, onu söylemeye çalışıyorum.

Emre Zeytinoğlu Bunu biraz daha açarsak… Rengin algılanması, onu tanımamız, hissedebilmemiz ya da kavram olarak rengi bize kim öğretti vs. diye sorduğumuz zaman, bunu şiirle bağdaştırdığımda, ortaya yine ses meselesi çıkıyor. Sizin üzerinde durduğunuz bir konudur bu. Sesli şiir mi yoksa bir metin olarak şiir mi konusu… Sadece okunsun diye de yazan şairler var. Behçet Necatigil, sesten yoksun bir şair değil, ama mesela *Kareler Aklar*'da onun görüntüsü ile de ilgilenen bir şair. O metnin görüntüsü ile de ilgilenen ve anlamı o görüntüden kuran bir şair. Bu sinestezik meseleyi ya da bu renk hakkındaki bilme meselesini burada nasıl ayırt edebiliriz, görüntü şiiri ile ses şiiri arasında?

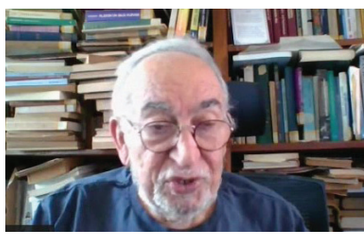

Hilmi Yavuz Bir kere önce şuna bakmamız lazım, *Remarks on Colour*'dan alıntıladığım bir bölüm vardı, hani yeşil ile kırmızıyı ayırt etmeyi hangi deneyim öğretti bize sorusu var ya. Genellikle kabul edilen, Wittgenstein da aynı bunu söylüyor aslında, gösterme yoluyla öğretmektir. Mesela iki-üç yaşında bir çocuk soruyor, diyelim ki "Baba kırmızı ne?" diye. O sırada kırmızı bir araba geçiyor örneğin. "Bak, bu kırmızı," diyorsun. Wittgenstein diyor ki bu deneyim çocuğa kırmızıyı öğretmekte yoksun kalır. Neden? Çünkü gösterdiğiniz şeyin kırmızı değil araba olduğunu, arabanın kırmızı olduğunu düşünür. Mesela çocuk bunu öğrendiğini göstermek için bir başka araba, kırmızı olmayan diyelim, sarı bir araba geçiyorsa "Baba bak, kırmızı geçiyor!" diyebilir diyor. Demek ki gösterme yoluyla "Bak, bu kırmızı," demekle kırmızıyı öğretemiyoruz. Böyle bir deneyim bize kırmızının ne olduğu konusunda herhangi bir ipucu vermiyor. Verse bile bu ipucunun vahim ölçüde yanılma payı da var. Çocuk kırmızı deyince kırmızının arabanın renginin değil arabanın kendisi olduğunu anlamak gibi bir yanlışlığa da düşebilir demek istiyor Wittgenstein. Bu ayrıca psikolojik bir mesele, yani renklerin nasıl

öğrenildiği meselesi hem tabii Wittgenstein'ı ve filozofları ilgilendiren bir mesele ama daha çok psikoloji meselesi.

Senin soruna gelince; aslında müzikle şiir arasındaki ilişki, resim ile şiir arasındaki ilişkiden çok farklı. Şiiri sözel resim olarak, sözlü resim olarak tanımlayanlar da var; "Şiir aslında bir resimdir" diye tanımlayanlar da var. "Şiir bir müziktir" diye de tanımlayanlar var. Yahya Kemal, şiirin beste olduğunu söylüyor; "Şiir müziktir," diyor. Buna karşılık başka şairlerin, mesela Tevfik Fikret'in şiirlerinin de birer tablo olduğunu söylemek mümkün. Fikret'in şiirini resimle, buna karşılık Yahya Kemal'in şiirini de müzikle bire bir ilişkilendirmek mümkün olabiliyor. Necatigil'e gelince; gerçekten çok müstesna bir şair. Onun müzik anlayışı çok farklı. Kötü ses yani kakofoni dediğimiz (Grekçe *kakos* kötü, *fon* ses, *foni* de ses) şeyleri Necatigil belli bir insanlık durumuna tekabül ettiği için, pekâlâ kullanılabileceğini de söylüyor. İlginç şeyler bunlar… Mesela Yahya Kemal'in bir şiirinde böylesine bir kakofoni var. Bir şiirinde şöyle bir dize var: "Baştanbaşa saç ve bütün ten". Cevdet Kudret de çok alay ederdi onunla Allah rahmet eylesin. Nurullah Ataç, "Bak işte Yahya Kemal'in tün tenli dizesi!" diye alay edermiş.

Nedim'de de vardır bu tür kakofoniler "tün ten" gibi. Başka şairlerde de vardır. Ama Necatigil diyor ki bunu bir hata olarak, şiirde bir mâlûliyet olarak düşünmemek gerekir. Çünkü bazı insanlık durumlarını ben ancak bir kakofoni ile anlatabilirim. İçinde yaşadığımız bir durumu, çok kötü bir durumu ben ancak şiirimi kakofonik seslerle kurarak dile getirebilirim. Böyle bir şiiri var "çok çiğ çağ" diye. Ç'ler var mesela tam bir kakofonidir. Ama Necatigil bunu bilerek yapıyor.

Yahya Kemal ise her ne kadar "tün tenli" şiir gibi bazı dizeler yazmışsa da aslında kakofoniyi, eskilerin tabiriyle "tenafür" deniyordu buna, tenafürü olumlamıyor. Kendisi gerçi birtakım tenafür durumlarına düşürüyor şiirini ama onunki daha farklı, o derûnî ahenk diyor. Şiir bestedir derken aruzun veya başka birtakım seslerin taklidi ahengin değil doğrudan doğruya derûnî ahengindir. Ahenk deyince aruzun da kendine göre bir ahengi var, bir müziği var ama bu müzik yani Kemal'in benimsediği müzik değil ona mekanik ahenk diyor Yahya Kemal. Eski tabirle mihaniki ahenk diyor. Bir de taklidi ahenk vardır. Müzikle şiir arasında kurulan ilişkinin üç düzlemi var. Bunlardan biri mihaniki ahenktir; yani aruzla kurulan ahenktir. İkincisi, taklidi ahenk dediğimiz ahenktir; yani doğadaki sesleri yansılayan mimesisler. Tevfik Fikret'in "Yağmur" şiirini yağmur sesini veren şiirler olarak anlatırlar.

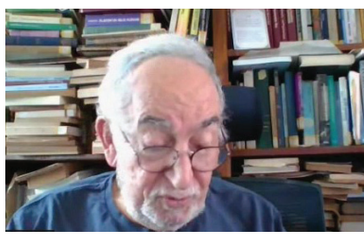

> Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
> Kafeslerde, camlarda pür ihtizaz.

Feûlün/feûlün/feûlün/feul veznidir bu. Doğadaki bir sesi, yani yağmur sesini yansıladığı, mimesis yoluyla, yani taklit yoluyla dile getirdiği söylenir, taklidi ahenktir.

Üçüncüsü de derûnî ahenktir, Yahya Kemal bunu son derece önemli bir mesele olarak dile getiriyor.

Diyor ki; “Şiirin kendisinin kuruluşu bir müziği dile getiriyorsa ama bu tip belli bir insanlık durumuna karşılık geliyorsa o zaman derûnî ahenkten söz etmemiz mümkün olabilir.” Nedir bu; diyelim ki Fuzuli’nin bir dizesi “Esiri gurbetiz biz, senden özge aşinamız yok”. Bu dize şunu anlatıyor; yani biz gurbete tutsak olduk, bir tek kişi var o da sensin. Senden başka konuşacağım, gurbette ilişki kuracağım, dostluk kuracağım başka bir şey yok. Bu dizeyi mesela şöyle okuyamazsın: “Esiri gurbetiz biz senden özge aşinamız yok” (tonlamayı değiştirerek söyleniyor) diye okuyamazsın. Bu öyle bir insanlık durumunu karşılıyor ki yalnızlığın getirdiği o içten bir şey. “Esiri gurbetiz biz senden özge aşinamız yok” diye okumak lazım. İşte bu derûnî ahenktir, müziktir. Nasıl bazı müzik parçaları bizde belli bir insanlık durumu uyandırıyorsa… İnsanlık durumu derken bir coşku mesela… Bazı müziklerle *sans paroles* yani sözsüz müzikte kalkıp oynuyoruz, coşuyoruz, heyecanlanıyoruz. Bazı müziklerse yine *sans paroles* şeyler işte konçertolar vesaireler falan, onlar da bizi üzüyor, mesela hüzünleniyoruz. Diyor ki Yahya Kemal, işte öyle bir sentaksla, öyle bir söz dizimi ile şiiri yapılandırırsınız ki sanki bir müzik parçasını dinlerken edindiğiniz o insanlık durumu; hüzün, coşku, neşe vs. hangisi ise onu duyabilelim biz. Şimdi bu mesela derûnî ahenktir.

Necatigil’in şiirinde hem kakofoniden yararlanan bir ahenk var ki o Yahya Kemal’in tabiriyle derûnî ahenk değil ama Yahya Kemal’in tarif ettiği türden, demin anlattığım türden bir derûnî ahenk de var. “Hüthüt” şiirine baktığın zaman, gerçekten “Hüthüt” şiiri muhteşem bir şiirdir. Son iki dizeden biri “geç git bunlar” diyor belli bir insanlık durumu bu işte. Bırak Allah aşkına bunları, var ya o da belli bir heyecan durumunu dile getiriyor, insanlık durumu diyorum ben buna. Dolayısıyla Necatigil’de de var. Yani Necatigil, çok iyi incelenmesi gereken bir şair. Gerçekten çok iyi incelenmesi gerekir, o kadar öğretici bir şair ki tabii ders alana.

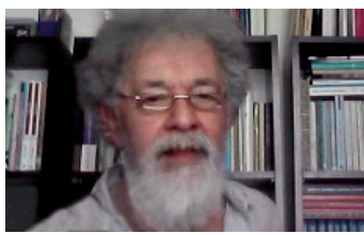

Emre Zeytinoğlu Sizin şiirinizle ilgili de biraz konuşalım. Şiirlerinizde belirli semboller ya da belirli sözcükler var. Bu sözcüklerin sembolleri ile şiire getirilen bir atmosfer, mesela kül, çöl, ezilmiş olan, solmuş olan. Bunlar hüzünle ilgili olabilir ya da çiçekler; çok fazla gül var. Evet, anlıyorum, yani bir Divan şiirine gönderme yapan bir sembol olarak gülü anlıyorum, ama bunun yanı sıra karanfil var, yakut var, giderek de ateş var. Bunlar acaba sembolik olarak seçilen sözcükler midir, yoksa bu imajlar daha önce şairin zihninde belirmekte ve sonra bu sözcükler mi kullanılmaktadır? Onu sormaya çalışıyorum. Belki henüz yazılmamış bir şiirin bir atmosferi var ya da imajlar dağınıklığı var. Bu sözcükler, semboller olarak onları mı bir kompozisyon haline getiriyor? Bu çok kişisel bir soru, yani tabii bütün şairleri kapsamaz bu ama size soruyorum.

Hilmi Yavuz Bu soruyu yanıtlamadan önce bu bağlamda bir şiirimi okumak istiyorum. “Doğu’nun Gurbetleri” şiiri şöyle;

akşam en güzel masaldır
iyi anlatılırsa
doğru olan her şeyde biraz
öfke, biraz yılgınlık vardır
der, bir kıssa
câm incelince şarap da incelir
yaşam acıdan kırmızıya
ölüm hüzünden beyaza
ve bir gül gelirse
bu yol ayrımından gelir
mutlaka ve nasılsa
kendi elimizle kurduğumuz gurbetten
daha zor bir sürgün yoktur
yaşasak da, yaşamasak da
umuda ve sonbahara hüküm ki:
gülün saltanat devrinden
ne sevdikse bugünden
ve ne kaldıysa dünki
acıyı yakuta döndürsün
hüznü döndürsün elmasa
akşam en güzel masaldır çünki
iyi anlatılırsa

Senin de mutlaka dikkatini çekmiş olmalıdır "yaşam acıdan kırmızıya, ölüm hüzünden beyaza", ikinci böümde ise "acıyı yakuta döndürsün, hüznü döndürsün elmasa". Şimdi acı, hüzün ve ölüm sözcüklerinin kırmızı beyaz gibi birtakım renklerle ilişkilendirildiği görülüyor. Ve hemen arkadan deniyor ki gülle ilgili: "ve bir gül gelirse bu yol ayrımından gelir mutlaka ve nasılsa". Hangi yol ayrımı, yaşam ölüm, yaşam acıdan kırmızıya, ölüm hüzünden beyaza, bir yol ayrımı var. Bu yol ayrımından bir gül gelirse mutlaka ve nasılsa gelir diyor. Bakın sadece, şiiri düz yazıya çeviriyorum o kadar. Anlamlandırmıyorum asla ama şöyle bir şey yapıyorum şiirin sonunda acıyı ve hüznü daha önce renklerle ilişkilendirdiğim bu iki sözcüğü yani acı ve hüzün kavramını o iki rengin somut mücevherlere olan göndermeleri ile ilişkilendiriyorum. Nedir yakut kırmızıdır, ne demiştim yukarıda "yaşam acıdan kırmızıya" burada acı yakuta dönüyor, kırmızı yani yakuta dönüyor. Kırmızı bir dolayım, yakutla acı arasında kırmızı bir dolayım olarak duruyor, arada duruyor. "hüznü döndürsün elmasa", yukarıda ne diyoruz "ölüm hüzünden beyaza" dolayısıyla burada, beyaz da hüzünle elmas arasında bir dolayım olarak kullanılmış oluyor. Bunu niye yaptım? Dediğim gibi bu şiiri açıklamak gibi bir amacım yok. Bir şair asla ve kat-a şiirini açıklamamalıdır. Çünkü bu ister istemez daha sonraki okumaları yani şairin dışında yapılacak olan, okurun yapacağı okumaları koşullandırmış olabilir. Yahu şair böyle söylüyor. Dolayısıyla şiiri çok vahim bir mâlûliyetle mâlûl kılar.

Emre Zeytinoğlu Ayrıca sembolleri de sınırlayabilir, diğer şiirlerde de aynı anlamlar devam ediyormuş gibi olabilir belki de.

Hilmi Yavuz Bir de şu var tabii, asıl önemlisi okur, şair böyle

söyledi diye tek anlam yükler. Aslında bir şiirin, özellikle modern bir şiirin tek anlamlı olması onu düpedüz manzume kılar ki böyle bir şey ben hiç istemiyorum. Okur nasıl anlıyor ise şiir odur. Hani o Pablo Neruda'nın ünlü filminde olduğu gibi postacı "Artık benim bu şiir," diyor ya.

Emre Zeytinoğlu Bir soru var şimdi gözüme çarptı, Muharrem Dayanç soruyor. Diyor ki: "Birkaç şairde geçen 'Türk mavisi' imgesi, Hilmi hocam acaba bu konu için ne düşünür?"

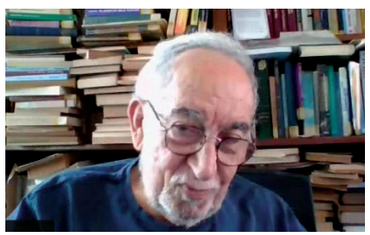

Hilmi Yavuz Muharrem Hoca'ya çok selam ve sevgilerimi sunuyorum, çok teşekkür ediyorum bu soru için. Konuşmama başlarken renkler konusunda bir konvansiyon olmadığını, yani şairlerin özellikle harflerle renkler arasında kurduğu ilişkinin tamamen keyfi olduğunu, bir kurala ve bir konvansiyona bağlı olmadığını söylemiştim. Ama burada bir konvansiyon var, iyi ki hatırlattınız bana. Şairler, Türkiye'yi genellikle mavi ile ilişkilendiriyorlar. Türkiye'yi maviyle dolayısıyla Türk mavisi diye özel bir maviyle ilişkilendiriyorlar. Bir konvansiyon olduğu kesin yani Türkiye deyince mavi geliyor akla. Doğru, Türk mavisi diye bir mavi geliyor. Böyle bir konvansiyon var. Ama o konvansiyonun nedenleri üzerinden nasıl oluyor da böyle bağlantı kuruluyor deyince benim aklıma Akdeniz geliyor. Ya da belki de daha geniş bir tanımla üç tarafı denizle kaplı bir ülke oluşumuz yani bir deniz ülkesi oluşumuz ve bir Akdeniz ülkesi oluşumuz. Denizimizin Karadeniz de dahil genellikle mavi olduğu, Akdeniz ikliminin getirdiği doğal bir mavilikle denizlerimizin hep mavi olduğu ve dolayısıyla bu mavinin bize mahsus olduğu gibi bir nedenle, büyük bir ihtimalle Türk mavisi denilmiştir. Böyle bir konvansiyon var, doğru. Yani şairler, Türkiye deyince hangi rengi size çağrıştırıyor sorusuna herhalde sadece şairler değil başkaları da mavi cevabını verir diye düşünüyorum.

Emre Zeytinoğlu İlginç bir soru daha gelmiş, onu da sorayım, fikrinizi alayım. Ondan sonra tekrar sizin bir şiirinizle ilgili bir soru soracağım. Aykut Özdemir diyor ki: "Hiçbir şair var mıdır ki şiirlerini beyaza ya da saman kâğıt dışında renkli kâğıtlar üzerine işleyen ve sözcüklere de o renkler sayesinde okuyucu ile arasında gizli, özel bir ilişki kurmasına izin veren?"

Yani ben şunu anladım: Bir renk atmosferi insanın o şiiri algılamasına ve duygusuna etki eder mi?

Hilmi Yavuz Bu tabii psikologların bileceği bir şey aslında doğrusunu söylemek gerekirse. Yani renklerin ne türlü birtakım duygulara neden olduğu ya da yol açtığı meselesi. Ben mesela böyle bir şey denemedim. Madem sordu Aykut kardeşim şunu söyleyeyim kâğıt beyaz olabilir. Yani zaten başka türlü olmasına da ben izin vermiyorum. Öyle istemiyorum yazmayı fakat dolma kalemle yazdığım için şiirlerimi dolma kalem mürekkebinin rengi beni ilgilendiriyor.

Emre Zeytinoğlu Evet, galiba Aykut Özdemir'in sorusu biraz burada yerini bulmaya başladı.

Hilmi Yavuz Mesela ben iki rengi kullanıyorum, mavi ve yeşil. Yeşil renk, bunun psikolojisini bilmiyorum yani bu konuda bir şeyler söylemeye kalksam psikologlar bana amma ukalasın Hilmi Yavuz diyeceklerdir onun için bu konuyu sükutla geçiştiriyorum. Neden olduğunu bilmiyorum ama yeşil mürekkeple yazdığım zaman bana sanki daha nasıl söyleyeyim daha huzurla, daha esenlikli bir şekilde o şiire yaklaşma imkânını verdiğini hissediyorum o kadar. Yeşil mürekkep benim tercihim. Ayrıca özellikle şiirlerimi beyaz kâğıt üzerinde yeşil mürekkeple yazmayı seviyorum.

Emre Zeytinoğlu "Bulutlanma Sonnet'si" diye bir şiiriniz var. Ben onun içinden bir cümle söyleyeceğim size. Diyorsunuz ki: "söylesem hüzün olur söylemesem de hüzün." Sonra "kime anlatırsın" diye devam ediyor: "ah, dil'den ürker olduk" diyor. Ve "kimse dilin bir düğün olduğunu bilmiyor" diyor. Ve sonra da diyor ki: "yılışık ve savurgan çok boyalı bir gülün yükselişi." Şimdi burada önce çok boyalı olan şeyi, sonra da tabii onun altına serilmiş o çok boyalı olan şeyin ne olduğunu anlamaya başlıyoruz: "elbette magazin bir yalnızlık edinip, n'olacaksa olacak diye yollara vurmak..." diye devam ediyor şiir. Çok boyalı bir gül, acaba dile nasıl bir zarar veriyor?

Hilmi Yavuz Şimdi izin verirsen bu şiiri, "Bulutlanma Sonnet'si"ni baştan sonuna kadar okuyayım…

Emre Zeytinoğlu Çok memnun oluruz.

Hilmi Yavuz Şöyle;

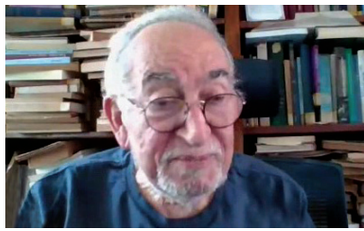

bulutlanma sonnet'si

söylesem hüzün olur, söylemesem de hüzün;
zaten sözler de bezgin... kime ne anlatılsın?
ah, dil'den ürker olduk; kimse dilin bir düğün
olduğunu bilmiyor; bir kenara atılsın
diye bekliyor şiir... yılışık ve savurgan
çok boyalı bir gülün yükselişi... ne hazîn!
giderek kendimize sığınacak korugan
bile bulamayarak... ve elbette *magazin*
bir yalnızlık edinip, n'olacaksa olacak
diye yollara vurmak... terkide kaldı atım!
aşklar bile sindiler, saklanıp köşe bucak;
kalbimiz aksatada, âh, hazlar alım satım...

ve giderek aynada nedensiz kırılmalar;
dil *bitti*! söz susuyor! bende bulutlanmalar…

Demin de konuştuk, bu şiiri açıklamak gibi bir niyetim yok ama şiirin kendisi; çok boyalı bir gülle, magazin bir yalnızlık edinip ''ve giderek aynada nedensiz kırılmalar; dil bitti! söz susuyor! bende bulutlanmalar...''da zaten kimse dilin bir düğün olduğunu bilmiyor, diyor. Kime ne anlatılsın diyor, sözler de bezgin diyor. Ama hemen şiirin sonunda yani ilk iki dizeyle son iki dize arasında böyle bir koşutluk var. İlk iki dize "söylesem hüzün olur, söylemesem de hüzün;

zaten sözler de bezgin... kime ne anlatılsın? ah dil'den ürker olduk; kimse dilin bir düğün olduğunu bilmiyor" ile son iki dize ''ve giderek aynada nedensiz kırılmalar; dil *bitti*! söz susuyor! bende bulutlanmalar...'' ile birlikte bu iki dize yani girişteki dört dize ile daha doğrusu sondaki iki dize şiirin ne demek istediğini çok açık bir şekilde anlatıyor zaten.

Emre Zeytinoğlu Dilek Zapçıoğlu soruyor: "Renkler ve kültür arasındaki bağı konuşmak ilginç olur. Neden bazı kültürler pastel, diğerleri daha canlı renkleri tercih eder, bu ne ifade edebilir, ışıkla yani iklimi ve havasıyla ilişkisi nedir?"

Hilmi Yavuz Şimdi renkler ve kültürle olan ilişkiyi ben daha konuşmanın başında daha mikro düzeyde düşündüm. Yani sözcükler düzeyinde düşündüm, kültür düzeyinde değil. Maorilerdeki kahverengi meselesini ya da Eskimolardaki kar sözcüğünün çok daha farklı, kar tonlarına ilişkin farklı sözcükler üretmesi gibi. Dolayısıyla bazı kültürlerle bazı renkler arasında ilişki olduğunu sanıyorum söylüyor Dilek bize…

Emre Zeytinoğlu Evet, soruya göre "Daha çok coğrafi koşullar etkiler bunu," diyor, iklimle, havayla, ışıkla…

Hilmi Yavuz Evet, dediği çok doğru. Deminki yanıtta da belirttiğim gibi Türk mavisi deniyor. Türk mavisi demek bizim kültürümüzün aslında bir anlamda burada Türk derken kastedilen elbette Türk kültürüdür bir anlamda ya da Türk mavisini Türk kültürünü de kuşatacak ya da onu kapsayacak bir biçimde okumak gerekir. Dolayısıyla bizim kültürümüzle mavi renk arasında bir bağıntı kurmamız pekâlâ mümkün. Neden? Çünkü biz Akdeniz ülkesiyiz, burası bir Akdeniz ülkesi. Küresel coğrafyayı düşündüğümüz zaman küresel coğrafya bağlamında bizim yerimiz Akdeniz. Akdeniz kültürünün içinde bulunduğu, kuşattığı bir çevrede var oluyoruz. Dolayısıyla yani eğer böyle bir şey varsa sadece Türkiye bağlamında ve Türkiye bağlamında derken meseleyi Akdeniz coğrafyası olarak düşünüp böyle bir ilişki kurulabilir yani Muharrem Hoca'nın söylediği bağlamda. Türk mavisinin, bizim kültürümüzün renginin mavi olduğu söylenebilir. Deminki söylediğim konvansiyondan dolayı aslında böyle bir şey var. Nedeni Akdenizlilik… Ama mesela siyah Afrika deniyor. Neden siyah Afrika deniyor, çünkü genellikle siyah derililerin orada yaşaması, çoğunluğun siyah derili olması dolayısıyla Afrika'ya böyle bir şey deniyor. Yani hangi topluma, hangi renkle, hangi bölgeye, daha doğrusu hangi coğrafyaya, daha doğru bir ifadeyle hangi renkle atıfta bulunulacağının da bir kriteri yok. Bizde mesela denizler dolayısıyla mavi diyoruz, Afrika'da ise tamamen orada yaşayan insanların siyah derili olmaları dolayısıyla onlara siyah Afrika deniliyor değil mi? Kızılderililer deniyor, siyah Afrika deniyor işte turkuaz, Türk mavisi deniyor vb.

Emre Zeytinoğlu Bunun kalıcılığı da bir garantisi de yok aslında. Çünkü Davos'tan hatırlıyorum, Afrika'ya sarı Afrika demeye başlamışlardı. Çünkü Çin yatırımları nedeniyle. Yani çok konjonktürel birtakım durumlar var.

Sizin bir şiirinizden küçük bir bölüm hatırlıyorum, çok hoşuma gidiyor, önce onu söyleyeyim de niçin o aklıma geldi, sonra anlatırım. Diyor ki: "Sevda derinlerdedir, oysa Ferhad üstünü kazmada dağın". Şimdi ben, sadece size sorduğum sorularla ya da şurada yaptığımız bir saatlik konuşma ile dağın üstünü kazmaktan başka bir şey yapmadığımın farkındayım. Ancak bu kadar izin verebildi o bir saatlik zaman.

Çok teşekkür ederiz.

Hilmi Yavuz Rica ederim, ben teşekkür ederim Emre.

AURAFOCUS 2020
20/HAZIRAN/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
BEDRİ BAYKAM
OYLUM ÖKTEM İŞÖZEN
YouTube /dyoboyalari

Oylum Öktem Bir sanatçı, akademisyen ve eğitim sevdalısı bir hayat öğrencisi olarak kendim adına, AURA'nın kurucularına, evrensel bir bakış açısıyla sevgi ile oluşturdukları bu eğitim platformu için, bu değerli mücadeleleri için çok teşekkür ediyorum. Akademi anlayışında, bir mimarın disiplinlerin tümüne dair bilgisi olması gerektiği gerçeğini göz ardı etmedikleri için başta rasyonalist ve duyarlı kurucu mimarlarına teşekkür ediyorum. Ayrıca, ülkemizin aydınlığa ancak gerçek bilgiye ulaşmış gençlerimizle çıkılabileceğine başından beri inanan; hem eğitim anlamında hem de maddi manevi destekleriyle güç veren herkese teşekkür ederim.

Bunu da tüm içtenliğimle söylüyorum, rengin geniş skalasının ötesinde her gün, her an karşılaştığımız, etrafımızı saran

ve ismine renk dediğimiz alanı felsefede, şiirde, mimaride, heykelde, edebiyatta üzerine yeniden konuşma, düşünme ve görme imkânı sağladıkları için DYO'ya da ayrıca teşekkür ederim.

Renklerle diyalog aslında sizin de bildiğiniz gibi öyle geniş bir konu ki... Coğrafyadan kültüre, tıbba, bilime, heykelden giysiye, doğadan düşe ve filmlere... Merak ettiğim genel bir soruyla giriş yaptıktan sonra esas konumuz olan resme, heykele ve tabii ki renklere dönmeyi düşünüyorum.

Bu sabah renkleri düşünürken aklıma seneler önce seyrettiğim bir film geldi. Farsça'dan İngilizce'ye *The Colour of Paradise* yani *Cennetin Renkleri* olarak çevrilmişti. Ama Farsça'dan çevrilseydi adı *Tanrının Renkleri* olacaktı. Film kör bir çocuğun dünyayı ve renkleri dokunarak, işiterek anlamasını temel alan bir hikâye. Yaradan'ın renkleri demişken elbette doğa geliyor aklıma. Hani Nietzsche'nin dediği gibi doğa bize aldırmadığından, yanında kendimizi en rahat hissettiğimiz o doğa… Uzun yıllardır Ege'de bir mübadele köyünde kültüre, sanata ve tarıma sahip çıkmak için eşimle birlikte mücadele veriyoruz. Mesela, ben gerçekten bir şehir çocuğu olarak ama bir yandan da doğasever bir babanın, çamura şekil verirken doğa olmuş bir babanın kızı olarak orada, o köyde öğrendiğim bilgilerin hiçbirini şehirde öğrenemedim, öğrenemezdim de… Her mevsim değişen flora ve faunada gördüğüm renklerin birbiriyle uyumunu, çatışmasını, böceklerin tasarımını, her mevsim doğanın coşkulanmasını. Şimdi Bedri Baykam'ı düşündüğümde, sizin de büyük şehirlerde,

dünyanın birçok şehrinde geçen bir yaşamınız oldu. Doğa, izlenim olarak, Bedri Baykam'ın hayatında nerededir?

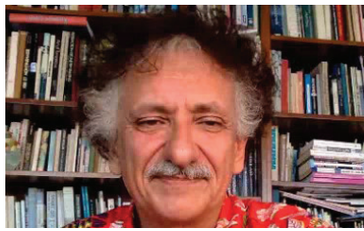

Bedri Baykam Evet, ben bir kent insanıyım. Kâğıt, kalem, kitap, atölye insanıyım. Atölyede veya yazı yazarken, kendi içinize kapanmış gibi oluyorsunuz. Öte yandan, kentin bütün o kaosu içerisinde, mücadele dışında ben denizleri çok seven bir insanım. Okyanusları çok seven bir insanım. Ve oradan çok besleniyorum. Daha ender olarak ormanları, çok büyük ormanları görmeyi severim. Ama benim için ormanlar, denizden biraz daha aşağıdadır çünkü sonsuz büyük ormanlar görmek kolay değildir. Ama büyük bir deniz zaafım vardır. Vahşi deniz, vahşi okyanus... Deniz deyince de aklınıza plajlar gelmesin ya da o gürültülü, müzikli, kimsenin kimseyi duyamadığı bir sahte diskotek havasından bahsetmiyorum.

Oylum Öktem Hırçın deniz de diyebilir miyiz?

Bedri Baykam Evet, hırçın deniz ve hatta medeniyet izi olmayan sahiller. En fazla yanınızda getirdiğiniz bir puf olabilir, kitap okuyabilirsiniz, bir şey içersiniz, sonsuzu seyreder, düşünürsünüz, ben kitap yazarım. En fazla bir tahta masa olur, yani benim idealim budur. Ben bu şekilde doğaya yaklaşırım, o derinlikte veya gökte yıldızları seyrederek. Askerlikteki nöbetlerden kalma bir duygudur, 1982 yılından. O ayazda, gece 03:00 – 05:00 nöbetinde yıldızları seyretmek, sonsuz adette yıldız görmek... Esasında benim "I'm nothing but I'm everything" grafitime geliyoruz. Yani ben hiçbir şeyim ama ben her şeyim. Zamanın, uzayın ve uzamın sonsuzluğunda ben hiçbir şeyim. Ama kendi içimden dışarıya bakarken,

beynimden, gözümden, ruhumdan konuşurken ben her şeyim. Dünyanın da bir şekilde bir özeti oluyor. Yani hiçbir şey olduğunu bilerek kendi mütevazı varlığınla bu dünyayı yaşamaya devam etmek. Bir de hayvanlara hiç kıyamam. Dünyayı paylaştığımızı biliyorum diğer canlılarla. Kedilerim, köpeklerim devamlı olmuştur. Şimdi de iki köpeğim, üç kedim var evde, atölyede ve Piramid Sanat Merkezi'nde. Doğa ile ilişkimi böyle özetleyebilirim. Annem çiçek bakmayı ve yetiştirmeyi de çok sever. Geçen gün onun yetiştirdiği çok farklı renkte bir gülden, beş-altı ayrı koku aldım. Bir yemekte beş-altı değişik koku olur ya, o şekilde bir kokuydu. O da bana çok derin bir doğa zenginliği duygusu verdi.

Oylum Öktem Şimdi bir anda, şu an bulunduğumuz noktadan, İstanbul'dan, neredeyse bize göre en batıya doğru, öğrenciliğinizin başladığı noktaya gideceğim. Bunu da yeni öğrendim, oğlum Han'la aynı okulda okumuşsunuz, San Francisco'da. Onun mimarlık okuduğu bölümün Güzel Sanatlar Fakültesi'nde resim ve sinema okuduğunuzu öğrendim.

Bedri Baykam Evet, California College of the Arts fakat ben okurken adı California College of the Arts and Crafts idi. Ve o zamanlar Oakland'daydı, sonra San Francisco kampusunu açtı, şimdi de Oakland kampusunu kapayacak, ben isyan ediyorum buna. Bizim kampusumuz yok olacak diye çok üzülüyorum.

Oylum Öktem Evet, Oakland'daki kampusu gördüm, gerçekten bu başlı başına bir konu ama Bauhaus'un Avrupa'dan önce neredeyse orada eğitime dahil edilme düşüncesinin gelişmiş olabileceğini düşündüren müthiş bir okul bence. Amerika'ya gittiğiniz dönem, *free speech movement* yani akademik söylem özgürlüğü hareketlerinin Berkeley'de yaşandığı 60'lı yıllar sonrası, dünyanın yeni bir dönemece girdiği, yeniden öğrenci hareketlerinin olduğu bir dönemdi. 1983'te Michel Foucault'nun yine Berkeley'de sunduğu "Eleştiri nedir? Kendilik kültürü" konferansına kadar *Discipline & Punishment* yani disiplin ve ceza, *Bodies & Pleasures* yani beden ve mutluluk ilişkisi o ana kadar hiç bu kadar açıklıkla irdelenmemişti. Hatta Michel Foucault o konuşmayı yapmaya Berkeley'e geldiğinde öğrenciler hem konferans salonunun içini hem de dışını abluka altına almıştı. Bu dönemde siz dışavurumculuk diye tabir edilen akımın öncülerinden olmuştunuz. Şöyle düşündüm aslında, Foucault'nun tam da o dönemde üzerine düşünmeyi zorladığı konular sanki öğrenci Bedri Baykam'ın da öznesindeydi. O dönemde sizin iç dünyanızın dışavurumundaki renkler bugüne değin nasıl değişti ya da o renklerin dışavurumunun anlamı mı değişti?

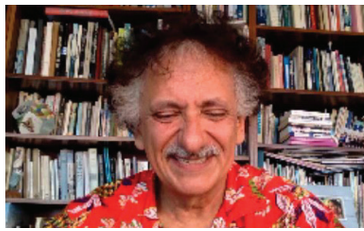

Bedri Baykam Kırk yıl geriye bakıyorum, neredeyse otuz beş-kırk yıl geriye bakıyorum, çok güzel yıllardı. Berkeley'de bütün o özgürlük havası devamlı her noktada vardı. İnsancıllık vardı, harika bir duyguydu. Orada, benim *Struggling Artist* dediğim, savaşan ve varlığını kanıtlamaya, kendi stilini oturtmaya, kabul ettirmeye çalışan, bundan para kazanmaya yani yaşama tutunmaya çalışan, ekmeğini çıkarmaya veya kirasını ödemeye çalışan, bu dertler içinde boğuşan bir sanatçıydım. Bir de benim otobiyografimin iki cildi var; birinci cildi *Harika Çocuk*, ikinci cildi *Sonsuz Okyanus*… *Sonsuz Okyanus*'ta o dönemi

çok detaylı anlatıyorum. Yani dünyada bir yedi yıllık dönem üzerine yazılmış en detaylı otobiyografi diyebilirim, '80-'87 arasını anlatan. Kaliforniya'da o zaman Charles Bukowski de vardı. Devamlı onun kitaplarını okurdum, onunla da beslenirdim. *People's Park* bütün o özgürlük hareketlerinin, protesto hareketlerinin, Vietnam ve savaş karşıtı eylemlerin yapıldığı alan. Orada hâlâ bir mücadele sürüyor, *People's Park*'a imar saldırmasın ve orası insanlara, halka, parasızlara, siyahilere, öğrencilere, sanatçılara kalsın diye. Bir özgürlük, nefes alanı diye. Bitmiş bir mücadele değil, biliyorsunuz. Çok büyük baskı kıskaçları vardır.

Oylum Öktem O dışavurumculuk dediğimiz, tam da o döneme denk gelen o renklerin anlamında bugün bir değişim oldu mu? Bedri Baykam'ın sanatının özelinde.

Bedri Baykam Benim sanatımın özelinde diyelim ki o yıllarda kendi kimliğimi, düşüncelerimi yansıtmak, bana şehvet duygusu hissettiren veya âşık olduğum kızlara veya evrene karşı yalnızlığımı hissettiğim, kimi zaman güçsüzlüğümü kimi zaman gücümü hissettiğim soyut düşünceler… Bütün bunlar ya figüratif nü resimler ya soyut resimler ya da anekdotik... Kendi başıma gelmiş olayların ya da felsefi düşüncelerimin resmini yapıyordum. Ama tabii renkler çok heyecan vericiydi. Mesela sevdiğin renkler vardır, en çok sevdiğiniz renk hangisi diye sorarlar. Yalnız bir tane yoktur. O dönem daha çok belki salt renklerle, boya ile daha ilişkiliydim. Daha sonra buna adım adım daha fazla düşünce, beyin interaksiyonu, sanat, tarihsel referans ve diyalog ihtiyacı da eklendi.

Oylum Öktem Geçen sene Contemporary Art'ta bir işiniz vardı, çok da keyifliydi, sanat tarihi üzerine. Ben şimdi o işten ilham alarak renk tarihi ile ilgili çok kısa bir özet geçeceğim.

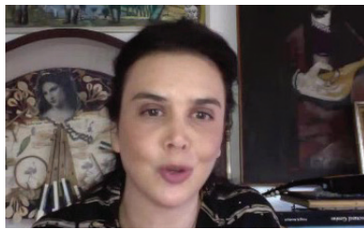

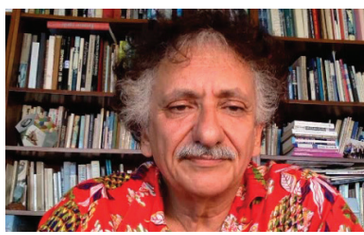

Aristoteles, ideal renklerden bahsediyor. Diyor ki: "Müziği düşünürken renkler, renkleri düşünürken aklıma bir müzik gelebilir." Ya da Yunan'da giysilerde kullanılan siyah ve beyaz monokromlarla, kırmızı sarı arası *analogous* renk kullanımlarından bahsediyor. Sonuçta ilk sanatçılar hepimizin bildiği gibi çiçeklerden, böceklerden ve topraktan rengi elde etmişlerdi. Bu yüzdendir ki ilk insanın duvar resimleri toprak kırmızısıydı. Mesela, Paleolitik Çağ'da kullanılan renk siyahtı çünkü ateşin külünü kullanabiliyorlardı.

Isaac Newton, "Renk nedir?" ya da "Renk var mıdır gerçekten?" sorularıyla yola çıktığında, o beyaz ışığı prizmadan geçirdiği anda, ışık yılına kadar gidecek bilginin de başlangıcına ulaşmış oluyordu. Tam da bu yüzyılda, 17. yüzyılda romantikler Isaac Newton'a çok kızdılar. Gökkuşağının romantikliğini, şiirselliğini aldın bizden diye.

Rönesans'ta ise rengin çok ötesine geçerek ışığın ve gölgenin derdine düştüler. Sizin biraz önce söylediğiniz gibi; önce renk vardı, sonra üzerine düşünce gelişti.

Sanayi Devrimi'yle birlikte kimyasal pigmentler ama bu pigmentlerin çok pahalı olması, neredeyse mavi için çıkabilecek savaş… Michel Pasteur, "Rengin tarihi ile sanatın tarihi farklı şeylerdir ama ikisini birlikte irdelemek bir muhteşemliktir," diyor.

Biz insanlar ya da sanatçılar, tasarımcılar, dili kullananlar ya konvansiyonel olarak bir rengi kabul ettik ya da bir düş ortamı içinde.

Homer de şarap karası bir deniz veya mor koyunlar diyen Yunanlılar, eğer renk körü değillerse o zaman rengin üstüne çok düşündüler diyor. Renklere isim bulmak da herhalde çok uzun bir süreçti. Çünkü bildiğim kadarıyla insanlar önce sadece ışığı ve rengi irdelediler.

Merak ediyorum, sizin sanatınızda ortak paydada kabul ettiğimiz renklerin dışında, renkler ve imgelerin yer değiştirdiği bir başka düş ortamı var. Manifestonuzda diyorsunuz ki; boyayla zehirlenmek ve hatta mavi bir güneş veya *teota* adında yeni bir renk. Bu sabah *teota*'yı düşündüm, *teota* nasıl bir renk? *Teota* acaba bizim gördüğümüzü zannettiğimiz renklerin ötesinde bir renk mi? Siz tetrakromat olabilir misiniz? Yani kromozomdan kaynaklanan, bildiğimiz renklerin ötesinde sizin gördüğünüz ve bizim dünyamızı daha keyifli, daha düşünülebilir bir hayata bizi inandırmak istiyor olabilir misiniz?

Bedri Baykam Bütün bu söylediklerinizden aklıma bu bir saatlik sürenin iki dakikasına sığmayacak yanıtlar geliyor. Aklıma *Maymunların Resim Yapma Hakkı* kitabımın ikinci bölümünde yer alan Marcel Duchamp ve Cindy Sherman'ın kavramsal sanat hakkında yaptıkları yorumlar geliyor. Ama onlara şimdi girmiyorum. Fakat *teota* diye bir renk, mesela sarıyla mavi veya kırmızı ne kadar farklıysa onlardan o kadar farklı ve ayrı bir antite olarak, böyle bir renk var mı, olabilir mi diye beynim onu zorluyor. Amerikalılar ölü bir atı dövmek

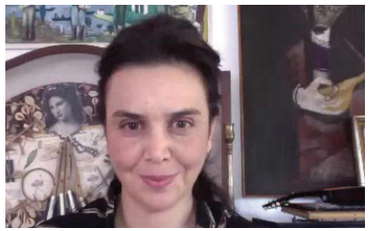

derler buna, bu olamaz derler. Biz ise hep olamazı oldurmak peşindeyiz. Gece rüyamda gördüğüm bir görüntünün resmini yaparım, sokakta yürürken duvarda gördüğüm bir lekeden yola çıkıp bir resim yaparım. Bir vitrinde gördüğüm soyut, kimsenin görmeyeceği alakasız bir kompozisyondan, o vitrinden bambaşka bir resim hatta bir resim serisi çıkar. Sanatçının gözünün neyi nerede göreceği çok inanılmazdır. Bu konuda en tarihi anekdot, soyut sanatın babası olarak kabul edilen Kandinsky'e aittir. Kandinsky, bir gün evine girdiğinde inanılmaz bir resim görüyor, "Bu ne inanamıyorum," diyor. Sonra bir bakıyor ki bu geçen hafta yaptığı resim, fakat ters konulmuş. Dolayısıyla figürler, evler, yamaçlar tanınmıyor, soyut resim algısı oluyor.

Bu esasında sanat tarihi, benim o sanat tarihi haritam çok ilham verdi. Öncelikle ben tabii belki kendi tarihimin haritasını da yapmak istiyorum. O genel bir sanat tarihi haritası, Bedri Baykam'ın kendi tarihinin haritasını da yapmak isterim. Siyasi esinler, sanatsal esinler, önemli kitaplar, insanlar, ilişkiler vs. Onu gören, "Ben böyle mimari tarihini yapmak istiyorum," diyor. Onu gören, "Ben edebiyat tarihini yapmak istiyorum," diyor. Öyle bir anahtar ki o sanat tarihi haritası, "Ne kadar zamanda yaptın?" diyorlar. Ben şimdi atmış üç yaşındayım, elli beş yıl artı bir yıl artı on ay. On ay durmadan yalnız onu çalıştım. Dokuz-on ay ama bütün müzeleri gezip, binlerce kitabı elden geçirdikten sonra olan bir sentez. "Bunun kitabı yok mu?" diyorlar, "Kitabına dönecekseniz bu on bin kitabı okumanız lazım. Siz yine haritaya dönün daha avantajlıdır," diyorum.

Sanat tarihi, zaten siz en başlardan beri felsefeden çok güzel getirdiniz. Özellikle empresyonizmden itibaren ve fotoğraf makinesi çıktıktan sonra o boyanın, başta empresyonist sanatçılar Monet, Renoir, Degas, Sisley vs. aracılığıyla işte ışık kırılması, güneş yansıması, bunun denize yansıması, gün doğumu, günbatımı gibi bütün bunlar için rengin başka şekillerde, oranlarda ve tonlarda iz bırakması, izinin sürülmesi... Daha sonra bunu noktacılar *(pointilist)* başka şekilde yapıyor, ekspresyonistler; Gauguin, Van Gogh, Munch başka şekilde yapıyor. Kübistler; Picasso ve Braque düşünce ve analizle kültürler arası temastan bir sentez çıkarıyor ve dolaylı olarak kavramsal sanatın önünü açıyor. Yani daha sonra o boyanın tarihi hızlanarak gidiyor. Özellikle, sizin söz ettiğiniz o boya, düşünce, felsefe işi 1850-1860'tan itibaren büyük bir hıza erişiyor, işte bildiğiniz akımlar vs. oluşuyor.

Oylum Öktem Boyanın geniş skalasından birkaç renge dair anekdot anlatarak devam edeceğim. 2016 yılında "Derin Deliler Bir Kent Meselesi" sergimde kafe ile kahve kültürü arasına sıkışmış, renklerini kaybetmemek için uğraşan kent insanlarını rengârenk boyamıştım. Benim için onlar kendi sakin, onurlu köşelerinde yaşayan ama aslında renklerini yavaş yavaş kaybetmeye başlayan bireylerimizdi, bizim insanlarımızdı. Bir de bunun dışında, beton, beyaz ve nude renginde olanlar vardı. Onlar da her gün yanı başımızdan geçen ve heykeli dikilme ihtimali olmayan hatta renklerini hiçbir zaman fark edemediğimiz, çöpçü çocuktan çiçekçi teyzeye, kent insanlarımızdı. Bir de griler vardı, grileşmişlerdi ve dertlerini, düşüncelerini soran olmamıştı.

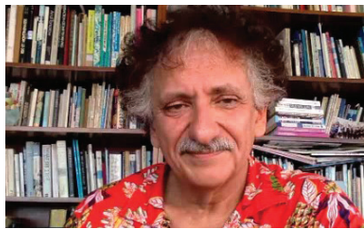

Gittikçe beyazlaşıyorlardı. Demir Çağ canavarının çarklılarında uyuyakalmış, Yeni Çağ'da uyanıp uyanmayacaklarını da pek bilmediğimiz ama aslında artık uyanmalarını da istediğimiz derin uykudaki o beyazlar... Benim sergimin son bölümü buydu. O beyazdan yola çıkarak şöyle düşünüyorum; gözümüzden daha az ışık içeri giriyorsa, tabii bu başka soyut düşünce de olabilir, biz daha çok karanlığı algılıyoruz, işin kötüsü karanlık çok da çabuk alışılabilen bir şey. Halbuki beyazın karşılığı *pure*, spiritüel, temiz, transandan... Pozitif çağrışımlar bize ilham kelimeleri olarak gelebiliyor. Meşhur Japon Mimar Tadao Ando'nun bir brütalist kilisesi var. Orada bir haç aralığı bırakıyor, oradan içeriye aslında doğanın, güneşin ışığı ya da yağmurun ışığı giriyor. Yanılsamanın bıraktığı duygu beyazlık hali... Ama bu beyazlar ne beyazı? Yani *moon grey* dediğimiz griye çalan beyazlardan, halk arasında kırık beyaz dediğimiz sarıya çalan beyazlara…

Kentlerin de coğrafyalarından ve kültürlerinden kaynaklanan, kendilerine has renkleri, kokuları ve anıları vardır. Demin de söylediğimiz gibi siz birçok şehirde bulundunuz. Mimari olarak içinde yaşamaktan keyif aldığınız şehir, kent, ülke hangisidir?

Bedri Baykam Şimdi ben buna yanıt vermeden önce, sizi dinlerken kaçınılmaz şekilde aklıma hem güncel hem tarihi bir olay geldi, onu vermem farz oldu. Beyazın *pure* halinden bahsettiniz; temiz, güzel çağrışımlar yapan, ferah vs. Şu an Floyd olaylarını yaşıyoruz Amerika'da. Bugün de Oklahama Tulsa'da kendi mitingini yapacak olan Trump ve ona karşı oraya protestoya giden yüz binlerce Amerikalı arasında

büyük bir gerilim ve tehdit yaşanıyor. Floyd olaylarından yola çıkarak aklıma geldi. Bundan kırk yıl önce çok sevdiğim ve benim esin kaynaklarımdan olan ünlü boksör Muhammed Ali (kendisi ile konuşma ve bir kitabını Piramid Sanat'tan yayımlama onuruna eriştim) diyor ki: "Neden bütün melekler beyaz, neden güzel renk beyaz da her siyah kötü?" Mesela, birini *blackmail* edebilirsiniz diyor yani tehdit, şantaj bile siyahla oluyor diyor. Yani bütün kötüler, dark olaylar, siyah olaylar, *black*'ler, *blackmail*'ler hepsi siyah ama güzeller beyaz diyor. İşte, dünya güzeli, Miss Universe beyaz diyor. Aklıma kaçınılmaz şekilde o geldi. Muhammed Ali'nin bizi izlediğini düşündüm ve onun adına biraz bu genellemeye onun ağzından anekdotik itirazda bulundum. Ama bu işin hicvi tabii. Çok önemli, ağır bir konu bu siyahların yaşadığı dram.

Oylum Öktem Renk deyince bunu düşünmeden edemedim elbette… Hele bu günlerde ama konunun önemi, zamanımızın darlığı sebebiyle belki konuşma imkânımız olamayacak diye düşünmüştüm. Beyaz vesilesiyle konuşmuş olduk. Sevindim.

Bedri Baykam Son kitabım *Guerilla Carries No Umbrella* İngilizce olarak Aralık 2019'da son Los Angeles sergim sırasında çıktı. Onun 404, 405, 406. sayfasında Obama'nın ne kadar sorumlu olduğunu anlatıyorum. Çünkü bir siyahi başkan geldi Amerika'ya ve onun döneminde bile polisler rahat rahat siyahları öldürmeye, infaz etmeye devam ettiler. Büyük bir hayal kırıklığıydı. Obama kılını kıpırdatmadı, elini masaya vurmadı, büyük tepki vermedi. Onun için bu son Floyd ve ondan sonra öldürülen diğer Amerikalı arkadaşın veya yüzlerce cinayetin arkasında, son yıllarda en azından Obama'nın negatif etkisini görüyorum. Kente dönüyorum izninizle ama bunu söylemeden edemezdim. Bu da benim siyasi yanım. Her kentin kendine has bir güzelliği vardır. Rio'nun sizde bıraktığı izlenim ve renk tadı başkadır. Eski İtalya'nın dar ara sokaklarının neredeyse kübist ekspresyonist diyeceğim çok renkli algılarda sizde bıraktığı izlenim başkadır. Benim o âşık olduğum sonsuz okyanusun her türlü hali, sabah hali, akşamüstü hali, gece hali, denizin gece hali ki bunu sesle beraber ayrı bir boyuta katarak algılarsınız. Dolayısıyla ben İstanbul'a âşık bir insanım. "En çok hangi kenti seversin?" dediniz, San Francisco da hep İstanbul ile kıyaslanan bir şehirdir. Kuruluşları, iki üç ayrı büyük ada karasının üstüne kurulmuş olmaları, köprüleri, denizi, boğazı andıran geçişleri benzerdir.

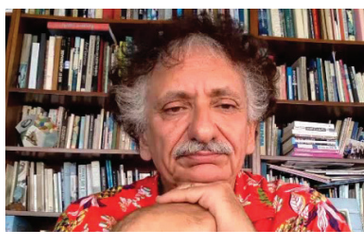

Oylum Öktem Hatta Sausalito'yu bilenler Boğaz'a benzetiyorlar.

Bedri Baykam Evet, aynen. Onun için çocukluğumdan beri beni çok etkileyen gökdelenleri ile New York. Her kentte ayrı bir tat almayı bilirim. Diyelim mantarlı et soteyi çok severim ama bu sushi'yi sevmediğim anlamına gelmez. Daha az ya da daha çok sevdiğim anlamına da gelmez. Nasıl hayatın bize sunduğu farklı tatlardan ayrı zevkler almayı biliyorsak, ayrı kentlerin de ayrı renk yansımalarını, ayrı güzelliklerini bulmayı ve onları gönlümüzde saklayıp içimizde büyütmeyi bilmemiz lazım. Ben yalnız şurayı severim, e peki sev ama dünyadaki başka güzelliklere de hakkını ver, onları da gör. Ben o yelpazeyi hep genişletme taraflısıyım. En sevdiğim kentler üç dört kelime ile çok standart olacak ama İstanbul, San Francisco zaten söyledim. Paris, beş-altı yıl yaşadığım ondan sonra da sürekli sergi açtığım, devamlı gittiğim bir şehir. Dolayısıyla Paris'e haksızlık yapmak istemiyorum.

Orası benim bir parçam. Ama Roma'ya az gittiğim bir yer olmasına rağmen âşığım, çok seviyorum, çok etkileyici bir şehir. Atina çok güzel… Renkleri de farklı…

Oylum Öktem Bundan yaklaşık on sene önce, artık bugün konuşmayı dahi unuttuğumuz Tarlabaşı ve Sulukule'nin kimliğini, renklerini, rengârenk yaşamlarını kaybettiği dönemde açtığım "Çingeneler" sergim, yok olurlarsa kentin dokularının yok olacağına inandığım Fasl-ı özgürlük. Çingeneler diyorum kızıyorlar ama ben bunu iyi bir düşünceyle söylüyorum. Heykellerimde giysilerini, çiçeklerini, çocukların güzel gözlerini izleyicinin düşüne bırakmıştım, heykellerin çoğu bronzdu. Ve sadece mekânın rengini çok da zor bulduğum bir kırmızıya boyamıştım.

Kırmızı kadar baskın başka bir renkle devam etmek istiyorum; sarıyla. Seneler önce İspanyol Kültür Bakanlığı hatırlarsınız Sakıp Sabancı Müzesi'nde Salvador Dali'nin bir sergisini açmıştı. O dönem, eşzamanlı olarak Gabriel García Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* kitabıyla Nobel ödülü alışının 30. yılıydı. O dönemde İspanya'daki moda tasarımcıları, Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki sergi ile eşzamanlı bir giysi tasarımı, moda tasarımı sergisi açmak istediler. Sergi konusu şuydu; İspanyol tasarımcılar o kitabı tekrar okuyacaklar ve oradaki karakterler bugün giyinseler nasıl giyinirlerdi şeklinde sorarak tasarlayacaklar. Ben de o serginin küratörüydüm ve orada müthiş sarı bir giysi tasarladılar, unutamıyorum.

1890'da Oscar Wilde'ın *The Picture of Dorian Gray*'i yazdıktan beş sene sonra Londra'daki Cadogan Oteli'nden

çıkarken cinsel kimliğinden dolayı o zaman yasaklı olduğu için, tutuklandığı sırada çıkan bir haber. Elinde çok açık sarı kitap tutan adam otelden çıkarken tutuklandı. O andan sonra o sarının anlamı tümüyle değişti. Oysa 19. yüzyılda Victoria döneminde sarı; düşünürlerin, ressamların, sanatçıların dönemin baskılarına karşı başkaldırının sembolüydü. Edgar Allan Poe'nun tam da bu dönemde başlattığı estetik hareket de yine sarı sırtlı kitapla olmuştu. Ya da işte sarının ressamı dediğimizde kimi biliriz; Van Gogh. Van Gogh, o "Ayçiçeği" tablosunu yaptığında Gauguin'le birlikte kaldığı sarı evde, sarı ayçiçeklerini yapmıştı. Mesela benim sarı deyince aklıma modernite geliyor, yeniden doğuş geliyor, güneşli günler geliyor ya da geçen sene sürekli gördüğümüz Fransa'daki sarı yelekli adamlar geliyor. Ve hemen hemen aynı döneme denk gelen, o koyu sıcak sarının içinde Notre-Dame'ın bizi terk edişi geliyor. Madem Fransızlarla bitirdim, Fransızlar diyor ki: "Sizi giysilerinizle ağırlarız, fikirlerinizle uğurlarız." Şimdi üzerinizde sarılar ve kırmızılar var sanırım.

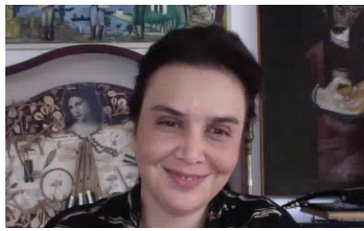

Bedri Baykam Evet, Fenerbahçeliler kızacak üzerimde kırmızı var diye ama kırmızıya ambargom yok. Fenerbahçeliyim ama kırmızıya açığım.

Oylum Öktem Sizi genellikle böyle canlı renkli giysilerinizle tanıyoruz ama geçen gün, Nazım Hikmet'in doğum gününde bize Instagram'dan, sosyal medyadan doğuşunu anlattığınızda ise mavi gömlek vardı üzerinizde, o meşhur mavi gömlek. Giysinin dili, hem sizin özelinizde hem de genel anlamda sanat ve sanatçı arasında nasıl bir bağ kurar?

Bedri Baykam Bütün bu dünya edebiyat ve sanat turunu attıktan sonra, sanatçı ve kıyafetleri… Sanatçı o gün hangi gömlek kendisine konuşursa onu giyer, tabii bir mecburiyeti yoksa ya da bir tören yoksa ya da bir resmi durum yoksa. Benim çok önem verdiğim, sevdiğim giysiler vardır, önem verdiğim tişörtler, gömlekler… Kırk-elli yıldır sakladığım sweatshirt'ler vardır. Bunları çok iyi saklarım, insanlar inanmaz o tişörtün kırk yıllık olduğuna. Öyle eşyalara olan bir bağlılığım vardır. Fransız edebiyatında ünlü dizeler vardır. "Cansız nesneler, bizim ruhumuza ve sevme gücüne bağlanan bir ruhunuz mu var yoksa?" gibi... Bu, Alphonse de Lamartiné'den. Ben genel olarak bu tip geçmişle bağımı sağlayan yalnız giysilere değil, eşyalara da çok bağlıyımdır. Çocukluğumdaki oyuncakların bir kısmı durur, onları saklamayı başarmışımdır.

Sarıdan bahsettiniz, sanat tarihi haritam sarı yeleklilerle bitiyor. Sanat tarihi haritasına da girmiş, çünkü demin o İspanya'yla ilgili sergide anlattığınız gibi, o Gabriel García Márquez göndermesinde, bütün yaşadığımız dönemlerde benim sanat tarihi haritama baktığımızda, şimdi ekrandan sağ sol karışabilir ama kendi gördüğüme göre konuşuyorum, sol tarafta Batı'nın düşünürleri, bilim adamları, filozofları, kâşifleri, imparatorları vesaire var. Sağda da Doğu'nun Yaşar Kemal'leri, Tolstoy'ları, Güney Amerika ve Afrika yazarları, Wole Soyinka'ları filan, onlar var. Şimdi bütün bu yaşanan sinema, edebiyat, felsefe, bilim, bütün bu bulgular ortadaki o sanat akımlarını doğrudan zaten etkiliyorlar. Yani pop sanat ortaya çıkarken Mary Quant'ın mini eteği de orada bir etkileyici faktör. John F. Kennedy'nin kimliği, gülüşü, çapkınlığı ve saçları da etkin faktör. Beatles'ın ortaya çıkışı da etkin bir faktör vesaire... Yani her şey birbirine geçerek ve birbirini bir akvaryumda yüzen balıklar gibi etkileyerek çeşitli izler renkler bırakıyor. Belleğimizde yeni evlenme olanakları sağlıyor. Demin bir ara sokaktaki o gezen bireyden, kalabalıklardan, genç çocuktan, neneden bahsettiniz, kimin heykeli dikilir dikilmez, bilmiyoruz. Unutmayalım ki Bukowski yıllarca Amerika'da bir postanede çalışan, sıkıcı görünen, surat eden, belki 800 dolarcık maaş alan bir insandı ama bugün Amerikan edebiyatında 20. yüzyıla baktığımızda heykeli dikilecek adam haline geldi. Onun için sokaktan geçen herkes, heykeli dikilebilir bir insan haline gelebilir.

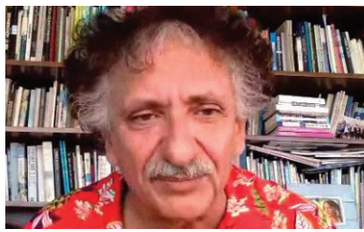

Oylum Öktem Kendimce onları ölümsüzlüğe taşıdım diyebilirim o sergide…

Bedri Baykam Tamam, öyle diyelim. O yüzden de ben karşımda ister çok ünlü bir sinema aktörü, aktrisi olsun, ister bana o anda şarabı getiren bir garson olsun veya ikram yapan bir insan olsun veya sokaktaki ayakkabı boyacısı olsun, her birine zaten insan olarak aynı değeri vermeyi seven bir insanım. Çünkü onlar da zaten bizimle tamamen aynılar, ben onlarla eşitim. Dünyada farklı görevler yapıyoruz, farklı işlerimiz var, biri birinden daha üstün değil. O şekilde bakıyorum insanlara. Ama diyelim insanların da renklerden, izlerden, kendi kimliklerinin imajından biraz etraflarına saçtıkları da bir gerçek. Mesela, Bedri Baykam resmi deyince insanların aklına o çok renklilik geliyor. Belki heyecan geliyor, graffitiler geliyor veya çok çeşitlilik geliyor. Ben hep aynı resmi yapan bir insan değilim. Hep farklı şeyler deneyen biriyim. Unutmayalım ki

resimlerime her devrimi yaptığımda, akıtma boyalar, yazılar, nüler, grafitiler, kolajlar, ses, sesli beş duyuya hitap eden enstalasyon vb. bunları her yaptığımda, "Böyle saçmalık olur mu?" lafıyla karşılaştım önce. Ama sanat tarihi, bütün o sanat tarihi haritam, bizi dinleyen genç sanatçılar için söylüyorum. Zaten önce, "Böyle bir renk anlayışı olur mu, bu ne saçmalık?" diye empresyonistlere yapılan saldırıyla başlar modern sanat tarihi, Jackson Pollock'un o yerdeki akıtmalarına "Böyle saçmalık olur mu?" diye devam eder. Andy Warhol'un Pop Art'ında, "Bu ne böyle! Saçma sapan kutuları getirmiş koymuş," diye devam eder. "Bu ne biçim saçmalık!" dedirtmeyen şeyler sanat tarihine giremez gibi bir şey söyleyeyim.

Oylum Öktem Miletli Anaksimandros Milet Limanı'nın haritasını yaptıktan sonra limana asıp, gelin haritamı tenkit edin diyor. Birlikte düşünelim ve hakikati birlikte arayalım. Şimdi düşünüyorum da bu geçtiğimiz pandemi döneminde sanat piyasası kendini de bir şekilde tekrar düşünüyor. Ülkemiz bazında soruyorum. İkincisi de bir sanatçı olarak, bunu düşünmeden edemiyorum, çünkü eylül ayında açılacak büyük bir sergiye hazırlanmıştım. Bir heykeltıraş olarak benim için mekân heykelden bağımsız düşünemeyeceğim bir alan. Bana göre heykel mekânıyla birlikte oluşabilen bir sanat dalı. Dolayısıyla yeni dönemde dijitalleştiğimiz bu alanda, resim, heykel, galeri olarak, siz de Piramid Sanat ile birlikte senelerdir bu işin içindesiniz, biz nereye gidiyoruz, nasıl sergileyeceğiz işlerimizi, nasıl renklerimizi sanatseverlerle buluşturacağız?

Bedri Baykam Benim de nisanda Piramid Sanat'ta açılacak bir sergim vardı. Daha henüz açıklanmamıştı ama o sergi de iptal oldu. Avrupa'nın en önemli sanat tarihçisi Achille Bonito Oliva bizde konuşma yapmaya gelecekti, iptal oldu. Şimdi kimse eylül-ekimde kesin bunu yapıyorum diye bir şeye de soyunamıyor. Bir anda bildiğimiz gibi rakamlar artışa geçti deniyor. Bununla ilgili yeni paranoyalar, paranoya derken illa haksız değil, yani korkular gelişiyor. Ben şimdi tekrar bin beş yüz-iki bin kişinin geleceği normal bir açılışımı ne zaman yaparım, ne zaman tekrar öyle bir ortam yakalarız bilemiyorum. Belki açılışları bile beş güne yaymak lazım, onu bile düşünüyorum. Şu gün gazeteciler, şu gün öğrenciler, şu gün şu gelsin, şeklinde birbirinden ayırarak. Daha az sayıda insanın sosyal mesafeye uyacağı böyle formüller geliştiriyorum. Piramid Sanat'ta bir söyleşide randevulu insanlar önden yer alarak girecek ve iki yüz elli kişi olmayacak da ayrı ayrı oturmuş yüz kişi olacak. Buna benzer formüller arayacağız başka türlü kepengi indirerek, birbirimizi yok sayarak, yaşamı kaldırarak bir yere varamayız. Sonuçta hayatın dönmesi lazım, genç sanatçıların kendini göstermesi, planlanmış sergilerin gecikmeli de olsa yapılması lazım. Dünyada büyük bir kaos yaşandı. Dev organizasyonlar iptal oldu. Dev kitap buluşmaları, etkinlikler… Eşimden biliyorum, onun mesela hazırladığı büyük bir kitabın etkinliğinin yapılamaması Almanya'da. Çok daha büyük ölçeğe geçtiğimiz zaman Wimbledon'ın yapılamaması. Çok daha büyük boyutta iptaller oldu. Avrupa Futbol Şampiyonası tehir oldu.

Avrupa Futbol Şampiyonası, bütün dünyanın fokus olduğu, hani o yılın ana işidir. Dolayısıyla dünya, şimdi Muhammed Ali kızmasın, bir karanlığa doğru gidiyor demeyelim, bir bilinmeyene doğru gidiyor, diyelim.

Oylum Öktem Aslında aklımdaki sorulardan biri de oydu, metalik gri idi. Metalik gri hâlâ geleceğin rengi mi hâlâ uzayın rengi mi diye ama oralara da giremeyeceğim şimdi. Buradan ben artık yavaş yavaş son soruya doğru geliyorum.

Bedri Baykam Son sorudan önce, sonra vakit kalmaz diye çok hızlı bir şeyler söylemek istiyorum. Şu anda, üç yıldır yazdığım *Genel ve Çok Özel İlişkilerin Sakıncalı El Kitabı* diye ilişkiler üstüne bütün o kırmızı, mor, gri, tehlikeli, dikenli telli alanlara giren bir kitap çıkaracağım. Umuyorum bu yıl çıkacak, 2020'de şu meşhur yılda. Bir de bütün bizi izleyen insanlara Instagram'da @bedribaykam veya yalnız sanatımın bulunduğu @artofbedribaykam adresini takip etmelerini öneriyorum ki bu diyaloğumuz devam etsin. Keza twitter'da (@bedribaykam), Facebook'ta ve Taksim'deki sanat merkezimiz Piramid Sanat'ı da izlemelerini (@piramidsanat) ısrarla söylüyorum ki bu diyaloğumuz sürsün başlattığınız bu güzel vesile ile.

Oylum Öktem Sosyal medya deyince siz söylediniz ben de şimdi (@oktemoylum) söyleyeyim. Ben çok yeni girdim. Gerçekten böyle senelerdir reddedip geçen, üç-beş ay önce girdiğim için şimdi ben de öğrenmeye çalışıyorum.

Bu arada yarın babalar günü. Öncelikle sizin, eşimin, yaşamış olan ve yaşayan tüm babaların ve tabii bana yaşamın ana ve

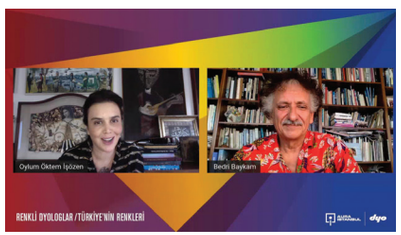

ara renklerini, neredeyse tümünü göstermiş olan heykeltıraş babam Tankut Öktem'in babalar gününü kutluyorum.
Bu arada Tankut Öktem müze evi de artık Instagram'da (@tankutoktemmuseumhouse).

Bedri Baykam İzleyicilerimiz muhakkak izlesin onları.

Oylum Öktem Sanatınızla sevgili ülkemiz ve dünya ile ilgili ortaya koyduğunuz güçlü söylemler, üretimler ve bunları tarihe bırakmak için kaleme aldığınız onlarca kitap... Bu kitapların içinde beni en çok etkileyen *Harika Çocuk*. Belki *Harika Çocuk* ile seçilmiş bir babanın kızı olarak, duygusal bir bağ kuruyorum. Çocukluğunuzdan bugüne renkli bir yaşam izi sürdünüz, biz de bir bölümüne tanıklık ettik. Kâh gri kâh mavi bazen de kırmızı oldu bu yaşam. Bu geniş renk skalası içinde Baba Suphi Bey'den sevgili oğul Suphi'ye, o aradaki harika çocuğun çok renkli olmasından belki öz rengini bazen kaçırıyoruz, belki soyut oluşundan da olabilir. Bize gerçek özde görmemizi istediğiniz Bedri Baykam'ı son soru olarak anlatabilir misiniz?

Bedri Baykam Esas olarak Bedri Baykam'da ne var ne yok işin merkezinde, kökünde onu soruyorsunuz sanırım…

Oylum Öktem Çocuk Bedri Baykam'ın öz rengini…

Bedri Baykam İlginç bir şekilde altı-yedi yaşında ya da en fazla sekiz yaşındayken bugünkü Bedri Baykam'ın tüm çizgisi çizilmişti. Hasta Fenerbahçeliydi, hasta Atatürkçüydü, hem de Atatürkçülüğün mantığını anlayarak, laikliği anlayarak, her şeyi anlayarak, o dönemin bütün taşlarının yerine oturduğu şekilde.

Tabii Doktor Suphi Baykam ve annem Mutahhar Baykam'ın yani mimar-mühendis bir anne ve siyasetçi doktor bir babanın çocuğu olmam, sanata ve çağdaş düşünceye çok açık bir ailede doğmuş olmam büyük şanstı. Sevgili ablam Hülya ile çok yakın bir dostluğum vardı, bunlar büyük şans benim için. Ama mesela insanlar beni hep şöyle yanlış tanırlar. Benimle tanıştıktan sonra derler ki "Ya biz sizi hiç böyle bilmiyorduk,". Hani esas Bedri Baykam diyorsunuz ya, nasıl biliyordunuz? "Biz sizi ukala biliyorduk," ya da "Biz sizi işte burnu havada biliyorduk,". Ya ne yaptım ben size de böyle tanıyorsunuz? Yani ömrümde ne bir imza geri çevirdim ne de bir fotoğraf. Bir adama, bir fotoğrafa hayır demem için, uçak kaçırıyor olmam lazım. Veya kapıdan uzaklaşan merhaba diyemediğim dayıma yetişiyor olmaya çalışmam lazım. Yani o kadar herkese yakınım, buna rağmen imaj böyle olabiliyor, yanlış imajlar oluşabiliyor. Tanışınca, ya böyle değilmişsiniz diyorlar. Benim o soruyla aklıma gelenler... Hayatla ilişkisi, sanatla ilişkisi, siyasetle ilişkisi, spor takımıyla ilişkisi, tenisle ilişkisi, not tutmayla, yazmayla ilişkisi daha çocukluktan başlamış biri. Hatta notlarını tutmaya yedi-sekiz yaşlarında başladığım *Dünya Tarihi* diye bir kitabım vardı, hâlâ duruyor. Hatta yakında çıkacak önümüzde bekleyen on dört kitabımdan biri; *Türkiye Tarihi*, İngilizce yazdığım. Dolayısıyla her şey o yaşta gelişti. Çocuklarınıza çok önem verin. Babalar günü için ben rahmetli babamı sevgi ile anıyorum. Bana verdiği özgüven, bütün bu Atatürkçülük, inanç vs. Tabii ki söylemeye gerek yok eşit derecede, anneler günü daha yeni geçti,

anneme de teşekkür ediyorum. Aklıma tabii benim baba olmamı sağlayan oğlum geliyor. Ona teşekkür ediyorum, eşime teşekkür ediyorum. Sonuçta en değerlisi baba-oğul-anne, bu ilişkiler çok önemli. Bütün bu hayhuyda insanlara yakınlarının değerlerini bilip onları hatırlamalarını ve onlarla geçirdikleri anların güzelliğini yakalamalarını öneriyorum.

Bizi izleyen sevgili bütün dostların da babalar gününü kutluyorum. Geçmiş anneler gününü kutluyorum. Ve aramızda olan, olmayan bütün anneleri ve babaları sevgiyle, saygıyla anıyorum ve kaybettiklerimizi de rahmetle anıyorum. Ve benim burada bu konuşmaya sığdıramadığım belki çok şey oldu. Mesela insanların aklına *Boş Çerçeve* gelebilir ve *Maymunların Resim Yapma Hakkı* gelebilir, Piramid Sanat'ı niye kurduğum gelebilir. İşte, sanat tarihi haritamla ilgili başka şeyler aklınıza gelebilir. Bütün bunları Piramid Sanat'a uğrayarak keşfetmenizi öneriyorum. Bu diyaloğumuzun sosyal medyadan devam etmesini öneriyorum. Ayrıca dediğim gibi Piramid Sanat'a gelerek, sergileri izleyin. Yalnız Piramid Sanat'a gitmeyin, bütün galerileri gezin. Sanat, hayatınızın bir parçası olsun çünkü sanatsız çok sıkıcı olur her şey diyorum.

Oylum Öktem Ben size tekrar teşekkür ediyorum, bizi izleyenlere tekrar teşekkür ediyorum.

Bedri Baykam Rica ederim, ben teşekkür ederim. Size ve DYO'ya teşekkür ederim.

Oylum Öktem Umarım pandemi dolayısıyla sıkıcı geçirdiğimiz bu dönem içinde renkli bir cumartesi geçirmeye

sebep olmuşuzdur. Sanatla kalmanın önemini siz de hep dile getiriyorsunuz. Renklerle, sanatla, farkındalıkla ve renkleri daha iyi görebildiğimiz, yeni bir kültür ideali, yeni bir gelecek ideali altında bir mavi gökyüzümüz var. Onun altında sevgiyle, saygıyla buluşabilmek ümidiyle diyerek yavaş yavaş sonlandırıyorum.

Bedri Baykam Evet, bütün izleyicilerimize teşekkür ediyorum. Bizi izleyenler bol kitap okusunlar, zamanın değerini bilsinler, günlük hayatın değerini bilsinler. Bu korona bize en azından bunu öğretti. Yani sokakta çıkıp bir sahilde yürüyebilmek bile çok büyük değer, çok büyük bir hak, onun için doğayı, sevdiklerini, sanatı doya doya yaşadıkları bir ömür diliyorum herkese.

Oylum Öktem Sağlıkla… Sanatın renklerini paylaşmaya devam edeceğimiz keyifli günlerde görüşmek ümidiyle…

AURAFOCUS 2020
27/HAZIRAN/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
SERHAN ADA
NEVZAT SAYIN
YouTube /dyoboyalari

Serhan Ada Merhaba, öncelikle konuşmaya Nevzat Sayın'ı tanıtarak başlamak istiyorum. Nevzat Sayın, yazar, ressam, heykeltıraş, sergi yapımcısı ama bunların ötesinde ve üzerinde mimar; baş harfi büyük "M" ile yazılması gereken bir mimar. Biz kendisiyle çok uzun zamandır tanışıyoruz. Bundan 30 yıl önce, gri renkleri konuşmak üzere, gri bir Cunda sabahında tanışmıştık. O zamandan beri de sık görüşüyoruz. Dolayısıyla bu, birbirini tanıyan iki insanın diyaloğu.

Nevzat Sayın Ben de az önce, internete girip "Serhan Ada" yazınca karşımıza ne çıkıyor diye baktım. Aynen şöyle yazıyor: "Türk şair, yazar, akademisyen." Epeyce bir sıfat sıralanıyor. Tanışıklığımız İzmir'den değil, İstanbul'dan. Sen, İzmir'den İstanbul'a, Saint-Joseph'e geldiğinde, ben İstanbul'dan İzmir'e, Atatürk Lisesi'ne gelmişim. Böyle ilginç geçişler olmuş hayatımızda.

Serhan Ada Aynı anda.

Nevzat Sayın Politik yapılanmamız, geldiğimiz ailenin yapısı, içinde bulunduğumuz coğrafya ve sonraki zamanlarda da bazı meseleleri kavrayışımızın benzer yanları var. Tartışırken, konuşmalarımızı tamamlayan cümlelerle devam etmemiz bu yüzden olabilir. Farklı yerlerden gelmiş olsak bile, benzer taraflarımızın olduğunu düşünmüşümdür çoğu zaman.

İkimizin ortak özelliklerinden biri de "kitapsız" olmamamız, kitaplarımız var ve ben bu kitaplı olma meselesinin giderek daha da önemli bir şey olduğunu düşünmeye başladım.

Serhan Ada Nesne olarak kitaplardan bahsediyorsun, öyle değil mi? Sanal kitaplardan değil yani.

Nevzat Sayın Evet, gerçek kitaplardan, kâğıda basılı kitaplardan bahsediyorum. Eco gibi düşünenlerdenim. *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın* diye çok güzel bir kitabı vardır ya. Kâğıt kitap gerçekten kendine has özelliğini hâlâ koruyor bana göre.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin siyasal olan dışında birçok farklı alanda da çok sıkı bir altyapı sunduğunu etrafımdaki örneklerden biliyorum ve sen de onlardan birisin. Çok iyi bir altyapının üzerine kurulu, içinde bulunduğun coğrafya ile de tarihsel olanla da sıkı bir ilişkin var. Bu, bana her zaman çok çekici, iyi ve zihin açıcı gelmiştir açıkçası.

Serhan Ada İkimizin Cunda sonrasında bir *Fol* macerası var. *Fol*'un rengini soracağım sana öncelikle.

Nevzat Sayın Siyahtı.

Serhan Ada Siyah mıydı? Merakın rengi de siyah mıdır o zaman? Çünkü merak dergisi diyorduk sık sık.

Nevzat Sayın Bence sarıdır merakın rengi, koyu bir sarı.

Serhan Ada Peki içine ne karışırsa rengi açılır?

Nevzat Sayın Beyaz.

Serhan Ada Güzel, *Fol*'a geçmeden önce şöyle demeliyim: Bugün DYOlog yapıyoruz ama bizim Nevzat Sayın'la epeyce bir "diyaloğumuz" var. İlk defa ekran karşısında ve aslında pek çok tanıdığımız, tanımadığımız izleyiciyle beraberiz.

Ortak yaptığımız işlerden birisi de şu andaki haliyle henüz görünür olmamasına karşın, *Arkitera Diyalog* idi. Burada ikililer, tıpkı şimdi olduğu gibi karşılıklı yazışarak konuşuyorlardı. Yani biri klavye başındaydı, diğer kişi ise onun yazdıklarına cevap veriyordu. Biz de oturup karşılıklı konuşmaya karar verdik. İkimiz de ortak birtakım mekânlarda, o mekâna ait düşüncelerimizi, hissettiklerimizi konuştuk. Çektiğimiz fotoğraflar da sonrasında *Arkitera*'da yayımlandı. Hatta bu fotoğrafları bulsak bundan bir şey yaratabilir miyiz, onu da konuştuk. Gittiğimiz yerleri hatırlamaya çalışıyorum. Galiba Cunda ile başladık, sonrasında Diyarbakır'a ve Gön Deri'ye gittik. Gön Deri'de ikinci kısım inşaatı tamamlanırken çalışmaya başlamıştım ve ofislerimiz altlı üstlüydü. Dolayısıyla akşam iş geç vakit bittiğinde ya da bitemediğinde, beraber gittiğimiz ve gene bir sürü konuda diyalog yaptığımız bir mekân vardı. Oranın da adını unuttum, eski Londra asfaltının üzerindeydi. Böyle av malzemelerinin duvarlarda asılı olduğu bir mekân vardı…

Nevzat Sayın Çimen Lokantası.

Serhan Ada Evet, bravo! Çimen Lokantası. Asıl ilk diyaloğumuzu hatırlatmak istiyorum. 20. yüzyılın son on yılında mimarların çok sevdiği Peter Eisenman ve arkadaşları, "Any" kavramı üzerine çalışıyorlardı. "Anyhow in Seoul" ya da "Anywhere in New York" gibi projeler yapıyorlardı. Ne bekliyorsak bu çok güzel 21. yüzyıldan sabırsızlıkla! 21. yüzyılı tesbih gibi çeken bir durum söz konusuydu. "Anytime in Istanbul" adlı bir proje daha yapılacaktı ve bu çalışmayla ilgili her ikimize de çağrı gelmişti. Sonrasında proje, sponsor nedeniyle İstanbul'dan Ankara'ya evrilmişti.

Aslında ikimize de ayrı ayrı çağrı gelmişti ama bir *Fol* yayın kurulu çıkışında, neden bu işi birlikte yapmayalım, diye konuşmuştuk. Burada üç nokta koyayım, Nevzat Sayın'a topu atayım ya da Nevzat'a.

Nevzat Sayın Benim gibi mimarlığın daha çok "yapılan, edilen" tarafıyla uğraşan birisi için mimarlık düşüncesi üzerine ayrıca kafa yormak için bir bahane gerekiyor. Yoksa bu yapıp etmelerin içerisinde geçip gidiyor hayatımız ve düşünce beni mimarlığa değil de felsefe, sosyoloji ya da siyaset gibi alanlara yöneltiyor. Senin teklifinle bu ikisi, yapıp etmek ve düşünmek birleşebildi. Bence çok iyi bir fırsattı bu. O sırada Gön Deri'nin fabrikasını yapıyorduk. Fabrikada mekik formunda bir boşluk tasarlamıştım ve bunun üzerine kafa yoruyordum. Mimarlıkta, herhangi bir işlev için yapılan bir şey, kimi zaman bir üst anlam daha yüklenerek diğerlerinden daha farklı bir biçimde bulunduğu yeri doldurmaya başlar. Bu mekik de öyle bir şeydi. "Boşluk" ve "doluluk" gibi kavramlar üzerine kafa yorduğum bir evredeydim. Ve senin bu konuyu, mimarlığın dışından bir parametreyle okuman ve sonra da dillendirebilmen üzerine konuşmuştuk. Senin sunuşunu izlemek çok güzeldi açıkçası. Sonrasında Cengiz Bektaş'tan küçük bir eleştiri almıştık, değil mi?

Serhan Ada Allah rahmet eylesin, diyelim.

Nevzat Sayın Sevgili Bektaş, sevgili usta. "Bizimkiler de yanlarında felsefecileriyle gezmeye başladı," demiş ve mimarlığın böyle üst perdeden konuşuluyor olmasına hiç sıcak bakmadığını dillendirmişti.

Serhan Ada Ama sadece ikimiz böyle ikili bir iş yapmıştık diye hatırlıyorum. "Toz ve rüzgârla mekik nasıl çekilir?" diye bir metin yazmıştım; çünkü, senin selvilerin, ters dönmüş kayıkların, fotoğrafların ve çizimlerin vardı. Defterlere de geçeriz birazdan.

Geçenlerde birisi, "Sen mimarsın, değil mi?" dedi bana kendinden çok emin bir şekilde. "Yok," dedim, "hiç alâkam yok." Hatta mimarlarla çok da hoş karşılanmayan alışverişlerim oldu.

Nevzat Sayın'ın defterlerini bilen bilir, bu defterler sonradan resim dünyasına da başka bir şekilde intikal ettiler. Özellikle en son gerçekleşen Labirent sergisiyle hem resim hem de heykel olarak. Benimkileri (defterleri) çok az insan bilir ama bizim kitap kadar defterle de ilgimiz var. Dolayısıyla mürekkeple de. Ellerimiz kirli o anlamda. Ortak yaptığımız ilk iş galiba bu mekik meselesiydi. Evet, rahmetli Usta'dan da azarı işitmiştik. Sonra nasıl devam etmişti, hatırlıyor musun? *Arkitera Diyalog*'la mı devam etti?

Nevzat Sayın Evet, *Arkitera Diyalog*'la. Birlikte yaptığımız her şeyi yayınlamış değiliz. Ve seninle aramızdaki mimarlık, yer, coğrafya üzerine, fiziksel olarak içinde bulunduğumuz yakın çevremiz ve zihinsel olarak içinde olduğumuz uzak çevremiz üzerine her zaman ilginç, sıkı konuşmalar yaptık. Bazen üzerine konuştuğumuz şey çok yakınımızdaydı, bazen de çok uzağımızda ama konuşma konularımız zihinsel olarak hep çok yakınımızdaydı. İkimiz de mimarlığın ve siyasal bilgilerin merak bölümünden nasibimizi aldığımız için karşılıklı dürtmelerden uzak kalmıyorduk ve hâlâ böyleyiz. Açıkçası başka disiplinden biriyle kendi disiplinin ya da kendi disiplininin içinden onun disiplini üzerine konuşmak çok ilginç bir zihin açıklığı sağlıyor.

Serhan Ada Hele benim gibi disiplinsiz biriyle.

Nevzat Sayın Disiplinsiz ama işte disiplinli.

Serhan Ada Ya da çok disiplinli diyelim, o meşhur kelimeyi kullanmak istemiyorum.

Nevzat Sayın *Multi* ile başlayan, değil mi?

Serhan Ada *Multi, inter, cross*.

Nevzat Sayın "İnterdisipliner" olmaya oldum bittim fazla itibar edemedim açıkçası. "Ben her şeyi yapmamalıyım ama kendi yaptığım şeyi iyi yapmalıyım ve işini iyi yapan insanlarla birlikte bir şeyler yapabilmeliyim" demeyi tercih ediyorum. Ara sıra, vur kaç başka alanlara girip çıkmak ayrı bir konu. O farklı alanları asıl işim olarak görmediğim için, küçük kaçamaklar gibi yapılabilir diye düşünüyorum. Biraz önce senin değindiğin, sanata doğru meyleden işlerim gibi mesela.

Serhan Ada Evet. Aslında Nevzat Sayın'ı tanıtırken ona yazar demem boşuna değildi. Çünkü aslında yazarın arkasında okur var bence. Benim son kitabımda yazdığım, "okumadan yazılmıyor," cümlesi gibi. Nevzat Sayın, yazan bir mimar aslında ve sadece mimarlık üzerine de yazmıyor. Bunu çok fazla insanın bildiği kanısında değilim ama yazıyla ilişkisi, bildiğimiz dolmakalemle, mürekkeple olan ilişkisi hep var. Yaratıcılık demeyeceğim çünkü o kutsal bir kelime, ama en ufak bir projesini bile çok araştırmadan yapmıyor. Galiba hiç konuşmadık bunu ama böyle bir ortak yanımız var. Ben de çok okumadan yazamıyorum böyle bir huyum var. Okuduğumu yazmıyorum ama çok okumadan da düşüncelerim bir köşeye sıkışıp kâğıda dökülmeye hazır hale gelmiyor. Bu çocukluktan itibaren edinilmiş ve sindirilmiş bir şey olsa gerek. Çünkü sonradan bunu edinmek çok kolay değil, ne dersin?

Nevzat Sayın Çok önemli bir konu bence. Bazı insanlar gerçekten böyle davranıyor. Ben de onlardan biriyim. Herhangi bir konuya başlarken uzanabileceğim ne varsa hepsini görmek, okumak, dokunmak istiyorum. Sonra bu bilgiler, hızlı bir biçimde, elime ayağıma dolanacak şeyler olmaktan çıkıyor ve tam gerektiği anda, tekrar gelmek üzere ''yaratıcı unutkanlık'' bölümüne gidiyor o bilgiler...

Serhan Ada Orada bekliyor, bir yere siniyor.

Nevzat Sayın Evet, bir yere siniyor.

Serhan Ada Anını bekliyor.

Nevzat Sayın Kısa kısa notlar halinde duruyor ve gerektiğinde

beliriveriyorlar. Eğer birinci fasılda unutkanlık bölümüne geçmezlerse eline ayağına dolaşan şeylere dönüşüyorlar ve başlangıç noktasını çok sarsak bir hale getiriyorlar. Evet, ben de hâlâ öyleyim. Yani ne varsa görmek, okumak, bilmek ve anlamak istiyorum.

Serhan Ada Bir dönem, hasbelkader "Tasarım Yönetimi" diye, tasarımcılar arasında da alay konusu olan bir program yönetmiştim. Aslında *Fol* dergisi ile de dolaylı olarak ilgisi var. Sottsass'la tanışmamış olsaydım öyle bir işe kalkışır mıydım bilmiyorum. Oradaki öğrencilere, bir projenin tamamlanma sürecinin yüzde seksenini düşünme ve araştırmaya, yüzde yirmisini ise realizasyona ayırmaları gerektiğini söylüyordum süre ve alan olarak. Proje ele geçince, önemli olan öğrencilerin hemen bilgisayar başına oturup tasarlamaya başlamaları değil. Çünkü bu şekilde, ilk akla gelen, hiçbir altyapısı olmayan, başkalarının yapıp yapmadığına bakılmayan birtakım şeyler çok hızlı, abur cubur bir şekilde kâğıda geçiyor ve oradan dönmek her zaman zor oluyor. Yapılandan geri dönmek zordur, bilmiyorum, sen ne düşünüyorsun bu konuda?

Nevzat Sayın Proje yönetimi, inşaat yönetimi, tasarım yönetimi gibi ara yüzler var. Yani ortada bir problem var, bir tarafta işin yapılmasını talep eden biri, diğer tarafta ise bunu yapacak olan kişi var, bu ikisinin karşılaşması yeterince verimli bir karşılaşma olamayacağı düşüncesiyle araya biri daha giriyor. Ve o kişi bir tercümanlık görevi üstlenerek isteklerle olabilirlikler arasında bir ara yüz oluşturuyor. Şimdi Alev Akın bizi dinliyorsa ondan puan toplamaya çalışıyorum. Çünkü bir seferinde, "Proje yönetimi hakkında niye böyle negatif konuşuyorsun?" diye sormuştu. Sorunun doğru aktarılması, çözümün doğru üretilmesinin de birinci ayağı. O nedenle bu işi aslında çok önemsiyorum ama doğru dürüst yapılması koşuluyla.

Serhan Ada Sorunu doğru tanımlamak da yetmeyebilir, değil mi? Ama onsuz da olmaz.

Nevzat Sayın Yetmesi için mesafesini koruyabilen birinin çevirmenliği iyi yapması lazım. Ben iyi bir çevirmenlikle karşılaştığımda çok memnun oluyorum. Aksi halde mimarın o çevirmenliği kendisinin yapması gerekiyor. Aslında bu, mimarın kendisi için verimli ve onu çok iyi sonuçlara götürebilen bir durum, ama kabul etmek gerekir ki bir hayli de yıpratıcı. Dolayısıyla ben bu yönetim meselesinin verimli ve iyi kullanılması koşuluyla her iki taraf için de çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Serhan Ada Ben bir seferinde, birinci sınıftaki öğrencilerime, final sınavında bir paragraf verip onlardan bu paragrafın doğru sorusunu sormalarını istedim. Hiçbir final sınavında bir daha böyle bir şey yapmadım, çünkü sonuç iyi olmadı. Bu da soruyla doğru biçimde yüzleşmenin ne kadar değerli olduğunu gösteriyor aslında. Soru ve sorunla yüzleşmenin ne kadar doğru olduğunu ve sorunun, metaforik anlamda da olsa ne kadar doğurgan olduğunu gösteriyor.

Nevzat Sayın Ben bunu bazen işverenlerimle toplantıya girmeden önce yapıyorum. Bir kâğıda, toplantı sırasında bize sorulabilecek soruları yazıyorum. Beş soru yazdım diyelim, bazı toplantılarda o beş soru soruluyor, ne altı, ne dört. Anlaşmanın önünü çok güzel açıyor bu tür ortak düşünceler.

Serhan Ada Evet, doğru sorulmuş bir soru; çözüme yatkın bir zemin, sürülebilir bir alan sunuyor.

Şimdi biraz da renklerden konuşmak istiyorum. Yine *Fol*'a döneceğim. "Rahmetli" Sottsass'la yaptığımız bir sayı vardı. *Fol*'un her sayısının farklı bir editör tarafından yapıldığını hatırlatmak lazım. Yayın kurulu onun önerileri üzerinden ilerliyordu. *Fol*'a metinleriyle, çevirileriyle, fotoğraflarıyla çok güzel katkıları olan sevgili ortak arkadaşımız Samih Rifat'ı da burada rahmetle anmak durumundayız. Defne Koz aracılığıyla Sottsass'ın editör olma ihtimali ortaya çıktığında hepimiz çok sevinmiş ve heyecanlanmıştık. "Beyaz Sayı" önerisinin önümüze geldiğini hatırlıyorum birdenbire. Hepimiz irkildik nasıl olur "Beyaz Sayı" diye. Çünkü Nevzat Sayın en başta *Fol*'un rengini söylemişti, bu ona ters bir durumdu. Sonra gerçekten Ettore Sottsass, Barbara Radice ile geldi. Hatta beraberlerinde bizim çağırdığımız bir mimarlık hocası da gelmişti, değil mi? İsmini hatırlayamadım.

Nevzat Sayın Nezih Eldem.

Serhan Ada Nezih Eldem vardı evet, sonra...

Nevzat Sayın Onu neden çağırmıştık hatırlıyorsun, değil mi? Yanlış hatırlamıyorsam eğer, Anıtkabir'in mozaikleri İtalya'da yapılırken Nezih Eldem asistan olarak çalışıyor.

Serhan Ada Faenza. Nezih Eldem, Sottsass'la yaşıttı galiba. İkisi de o sırada yetmiş dokuz yaşında. Bununla ilgili bir argüman yaşanmıştı, belki ondan da bahsederiz burada, o da bir diyalogdu çünkü. Nezih Bey, gerçek bir beyefendiydi. Yelek, ceket, kravat gelmişti. Sottsass'ın ise üzerinde bir tişört vardı, saçlarını atkuyruğu yapmıştı. Enteresan bir deneyimdi ve konu Işık'a dönmüştü. Beyazla ışık ilişkisini konuşmamız gerek belki de ne dersin?

Nevzat Sayın Evet, iyi fikir. Sottsass, bir adadan söz ediyordu. Işık burada istenen değil, sakınılması gereken bir şeydir diyerek kepenkler sıkı sıkı kapatıldığında, duvarla kepengin arasından bile içeriye giren ürkütücü bir ışıktan söz ediyordu.

Serhan Ada Napoli ile Sicilya arasında iki ada var. İsimleri birbirine benziyor; Filicudi ve Alicudi adaları. Sottsass'gil ve arkadaşları Filicudi Adası'nda ilk evlerini edindiklerinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında adada elektrik yokmuş. Gün ışığı ile hayatı düzenlemekten ve ona uymaktan çok büyük memnuniyet duyduklarını anlatmıştı. Hatırlarsın, ısınma amacıyla yapılardaki pencerelerin küçültülmesiyle ilgili bir metin getirmişti. Kimin metni olduğunu hatırlayamadım şimdi.

Nevzat Sayın Evet, adamı hatırlamıyorum ama konuyu çok iyi hatırlıyorum.

Serhan Ada Sen ve Samih isyan etmiştiniz, bu adam neden bahsediyor, diye. Sonra metnin yüz elli yıl önce yazılmış olduğu ortaya çıkmıştı, olağanüstü güzel bir anıdır.

Nevzat Sayın Bu arada hatırladım; Nezih Hoca Gio Ponti ile çalışmıştı.

Serhan Ada Ne güzel.

Nevzat Sayın Sottsass geldiğinde onu da davet etmemizin bir diğer nedeni de buydu.

Serhan Ada Şimdi izleyicilerimizden biri, “Madem beyaz ve ışıktan söz ediyorsunuz, biraz da gölgeden bahsedin,” diyor. Bir diğer izleyicimiz, “Louis Kahn’a da değinirseniz çok iyi olur,” demiş. Nevzat Sayın, Louis Kahn’a kısaca değinsin benden çok daha iyi bildiği için.

Nevzat Sayın Louis Kahn’ın gün ışığıyla olan ilişkisine değinmek için Pera’daki sergiden söz etmeden olmaz. Louis Kahn sergisi sırasında, Bülent Erkmen’in yaptığı kayan görüntülerle Louis Kahn’ı gün ışığı bağlamında okumak ve anlamak çok güzeldi. Gerçekten de sergi, onun gün ışığıyla olan meselesini iyi anlamak için çok güzel bir fırsattı ve Bülent konuyu çok iyi anlatmıştı.

San Diego’daki Salk Enstitüsü’ne gittiğimde, Kaliforniya’nın o hatırı sayılır sıcağında, avludaki güneşin ve sıcağın yanında avluyu çevreleyen kolonlar üzerindeki yapının altında kalan gölgenin ve serinliğin arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğunu fark etmiş ve Louis Kahn’ın bunu çok iyi kurduğunu düşünmüştüm. Tam o sırada bir yamaç paraşütü avlunun okyanusa açılan ağzının önünden geçince mimarlıktan sinemaya evrilmişti durum. O zaman bilmiyordum ama daha sonra o avlunun tasarımının Louis Kahn’a değil, Louis Kahn’ın davetiyle projeye dahil olan Luis Barragán’a ait olduğunu öğrendim. İşte sana “interdisipliner” çalışma... Narenciye ağaçlarının arasında, sert bir zeminin ortasında, okyanusa doğru incecik bir su yolu… Louis Kahn, ışık ve gölge meselesini gerçekten çok iyi bilenlerden biri. Her yapısında ışık ve gölge kullanımı göze çarpıyor. Ama o yapıdaki kullanımı özellikle çok önemli çünkü kocaman bir taş avluda ışık ve gölgeyi nasıl kontrol edebildiğini görüyorsunuz. Işık ve gölge meselesi, bizim coğrafyamız için de çok önemli çünkü Kaliforniya iklimiyle Türkiye coğrafyası birbirine benziyor. Braudel’in tanımıyla kendimizi bir Akdeniz ülkesi sayacaksak eğer, bence burada da gün ışığıyla ilişkimiz, gün ışığının yanı sıra gölgelerle ilişkimiz çok önemli. Yahşibey tasarım çalışmaları içindeki mimarlık çalışmalarımı hep ağustos ayının cehennem gibi sıcağına denk getirmeye çalışıyorum. Çünkü sıcak anlatılarak anlaşılacak bir kavram değil, sıcağı anlamanın tek yolu onun içinde yanıp kavrulmak, başka hiçbir yolu yok. Dolayısıyla ağustos ayının cehennemî sıcağında, bir antik kenti gezip bir ağacın altına ya da iri yapılardan birinin gölgesine sığınınca gölge ve gün ışığı arasındaki farkı ve ilişkiyi anlamak mümkün oluyor.

Serhan Ada Biraz önce, bir izleyicimizin “sayesinde”, dedim çünkü Farsçada (belki çoğu kişi biliyordur) “saye” gölge demektir. Birisine “sayende” dediğinde aslında “gölgende” diyorsun. Aslında ben bu ikilileri sevmiyorum, doğu-batı gibi... Ama bu gölge meselesi doğuya mı, batıya mı ait? Çünkü güneşin pek görünmediği yerde gölgenin de değerinin olmadığı kanısındayım. Aynı şekilde güneşin tam alnında ve batmak bilmediği bir yerde de gölgenin çok anlamı olmadığını düşünüyorum. Hayatla ölüm arasındaki tuhaf ilişki gibi. Ama gölgenin de bir rengi var, asıl onu konuşmalıyız.

Ama öncelikle Sottsass anekdotunu ben kısaca buradan nakledeyim. Madem andık bir başka ustayı. Geldiğinin ertesi günüydü, çok iyi hatırlıyorum, önce bir Haliç turu yapmıştık. Yemekte bana, “Sen İtalyan yazarlardan kimi okuyorsun?”

diye sormuştu. Ben de o sırada, “Kimseyi okumuyorum,” dedim ama ısrar edince de “Pavese,” diye yanıtladım. Bana dönüp, “Karımın hocasıydı Pavese, biliyor musun?” dedi, meğer karısının edebiyat hocasıymış, muhtemelen Torino'daki zamanlarında. Neyse, Sottsass'ın karısı Fernanda Pivano, Beat kuşağının çevirmeniydi. Dolayısıyla onların hepsini şahsen tanımışlar zamanında, New York’ta. Ve bunun üzerine ilginç bir olay daha anlattı. Pavese, Ettore'nin karısına hayranmış, onun öğrencisiyken vaktiyle. Pavese bir gün Fernanda ile görüşmek istemiş ama kadıncağız, “Tamam, görüşelim ama benim Ettore'ye sözüm var, önce onunla bir yemek yemem lazım,” şeklinde bir cevap vermiş. Ertesi gün Fernanda, Ettore'yi arayıp “Biliyor musun korkunç bir şey oldu,” dediğinde Ettore, “Başlama yine korkunç hikâyelerine, ne oldu?” diye sormuş. Fernanda ise, “Cesare Pavese intihar etti,” demiş. Sottsass bana bu hikâyeyi naklederken bizi dinleyen Ettore'nin o zamanki kız arkadaşı Barbara bize dönüp, “Ettore, 79 yaşındasın ve hâlâ romantiksin,” dedi. Ettore'nin ise her zamanki sakin ses tonuyla “Barbara, yetmiş dokuz yaşındayım, romantiğim ve Marksist'im,” diye cevap verişini hiçbir zaman unutamıyorum.

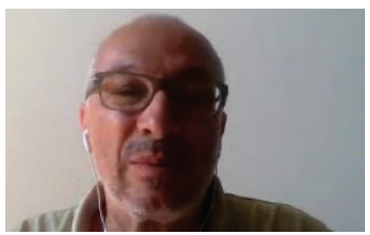

Evet, ne dersin gölgenin bir rengi var mı? Çünkü buradan Ege'ye gelmek istiyorum bir ucundan.

Nevzat Sayın Bence kesinlikle var. Önce tonu var, sonra rengi var...

Serhan Ada Hani *green* deyip geçemeyiz mesela gölgeye.

Nevzat Sayın Hayır, geçemeyiz. Zeytin ağaçlarının yeşil gri, gümüşi bir gölgesi var. Ya da Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin yanında bir sıra ağaç var. Yaprakları beyaza yakın açık yeşil olan bu ağaçların altında durduğunda, seni kendi yapraklarının rengine boyayan bir gölgesi var. Yani onun altına girdiğin zaman her şey açık yeşil oluyor ya da mevsiminde bir narenciye bahçesine daldığında gölgenin içerisindeki turuncuyu görmemek imkânsız bir şey. Bence kesinlikle rengi var gölgenin de ışığın da...

Serhan Ada Gerçek hayatta karşılığı olmayan renklerden bahsediyoruz ama. “Gerçek hayatta karşılığı olmayan renk” ne demekse...

Ben de şu anda Adatepe'deyim. Ege'den konuşacaksak eğer, Ege'nin rengi ve zeytinin rengi gridir bence yeşilden önce. Biraz çocukluğumuzun İzmiri'nden konuşalım istiyorsan, çocukluğumuzun İzmiri'nin renklerinden...

Nevzat Sayın Gölgenin neyin üstüne düştüğü de çok önemli. Hep kendisini konuştuk ama onun da üzerine düştüğü ve üzerini örttüğü bir şey var. Çünkü kendisi o kadar kuvvetli olabilir ki üzerini örttüğü şeyi de görünmez kılabilir, böyle tuhaf bir gücü de var gölgenin. Evet, gelelim çocukluğumuzun İzmiri'ne.

Serhan Ada Körfezin renginden başlayalım istersen, hepimiz çok yakındık denize, onunla iç içeydik. Bizim için doğaldı denizle beraber olmak. Ne dersin, neydi, nasıl bir renkti?

Nevzat Sayın İzmir, körfezinin etrafına yerleşmiş bir deniz şehri. O kadar içerlek bir körfez ki... Ticari liman, körfezin dibinde.

Meles Çayı'nın denize döküldüğü ve Tuzla'daki büyük deltanın denize kavuştuğu yer aynı zamanda. Hem çok problemli hem de verimli. Deprem bölgelerinin en verimli topraklar üzerinde yer alması gibi. Aynı zamanda olağanüstü çeşitliliğe de sahip bir yer. Mesela, büyük tekneler sadece daracık bir yolu izleyerek büyük limana kadar gelebilir, belli aralıklarla temizlenmesi gereken koridorları vardır. Evden çıkıp İzmir Atatürk Lisesi'ne beş-on kişilik bir grupla yürürken deniz kaplumbağaları, yunuslar görürdük. Merkez Bankası'nın köşesinde istiridye satan adamı da unutmak olmaz.

Serhan Ada Atlayan balıklar arada…

Nevzat Sayın Onlar zaten ibadullah. İnsana deniz kenarında bir yerde olduğunu hatırlatıyorlar. Deniz kenarındaki tekneler, mavnalar, tratalar, balıkçı tekneleri tüm bunlar… Eski balık hali de şimdiki Pier'in yerindeydi.

Serhan Ada Şimdi kibar bir yere dönüşmesi kırk yıllık balık halinin...

Nevzat Sayın Evet, tüm bunlar yavaş yavaş kalkınca ortadan, şehir de bir deniz şehri olmaktan çıkıyor. Düşün ki, Göztepe'de oturuyorsun, Alsancak'a geleceksin, kısa süreliğine bir yere uğrayacaksın ve bir de Zodiac botun var. Hemen gelebilirsin ama onu bağlayacak hiçbir yer yok.

Serhan Ada Nereye geleceksin, yok öyle bir şey.

Nevzat Sayın Hiçbir yer yok.

Serhan Ada Konak İskelesi'ne bağlayacak halin yok Zodiac botunu.

Nevzat Sayın Şu anda Kordon'daki yükseklik, eski yüksekliğinden 120 cm yukarıda. Bu akıl alır gibi bir şey değil, bir şehir bunu nasıl kendisine yapabilir düşünsene. Gerçi Kordon'un bu hali karayollarının kötü armağanıdır ama öncesinde de yükseltilmişti. Ben sonradan olma bir İzmirliyim. Benim hatırladığım lise zamanlarımın İzmiri'nden bile olağanüstü görüntüler var gözümün önünde. Fakat denize genellikle potansiyel arsa gibi bakılıyor Türkiye'de. Deniz doldurulduğça tekneler de azaldı. Ve bugün İzmir'de körfezin içinde bir tane tekne ya görürsün ya görmezsin.

Serhan Ada Balıkçı kayığı görülemiyor.

Nevzat Sayın Hiçbir şey yok artık.

Serhan Ada Mevsimiyse Göztepe ile Karşıyaka arasında yelkenliler görülebiliyor. Ben denizin renginin, ışıkla ilişkisinin beyaz olduğunu hatırlıyorum. Bir de sülünezle balık avlardık. Cebimizdeki bir kuruş harçlıkla gidip sülünez alırdık. Yıllar sonra bir Batı ülkesinde onların ızgarasını yediğim zaman ne kadar değerli bir kabukluyu balık yemi olarak harcadığımızı düşündüm.

Benim geçmişte yazdığım bir şiir vardı Akdeniz'i anlatan; "Denizin bittiği yerde başlıyor dağlar," diye… Yani Akdeniz biraz deniz ama biraz da sarp dağlar... Her yerde de bu böyle aslında. Barselona'da öyle, Marsilya'da öyle, İzmir'de öyle, İskenderiye'de tam öyle değil ama kuzeyde Girit öyle. Dağlar da başka bir renk, öyle değil mi?

Nevzat Sayın Çok değişiyor. Akdeniz'i yani Torosları düşün, denize paralel olarak uzandıklarını. Yani orada koyu maviler ve morlar çok belirgin. Ama Ege'ye doğru gelmeye ve dağlar

denize dik uzanmaya başladıkça maviler ve yeşiller çok daha fazla belirginleşiyor. Bütün coğrafyanın rengini değiştiren çok ilginç bir fark var aralarında.

Serhan Ada Ben de ne kadar zamandır İzmir'in uzağındayım, şehrin kendisine dair böyle bir nostalji yok kafamda en azından. Senin de benim de annemiz ve babamız orada, toprağın altındalar. Fakat bir tek makilerin ilkbahardaki kokusuna dair bir şey var, ki onu da önemsemezdik. "Maki" der geçerdik ama makinin bambaşka anlamları var. Çünkü özellikle Akdeniz'in kuzeyinden güneyine yani İspanya'dan Türkiye'ye kadar, İkinci Dünya Savaşı sırasında direnişin de yeri olmuş makiler. Bu nedenle onlara "makizarlar" denmiş. Dağların Nazilere ve Faşizme karşı direnişte çok önemli bir yeri olmuş ve onların kokusunu düşündüğüm zaman böyle tuhaf, sarı kahverengi bir renk geliyor gözümün önüne.

Nevzat Sayın Makiler biliyorsun, hayvanlar için de olağanüstü bir yaşam alanı. Kuşlar, sürüngenler ve domuzlar için özellikle. Makilerin altlarını boşaltıp kendilerine yuva yapabiliyorlar. Bu nedenle makiler, Ege coğrafyası için ormanlar kadar ya da belki de daha önemli.

Serhan Ada Bir de hepsi ıtırlıdır. Hiçbiri tarafsız bir yeşil gibi değildir. Sarılıkları da boz renkleri de ne güzeldir. O tozlu halleri bile bir koku barındırır.

Nevzat Sayın Maki orman olamayacak kadar sarp yerlerde yetiştiği için, üzerini örttüğü alanlarla arasında müthiş bir gerilim vardır. O gri sarı kayalıkların ya da kıraç toprağın içerisinde, o koyu yeşil renkleri ile belirir, kendisi belirdiği gibi sarıyı da iyice belirgin hale getirir. Makiye aslında koyu yeşil çok hâkimdir ama onu etrafı ile birlikte düşündüğünde sarı ve mor renklerle birlikte hafızana yerleşiyor.

Serhan Ada Evet, o şekilde yerleşmiş oluyor. Çocukluğumuzun İzmiri'ni düşündüğüm zaman deniz gibi, körfezin hikâyesi gibi ciddi bir şekilde kıymeti bilinmeyen birçok şey geliyor aklıma.

Nevzat Sayın Serhan, kıymetini bilmek konusuna gelirsek İzmir'in "imbat"ından bahsetmeden geçmek olmaz. İmbat, dünyanın en ilginç rüzgârlarından biri ve körfezin içinden bütün kıyılara doğru esme becerisine sahip.

Serhan Ada Onu da engelledik ama.

Nevzat Sayın Evet, böyle bir şehirde yaşıyorsun ve birinci sırayı apartmanlarla dolduruyorsun. Bir şehre bundan daha büyük bir kötülük yapılamaz herhalde.

Serhan Ada Yani imbatı neredeyse yok eden ve nefes almayan birtakım yapılar. Karşıyaka sahilindeki o dar sokakları rahmetli babam, "Birinci kanal sokağı", "İkinci kanal sokağı" şeklinde sıralamıştı. Tıpkı New York'taki sokakların isimleri gibi. Çünkü hakikaten böyle rutubetli bir kanal hissi uyandırmaya başlamıştı sokaklar o dönemde.

Nevzat Sayın Ege'de ya da İzmir'de olmak... En iyi bildiğimiz yer orası olduğu için, oralı olduğumuz için bunları konuşuyoruz. Bunun yanı sıra başka şeyler de yok oluyor, mesela sen kendini düşün. Türkçe hariç dört dili çok iyi bilen birisin, Girit kökenlisin ama Yunanca bilmiyorsun. Bu da ayrı bir konu..

Serhan Ada Benim için Türk demişler ya senin okuduğun yerde başta söyledin, Türk olmak böyle bir şey zaten.

Nevzat Sayın Evet, işte böyle garip bir biçimde tekneler azalıyor, imbat içeriye giremiyor, ormanlar kalmıyor, denizin rengi değişiyor derken, “Ah, neydi o geçmiş zamanlar!” demek istemiyoruz; aslında bütün bunların külliyen bir unutma harekâtına dönüştüğünden bahsediyoruz.

Serhan Ada Yer yok oluyor, yani anlam taşıyan her şey yok oluyor. Mekân kalıyor geriye, mekân da işte klima ile, aydınlatma ile, şunla bunla ekstra renklerle şekil değiştiriyor. Kendine has doğal rengiyle beynimizde iz bırakan mekân da böylelikle yok olmuş oluyor.

Nevzat Sayın Sen şu anda Adatepe’desin değil mi?

Serhan Ada Evet, Adatepe’deyim.

Nevzat Sayın Evet, en azından biraz önce söylediğim gibi insanları, geçmişi, tarihi ve anılarıyla kendisi olarak kalabilmiş olmasa da fiziksel mekân hâlâ yerli yerinde. Ama bu da başka bir acıklı durum, özellikle şimdi içinde bulunduğun Adatepe için iyiden iyiye acıklı bir durum. Çünkü kötü bir geçmişi var. Buna rağmen hâlâ oralara gitmek, o coğrafyanın içinde olmak zihinsel olarak besleyici bir şey.

Tam da İzmir ve çocukluk üzerine konuşurken, senin *Çocukluk Nesneleri* ve *Dökmeden Sayılan Zaman* kitaplarında anlattığın her şey şiirle ve nesirle bir çapraz okuma yapınca giderek daha da açılıyor sanki. Çünkü garip bir biçimde nesir daha uzun olsa da şiir daha uzun bir yol açıyor insanın önünde. Anlattığın nesnelerle çocukların ilişkisi üzerinden kurduğun/kurdurduğun bir sürü başka ilişki var. Şimdi artık hiç olmayan şeylerin hisleri de yok. Tıpkı bütün bu coğrafyanın kendine ait olan hislerinin de yok olup hızla aynılaşması gibi.

Serhan Ada Dünyamız o anlamda fakirleşiyor da diyebiliriz bir bakıma…

Nevzat Sayın Ve üstelik zenginleşmek gibi anlatılıyor.

Serhan Ada Evet, ama o paranın getirdiği veya finansın getirdiği bir zenginleşme hali. Yeni paranın adı neydi? Adını unuttum, bu konulara ne kadar ilgisiz olduğum anlaşılıyor.

Nevzat Sayın Bitcoin.

Serhan Ada Hah, işte! Dolayısıyla o tür bir zenginleşme ya da onun türevleri olan bir tür zenginleşmeden bahsediliyor. Nesnelerle ilişki de sosyal medyadaki karşılığı kadar anlamlı.

Şimdi bir izleyicimiz, kentlerin renkleri doğrultusunda gerçekleşen mimari tasarıma dair bir soru sormuş. Bu sorunun yanıtı Nevzat Sayın'da. Zeytin ağaçlarının gri yeşil dokusuna uygunluk örneğin, ne dersin? Bandırma'da bir örnek gördüğümü hatırlıyorum çok net.

Nevzat Sayın Bunun bir reçetesi yok tabii ama etrafa dikkatle bakınca zaten içinde bulunduğunuz çevre size ne yapmanız gerektiğini usulca fısıldar. Bunun bir bölümü de renktir. Senin hatırladığın ev, yeşile çalan emprenyesiyle ahşap bir evdi ve zeytin ağaçlarının arasında uzaktan bakınca fark edilmiyordu. Fotoğrafını çekmek için oraya gittiğimde evi görememiştim. Yani o an neyin peşinde olduğunuza bağlı bir durum. Biz kaybolmayı seçmiştik. Yeter ki biraz dikkatli ve özenli bir biçimde etrafa da bakılsın, sihirli şey orada duruyor çoğu zaman.

Serhan Ada Bana kalırsa ben Nevzat Sayın'ın mimarisi için Akdeniz'e çok yakışan bir gri derim. Onun mimarisinin bir başka özelliği de ışık, tıpkı Akdeniz'de olduğu gibi. Bu tamamen bendeki izlenim. Belki konuşmanın sonuna doğru renk körlüğünden bahsederiz. Renk gördüğümüzü sanıyoruz ama belki de onlar yok, diye kapatabiliriz. Ama her zaman bir renk vardır, tıpkı Akdeniz'deki gibi. Akdeniz'de gölgenin olduğu yerde, bir anda dalların, yaprakların arasından ışık sızar, genelde sarı ya da yeşil olan böyle bir renk bence hep vardır. Bilmiyorum, benim yazılarımı nasıl bir renkle nitelersin? Zor soru, biliyorum.

Nevzat Sayın Çok zor bir soru ama konuşmanın başında da merakla sarı arasında bir bağlantı kuruyordum. Ben senin yazılarında, özellikle haiku kıvamına getirdiğin şiirlerinde merakın çok diri tutulduğunu düşünüyorum. Yani çok katmanlı bir şekilde, üstelik kendi merak ettiğin şeyi, bizim de merak edeceğimiz bir şekle getirerek ve merak çemberinin içinden geçirerek söylüyorsun. Onun için senin şiirlerinin çok güzel bir oksit sarı olduğunu söyleyebilirim, hatta *Radikal*'deki İnce/Uzun sütununda yazdıklarının da. Oradaki, merak eden ve merak ettirebilen bir adamın yazıları için "sarı" derdim, "koyu bir sarı".

Serhan Ada Evet, biraz Ege'den devam edelim. Örneğin taşların renkleri, dağlardaki kayaların renkleri ve en önemlisi gelmiş geçmiş bütün insanların bıraktıkları izlerin renkleri var Ege'de. Ege'yi belirleyen en önemli şeylerden biri taşlar ve onların renkleri. Hemen akla geliveren Efes, Bergama değil. Her köşe başında neredeyse karşımıza çıkıveren, her kıyıda varlığı olan, kutsal yerlerde ya da sanatsal mekânlarda bulunan taşların da renkleri var aslında.

Nevzat Sayın Hem de nasıl... Üstelik Bafa Gölü çevresine kadar uzandığın zaman, içerisine krom madeni karıştığı için yüzeyi parlayan taşlar, kayalar vardır. Bu kayaların dümdüz yüzeylerinin üzerine "Akçora Gömlekleri" diye yazılırdı, hatırlar mısın?

Serhan Ada Hatırlamaz mıyım? O kadar sık karşılaştığımız bir şeydi ki *stencil* gibiydi. Her fırsatta da karşımıza çıkardı. Ben hiç kendisine rastlamadım ama yazısını çok net hatırlıyorum.

Nevzat Sayın Kendisinin ne olduğunu bilir misin?

Serhan Ada Yok, hayır.

Nevzat Sayın Akçora gömleği şu bildiğimiz mintan/gömlek değil, lüks lambasının gömleği.

Serhan Ada O daha da güzelmiş.

Nevzat Sayın Amyanttan yapıldığı için yanınca hemen dağılmayan küçük, dantel gibi bir parça olurdu, onun gömleğinden söz ediyorlar, bir makine parçası sonuçta.

Serhan Ada Çok güzel ve o sıklıkta. Çünkü köyde vazgeçilmez bir şeydi.

Nevzat Sayın Dağda taşta, her yerde "Akçora Gömleği" yazardı.

Serhan Ada Evet, ne güzel hatırladın. Lüks lambası demişken benim *Çocukluk Nesneleri*'nde de "gece lüferinin lüks lambası" diye bir nesne var. Balıkçıların sandalın dibine tahtalarla vurarak çember yapıp zavallı lüferleri ortaya almaları hayatta

gördüğüm en acayip ritüellerden biriydi. Bence lüferler zavallı değil, mutluydular yani meseleden bir şikâyetleri yoktu. Gecenin ortasında, "güm güm" diye sopalarla kayıkların dibine vurduklarında çıkan o tuhaf sesleri çok iyi hatırlıyorum.

Evet, sonra lise döneminde ben İstanbul'u sen İzmir'i yaşadın. İzmir'in kıyılarını, körfezin dışını da yaşadın, değil mi? Karaburun'u, Balıklıova'yı...

Nevzat Sayın Mordoğan'ı, Kaynarpınar'ı...

Serhan Ada Ne güzel, ismiyle müsemma Mordoğan.

Nevzat Sayın Evet, denizin altında av bulabildiğimiz her kayayı didiklemiştik canavar avcılar olarak. Örneğin, on kişi bir araya gelip cebimizdeki paraları birleştirerek Kaynarpınar'da yazlık kiralardık. Deli gibi avlanırdık ve denizin altını üstüne getirirdik açıkçası o zamanlarda. Ama yine de masum bir yanımız vardı, av ölçümüz yiyeceğimiz kadardı.

Serhan Ada Çocukluğumuzda "Kilizman" diye bir yer vardı. Denize girdiğimiz bir yerdi; Klazomenai, şu anda kazısı da çok başarıyla sürmekte olan eski bir liman yerleşimi.

Nevzat Sayın Urla.

Serhan Ada Evet, ama biraz daha geriye doğru Kilizman, Urla başlamadan. Bir gün, ortaokul çağında, otobüsle Çeşme'den İzmir'e gelirken iki balıkçının önümdeki sırada "Kızıl Liman" diye bir yerden bahsettiklerini duydum. Cümle içinde sık sık "Kızıl Liman" geçiyordu, ben de İzmirli bir çocuk olarak merak ettim ve bu limanın nerede olduğunu sordum. E "Kilizman," dediler. Bir ara renklerin böyle çağrışımları da

vardı yani kırmızının "Kızıl" çağrışımı gibi. Bir insandan "kızıl" diye de bahsediliyordu. Sanıyorum Türkiye'de bir ara, Sovyet korkusu ve tehdidi ile diyelim tırnak içinde, "kızıl"lı bütün kelimeler değişti. Örneğin, Kızılçullu. Kilizman önce Klazomenai'yi hatırlatıyor diye "Kilizman" olmuş muhtemelen. Sonra "Kızıl Liman" olmuş, en sonunda kızıl cıs olunca, Kilizman'a geri dönülmüş. Kazı yapılan eski yerleşimi hatırlattığı için şimdiki adı ise Güzelbahçe. Yani renklerin ardında böyle anlamlar da var ve gerçekten çok ilginç değişimleri.

Nevzat Sayın İsimlerin değişmesi çok travmatik bir şey bence. Geçenlerde fark ettim; köylerde numarayla sokak ismi vermek var.

Serhan Ada Çünkü hepsi mahalle oldular.

Nevzat Sayın Evet, bir köyün içinde 10003 diye bir numara olabilir mi?

Serhan Ada Var, hayret verici. Numara vermek demek, ben kimlik lafını sevmem ama kimliksizleştirmek demek aslında. İçinde bir tane zakkumun yer aldığı bir sokak adı olmaması gerekiyor. Köylü sokağa bir isim verir ve öyle bilinir her zaman, bu çok daha kolay.

Bir izleyicimiz de Kızılçullu'yu, yeni adını hatırlattı Şirinyer diye, o da Güzelbahçe gibi. Evet, öyle. Bu, renklerle ilgili mesele beynimizdeki birtakım sinirlerle ilgili olsa gerek. Renk körlerinin dünyası bizimkinden daha mı zengin acaba, diye zaman zaman düşünürüm.

Nevzat Sayın Zor bir soru. Bilmiyorum, hiçbir fikrim yok.

Serhan Ada Ben de bilmiyorum ama çok merak ettiğim bir

şeydir çünkü bizim siyah gördüğümüz şey ne kadar siyah acaba onların dünyasında? Burada bence renklerin teorisine, Newton'a ya da en büyük renk şairi Goethe'ye kadar gitmeye gerek yok. Çünkü Goethe'ye olabildiği gibi, bir travma sonucunda da oluşabiliyor renk körlüğü.

Nevzat Sayın Goethe değil midir, "Göz zihnimizde olanı görür," diyen? O nedenle zihnimizde böyle bir şey yoksa renk algısı da oluşmayabilir. Bana hep renkler noktalama işaretleri gibi gelmiştir. Mimarlıkta renkleri bu şekilde kullanmayı önemsiyorum. Renkleri silmek ya da tam tersi belirgin hale getirmek, büyük bir bütünün içerisinde onunla dikkat çekmek ya da tam tersine silikleştirmek, tekrar eden şeylerin kendi aralarındaki düzenini okunaklı bir hale getirebilmek için tekrarın prensibini renklerin üzerine yüklemek... Bir kaleydoskop etkisini tekrar eden şeylerden bulup çıkarmak ve her kıpırdadığında değişen bir şey oluşturmak gibi. Rengin böyle kullanışlı bir tarafı var ama yine Goethe'ye geliyor iş. Zihnimde böyle bir mesele olduğu için sonunda onu öyle görmeye daha yakın bir yerde duruyorum. Zihninde böyle bir şey olan kendisi de üretebilir belki kendi renklerini.

Serhan Ada Andy Warhol hafife alınmış bir sanatçı aslında, sanatçının pozisyonunu da en aşağılara indirmiş, bir sürü başka laflar, ağır laflar etmiş bir sanatçı. Bir yerde, "Ben dolu olanı boşaltır, boş olanı doldururum," diyor ve aslında onlarca serigrafide üretilmiş Liz Taylor, Jackie Onassis ve Maria Callas portreleriyle tam da bu söylediğini yapıyor.

Süremizin yavaş yavaş sonuna geliyoruz. Son olarak sana diyalogla ilgili düşünceni sormak istiyorum, diyalog etkili bir yöntem mi? Çünkü ta Sokrates'tan bu yana insanları meşgul ediyor. Biz de geçmişte diyalog yaptık, bir yerlerde kaldı, oradan devam etmeli miyiz, diye sormak istedim.

Nevzat Sayın Bana çok önemli geliyor diyaloglar. İster birbirini destekleyen ayrı zamanlı konuşmalarla ister birbirine yakın iki insanın aynı andaki konuşmasıyla gelişsin, ister uyum ister zıtlık üzerine kurulu olsun ve sert tartışmalarla devam etsin; diyalog içtenlikle yapıldığı zaman çok önemli. Turgut Cansever'in söylediği gibi: "Soru sormanın en azından üç kişiye faydası olur; soruyu sorana, cevabı verene ve onları dinleyene."

Serhan Ada Son cümleni söylüyorsun çünkü veda ediyoruz, son saniyeler.

Nevzat Sayın Peki. Sonuç olarak diyaloglar sürmeli, dijital ortamda olsa dahi.

Serhan Ada İnşallah geçmişteki diyaloğumuzu tamamlarız. Bu organizasyonu yapan AURA'ya, DYO'ya ve bizi izleyen herkese teşekkür ederiz. Hoşça kalın.

Nevzat Sayın Teşekkürler.

AURAFOCUS 2020
04/TEMMUZ/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
BERAL MADRA
SERHAT KİRAZ
YouTube /dyoboyalari

Beral Madra İyi günler Serhat.

Serhat Kiraz İyi günler Beral Hanım, nasılsınız?

Beral Madra Teşekkürler, sağ ol. Beş aydır yüz yüze görüşemedik ama kendimizi ve fiziksel mesafeyi koruduk, dijital mesafeden görüştük. İkimiz de şu anda Ege kıyılarındayız; sen Saroz'da, ben Ayvalık'ta. Aslında komşu sayılırız. Bu konuşma olanağını bize sağladıkları için hem AURA'ya hem de diyaloğun sponsoru DYO'ya teşekkür ederim. Aslında iyi oluyor, bizim de düşüncelerimizi birçok insan bir kez daha duymuş oluyor. Bir de bize konu verildi tabii biliyorsun; "renkler". Ama bu konu bize hiç yabancı değil. Bunun yanında bir de istediğimiz başka konuları konuşma özgürlüğü de verildi galiba değil mi, ne diyorsun?

Serhat Kiraz Çok geniş bir konu ve her şeyi içeriyor aslında. Renklerin belli bir sistem içinde bizim algılamamızda önemli bir yeri var. Konuşma bir saatten çok fazla da sürebilir. Üstelik içinde uzmanlık dalları olan yapılar var, onun için derin bir konu.

Beral Madra Evet, gerçekten öyle. Renk konusu gündeme gelince ben bunu biraz da şu anda yaşadığımız koşullar içinde bir metafor olarak gördüm. Çünkü yaşamımız şu anda bir değişime girdi. Bu, eşiğinde olduğumuz değişimin çok farklı boyutlarını göreceğiz. Fakat renk, bizi böyle yaşamın temel kaynağına sanki yönlendiriyor, değil mi? Rengin asıl kaynağı ışık olduğuna göre, bizi ışığa doğru yönlendiriyor gibi geldi. Işık da olumlu bir alan, o açıdan açıkçası hoşuma gitti. Işığın bir de karşıtı var; karanlık, onu da tartışırız. Yani aslında nedir siyah ve beyaz renk, o karşıtlık? Bütün bunlar bizi senin yıllardır yaptığın çalışmalara yönlendiriyor. Çünkü sonuçta ışık; bilim, teknoloji ve doğa. Şöyle bir dakika içinde senin yaptığın işi özetlersek; doğa, bilim ve teknolojiyi görsel olarak insanlara bir kez daha sunmak, gündeme getirmek ve bunların içerikleri ile günümüzdeki koşulları tekrardan yorumlamak. Yani ben böyle özetliyorum. Bu arada, renkten başlayıp yıllardır yaptığımız çalışmalara doğru ilerleriz.

Bu da ikinci bir metaforu aklıma getirdi. Belki retrospektif bir konuşma da olabilecek bu. Çünkü ikimiz birlikte uzun yıllar çalıştık ve Türkiye'deki çağdaş sanat ortamında, çok çeşitli aşamalarda, farklı etkinliklerde birlikte olduk. Bunun anlamı da şudur: Önemli bir bellek taşıyoruz, değil mi?

Serhat Kiraz Kırk senelik.

Beral Madra Evet, kırk sene. Bu belleğin bir şekilde dışarıya çıkması lazım; arşiv olarak ya da işte bu tür konuşmalarla. O nedenle konuşmaların çok yararlı olacağını düşünüyorum, özellikle genç kuşak verdiğimiz bilgilerden yararlanır. Bir şey daha, şu anda gerçi koronavirüs döneminin kendine özgü bütün koşullarını yaşıyoruz ama bundan çok kısa süre önce yaşadığımız dönemin başlıca koşulu hakikat-sonrası dönemdi. Yani hakikate müdahale edilen dönemde yaşadığımız söyleniyordu. İşte burada da "hakikat"in kardeşi ya da en önemli parçası "bellek". Çünkü bellek olmadan o hakikatleri yorumlamak da zor oluyor. Bunları söylemek istedim. Buraya kadar ne diyorsun bilmiyorum, istersen düşüncelerini söyle.

Serhat Kiraz Aslında bellek dediğimiz zaman, örneğin "bellek tiyatrosu" diye bir şey var, hatırlama sanatı. Bu kadim hatırlama sanatının en güçlü savunucularından biri ise 1548 doğumlu Giordano Bruno'dur. Hatırlama sanatı Giordano Bruno'da kişiliğini buluyor. Aynı zamanda, mesela Shakespeare'in Globe Tiyatrosu ya da Robert Fludd ile anılan bellek tiyatrosu var. Aslında her şeyi hatırlamak zorundayız, yani hatırladıklarımızı yeniden yeni bir yapıya doğru transfer etmek zorundayız. Ben şöyle bir şeyden bahsetmiştim bir keresinde, Montaigne *Denemeler*'inde şöyle diyor: "Süleyman 'Yeryüzünde yeni bir şey yoktur' buyurur. Böylece nasıl Eflatun bütün bilginin yalnızca ansıma olduğunu kurmuşsa, Süleyman da 'Bütün yenilik yalnızca unutuştur' diye yargı verir." Bellek bizim aslında hem unutarak hem de tekrardan

hatırlayarak onu yeni bir yapıya uygulamamıza bağlı. Yeni teknolojiler bence eskinin yapılarının kavramsal olarak çok fazla değişmesine neden olmuyor. Sadece teknolojik olarak biz onları çok daha farklı şekilde algılamaya başlıyoruz.

Beral Madra Değil mi, ben de öyle düşünüyorum.

Serhat Kiraz Geçmiştekiler o anlamdaki kadim felsefeye bağlıyor bizi. Dikkat ederseniz kadim felsefedeki yani eski felsefedeki çoğu şeyi biz bugün yeni baştan anladığımız zaman aslında teknolojiyle tekrardan onlar ortaya çıkmaya başlıyor. Dolayısıyla bunların bazıları gizlenmiş bilgiler oluyor, tekrardan ortaya çıkıyor. Ben öyle düşünüyorum. Newton'a kadar renk de vardı ama Newton'dan sonra bizim rengi algılamamız farklılaştı. Bugün yeni optik aletlerle çok daha uzağı görebiliyor, çok daha farklı algılamalara gidebiliyoruz ve bunları birbirine çevirebiliyoruz. Çünkü o zaman soru soruyoruz; ''Bu neden, nasıl oluyor?'' diye ve birileri sorduğu için sezgisel olan bilgi bilim sayesinde elle tutulabilir, gözle görülebilir hale geliyor, teknolojiler gelişiyor ama aslında bakıyoruz ki bu bilgiler çok daha evvelden beri kullanılır haldeler.

Beral Madra Evet, herkesin bildiği gibi 1800'lerde Goethe'nin *Renk Öğretisi* kitabı çıkıyor ve bu çok temel bir kitap. Ama Goethe de senin dediğin gibi antik çağlardan beri sürmekte olan renk kuramlarını inceleyerek bir noktaya geliyor ve kendi yaşadığı dönemdeki koşullara göre bunlara yeni bir yorum getiriyor. Tabii ki ondan bir asır önce de Newton'un "Prizma Teorisi" var. Bunların hepsi gelip kimde kesişiyor biliyor musun, senin çok üstünde durduğun bir düşünürde,

Ludwig Wittgenstein'da. Wittgenstein en sonunda Goethe'nin renk teorisini alıyor, tam olarak ama ona katılmadığı birtakım farklı yönleri açıklıyor kendi kitabında. 20. yüzyıla geldiğimizde ise Almanya'dan Birleşik Amerika'ya göçen Ressam Josef Albers'in bütün bunların üzerine, yani Avrupa'daki bilimin, felsefenin yarattığı renk teorilerinin üzerine yeni bir renk teorisi geliştirdiğini görüyoruz. Ve o da soyut dışavurumculuğu, minimal sanatı etkiliyor zaman içinde. Yani şimdi konuştuğumuz gibi herkes birbirinin belleğinden yararlanarak, yeni teknolojileri kullanarak ilerliyor. Bu renk teorilerinde çok belirgin bir şekilde görülüyor. Biraz önce söyledin, peki ne oluyor da 21. yüzyılda birdenbire karşımıza "dijital renk" diye bir şey çıkıyor? Bu çok ilginç. O kadar demokratik ve özgür bir alan oluşuyor ki herkes istediği gibi renkleri düzenleyebiliyor. Fakat burada renklerin ne ifade ettiğini de bilmek önemli. Mesela kırmızıyı ele alalım, nedir kırmızı; sıcak bir renktir, ateştir, kandır. Gücü, heyecanı, enerjiyi ifade eder kırmızı. Örneğin, kırmızı üzerine Mark Rothko şöyle söylemiş: "Hayatta tek bir şeyden korkarım dostum, bir gün siyah kırmızıyı yutacak." Nedense Mark Rothko da siyah ve kırmızı üzerine sürekli çalışmış. Böyle renkler üzerine sanatçıların birtakım ilginç sözleri var. Mesela Kandinsky, turuncu ve sarıyla ilgilenmiş, "Turuncu, sarı tarafından insanlığa daha yaklaştırılan kırmızıdır," demiş. Turuncu, biliyorsun çok kullanılıyor çünkü çok dışadönük, mutluluk verici, dinamik, dikkat çekici bir renk aslında. Örneğin turuncu, markaların öne çıkarılmasında da çok kullanılıyor. Van Gogh da sarıya odaklanıyor ve çok iyimser bir yaklaşımla

"How lovely is yellow," yani "Sarı ne kadar sevimlidir," diyor. "Çünkü güneşi ifade eder," diyor. Zaten resimlerinde de hep o güneş meselesini görüyoruz, değil mi? Şimdi gelelim maviye... Tabii ki artık popülist bir yaklaşımla söyleyeceğim; Yves Klein mavisi. Bu mavinin pigmentini Yves Klein yaratmış.

Serhat Kiraz Çivit mavisi.

Beral Madra Evet, ona ait bir pigment. O da şöyle diyor: "Gördüğüm fiziksel maviyi kapıda, dışarıda, sokakta bıraktım; gerçek mavi içeridedydi. Mekânın hikmetinin mavisi, benim krallığımın mavisi." Artık iyice benimsemiş o maviyi anlaşılan. Fakat bu arada en ilginci de Picasso. Picasso, biliyorsun kapitalizmi çok benimsemiş bir sanatçıdır. Şöyle diyor: "Size binlerce yeşil satarlar, Verona yeşili satarlar, zümrüt yeşilli satarlar, kadmiyum yeşili satarlar yani sizin beğeneceğiniz her çeşit yeşili satarlar ama o özel yeşili hiçbir zaman satamazlar." Yine kendine dönüyor burada tabii, kendinin bir özel yeşili var herhalde. Peki, senin özel rengin hangisi?

Serhat Kiraz Son yaptığım resimlerde bütün renkleri kullanıyorum. Hatta sayıları kodluyorum, mesela biri kırmızı, ikiyi sarı, üçü mavi olarak kodluyorum. Sonra bunlar üst üste geldikçe yani aynı şeyleri defalarca boyadığım zaman üst üste gelen o renk karışımlarını kullanıyorum. Renk karışımları, mesela maviyle sarıyı karıştırdığımız zaman yeşil oluyor. Ama yeşilin mavisini fazla kullandığım zaman da maviye doğru soğumaya başlıyor ve mavi yeşil oluyor. Sarıyı fazla kullandığım zaman sarı yeşil daha sıcak, ıslak bir yeşil olmaya başlıyor. Sonra sarıya geçiyorum, sarıyı kırmızı ile karıştırmaya başladığım zaman turuncu olmaya başlıyor. Tam ortada turuncu olduğu zaman karşıt rengi yansıtıyor, o da turuncu kontrastı mavi oluyor. Aynı zamanda yeşili de karşısındaki kırmızının kontrastı veya üçünü bir renk olarak düşünürsek, bu kontrastlarla pasajlar yani uyumlu olan renkler bir araya geldiği zaman büyük bir armoni oluşturuyor. Aslında armoni, bütün Batı resim sanatının kullandığı bir yapı. Aynı zamanda müzikte de kullanılarak çoksesli müzik elde ediliyor. Bütün müzik aletleri de çeşitlemeleri ile birlikte o armoniyi yaratmak üzerine kurulu. Bu aynı zamanda toplumsal bilince, üretime ve hatta toplumsal ahlaka da yansıyor. Bu kodlamayı kullandığım zaman bu armonik yapı ortaya çıktı. Ve aslında kendi başlarına renksiz olmalarına rağmen bir araya geldiklerinde çok renkli şeylere dönüşüyorlar. Mesela demin siyahtan bahsettiniz, siyah da Ad Reinhardt biliyorsunuz. Bütün renkleri siyaha indirgiyor ve siyah resimler yapıyor. Bütün renkler, siyahın içindeki bütün renkler ortaya çıkmaya başlıyor. Yani biz bütün renklerde geometrik motifler görmeye başlıyoruz. Çağdaş sanata etkili olan bu renk teorileri Bauhaus'tan başlıyor. Johannes Itten'in teorilerinden geliyor. Albers de o ekolden geldiği için Itten'in teorilerinden öteye gitmeye çalışıyor. Ben, "Sanat, ezoterik bir öğretidir," demiştim. Bu renk teorileri tüm dünyaya bu kişiler tarafından sanat yoluyla yayılmaya ve kullanılmaya başladı. Örneğin, Albers'in öğrencilerinden biri, Özer Kabaş'tı. O da benim temel sanat eğitimi hocam oldu. Dolayısıyla Albers'in bütün öğretisi Özer Kabaş'tan bana geçti. Ben de onları kendi öğrencilerime aktarmaya uğraşıyorum. Yani bu silsile böyle

devam ediyor ve tüm bunlar kadim öğreti haline geliyor; onlar da başkalarından öğrenmişti. Şimdi böyle düşündüğünüz zaman, geçmişin Rönesans sanatındaki usta çırak ilişkisinin aslında ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Ama bu lonca sistemleri kendi içine kapalı olduğundan öğretiler de dışa açılamıyor ve piyasaya sürülemiyordu. Ancak o loncanın içinde dirsek çürütmekle uğraşıyorsunuz. Eğitim almış çok sağlam ressamlar ortaya çıkıyordu. Çünkü oradaki o sağlamlığın nedeni, çırağın, ustanın işini iyi yapması için yetiştirilmesiydi. Şimdi bu tür bir sorumluluk ortadan kalkınca ortalık da boşalmaya başlıyor. O zaman tabii sanatın yapısı da değişiyor. Sanatın yapısını teknolojik gelişmeler etkiliyor ki bu da belli bir kalitedeki bilginin süre giden yapısının üniversitelere, okullara, akademilere geçmesini sağlıyor. Öyle ki öğretim sistemi de değişmeye başlıyor. Şimdi burada sorduğumuz soruların yanıtı aslında bu kadim öğreti dediğimiz yapı içinde mevcuttur. Bizimse bu bilgiyi bulup çıkartmamız gerekiyor. Mesela Goethe olsun, Wittgenstein olsun ya da Kandinsky olsun; hepsi de sinestezik kişiler.

Beral Madra Evet, zaten Kandinsky'nin kuramı da Sinestezya.

Serhat Kiraz Evet, sinestezik yani algıda gelişmişlik, duyuların duygusal birleşmesi. Bu yapıdaki insanlar renkleri bizden farklı algılayabiliyorlar çünkü onların beyinlerindeki nöronlar bizimkilerden çok daha farklı gelişebiliyor ya da onların doğdukları andan itibaren sahip oldukları nöronlar arasındaki iletişim kopmuyor. Nöronlar arasındaki bu ilişki, normal insanlarda bir süre sonra yok olmaya başlamasına rağmen bu tip insanlarda gelişimini sürdürüyor.

Dolayısıyla onlar sesleri ve renkleri farklı görebiliyorlar. Örneğin, sesi renk olarak ya da rengi ses olarak algılayabiliyorlar. Bu tür insanların sinestezik olduğu söyleniyor; Wittgenstein ya da Goethe'nin de öyle olduğu biliniyor. Çağdaş sanatta ışığın varlığını ortaya çıkartan Alexander Scriabin renkli ışık ve sesle çalışıyor. Sanırım Teoman Bey de bunların üzerinde duruyordu. Ben mesela talebeyken akademide ses ve ışığın film üzerine yayılmalarıyla ilgili çeşitli gösteriler yapıyordu. Siz de onlardan bahsedebilirsiniz aslında..

Beral Madra Evet, hatırladığın için çok teşekkür ederim. Gerçekten ses, ışık ve renk üstüne ilk çalışmaları yapan, ilk teknolojik çalışmaları yapan sanatçı Teoman Madra'dır. Biraz da fluxus bağlamındaydı bu çalışmalar çünkü performanslar da vardı. Ve dediğin gibi Mimar Sinan Üniversitesi ona kapısını açmıştı ve orada gösteriler yapıyordu. Işık ve ışık kaynağı ile çekilmiş fotoğraf dialarını yansıtıp mekânda renk ve ışık huzmeleri ile bir algı ortamı yaratıyordu. Yani bugün "dijital sanat" dediğimiz ya da "medya sanatı" dediğimiz sanatın, o dönemdeki teknik aletlerin kullanılmasıyla ortaya konmuş ilk denemeleri diyebiliriz onun çalışmalarına. Bir de tabii ki videolar da gündeme geliyor burada. 70'li yıllardaki eğitime gönderme yaparak çok iyi yaptın. Sen, Mimar Sinan Üniversitesi'nden '79'da mezun oluyorsun, o zamanki "Güzel Sanatlar Akademisi"nden. Daha mezun olmadan Türkiye'deki sanat üretiminin estetiğini, biçimini ve topluma ulaşma biçimlerini değiştiren bir grup kurdunuz. Bu, sanat tanımı topluluğu… Burada ben sanat tanımı ya da sanat dediğim zaman şu anda bile Türkiye'de ne anlaşılıyor bunun

da tartışmasını yapabiliriz. Geniş kitle hâlâ sanatı doğru tanımlıyor mu bunu da konuşuruz belki daha sonra. Fakat şuna dikkat çekmek istiyorum; 70'li yıllar Türkiyesi başka, 80'li yıllar Türkiyesi başka, 90'lı yıllar Türkiyesi başka... Buradaki siyasal, ekonomik, kültürel açıdan değişiklikleri söylemek istiyorum. Bunlar içinde yani bu üç on yıl diye düşünebileceğimiz süreler içinde sanatını nasıl geliştirdin, biraz ondan bahsedebilir misin? Bu da bir bellek meselesi çünkü 1978 ve 1981 yılları arasında çok ciddi sergiler yapmışsınız, bunların da belgeleri var. Bu sergileri anlatmak için o belgeleri görmek gerekiyor ama biz şimdi konuşarak da belki anlatabiliriz diye düşünüyorum.

Serhat Kiraz Evet, biz o dönemde, '80 yılında ben mezun olana kadar sanat topluluğu olarak birlikte grup sergileri yaptık. Ben o zamanlar algılama üzerinde duruyordum. Biz neleri nasıl algılıyoruz, herkesin algılamaları aynı mı, sanatta bu algılama sorunu nasıl ele alınıyor; bu gerçekçilik nedir, gerçek nedir, bunların sanattaki önemleri nedir, gerçek yansıtılabilir mi yoksa onu kendi başına mı yönetmek gerekir; herhangi bir şeyi dönüştürmek gerekiyor mu, yoksa dönüştürmemeli mi; dile getirmeyeni, dile gelmeyeni dile getirmeye çalışmalı mı gibi sorular üzerine düşünüyordum. Mesela şöyle bir şey üstünde durmuştum: "Gösterilebilir olan söylenemez." Yani bir şey, bir şeyler, bir şeye dönüşürken dönüşümler kümesi içinde çok dikkatli davranmak gerekiyor. Gereksiz işler de yapmamak gerekiyor, dolayısıyla bazı şeylere alet olunmaması gerekiyor. Sanatı tanımlarsak ya da bunları çözersek sanattan bazı değerlerin yok olması, bazı değerlerin de yerine konulması ve haklarının geri getirilmesi söz konusu olabilir diye düşünüyorduk. Ben de şahsen öyle düşünüyordum. Dolayısıyla eğitimlerimiz bunun üzerine kuruluydu. Bu, çok eski bir tartışmaya, Sokrat'ın sorduğu bir soruya dayalı aslında. Bu sorunun cevabında her şey mevcut. "Bizim nesneleri kendisinden mi öğrenmemiz daha doğru bir yoldur yoksa hakkında söylenenler üzerinden mi öğrenmemiz daha doğrudur?" diye de hâlâ bu sorunun cevabını arıyoruz. Bu sanatta önemli. Biz yapıtın kendisinden öğrenilmesi gerektiğini savunuyorduk. Onun için birtakım mekân düzenlemeleri, aktiviteler ve süre söz konusuydu bu sergiler düzenlenirken. Bizim o dönemde yaptıklarımız Avrupa'da veya Batı'da da yapılan, o zaman dilimi içinde gelip geçici olan ama aynı zamanda varlıklarını sürdürebilen ve gittikleri yere göre tekrardan düzenlenmesi gereken yapılardı.

Beral Madra Serhat, bu söylediklerini 70'li yıllarda düşünmüş olmana sanat teriminde "öncülük" denir. Çünkü 70'li yıllar Türkiyesi'nde bunları düşünmek normal miydi? Normal değildi. Çünkü Türkiye çok farklı bir durumdaydı, daha Modernizm'i tamamen yaşayamamış bir toplumdu. Halbuki siz Modernizm'i de sorgulayarak başladınız işe. Burada çok önemli bir öncülük var, bunun altını çizelim.

Serhat Kiraz Modernizm'i de sorgulamak gerekiyor çünkü Modernizm aslında bir yaratı gerekliliğinden doğmuş bir sistem. O sistemi eğer siz yaratmıyorsanız o zaman onun tüketicisi durumuna düşersiniz. Dolayısıyla bunun çok iyi irdelenip tartışılması gerekiyor. Mesela Andy Warhol Amerika'da market resimleri yaparken Türkiye'de olmayan marketlerin resmini

yapmanın bir âlemi yoktu, değil mi? Daha yeni yeni marketler açılmaya başlamıştı Türkiye'de. Onların beraberinde neleri getirdiğini, neler götürdüğünü görüyoruz işte, hepimiz de yaşıyoruz o sistemi. Dolayısıyla şimdi o resmi burada yapıyor olmak, biçimcilik haline geliyor. Şimdi biz mesela sanatta biçimselliğin de ne olduğunu tartışmak zorunda değiliz. Çünkü biz, demin bahsettiğim gibi farklı sergileme yöntemleri kullanırdık. Herkes duvara asardı mesela, biz gerektiği zaman yere koyardık çünkü yerde olması gerekiyordu. Gerekirse ters çevriliyordu çünkü onun öyle gözükmemesi, alışkanlığın kırılması açısından gerekliydi. Bunlar da kabullenildi, şimdi bakıyorum çağdaş sanat diye bu biçimler tekrarlanarak yeni sergiler yapılmaya başlandı. Bu sergileme biçimleri kullanılıyor ama içerikleri aynı mı? Çünkü orada ticarete karşı da bir durum vardı. Başka algılamalı, algılanmamalı, algılamaya karşı da bir durum vardı. İletişim araçları da o kadar fazla değildi. Biz dolayısıyla o zamanlarda iletişim araçlarını da sorguluyorduk. Onun için "öncü" belki denilebilir ama ben hiçbir zaman bunu öncü olsun diye düşünüp de yapmadım. Bugün hâlâ aklıma takılan sorular oluyor, onların cevaplarını arıyorum. Aradığım zamanlar da bir şeyler üretiyorum, üretim oradan kaynaklanıyor. Gösterilebilir olan söylenemez, dolayısıyla benim söylemek istediğim aslında göstererek ortaya koyduğum bir şey.

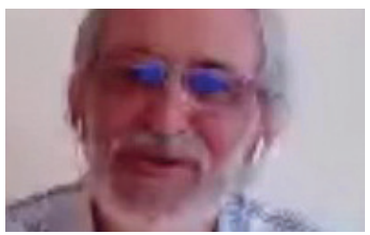

Beral Madra Evet, esasen ben de şunu söylemeye çalışıyorum. Öncülük, benim uzaktan geçmişe bakışıma ait bir yorum. Tabii ki sen o zaman ben öncüyüm diye bunları yapmadın. Tam tersine Türkiye'deki koşullar ve Türkiye'nin dünya ile olan ilişkisindeki koşullar içinde bu gelişme söz konusu oldu. Peki 80'li yıllara gelindiğinde sizin grubun ve daha sonra size katılan birçok sanatçının da daha siyasal göndermeli işler ortaya koymaya başladığını görüyoruz. Bu siyasal işlerden birini geçtiğimiz yıl tekrar sergiledin. Bu *Cumhuriyet* gazeteleri ile yaptığın iş, 1980 askeri darbe sonrasındaki rejimin basının üzerindeki baskısının bir eleştirisiydi. Fakat zamanlama açısından sanki hiçbir şey değişmemiş gibiydi, ben öyle baktım işe.

Serhat Kiraz Değişmiyor zaten, benim orada yaptığım bir metafordu. O sergiyi Hareket Köşkü'nde yapmıştım, kırmızı halılar vardı, eski saraydan kalma bir mekândı. Orada uluslararası işkenceden bahsediyordum ve Amerika'daki elektrikli sandalyeye gönderme yapmıştım. Bu konu gazetelerde büyütülmüş, resimlerle bütün dünyaya yayılmış. Ben zaten gerçekle gerçeklik arasındaki ilişkiler nedir üzerinde duruyorum. Elektrikli sandalyede idam edilen adamın resmiydi o sandalyede oturan. Gazete yığınlarını serigrafla çoğaltmıştım ve duvara asmıştım. Bu gazetelere yakından baktığınız zaman hepsi sansürlenmiş gibi duruyordu, okunmaz hale geliyordu. Siyahla çiziyorlar ya gazetelerin üstünü. Uzaklaştığınız zaman da gazeteler sanki gazete yığını halinde, sizin arkanızdaki kitaplık gibi duruyorlardı. Dolayısıyla kitapların arşivlendiği bir depo, yani bütün olayın depolandığı bir depo gibi duruyordu. Burada aslında Neruda'nın bir sözünden yola çıkmıştım; "Biz halkız yeniden doğarız ölümlerde," demişti şair. Yani hakikatin ve gerçeğin üstünü örterek yapamazsınız, bu mümkün değil. Tarih boyunca da böyle olmamıştır zaten

diye düşündüm. Orada kullandığım iki şey vardı; biri ortada totem gibi duran, iki metre boyundaki işkence aletiydi. Nalbura gidip "işkence" dediğinizde alabiliyorsunuz bu aleti ancak. Aynı zamanda bu alet presliyordu onları, dikkat ederseniz İngilizcede basına "press" denir. Burada bir kelime oyunu da vardı. O döneme ait düşüncelerimle oluşturduğum bir yapıydı. Bir araya geldiler. Zamanla mekân arasındaki ilişkilerdeki o mekânlar da tartışılıyordu. Onun için öyle bir şey bir araya geldi. Sanat aslında bu şekilde ortaya çıkıyor. Yani sanatta bir biçimi bizim 80'li yıllarda yapmaya çalıştığımız şekilde sürdürmek değil önemli olan. Roman yazan birisinin mutlaka alıp kısa bir öyküyü roman haline getirmesi gerekmiyor, söylemek istediğini kısa bir öykü ile de anlatabilir. Dolayısıyla, Sokrat'ın tartışmasına dönersek yine, ben sizi sizden tanımak varken niye başkalarının söyledikleri üzerinden değerlendireyim ki. Sizinle tanışırım, konuşuruz, zamanla anlaşırız, anlaşmayız, tartışırız, bir yerlere varabiliriz. İnsanları başkalarının söylediği şeylerle değerlendirmemek lazım. Dolayısıyla aslında basının da bir anlamda böyle manipüle ederek insanları yanılgıya düşürdüğünü de göz ardı etmememiz lazım. Onları da yani siyahla beyaz gibi düşünmemek lazım, aradaki gri tonları unutmamak gerekiyor.

Beral Madra Çok doğru ama bu söylediklerini şimdi eğer bu sanal ortamdaki insanların birbirleriyle olan ilişkilerine getirirsek ne kadar yanlış bir ilişki ortamı oluştuğunu düşünmüş oluruz. Çünkü kimse birbirini tanımadan yorumlar yapıyor. Tam söylediğin, yani zararlı olduğunu gösterdiğin olay gerçekleşiyor sanal ortamda. Evet, peki ben yine geriye dönüyorum çünkü gerçekten sen bence 20. yüzyılın son otuz yılında çok önemli yapıtlar gerçekleştirdin. Bunlardan birisi de İstanbul Bienali sırasında Aya İrini'ye yerleştirdiğin o dört kutsal kitap enstalasyonuydu. Çünkü bence o da küreselleşmenin habercisi bir işti. Sen yine çok önceden bir küreselleşme olacağını, kültürlerin birbirleriyle son derece ilişkili olduğunu o cam vitrinlerin içinde sergilediğin kutsal kitaplarla bize gösterdin. Arkada da tam böyle Malevich'e gönderme yapan neondan bir kare vardı. Gerçekten çok tarihsel bir iş olarak düşünüyorum onu.

Serhat Kiraz Tabii, siz de o dönemde İstanbul Bienali'nin küratörüydünüz hatırladığım kadarıyla. Birçok sanatçı getirmiştiniz. Örneğin, Daniel Buren Süleymaniye Medresesi'nde çok güzel şeyler yapmıştı. Aynı zamanda Richard Long gibi çok önemli sanatçılar vardı.

Beral Madra Sol LeWitt vardı.

Serhat Kiraz Evet, Sol LeWitt gelmişti ve bienal için olanaksız küplerinden yapmıştı. Şimdi bunlar, Türkiye'de önemli görülmesi gereken kazanımlardı. Keşke oralarda kalabilselerdi bu işler. Türkiye'nin önemli, değerli yapıtları olurdu ama işte biz bunları kaybediyoruz. Yani kaybettiğimiz için de bunlar bizde artı değer olarak kalamıyor. Ben o yapıtı Aya İrini'de yaparken şöyle bir şey düşündüm, o taş duvarlar, o taş doku o kadar güzeldi ki... Bu dokunun üzerine bir resim astığınız zaman güzel bir şeyin üstüne daha güzel bir şey koyduğunuzu ileri sürerek aslında o güzelliği kapatıyordunuz. Ben de ışıklı, neonlu bir çerçeve yaptım. Neonlu çerçeve

aslında günümüze ait bir ışıktı. Yani ondan günümüz sanatını temsil eden bir çerçeve yaptım. Yere de aynı büyüklükte, mum ışıklarından bir çerçeve yaptım. Mum ışığı da geçmişin ışığıdır. Mum ışığı da geçmişte o kilisenin varlığını sürdürdüğü zamanlara ait ışığını yansıtıyordu. Ortasına da dört dinin kitabını koydum. Cam üstünde tekrardan bir cam içinde duran, ulaşılmayan, okunmayan ama bir arada duran, böyle soğuk, sanki buz içinde duruyormuş etkisi yaratan dört kitap yer alıyordu. Bu dört kitap, Kuran'da adı geçen dört kutsal kitaptı; İncil, Tevrat, Zebur ve Kuran. Hıristiyanların bir kısmı Zebur'u kabul etmiyorlar, üç kutsal kitap kabul ediyorlar. Türkiye'de ve Müslümanlıkta ise dört kutsal kitap kabul ediliyor. Ben dört kitap koydum, ortaya da bir tane boş cam yerleştirdim ve üstünde de tersten embriyo vardı. Oradaki aynaların üstüne de kubbe yansıyordu. Aya İrini'nin kubbesi, ışıkları, her şey yansıyordu belli açılardan. O kubbe aynı zamanda, gelecek olan şeyi simgeliyordu, embriyonun etrafını saran ana rahmi gibiydi. Ama okunmadığı için orada putlaşmaya başlıyordu kitaplar. Dolayısıyla aslında kitapların orada kırılıp okunması gerekiyordu. Sergi açılmadan bir gün önce camın bir tanesi çatlamıştı mumları yakarken. Mum da aktı gitti büyük camı patlattı, bu cam neredeyse benim boyumdaydı. Cam patlayınca, çatlaklar ışık almaya başlayınca herkesin çok hoşuna gitti. Daniel Buren hatta bana, "Niye üzülüyorsun, çok güzel oldu, bırak böyle kalsın," demişti. Ben de "Bunlar din kitabı. Bir tanesi çatlak kalırsa bu neden diğerlerinden farklı diye sorgulayabilirler. Hepsine tarafsız, eşit davranmak gerekiyor," demiştim. Ayrımcılık yaptığınız zaman başka sorular ortaya çıkmaya başlıyor. Sanatta, o ince ayrıntıyı düşünmek önemli. Eğer ben böyle yapmasaydım daha farklı sorular bir araya gelecekti. Ben bu işi, sadece din kitaplarının eşitliğini göstermek için yapmıştım. Bu kitapların birbirleriyle diyalog içinde olduklarını göstermek istemiştim çünkü hepsi aslında birbirinden bahsediyor. Dolayısıyla aslında bütün Batı sanatı da bunların üzerine kurulu; Michelangelo'dan Leonardo'ya kadar... Eski Ahit ile Yeni Ahit içindeki hikâyelerden kurulu yapılar. Bunların görsel öğretileri, yani dile gelmiş olanın oradaki görsel ifadeleri. Okuma yazma bilmeyen halkın görsel olarak eğitilmesini sağlayan yapılar. O kitabı okuduysanız o yapıtları gördüğünüz zaman o kitap aklınıza gelebiliyor. Bütün bunları içeren böyle bir yapı oluşturuyor. Onun için yapmıştım bu sergiyi. Bu sergi için bir açıklama ya da bir yorum da yapmadım. Sadece şöyle bir şeyden bahsettim; "Dinlerin Tanrısı, Tanrının Dinleri" diye bir isim koydum. Şimdi "Dinlerin Tanrısı" derken neden tek bir dinden bahsetmiyoruz da üç dinden bahsediyoruz. Tanrının dinleri derken de niye bir tane değil de üç tane veya dinlerin tanrısı derken de çoğul, çok olan yapının tek bir tanrısından bahsediyoruz. Hepsinin ayrı ayrı tanrıları yok. Bu kitapların hepsinin ilk önermesi şudur: "Tanrı evreni yaratmıştır ve mükemmel olarak yaratmıştır." O zaman bunlarda da bir tanesinin mükemmel olması gerekmiyor mu, yoksa hepsinin mi, tümünün mü mükemmel olması gerekiyor? Öyle bir soru ortaya çıkıyor, şimdi bunun cevabını mesela hâlâ alamıyorum. Yani teoloji var, bu kadar teolog yetişiyor, o zaman ayıklasınlar ve ortak bir yapı çıkartsınlar. Çünkü ben

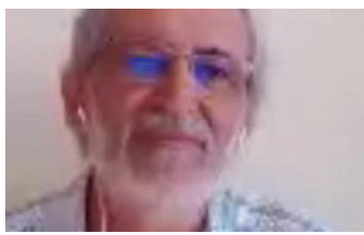

bunların hepsini okudum, tarttım. Bu çalışmalar da sonra bir yapıta dönüştü, öyle bir mekâna dönüştü. Öyle bir mekân olmasaydı mesela böyle bir çalışma da gereksiz olurdu. Daha sonra İstanbul Modern'de yaptıklarında olmayacağını söyledim. Çünkü orası kitaplar için yapılmış bir mekân değildi. O mekânlar, o kitaplar için yapılmış. Dolayısıyla o kitaplar orada durduğu zaman onun bir parçası, onun tarihi, onun belleği, onun bütün içeriğini, oradaki bütün hayatı oluşturuyor, oydu benim anlatmak istediğim. Ben farklı bir şeyi anlatmadım.

Beral Madra Burada şunu hatırlatmak isterim. Biliyorsun, şimdi bienallerin her zaman kavramsal bir metni ve başlığı oluyor. O dönemde iki bienalin de asıl meselesi, tarihsel mekânlarda çağdaş sanattı. Burada senin söylediğin gibi mekânın kendi belleği önem kazanıyor ya da çağdaş sanatın o bellekle olan diyaloğu. Bunu bütün sanatçılar çok güzel anlayıp, çok güzel ve önemli işler üretmişlerdi. Konuşmanın başında sen de değindin, bu yapıtların Türkiye'de kalması gerekiyordu. Yani o zaman eğer koleksiyoncular olsaydı, bu yapıtları satın alsalardı, gerçekten İstanbul'da çok önemli bir koleksiyon oluşacaktı. Tabii ki bu bütün bienaller için de geçerli. Yani böyle bir fırsat kaçırılmış diye düşünüyorum.

Serhat Kiraz Hatırlarsanız Girit'te bir sergi yapmıştık. Minos Beach'de yaptığımız bir sergi. İki yılda bir yapılan bir heykel sergisiydi. Mesela dikkat ederseniz kadıncağız orada o sergileri düzenliyor, hoşuna giden, oralara uyumlu olan işleri satın alıp kendi koleksiyonuna katıyordu. Bu ilginç mesela, işleri zaten kendi evinde görüyor, öyle bir serginin sponsorluğunu üstleniyor, kendi elinde tutuyor, iki sene zaten sözleşme gereği orada kalacak işler. Sonradan bunlar elinde kalıyor. İşte bu, koleksiyon yapmanın bir yoluydu. Belli bir kuralla üstlenebilirdi aslında Türkiye de.

Beral Madra Evet, evet, o türlü koleksiyonlar tabii ki çok var, çok örnekler var ama o Girit'teki örnek hâlâ mevcut ve devam ediyor zaman zaman. Evet, bir de gene önemli bir yapıtını, Berlin'de Künstlerhaus Bethanien'deki "Orient Express" sergimizdeki yapıtını hatırlatmak istiyorum. Biliyorsun biz oraya gittiğimizde Berlin duvarı kalkmıştı ve tabii çok büyük bir değişim gerçekleşmişti. İki kutuplu dünyadan küreselleşmeye geçmiş bir dünyanın en simgesel metaforu "Berlin Duvarı"ydı. Berlin duvarı yıkılmış, Berlin'in iki yakası birleşmiş ve biz Kreuzberg'de Künstlerhaus Bethanien'de bir sergiye davet edilmiştik. Ve sen orada herhalde en büyük enstalasyonlarından birini gerçekleştirdin. İki büyük inşaat iskelesi kurdun ve bu inşaat iskelesinin bir tanesi boştu bir tanesi de doğa, teknoloji ve kültür fotoğraflarıyla doluydu. Tabii ki bu Berlin için önemli bir yapıttı. Çünkü o sırada Berlin'de müthiş bir inşaat faaliyeti vardı, tabii sen bunu hemen fark ettin ve o iskeleleri, o şekilde, o mekâna getirdin. Bu eser üzerine de konuşabilir misin, biraz anlatabilir misin bize?

Serhat Kiraz Tabii, anlatayım. Aslında o yaptığım iki büyük konstrüksiyonu Doğu Almanya'ya gidip bulmuştuk. O zaman Alman çalışanlar bayağı tedirgin olmuşlardı, Doğu Almanya'ya gidip eski bir yerde, eski iskeleleri bulup oradan alarak kurmuştuk. Üçer küpten oluşuyordu konstrüksiyonlar. İsmi ise "Yedi Günışığı İkizi" idi. Sizinle birlikte yapmıştık.

İki farklı ve büyük düşünce üzerine kurgulamıştım sergiyi yani konstrüksiyonu. Üstelik o mekânın tepesinde de borularla yapılmış bir çatı vardı; uzay çatı, onun içinde ikisi yan yana duruyordu. Biz gün ışığında, morötesini ve kızılötesini çıplak gözle görüp algılıyoruz ve bu bildiğimiz renkler de onlar arasında oluşuyor. Onun dışındaki renkleri çıplak gözle veya herhangi bir vasıta kullanmadan göremiyoruz. Onun için ben morötesi ışıklarla kızılötesi ışıkları kullanmıştım. Bir tanesinin içinde onların hepsi vardı. Onların hepsinin içinde aynı zamanda akslara göre yerleştirilmiş görüntüler vardı. Bir tarafından baktığımız zaman bizim tarafımızdan yapılmamış, bu evrene ait görüntüler vardı. İkinci tarafında ise bizim o evreni anlamak için yaptığımız çalışmaların görüntüleri vardı. Ortadan yani orta akstan baktığımız zaman da bunlar için geliştirilmiş sistemleri gösteren sembolik, eskiden kalma şekillere referans veren sayısal ve geometrik şekiller vardı. Ve de bu kızılötesi ışınlar tavanı aydınlatırken, morötesi ışınlar da içindeki imgeleri ortaya çıkaran floresanlı bir yapı oluşturuyordu. Diğeri ise, minimalist, boş bir yapıydı. Her ikisi de aynı ölçekte ve aynı büyüklükte konstrüksiyonlardı, eskiden kalmayı temsil eden. Bunu şunun için yaptım dikkat ederseniz, bizim iki ayrı düşüncemiz var. Bilgi ile hatırlamak konusunda; birisi "tabula rasa" yani "Geçmişe ait olan hiçbir şey yoktur, insan boş bir yüzey olarak doğar ve her şeyi sonradan öğrenerek bütün bunları ve aralarındaki ilişkileri kurar." Diğeri ise Platon'a dayalı sistem; "Biz her şeyi bilerek doğarız ve zamanla bunları ortaya çıkartırız." Oysa benim orada yaptığım üçüncü şey vardı, gözükmüyordu o, ortada

aynı büyüklükte bıraktığım bir boşluk vardı. Dolayısıyla biz bugün yaşamımızda bilimsel, düşünsel ya da felsefi olarak iki düşünce yapısından bir tanesini bile doğru olarak kanıtlamadığımız için bu ikisinin arasında geliştiriyoruz bütün felsefi düşüncelerimizi. Gerektiği zaman bu tarafa, gerektiği zaman da diğer tarafa kayabiliyoruz. Dolayısıyla insanlara bir oynaklık, esneklik ve lafazanlık alanı da açmış oluyor. Biz bunları zamanla öğrendiğimizde, insan beyninin oluşumlarını, nöronların çalışmalarını bilimsel olarak ölçüp biçebilir hale geliyoruz. "Yedi Günışığı İkizi" derken biz yedi günde iki ayrı ikizle yaşıyoruz. Yani bu aslında hem çelişkileri hem tutarlılıkları meydana getiriyor. Ya biz bu karşıtlıkları kabul edeceğiz, karşıtlarla yaşayacağız ve bunları çözmeye çalışacağız ki bu aynı zamanda bilimsel çalışma oluyor, sanatsal çalışma oluyor ya da sadece hiçbir şeyle ilgilenmeden artık ne derlerse öyle yaşayacağız diye düşünüyorum.

Beral Madra Biz birlikte çok iyi çalıştık değil mi, yıllardır birçok sergide birlikte çalıştık. Aramızdaki diyalog her zaman önemli yapıtlarının oluşmasına da yardımcı oldu. Benim olanaklarım, yurtdışı bağlantılı olanaklarım... Örneğin, Venedik Bienali'ne gittik, ondan sonra yurtdışında birçok sergide çalışabildik ve senin de mesela Almanya'daki Darmstadt'taki sergin gibi, değil mi? Bütün müzeyi kullandığın bir işin var. Dolayısıyla ben seni Türkiye'deki çağdaş sanat gelişmeleri içinde en önemli sanatçılarımızdan biri olarak görüyorum. Çünkü her zaman için şimdi anlattığım gibi, içinde yaşadığımız süreçleri, hakikati ortaya çıkaracak şekilde yorumlayan işler ürettin. Bugün Türkiye'deki en önemli sorunun bu

hakikat sorunu olduğunu düşünüyorum. İnsanların hakikati çok değerli görüp onun için, ona ulaşmak için kendilerini yetiştirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Sen gerçi eğitim veriyorsun, nasıl görüyorsun gençliğin durumunu, Türkiye'deki gelişmeler, dünyadaki gelişmeler içinde? Son dönemde de galiba sen online dersler verdin.

Serhat Kiraz Şimdi, gençliğin şu anki durumundan öte, şu hakikat meselesi üzerinde durmak isterim. Tekrar sanata dönersek, aslında bunu en güzel anlatan yapıtlardan biri "Atina Mektebi"dir. Raffaello'nun Sistina Şapeli'nde olan ''Atina Mektebi''. Orada Antik Çağ filozofları sanat veya felsefe üreten kişilikler olarak resmedilmiştir. Mesela, en merkezde olan kemerin altındaki Platon'dur. Ortada Aristo vardır. Leonardo da Vinci, Platon; Michelangelo da Aristo olarak resmedilmiştir. Dikkat ederseniz Michelangelo daha gerçekçi, Lenonardo daha metafiziğe yakındır. Biri gökyüzünü gösterirken, Leonardo yani Platon gökyüzünü gösterirken, öbürü de yeryüzünü göstermektedir. Yani birisi ölçmeye biçmeye ve gerçekleri anlamaya yönelik bir öğretimden yanadır ve kurduğu okulun ismi de "Lycée"dir. Bugün bizim kullandığımız şekliyle lise eğitimi de buna dayanmaktadır. Platon'un öğretisi ise eğitime dayalı bir yapıdır. Bizim bugün kullandığımız üniversite, *academia* isminden gelmektedir ve *academia* hakikatle ilgilidir. Almanya'daki bir üniversitenin kapısında şöyle yazmaktadır: "Burada gerçekleri öğreneceksiniz, ancak bu gerçeklerle hakikati arayabilirsiniz." İşte bilimsel gerçeklerin üzerinde durmadan hakikat aranmaya başlanırsa o zaman lafazanlık, boş laf ortaya çıkmaya başlar. Dile gelmeyenin işte dile gelmemesi buradan başlıyor. Ama bunu da anlatamıyorsunuz, yani o zaman da başka bir sorun ortaya çıkıyor. Yani aklî olanla naklî olan gibi bir sorun ortaya çıkıyor.

Beral Madra Sen bu son yıllardaki eğitim sürecini nasıl deneyimledin yani nasıl değişiklik yapılması gerekiyor üniversitelerde?

Serhat Kiraz Eğitim sisteminde bu yapıların tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor. Yani, geçmiş yapıların gözden geçirilmesi gerekiyor. Biz bugün hâlâ Akademi'yi kullanıyoruz, işte üniversite *academia*. Lisede eğitim de aynı şekilde devam ediyor. Hatta "museum" diyoruz mesela müzeye. Müze de bir eğitim alanıdır. Mesela Museum'da ders veren Hypatia'nın uzay hakkındaki bilgileriyle bugünkü uzay bilgilerimiz arasında çok büyük benzerlik var. O dönemde, mesela, "muse"lar, yani ilham perileri var. İsmi, onların olduğu öğretinin verildiği isim "museum" yani bizim bugün müze olarak kullandığımız kelime. Bütün bilim insanlarının, bilimsel bilgilerin toplandığı ve ortak çalışma yapılan İskenderiye'deki kitaplık. Bu bilgiler yok olursa biz de bu kadim bilgilerden yoksun kalıyoruz. Dolayısıyla, onları tekrardan araştırıp hatırlamak yoluyla güncellememiz lazım. Bugünkü eğitim sistemindeki kopukluğu çözmek gerekir. Bugünkü yapı içinde, bu iletişim çağında, iletişim araçlarının insandan aldığı zaman yaşamımızda belli bir kopukluk yaratıyor. Geçmişteki kitap okuma alışkanlığımız giderek yok oluyor. Bize verilen bilgilerin doğru mu yanlış mı olduğunu tartışmadan onları ancak hoşumuza gittiği şekilde kısa kısa almaya çalışıyoruz. Hangi bilginin rafine olduğunu bilmiyoruz. Dolayısıyla, değer yargılarımızı da o şekilde

oluşturuyoruz, yani bize sunulan şekliyle. O sorgulayan değer yargılarını oluşturmamız gerekiyor.

Beral Madra Bunun için gerçekten temelde bir değişikliğin yapılması gerekiyor üniversite sisteminde diye düşünüyorum. Uluslararası bir boyutun üniversitelere girmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani uluslararası eğitimcilerin de bizim üniversitelerimizde ders verebilmesi gerekiyor. Bu, her zaman için istediğimiz bir şeydi fakat hiçbir zaman gerçekleşmedi ama bu olmadan da küreselleşmeye ve onun getirdiği koşullara uyum sağlanamadığını görüyorum maalesef. Tabii şu da var; bizim alanımızda, sanat ve kültür alanında eğitim alanlarında bir istihdam sorunu da var biliyorsun. Yani üniversite bittikten sonra, dışarıya çıkıldığı anda nerede çalışacak bu mezun olan. Belki de aralarında iyi eğitim almış olanlar var, doktora yapmış olanlar var, yurtdışı programlarına gidip kendilerini yetiştirmiş olanlar var ama dönüp geldikleri zaman Türkiye çapında iş bulmaları son derece zor oluyor. Çünkü Türkiye'de kültür altyapısı henüz günümüzdeki gereksinimlere göre yenilenmedi. Yani iktidarlar diyelim, siyasal partiler kültür politikalarını bugünkü sanat ve kültür gelişmelerine göre yapılandırmadılar. Örneğin İstanbul'da, sen de çok iyi biliyorsun, otuz dokuz ilçe var, bu otuz dokuz ilçede kültür ve sanat merkezleri var, değil mi? Bunları görüyoruz. Bu binalar yapılmış ama içlerinde uzman çalışmıyor. Yani uzmanlar dışarıda ve o binalarda uzman olmayan kişilerle kültür ve sanat işleri yürütülmeye çalışılıyor.

Serhat Kiraz Her alanda öyle.

Beral Madra Evet ama ben gene daraltıyorum, bizim alanımız

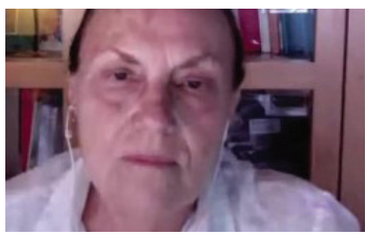

hakkında konuşmaya çalışıyorum. Geçtiğimiz mevsimde, yani koronavirüs öncesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi bir çalıştay yaptı. Her tür sanat üreticisi oradaydı ve herkes kendi alanındaki sorunları ve bunun çözüm yollarını sundu. İstanbul'da bundan sonra daha etkili bir kültür politikası oluşturulur ve dediğim gibi her yıl bu üniversitelerin sanat fakültelerinden mezun olan gençlerimize de istihdam alanı açılır diye umut ediyorum. Başka bir şey söylemek istiyor musun yani benim konuşmam doğru yönlendirdi mi seni? Bana bir şey sormak istersin belki bilemiyorum.

Serhat Kiraz Şimdi sanatın istihdam konusuna gelirsek, sanat belli bir anlamda ticari kazanç getirmeli, insanların yaşaması gerekiyor. Ama biz 80'li yıllarda sergilemeye başlamıştık. 70'li yıllarda bizim yaptıklarımıza, "Ne bu yani resim deseniz resme benzemiyor, heykel deseniz heykele benzemiyor," deniyordu. Böyle birtakım aktiviteler yapıyorduk. Bir emek harcıyoruz ve bir şey koyuyoruz ortaya. Biz bu yaptığımız şeye "iş" demiştik. Bu tanım da o yıllarda çok tartışılmıştı. Şimdi dolayısıyla sanatçılara baktığımız zaman, onlar aykırı kişiler oldukları için aslında, bu zamanlara göre üretimlerini kendilerinin bulması gerekiyor. Çünkü sanatta kimse benden bunları yapmamı talep etmiyor ki, yani bugün de talep eden yok. Ben kendi düşüncem doğrultusunda bunları üretmeye başlıyorum. Hatta bir gün çalışmak üzerine olan bir seminerde, "Benim işim sanatla uğraşmak ama insanlara 'Emekli olduğunuzda ne yapacaksınız?' diye sorulduğu zaman kimisi 'sinemaya gideceğim', kimisi 'resim yaparım', kimisi 'müzikle uğraşacağım' diyor. Demek ki herkesin emekli olduğunda

yapacağı iş benim mesleğim olduğuna göre sanat da boşta olmak yani bir şey yapmamak bağlamında ele alınabiliyor," dedim. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız sorusuna verilen yanıt bu oluyor maalesef toplumda.

Beral Madra Tabii ki aslında öyle olmaması lazım, her sanatçının üretiminin karşılığını bir şekilde o toplumdan alabilmesi lazım.

Serhat Kiraz Değerlendirebilecek insan topluluğu lazım.

Beral Madra Evet, tabii şimdi bu koronavirüs sonrası Türkiye'deki ekonomik durumun nasıl gelişeceğini şu anda ekonomistler tahmin ediyor da biz henüz tam olarak resmi görmedik. O zaman bakalım nasıl bir değişiklik olacak? Biz sergi yapabilecek miyiz Serhat?

Serhat Kiraz Elbet bir yöntem bulacağız. '80'den sonra biz Füsun Onur ve Gülsün Erbil'le birlikte sokakta sergi yapmıştık. Çok da güzel olmuştu, herkes de çok ilgilenmişti. Füsun kaldırımın kenarına pleksiglasdan bir su birikintisi yapmıştı, su birikintisinin üzerinden atlayan küçük bir kız çocuğunun sudaki yansıması vardı. Herkes onu su birikintisi olarak görüyordu.

Beral Madra Biliyorsun Füsun Onur 2021'de, bir sonraki Venedik Bienali'nde Türkiye'yi temsil edecek. Bu da onun için güzel bir durum oldu.

Serhat Kiraz İşte bakın, Füsun da bellekle uğraşıyor. Toplumun belleğiyle uğraşıyor. Sanat bu belleği bir şekilde içinde saklıyor, onu alıp taşıyor sanki. Sanat aynı zamanda bir konteynır vazifesi görüyor, sanatı öyle görmek gerekiyor.

Beral Madra Konteynır.

Serhat Kiraz Evet, konteynır bence, taşıyıcı yani, sıfır gibi.

Beral Madra Renkle başladık ama sonunda geldik yine belleğe ve sanatın bellekle olan ilişkisine. Daha da konuşabilirdik çünkü senin çok daha önemli işlerin vardı. Onlardan da bahsedebilirdik, bir dahaki konuşmada onları gündeme getiririz. Bu konuşmamızı burada sonlandırıyorum. Çok teşekkür ediyorum Serhat özellikle sana, bu güzel konuşmamız için. Bu dönemde bu konuşmayı yapmış olmak da çok iyi oldu. Ben de birçok şeyi bir kez daha hatırladım ve şunu düşündüm; güzel, dolu bir hayat geçirmişiz.

Serhat Kiraz Evet, eğlenceliydi.

Beral Madra Evet, öyle… Umarım bundan sonra da gene birlikte çalışmalarımıza devam edebiliriz. Herkese çok teşekkürler.

Serhat Kiraz Çok teşekkür ederim. Ben bir şey eklemek istiyorum: Wittgenstein'la kapatalım bari, hem de Oruç'u (Oruç Aruoba) anmış oluruz böylelikle. Geçenlerde kaybettik kendisini, çok yakın dostumuzdu sizin de benim de. Şimdi onun çevirisinde şöyle diyor Wittgenstein: "Bir soru sorulabiliyorsa, yanıtlanabilir de. Dile getirilemeyen vardır yine de. Bu kendini gösterir, gizemli olan odur." (*Tractatus Logico Philosoficus*, 6.5, 6.522) Çok teşekkür ederim, dinleyenlere de size de.

Beral Madra Ben teşekkür ederim, hoşça kalın.

Serhat Kiraz Görüşmek üzere.

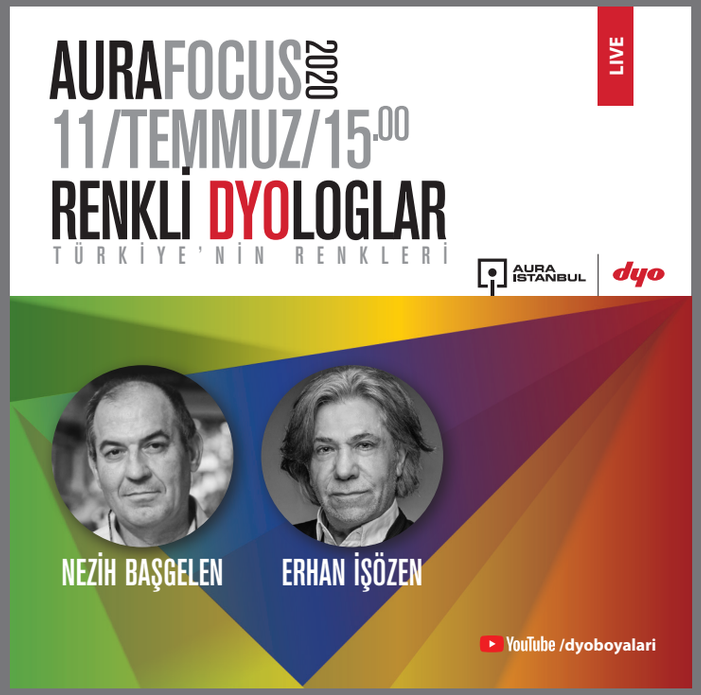
AURAFOCUS 2020
11/TEMMUZ/15.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
NEZİH BAŞGELEN
ERHAN İŞÖZEN
YouTube /dyoboyalari

Erhan İşözen Öncellikle bize böyle bir fırsatı sunduğu için AURA İstanbul ve DYO'ya teşekkür ediyorum. Arkeoloji, sanat tarihi ve sanat dünyası ile ilgilenen herkes seni tanıyor. Çünkü yaklaşık kırk yılı aşkın bir süredir *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*'ni çıkarıyorsun.

Nezih Başgelen Kırk iki yıl oldu.

Erhan İşözen Seninle nasıl tanıştığımızı anlatacağım. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*'ni çıkarıyorsun, eski uygarlıklarla ilgili, tarihi eserlerimizle ilgili bine yakın araştırma ve inceleme kitabı da yayımladın. Doğru, değil mi?

Nezih Başgelen Beş yüze yakın… Dergilerle birlikte bin beş yüz.

Erhan İşözen Böylesine büyük bir hizmetin var ülkemiz arkeoloji

ve sanat dünyasına. Ayrıca senin gravür, fotoğraf ve harita arşivin de inanılmaz. Bu konuda da müthiş bir zenginliğe ve renge sahipsin.

Seninle Kariye Müzesi'nde tanıştık, hatırlıyorsun değil mi?

Nezih Başgelen Evet, tanıştığımız yıl 1978.

Erhan İşözen '78'de ben Akademi'de öğrenciydim. Kariye Müzesi'nin karşısındaki küçük kahvede Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Başkanı Çelik Gülersoy ile hararetli bir şekilde Kariye ve çevresi üzerine konuşuyorduk, sen geldin. Hatırlarsan o yıllar, bilmeyenler için söyleyeyim, Çelik Bey bir İstanbul âşığı ve İstanbul'la ilgili yazıp çizen, İstanbul eski köşklerinin, evlerinin ve yapılarının korunması için büyük çabalar sarf etmiş bir kişiydi. Zaman zaman hakkında "Son derece önemli bir bilge" zaman zaman da "Yanlış restorasyonlar mı yapıyor acaba?" denirdi. Onun ne kadar kıymetli ve ne kadar değerli, İstanbul'la ilgili olduğunu bizler biliyoruz.

Kırk iki yıl önce, Kariye Müzesi'nin kahvesinde otururken tartışma konumuz şuydu; Çelik Bey, projelerin bir bölümünde benim de yer almamı istiyordu. Böylelikle beni yavaş yavaş mimarlık hayatına ısındırmaya çalışıyordu. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nu kuran Reşit Saffet Atabinen ve Sivasi ailesinden gelen dostluklarından dolayı bana karşı bir hoşgörüsü vardı. 70'li yılların keskin tavırları ve siyasi düşüncelerimden kaynaklı, Çelik Bey'in yapacağı yapıya karşı çıkıyordum. Kariye'nin karşısına yapmayı düşündüğü bina çok büyüktü.

Tam o sırada sen geldin. Hatta son kalan iki Rum aile de orada oturuyordu. Onlar için de Çelik Bey, "Ya bunlar Bizans'ın son madamları," derdi. Beyaz saçlı, gün görmüş, yaşlıca iki hanımdı. O arada sen gelince tartışma biraz yumuşadı, yavaşladı. Kariye mozaiklerinin ve eski İstanbul'un ahşap evlerinin renkleriyle ilgili konuşmaya başladık. Yani ilk konuşmamızı İstanbul'un renkli ahşap evleriyle ilgili yapmıştık. O soluk haki, nefti yeşiller, aşı boyalar, oksit sarılarla ilgili konuşalım. Azra Erhat, Kariye Müzesi'nin mozaiklerinin eski İstanbul'un ırmaklarından toplandığını söylemişti, hiç unutamam.

Nezih Başgelen Çakıl taşlarından.

Erhan İşözen İstersen önce İstanbul'un renklerini, rengârenk hikâyelerini konuşalım. Sonra da yavaş yavaş köyü, AURA'yı ve Ege'deki renkleri konuşalım.

Nezih Başgelen O günlerde Çelik Bey eski ahşap dokuları ele alıp, onları şehirle bütünleştirecek projeler yapıyordu. O bunları yaparken insanların hafızasında renksiz, boyasız ahşap evler vardı. Çelik Bey de aslında bu ahşap yapıların 18. ve 19. yüzyılda, Osmanlı döneminde ne kadar renkli olduğunu belgelerle ortaya koyuyordu. O günkü sohbetimizin bir konusu da buydu. O dönemde İstanbul'un Boğaz'daki yalıları, şehirdeki konakları, banliyölerdeki köşkleri en güzel renklere boyanmıştı, hatta bunların aşı boyalarının antik bir geleneğin devamı olarak Sinop'tan geldiğini biliyoruz. Antik dönemde adının Sinopia olduğunu o gün belirtmiştim, Çelik Bey de esprili bir şekilde konuyu mutlaka Antikite'ye bağlamama değindi ve

devam ettik. İkincisi, Kariye onun büyük bir sevdasıydı, ilk çevre düzenlemelerini onun etrafında yapmıştı. Bahçesini tertemiz yapmış, bitkilerle donatmış ama içindeki o mozaik ve fresk dünyasını bize yayınlarla, etkinliklerle açmıştı. Onun Türkçe dahil her dilde yaptığı rehber kitaplarla gerek İstanbullular gerekse İstanbul'un misafirleri bu yapıyı bambaşka bir çerçevede algılama imkânına sahip oldular. Biliyorsun, Kariye'yi Metokhites yaptırıyor. Metokhites, Bizans'ın son dönemindeki o parlak gelişmelerin, adeta Rönesans öncesi bir İstanbul Rönesansı'nın en simge yapılarından birini şehre kazandıran bir kişi. Hayatı oldukça dramatiktir. İmparatordan sonra gelen kişi, dönemin önemli bir aydını, yazarı, hatta onun da ötesinde sanatı, kültürü yönlendiren önemli düşünürlerinden, mesenlerinden birisi. Onun kütüphanesinin de Kariye'de olduğunu biliyoruz. Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın hayatından alınmış sahneleri mozaiklerle, adeta bir resimli romanın yapraklarını çevirircesine, o güne kadar İstanbul'un ve antik dünyanın ya da dünyanın görmediği kalitede iç narteks ve dış narteksin tavanlarını süslemiştir. Öbür tarafta da gerek kendisi ve gerek en yakın dostları için (onlar da Bizans'ın en entelektüel kişileri, en üst grubunu oluşturan insanlar) ayırdığı pareklezyonda İstanbul'un en kaliteli fresklerini (fresk, *fresko*'dan geliyor, ıslak alçı üzerine yapılan resimlerden dolayı) yaptırıyor. Bu freskler İtalya'daki Rönesans'ta yapılanlardan çok daha kaliteli, çok daha erken örnekler olarak dünya sanat tarihinde apayrı bir yere sahiptir. Bize öyle bir renk dünyası sunuyorlar ki… Mozaiklerde çakıl taşlarının canlı renkleri

o tesseraların özünü oluştururken, bir taraftan da en fazla altın yaldızlı mozaiklerin kullanıldığı bir resim programını sunuyorlar. Öbür tarafta da Bizans'ın ustaları en güzel renkleri, pastel renkleri, bu sefer de duvarların üstüne freskolar halinde İstanbul'un renklerini, bambaşka bir değeri bize sunuyorlar. O gün, bizim doğa ve şehir içindeki yaşantımızın ne kadar renkli olduğunu yâd etmiştik. Sen de mimarlık eğitiminden aldığın çok güzel prensiplerle Çelik Bey'in bu renkli dünyasına bazı yerde karşı çıkarak bazı yerde yeni öneriler getirerek oradaki muhallebiciyi irdelemiştin. Çelik Bey de o derin, engin bilgisiyle yanıtlamıştı ki biliyorsun 1930 yılından beri yaşantısında kültürle, İstanbul'la iç içe olmuş bir insan. Bu sene 17. ölüm yıldönümü olduğunu da hatırlatayım. 6 Temmuz onun ölüm yıl dönümüydü, ruhu şad olsun diyoruz. Bu programla da onu yâd etme olanağı yarattığın için ben sana hakikaten onun anısına teşekkür ediyorum. Bir kez daha İstanbul'un onu unutmamasını, ona hak ettiği yeri vermesini diliyorum.

Erhan İşözen Çok doğru, sevgili Nezih. Bizim tanışma nedenimiz. Senin Kariye'ye gelme nedenin de ilk derginin röportajını yapmak içindi.

Nezih Başgelen Evet, çevre düzeni bir konu olarak işlenmişti. Buldum o dergiyi şimdi sen söyler söylemez, hemen onu arkadaşlarımıza gösterelim. İstanbul'da tarihi çevrenin korunmasında yeni bir iklim, Kariye ve çevresi var. Çelik Bey'in o gün bize verdiği Kariye röportajı da var.

Erhan İşözen Müthiş…

Nezih Başgelen '78 yılında çıkarttığımız ilk dergi… Güzel anılardı. Bir tarafta o iki madam ki gerçekten üzerlerine titrerdi Çelik Bey ve onlar da Çelik Bey geldiğinde harika kahveler yapar, bize de ikram ederlerdi. Koşa koşa yanına gelirler, çok güzel bir eski İstanbul sohbeti başlar, Çelik Bey belirli konuları açar, araya fıkralar sıkıştırır, bir aidiyet hissi, onların sevgi dolu yürekleri ile güzel bir birliktelik yaşanırdı. O birlikteliğin de o gün bir parçası sendin tabii. Hem bir tarafta Reşit Saffet'in konağında büyüyor biliyorsun Çelik Bey, 1930'lardan itibaren. Senin o aileyle ilgili bağlantın…

Erhan İşözen Abbasağa'daki konak.

Nezih Başgelen Bir de senin anılarının bir taraftan Zara, Divriği, Sivas'a; öbür tarafta da gerek Osmanlı'nın gerekse Cumhuriyet'in önemli ailelerine olan yakınlığına bağlanması... Çelik Bey bu bilgilerinin ışığında seni ayrı bir yere oturtur, sana farklı bir sevgi ve ilgi gösterirdi.

Erhan İşözen Evet, sağ olsun. Allah rahmet eylesin, diyelim. İstanbul'u tekrar konuşacağız ama şu anda ben Mykale Dağları'nın eteklerinde tarihi bir köydeyim. Bin bir renkte ve büyük bir cümbüşün olduğu bu köy Domatia yani Doğanbey Köyü. Sen de 2017'de geldin ve AURA İstanbul yaz akademisinde hocalık yaptın. Bölgeyle ilgili mitolojik tarihi anlattın genç arkadaşlarımıza. Üç hafta boyunca onların unutmayacakları bir anı olarak hatıralarında kalacaktır diye düşünüyorum.

Nezih Başgelen O coğrafyanın ilginç bir özelliğinden ben de bu konuşmada bahsetmek istiyorum. Biliyorsun, antik dünyanın yedi bilgesi var. Bugünkü güçlü dünyamızın temellerini oluşturmuş çok önemli bilgileri bize sunmuş yedi antik bilge... Bunların en önemlilerinden birisi Bias'dır, ki tartışmalarda açık ara önde olan ve Solon'un, Atina'nın en çok saydığı insan, Priene'de yaşıyor. Doğa bilimlerini kuran, düşüncenin dogmatik yapıdan kurtulup bilimin aydınlığında ilerlemesine katkıda bulunan ve bugün en büyük düşünürlerden biri olarak kabul ettiğimiz Thales ise senin hemen karşında, bugünkü Balat Köyü'nde yani Milet'te yaşıyor. Ve ilginçtir, Thales'ten doğrudan onun yazısıyla bize kalan, iki mektup var. Bunlardan bir tanesi Solon'a yazılmış. Solon, Atina'daki olan bitenden huzursuz ve gerçekten pek çok konuda Atinalılarla da anlaşamıyor ve Thales diyor ki: "Seni en iyi şekilde ağırlayacak olan yer Priene'dir ve ben de, Bias da orada seni görmekten, seninle birlikte olmaktan mutluluk duyarız. Milet'tekilerle belki uyuşamazsın, ben de Priene'ye gelirim." Düşünebiliyor musun, antik dünyanın üç önemli yönlendirici beyninin seçimi nerede kesişiyor? Priene'de kesişiyor. Yani onların yaşayabilecekleri entelektüel düzey o dönemde Priene'de var. Biliyorsun, mimarlık tarihinde şehirciliğin ve, planlı kentleşmenin başlangıcındaki en güzel uygulamaları biz Priene'yi gezdiğimizde görüyoruz. Hem Milet'i planlama yönünden irdelemiş hem de Priene'de olan biteni o Mykale Dağı'nın eteğinde akropolü, ihtişamlı akropolü, anıtları ve hâlâ daha yaşayan o planlı şehri keşfetmiştik.

Ama en önemlisi, rengârenk bir dünyayı ve bize bir tarafta Bafa Gölü'nde Neolitik dönemden kalma o rengârenk kaya resimlerinde, içinde savaşın olmadığı bambaşka bir boya dünyasını, -Türkiye'nin en renkli, bin iki yüz tane en erken resmini sunan coğrafyadan, kıyıya kadar, senin şu anda yaşadığın köye kadar- birlikte gidip görmüş olduk, Afrodisias dahil. AURA, bu açıdan bambaşka bir yaz okulu mantığını en başarılı örnekleriyle bize o yıllarda sunmuştu.

Erhan İşözen Biz bu ülke topraklarına olan sevdamızı hocalarımızdan ve bize bu toprakları, bu kıyıları sevdiren, Antikite ile olan ilişkimizi kuran çok değerli insanlardan aldık. Hatta Hürriyet teknesinin genç mavi yolcularından birisi olarak hatırlarsan Kaunos, Xanthos, Pınara, Patara, Gemile, Tersane, Rodos o yılları Azra Erhat'tan, Cengiz Bektaş'tan öğrendik. Çok yakın zamanda kaybettiğimiz Cengiz Bektaş'ın da büyük emekleri var.

Nezih Başgelen Bu yıl kaybettik onu da pandemi sürecinde.

Erhan İşözen Ben kendisiyle komşuydum biliyorsun. Turgut Cansever'in yaptığı yapıda birlikte oturdum öğrencilik yıllarımda. Mimarlık bürosu Ankara'daydı, oraya gider gelirdi. Daha sonra Göztepe'deki bu evini mimarlık bürosu yapıp kendisi Kuzguncuk'a taşındı. Nadir Hasbora, Ziya Soyer, Cahit Engin sonra Kubilay Nalbantoğlu İzmir'den geldi, Nevzat Sayın geldi. O eğitimin ilk nüvesi Kuzguncuk'a gitmeden önceki Göztepe yıllarında başladı. Cengiz Bektaş şair, yazar, mimar yanıyla, tek kişilik tarikattı. O yüzden iyi kötü anılarla birlikte hatta en son seninle onu Afrodisias'ta da andık.

Nezih Başgelen Afrodisias'ta havalandırma çalışmıyordu. "Niye?" dedik, meğer kumandanın pili gitmiş. Onu telefonla aradık, "Ben oraya çok özel bir sistem yaptım. Fakat oradaki kumandaların pillerini götürüyorlar, çalışmıyor."dedi. Bir de baktık ki gerçekten kumandalarda pil yok. Onları açtırınca sıcaklamış hava hemen serinledi çünkü sevgili Erhan dedi ki: "Ya burada havalandırmada bir problem var." Klimalar bir taraftan çalışıyor ama bir de baktık ki üstteki yerler de kapalı. O kadar dikkatli ki Erhan, hemen girdiği gibi fark etti, Cengiz Hoca'yı aradı. Cengiz Hoca da yerini tarif etti, o yerleri açtırdığımızda nefes almıştık ve onun o mekânında, Afrodisias'daki o Sebasteion'dan gelen kabartmalarla mitolojinin dünyasını, efsanelerle gerçekleri kursiyerlerimize anlatmıştık. Ben de orada, pek paylaşmadığım özel bilgileri, gerek Augustus'un yaşantısındaki gerekse o dönemin politik anlayışının dayandığı mitolojik hikâyeleri ve Anadolu orijinlerini dile getirip bir bir belgeleriyle, kabartmalarını göstererek anlatmıştım, o da ayrı bir keyif olmuştu. Ben de o dönemde AURA'nın bu kadar geniş spektrumlu, bölgeye bu kadar saygılı, farkındalığı gelişmiş bir programı uygulamasından dolayı gerçekten mutlu olarak dönmüştüm. Gelen arkadaşlarımız da çok meraklıydı, Afrodisias'tan Milet'e kadar çok güzel bir saha çalışmasını, atölye çalışmasını bizzat antik kentlerin içinde ve anıtların önünde gerçekleştirme imkânımız olmuştu. Ve orada antik dünyanın ne kadar renkli olduğunu, kabartmaların da boyandığını, o dönemde gerek lahitlerin, İskender lahti de buna dahildir,

özellikle tablo gibi boyandığını orada dile getirmiştik. Hatta kalan boya izlerinin yeni teknolojilerle ne kadar hassas bir şekilde tespit edilebildiğinden ve o dönemde, şehirlerde yer alan kamusal alanlardaki mimarlık anıtlarının boyandığından ve onlara ait sanatsal öğelerin, kabartmaların, heykellerin de gene renkli bir dünyanın parçası olduğundan o seminerlerde söz etmiştik. Burada, bu Renkli DYOloglar'da özellikle altını çizmenin de bütün izleyenlere farklı bir bilgi çerçevesi sunacağını düşünerek tekrar vurguluyorum.

Erhan İşözen Nezih, bir de tabii Mykale Dağı'na çıkarsak Priene'nin, o akropolün olduğu Samson Dağı'ndan eski bir deniz olan uçsuz bucaksız Söke Ovası'nı görürsün. Bütün o dağ yamaçları bin bir renk çiçek açar. Özellikle endemik bitkileriyle de çok ünlüdür, biliyorsun. Burada morun farklı farklı tonlarını görebileceğin çan çiçeği, sarı sütleğenler… Şimdi bu olağanüstü manzarada gördüğümüz çok önemli bir şey daha var. Biraz önce Priene'den söz ettiğimiz için söylüyorum, Priene'nin ve Miletos'un şehir yaşamını sonlandıran ama müthiş bir sevda ile Söke Ovası'nın ortasından kıvrılarak akan Menderes Irmağı'nı görüyoruz. O alüvyonlarıyla dolarak, bu iki şehrin yok olmasına rağmen hâlâ salınarak akıyor. Cemal Süreya bir şiirinde diyor ki: "Yol bir kafiye, arar bulur dönemeçlerin benzerliğinde," yani dönemeçlerini arıyor, buluyor ve devam ediyor yoluna. Biz de bu arkaik dönemdeki bütün bu yerleşim bölgeleri ile ilgili sevdalarımızı devam ettiriyoruz. Yanımda bir kitap var, biliyorsundur bu kitabı mutlaka göstermek istiyorum.

Bu, Joseph Coleman Carter'in kitabı *The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias at Priene*. Bu kitabı Illinois-Purdue Üniversitesi'nin unutulmaz hocası Prof. Mete Sözen bana hediye etmişti.

Nezih Başgelen Evet, biliyorum, çok değerli bir bilim adamı. Keşke Türkçeye çevrilse.

Erhan İşözen Vitruvius, on öğretisinin yer aldığı eserinde Akropol'deki Athena'nın heykelini anlatıyor. Athena heykelinin renklerini anlatıyor. Athena'nın nasıl boyandığını.

Şimdi biz bu sevdamızı, bu topraklardaki ümidimizi hiç kaybetmeden öğrendiklerimizi sürdürmeye çalışıyoruz. Hatta Kavafis'in bir şiiri var biliyorsun;

> Yeni ülkeler bulamayacaksın,
> başka denizler bulamayacaksın.
> Bu kent peşini bırakmayacak.
> Aynı sokaklarda dolaşacaksın.
> Aynı mahallede yaşlanacaksın;
> aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
> Bu kenttir gidip gideceğin yer.
> Bir başkasını umma.

Biz de bir başkasını ummadan ülkemizin topraklarına olan sevdamızı, renklerini sürdürmeye çalışıyoruz. Sen de Cumhuriyet'e kanat gerenlerdensin, her şeyle ilgili her zaman büyük destekler verdiğini de biliyorum.

Seninle bir yolculuğumuzu da Miletos'a yapmak istiyorum, İlyas Bey Camisi'ne, Menteşoğulları'na… Hatırlarsan Cengiz Kabaoğlu sağ olsun geldi bir hafta arkadaşlara antik yerleşimleri, köy yerleşimlerinin planlarını ve yaptığı restorasyonları anlattı. İlyas Bey Camisi'ni gezdirdi. Europe Nostra Ödülü'nü almıştı hatırlarsan. Bir de Kaya Dinçer Hoca da eski Doğanbey ve yeni Doğanbey kamusal alanlarıyla ilgili bir renkli karşılaştırma yapmıştı; o da bizim için çok büyük bir öğreti olmuştu. Biraz da Miletos'u konuşalım istiyorum. Thales'i, oradaki filozofları… Filozofların hikâyesinde çok önemli bir şey var, bilimin getirdiği doğa olaylarıyla ilgili ilintileri, görüşmeleri, yazdıklarını anlatıyorlar ve Anadolu uygarlıklarındaki bu bilgi daha sonra Batı'nın birer öğretisi olarak bizlere yeni öğretilermiş gibi anlatılıyor. O yüzden biraz Miletos'u ve Miletos'un renklerini bize anlat.

Nezih Başgelen Miletos, Doğu Akdeniz'de Mısır, Anadolu ve kıta Yunanistan arasında müthiş bir yerleşim geçmişi olan bir yer. Bunu daha yeni yeni algılamaya başlıyoruz. Anadolu arkeolojisinde eğer sistematik kazılar doğru programla yürürse, Miletos'tan ve Ephesos'tan çok önemli erken buluntularla karşılaşacağız diye düşünüyorum. Hititlerin ve de Batı Anadolu'daki Luvilerin artık çok önemli bir yerleşimi olduğunu biliyoruz Miletos'un. Miletos'un neresi? Biraz gerideki tiyatroya otururSan arkada tepeler silsilesi görülür. Hemen oradaki arkaik Milet'in ve tarihöncesi Milet'in yer aldığı Kalabaktepe var. Bir taraftan Girit'le bağlantılı yani Girit'ten gelenlerle, bir taraftan da Anadolu halkı Luvilerin en önemli izlerinin burada yer aldığını son araştırmalardan dolayı açık ve net olarak biliyoruz. Ondan sonra Mısır dünyasıyla ilişkisi… Uluburun batığı, bunu bize çok güzel gösteriyor. Uluburun batığının önemli bir misafirinin olduğu anlaşılıyor. Uluburun definesi çıktı biliyorsun, kimin yüzüğü bulundu? Tadukhepa'nın… Akhenaton'un eşi, Kral Tushratta'nın kızı. Anadolu'dan gelin gidiyor Mısır Sarayı'na. Gariptir ki tarihte birdenbire yok olduğu zaman onunla ilgili izler Uluburun'da çıkıyor. Ve Uluburun'daki geminin iki hedefi olduğu düşünülüyor; ya Miletos'a geliyor bir birliktelik için ya da Efes'e geldiği düşünülüyor. Milet o kadar önemli bir yer. Niçin geliyordu? Mısır'dan yüklediği ingotlar ve yirmi bin parçalı bir hazinenin olduğu bir gemiden söz ediyoruz. Milet'in o dönemden itibaren Doğu Akdeniz'in yükselen bir deniz gücü olduğunu görüyoruz. Milet doksan koloni kurmuş. Bu, müthiş bir deniz imparatorluğu… 7.-8. Yüzyıllarda Pers işgali öncesinde Miletos, Anadolu'nun en önemli deniz gücünün merkezi. Karadeniz, Milet'ten soruluyor ve en erken haritacılığın merkezi, bunu antik kaynaklardan da biliyoruz. Oradaki limandan doksan koloniyi idare etmek kolay değil. Navigasyonu bileceksin, denizciliğin belirli yerlerden hareketini takip edeceksin, Çanakkale ve İstanbul Boğazı'na hâkim olacaksın ve bütün Karadeniz ticaretini de kontrol edeceksin. Bu, çok ileri denizcilik bilgisine sahip olmayı gerektirir. O bilginin de o dönemde Miletos'ta olduğunu gayet iyi biliyoruz. Miletos, mimarlık tarihi için de önemli, en erken tarihçilerin orada olduğunu biliyoruz. Senin karşındaki o coğrafya bugün uygarlık tarihi adına

ne biliyorsak ilk deneyimlerini gerçekleştirmiş bir coğrafya. Öbür tarafta Didim'e uzanan kutsal yol… Didim'de bitmeyen ama o dönemdeki en büyük mimarlık projelerinden birisi, devasa bir proje… Bafa Gölü'nün bugünkü kıyıları, o dönemde açık ama Bafa Gölü biliyorsun, Milet'in bu parlak döneminde denizle bağlantılı bir koy vaziyetinde. Milet o dönemde bilimin, sanatın, kültürün en önemli merkezi… Priene de aktif limanıyla birlikte ona eşlik ediyor. Milet'teki gelişmenin bir nevi uygulama sahası olarak da karşımıza Priene çıkıyor. Antik dönemin en önemli mimarı Priene'den çıkıyor. Ne yazık ki Milet'in önemli birçok eseri bugün Berlin'de. Geçen yüzyılın ilk yarısındaki çalışmalarda, özellikle 1890-1910 arası çalışmalarda bulunarak Berlin'e gitmiş. Bugün, dünya kültürünü oradan selamlıyorlar. Bir taraftan Bergama Zeus Tapınağı'nı ziyaret ederken öbür taraftan da Milet'in o ihtişamlı geçmişinin izlerini Berlin'de çok rahatlıkla hem plastik eserlerde hem mimarlık alanında görürüz.

Milet, insanlık tarihini en fazla etkileyen metropollerden biri. Bugün uzaya gidebiliyorsak, bugün artık evrenin sınırlarını keşfedecek pek çok gelişmeyi insanlık tarihinin başarılarına katabiliyorsak, bu olayların tümünün başlangıcında, pozitif bilimlerin yeşermesinde Milet'in ve senin bulunduğun coğrafyanın çok büyük bir önemi var. Buna sanatı da katabiliriz. Örneğin; Persler İstanbul Boğazı'na o ilk köprüyü Samoslu bir kişiye yaptırıyorlar ve mükafat olarak da onun boğaz geçişli olağanüstü bir tablosunu yaptırtıyorlar, o da getirip Samos'taki tapınağa koyuyor.. Ben hep onun hayalini kurarım. Acaba İstanbul Boğazı nasıl resmedilmişti? O günkü tablo geleneğinin en görkemli örneği, sanat tarihi açısından kolaylıkla gidilip görülebilecek konumdaymış. Aynı şekilde gerek Efes'te gerek Priene'de hatta ve hatta Bodrum'da da Antik Çağ'ın en güzel tablolarının yer aldığını biliyoruz. Çünkü sanatçılar gelip çalışmış, Ege'nin o güzel ikliminde, ışığında ve o sahnesinde, aklın coğrafyasında sanatın da en güzel örneklerini, en güzel renklerini canlandırabilmişler. Biz şimdi bunların örneklerini gezdiğimiz müzelerde çok güzel görüyoruz. Biz de ne yazık ki mezar kültüründeki duvar resimlerinde kalabilmiş, diğer taraftakilerden sadece antik kayıtlar var. Onlar bize o güzel görkemli sanat eserlerinin neler olduğu konusunda en azından temel bilgileri veriyor. Strabon bahsediyor *Coğrafya*'sında. Hangi kent hangi sanat eseriyle ünlüydü diye. Tabii Büyük İskender'in gelişiyle ilgili anıları da en fazla saklayan hatta ona ayrılan bir evle birlikte hâlâ koruyan kent de biliyorsun Priene. Onun için seni görünce benim aklıma hemen Priene ve Büyük Menderes geliyor. Büyük Menderes de uygarlığı doğuran bir nehir. Aynı zamanda bütün bu kentleri alüvyonlarıyla geçmişe gömen bir nehir. Mendereslemek deyimi de onun burgaçlı akıntısından geliyor.

Erhan İşözen Maiandros…

Nezih Başgelen Evet, Maiandros. Menderes'i çizmiş sanatçılar, bu Neolitik Çağ'da sanatçılar da Menderes'in bu özelliğini ölümsüzleştirmişler kırmızı boyayla. Oradaki manastırlarda bu

sefer fırçalar ikonografik açıdan inançları resmetmiş ama daima Ege dünyasında konakların dekorasyonuna bakarsan çok güzel örnekler görürsün. Batı Anadolu'nun camilerinde bile resim var. O güzelim sahneler, şadırvanların içi rengârenk… Bütün camilerin içi boyalı. Hâlâ daha çok şükür yaşıyor çoğu. Konakların en güzel odaları gerek İstanbul gerek İzmir ya da doğanın en güzel izleriyle, sahneleriyle canlandırılmış. Ege dünyası, renkli diyaloglara çok renkli anlatılar sunabilecek zenginlikteki bir coğrafya. Ben gurur duyuyorum yaşadığımız coğrafyayla, bu ülkede olmaktan, bu ülkenin içindeki bu kültürel birikimin zenginliğini izlemekten ve onlarla bütünleşmekten. Bu program da onun en güzel açılımlarından biri oldu.

Erhan İşözen Unutmamamız gereken bir konu da Miletos'un ve Priene'nin Mimar Hippodamos'un ilk ızgara planını uyguladığı şehirler olması. Denize paralel giden, denizle dik kesişen caddeleri, sokakları, yapı adaları olan zengin şehirler... 16. Yüzyıldan itibaren 17. yüzyılın başında seyyahlar, arkeologlar Ege'deki bu zengin Anadolu coğrafyasını keşfettiler. Bu coğrafyadaki renkleri, eserleri alıp ülkelerindeki renklerin arasına katma duygusuyla eserleri götürmeleri konusu apayrı bir konudur. Biliyorsun Bergama Müzesi'ne büyük agoranın kapısını götürmüşler.

Mimar Pythius'u da unutmamamız gerekiyor. Vitruvius'un kitabındaki akropolün dışında Efes kütüphanesini de yapıyor. Ayasofya'nın mimarı İsidoros çatkılı çatı planlarının dışında büyük kubbeye geçişin ilk örneklerini de Miletos'tan alarak Ayasofya'ya taşıyor. Şunu da eklemek gerekiyor; Priene'de ilk banyolu evler var. Arkaik dönemin ilk banyolu evleri o dönemde yapılıyor. Çatı çatkılarının renkli olduğunu görüyoruz. Yani Athena'nın da aynı şekilde boyandığını ve bin bir renkle insanlara sunulduğunu görüyoruz. Antik dönemde, arkeolojik dönemde tüm bu katmanlarda bir renk var. Belki Göbeklitepe'deki o tarihi değiştiren tapınaktaki renk belki bir toprak rengi ama orada yaşanan hayatın tümünün bir renk olduğu şüphesiz.

Nezih Başgelen Neolitik'te ölümün dünyasıyla da bağlantılı çok canlı sahneler var, mezarlardan ele geçiyor. Çatalhöyük'te duvarlarda o gün şahit oldukları en önemli sahneler, Hasan Dağı'nın püskürmesinden tut da kızıl geyik avına ya da boğa kültürünün değişik sahnelerine, belirli alanlardaki renkler bize Neolitik Çağ'dan itibaren çok zengin, birbiriyle bağlantılı, hiçbir zaman sürdürülebilirlik vasfını koparmamış bir şekilde geliyor. Zeybeği düşün. Başlığında, bütün o doğanın renkleri, işlemeleriyle dünyanın başka neresinde var. Zeybeğin kıyafeti, efelerin kıyafeti ve Batı Anadolu'da o hanımların dokudukları oyalardaki işlemeler, peşkirlerden tut halı kilimlere kadar çok yani. Kula'dan girsek Bergama'dan çıkıyoruz, Milas'taki o halıların kırmızısında bambaşka bir dünyayı buluyoruz.

Erhan İşözen Ödemiş yazmaları….

Nezih Başgelen Ne zenginlik…

Erhan İşözen Yazmalar, başlıklar, efe oyalarının renkleri yani

o rengârenk dünyadan söz ettin. Biliyorsun, Şakir Paşa'nın torunu Emel Aksoy'un da köyde Osmanlı kadın kıyafetleri müzesi var. Köyde tarihi bir taş evde, uzaklarda bir yerde bu sesi duyurabilmek için verilen bir mücadelenin örneği olarak bunu da anmadan geçmek istemem doğrusu. Burada büyük bir sevda var, insanların da görmelerini arzu ediyorum.

Sadece yere ait olan bu ruh, buradaki sosyal hayatla da beraber renk kazanıyor. Söylenceler, hikâyeler bambaşka bir renk cümbüşü içinde insanlara başka duygular verebiliyor.

Nezih Başgelen Bir şeyi hemen program bitmeden konuşalım istiyorum. Bu coğrafyada tekstil önemli, boya çok önemli ama biliyorsun gittiğimizde ikimiz de meftunuzdur. Denizli aynı zamanda tekstilin de merkezi, boyalı tekstilin merkezi. İpeklileri, buldanı…

Roma'nın ve Bizans'ın o soylu rengi mor tamamen bizim Denizli'nin boyama ustalarının buluşudur. Başka yerde elde edemiyorlar. Sadece oradaki sıcak termal sularda o güzelim moru, gökkuşağının en güzel koyu kobaltından moruna giden renklerini hatta ve hatta Roma İmparatorluğu'nun daha sonra Bizans'ın da o en soylu renklerini orada elde edebiliyorlar. O açıdan Menderes'in doğduğu o coğrafya bir taraftan o soylu renklerin de dünyaya geldiği ve dünyaya ihraç edildiği en önemli merkez olarak önem kazanıyor. Ve hâlâ daha Tire'de Buldan'da o renkler ipeklilere hayat veriyor, renk veriyor… Çok da ilginçtir gerçekten. Çok güzeldir.

Erhan İşözen Söke Ovası bir pamuk cenneti. Sonbaharda erken gelmiş bir kış masalı gibidir ovanın pamuk hasatı zamanı.

Kent arkeolojisinin renklerine geçelim istersen. İstanbul'daki yeni Haydarpaşa, Beşiktaş'taki Kurgan mezarları, tren yolu kazısında çıkan Haydarpaşa limanı ve oradaki yerleşim, Yenikapı'daki eski Bizans limanıyla ilgili konuşalım.

Nezih Başgelen Uygarlık tarihinin en renkli bulgularını, umarım önümüzdeki süreçte bu çalışmalar devam eder ve programlı kazılara dönüşürse Beşiktaş'ta, Haydarpaşa'da ve diğer kent kazılarında elde edeceğimizi görüyoruz. Çünkü birdenbire Boğaz'ın tarihi değişti ve hiç ummadığımız Kurgan kültürüyle ta Karadeniz'in üst tarafıyla bağlantılı olduğu ortaya çıktı. Hatta bağlantılar şimdi o kadar ilginç yerlere gidiyor ki Tuna'ya kadar yayılan ölü gömme âdetleri açısından bize çok şaşırtıcı sıra dışı bulgular verdi. Kazıya, bir müddet teknik nedenlerle, metronun inşa aşamalarından dolayı ara verilmişti, şimdi tekrar başlıyor. Daha eskiye ulaşma şansı olduğunu görüyoruz, dolgular onu gösteriyor. Acaba bu beş bin yıllık, beş bin beş yüz yıllık sürecin daha öncesinde Boğaz'da ne oldu, Üsküdar'la ne bağlantı kuruldu onu inceleyeceğiz. Öbürü, Haydarpaşa ise eli kulağında, belki pek çok kayıp anıtın, Khalkedon'un o görkemli günlerinden, Afrodit mabedinden Aya Eufemia'ya kadar uzanan o müthiş yapılardan izler sunabilecek bir aşamada. Ben de merakla izliyorum acaba bu yaz ne olabilir diye. Çünkü pandemi süreci oraya da zarar verdi biliyorsunuz, çalışmalar durdu. Şimdi yeniden bir çalışma

başlıyor her an bir şeyler gelebilir. Pendik'teki buluntular çok şaşırttı. Terk edilmeden önce bilinçli olarak yakılıp bırakılmış, adeta gömülmüş bir tapınak yapısıyla karşılaştılar. Hızlı trenin inşaat koridorunda ve içinden çok ilginç bulgular çıktı. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmeyi bekliyor. Hatta hiç alışık olmadığımız, Vinča kültüründe gördüğümüz, elinde dağ kristalleri tutan bir iskelet çıktı. Oturur pozisyonda, bugüne kadar İstanbul'da bir tek örneğine rastlanmamış tarzda bir gömü çıktı. Ve elinde sımsıkı bir şeyler tutuyor, iskeletin avucunu açtıklarında dağ kristalleri, özel bir kristal bulundu. Ve onları tutarak can vermiş. Gömü tarzı Anadolu'dan giden, Batı Avrupa'nın ilk neolitik çiftçilerinin geleneklerini gösteren bir tarzda çıktı. Birdenbire bilim dünyası bu yeni bulguları tartışır oldu. Hem pandemi süreci hem de Suriye savaş gündemi birdenbire bunları Göbeklitepe'yle birlikte geriye itti. İstanbul'da arkeoloji açısından gerçekten yepyeni bulgular gelebilir.

Bu arada Bathonea kazıları da tekrar başlıyor. Orası da çok gizemli bulguları olan, şaşırtan bir kazı alanı. Orada tıbbi bir merkez gibi değişik bir kalp ilacının içine konulduğu, yüzlerce özel unguentariumların yer aldığı kutular bulundu. Bir taraftan çok erken, ikinci bine giden buluntular söz konusu. Kalay bulundu… Muazzam bir taş tekniğinin içinden kalay çıktı ki kalay her zaman tuncun elde edilmesindeki en önemli malzeme. Orada ne arıyordu, onun ticareti nerede yapılıyordu diye. Vikinglere ait izler çıktı, Vikinglerin en önemli ticareti sağlayan toplum olduğunu biliyoruz tarihte.

İstanbul, eğer bu çalkantılar durulursa, birdenbire başka boyutlarda da dünyanın uygarlık renklerinde, kendine has renklerle yer alabilecek bir gelecek vaat ediyor bize. Ben de heyecanla o günleri, o araştırmaların sonuçlarını bekliyorum bir arkeolog olarak. En güzel gelişmeleri umarım AURA'da da Beşiktaş özelinde, İstanbul çerçevesinde de sizlerle buluşturma imkânı elde ederiz diye düşünüyorum.

Erhan İşözen Çok teşekkürler Nezih. Büronun penceresinden Beşiktaş'taki kazıları izliyorum. Buradaki en büyük sorunlardan biri de halkın bu kamusal alanlar hakkında bilgilendirilmemiş olması. Metro için şu planda kazı yapılıyor, burada da şu döneme ait bir mezar taşı bulunmuştur veya burada şu döneme ait küçük bir ören yeri vardır ya da şu yapı alanı vardır gibi insanlar bilgilendirilse… Beşiktaş sadece kendi nüfusuyla değil, bir hareket ve odak noktası, bir geçiş alanı… Şimdi orada oturan ve orada yaşayan insanlara da bilgi vermek gerekmez mi? Bir tarafta Sinan Paşa Camisi bir tarafta da Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi var, onlara da yaraşır bir şey görmek istiyor insan. Şundan dolayı söylüyorum, metro çıkışlarından bir tanesi hemen Babıali'de yani vilayetin yanında ve çevre dokuyla hiç uyuşmuyor. Beşiktaş Meydanı'nın kentsel tasarımıyla ilgili de endişelenmeden edemiyor insan.

Sevgili Nezih, sana geldiğin için çok teşekkür ediyorum.

Nezih Başgelen Sen de uygun görürsen Kurbağalıdere yani Kadıköy'e adını veren Khalkedon deresinin madencilikten tut sıra dışı yaşadığı olaylara kadar neler gelmiş neler geçmiş

hikâyesini, Kadıköy ve Haydarpaşa kazıları özelinde sizlerle buluşturmak için çok güzel bir yaz çalışması yapıyorum. Yazın sonunda herhalde AURA'da onları da sizlerle buluştururuz.

Erhan İşözen Böyle düşünmüş olman bile bizim için büyük bir keyif olacak. AURA İstanbul'da üç yüzü aşkın konferans, seminer yapıldı. Bu çalışmaları yeni gelen kuşaklar, yeni gelen mimarlarımız, şehir plancılarımız, içmimarlarımız hatta sanat tarihi dünyasında resim tarihi ile ilgilenenler ve heykel dünyasındaki insanlarımız için bir kucak açma olarak da görebilirsin. Geldiğin için çok teşekkür ediyorum.

Nezih Başgelen Ben de size teşekkür ediyorum.

Erhan İşözen DYO'ya ayrıca teşekkür ediyoruz. Bizimle birlikte hem sanata hem kültüre hem mimarlık dünyasına farklı bir bakış açısıyla verdikleri destekle yolumuza devam ediyoruz.

AURAFOCUS 2020
16/TEMMUZ/12.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
ŞERİF YENEN
JALE KULİN
YouTube /dyoboyalari

Jale Kulin Merhaba, görüşmemizi bir aydır heyecanla bekliyordum. DYO boya ile yaptığımız bu renkli DYOloglar serisine kırmayıp katıldığınız için çok teşekkür ediyorum. Yine yoğun bir kitap hazırlığı içindesiniz, çok uzun zamandır da kimseye vakit ayıramadığınızı biliyorum. Dolayısıyla bizim için bu kadar önemli bir programda birlikte olduğumuza çok seviniyorum.

Ben doğduğum andan itibaren bir diplomat çocuğu olarak, kader gezgini oldum. Afrika, Arabistan, Avrupa arasında dolaşıp durduk. Tanışmadan evvel de sizi takip ediyordum, siz bir gönül gezginisiniz, bu bambaşka bir şey. Dolayısıyla çok merak ettiğim ve size senelerdir sormak istediğim soru şu: Nasıl başladı bu aşk? Instagram sayfanıza bakıyorum bir aşk var ortada, rengârenk, dolu dolu. Bu, gerçekten içten gelen bir tutku olsa gerek.

Şerif Yenen Her şeyden önce ben teşekkür ediyorum beni davet ettiğiniz için. Ben de programınızda yer almaktan memnuniyet duyuyorum. Benim hikâyem çok enteresan. Daha rehberliğin ne olduğunu bilmediğim yaşlarda pilotluk sevdası ile asker oldum önce. Kuleli Askeri Lisesi'ne devam ettim ve sonra pilot olamayacağımı anladığım bir aşamada silahlı kuvvetlerde İngilizce öğretmeni olmak üzere İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz filolojisi okudum. İngiliz filolojisi benim dünyaya bakışımı biraz değiştirdi. Mezun olduktan sonra subay oldum. Askeri liselerde İngilizce öğretmenliği yaptım. Fakat subaylığın bir aşamasında silahlı kuvvetlerdeki mesleğin bana uygun olmadığını anladım. Bir şekilde silahlı kuvvetlerden yolumu ayırdım. Üniversite yıllarında kaldığımız askeri komutanlık, Topkapı Sarayı'nın birinci avlusundaydı. Her gün binamızdan üniversiteye gitmek için çıktığımızda, o yokuşu çıkınca karşımıza Aya İrini gelirdi. Sağ tarafta Topkapı Sarayı, sol tarafta Bab-ı Hümayun'dan dışarı çıkar, Ayasofya'nın yanından dört yıl boyunca her gün Milyon Taşı'nın yanındaki otobüs durağına, oradan da Edebiyat Fakültesi'ne giderdik. Etrafımız turizmle iç içeydi. Herhalde hep içimde ukde kaldı. Silahlı kuvvetlerden ayrılır ayrılmaz hiç düşünmeden tereddütsüz ben rehber olacağım dedim.

Jale Kulin Evet, müthiş bir kariyeriniz var. Oda başkanlıkları, üniversitelerde öğretim görevliliği yapıyorsunuz, konferanslar veriyorsunuz ve kitaplarınız var. Turizm var, yani bir yanardağ var orada.

Şerif Yenen Hiçbiri planlı değil tabii. Doğaçlama gelişti, gitti. Ankara'da rehberlik kurslarına katıldım, rehber oldum. Rehberliği en iyi şekilde icra edebileceğimi düşündüğüm için İstanbul'a yerleştim. Rehberlikte de bu yıl artık 31. yılımdayım. Bu sevda başladı işte böyle… Bizim mesleğin en güzel yanlarından birisi rehberliği yaparken hep yabancıları gezdirdik. Aşağı yukarı ilk yirmi beş yılım hep böyle geçti. Yerli turizmle sıfır kontak… Gezdirdiğimiz yabancılar da ilgisiz yabancılar değildi. Tarihimizi, kültürümüzü bizden daha çok merak eden insanlarla yirmi beş-yirmi altı yılımı geçirdim. Bir Türk'ün perspektifinden çıkıp onların perspektifinden bakmaya çalışarak, farklı kültürler arasında gidip gelerek yaptık. Böyle gelişti işte…

Jale Kulin Dediğiniz gibi dışarıdan bakabilmek çok önemli. Ben de farklı farklı ülkelerde yaşadıktan sonra Türkiye'ye döndüğümde, belirli bir süre olayları hep dışarıdan izleyen kişi olarak gördüm kendimi. Hem olayları hem doğayı… Bir ülkede çok uzun süre yaşadığınızda, etrafınızdaki her şeyi kanıksıyorsunuz aslında. Bazen de kıymetini anlayamıyorsunuz, güzelliklerinin farkına varamıyorsunuz. Burnunuzun dibinde olan yerleri görmüyorsunuz. "Nasıl olsa burada" diye düşünerek yarın, öbür gün giderim, önümüzdeki ay giderim diyor insan. Çok farklı dokulu ülkelerde yaşadım. Özellikle Nijerya ile Umman arası müthiş bir kültürel geçiş vardı. Türkiye'ye döndüğümde beni derinden etkileyen konulardan birisi şu olmuştu; biz diplomat çocuklarının ukala ve köksüz olduğu

söylenir hep. Köksüzüz, o biraz doğru. Ancak Türkiye'ye geri döndüğümde bizim ülkemizdeki çok katmanlı derin kültürün, uygarlıklar birikiminin, müthiş doğal güzelliklerin, gezdiğim ve yaşadığım bu kadar ülkeye kıyasla çok farklı ve yoğun olduğunu fark etmem benim köklenmemi sağladı. Özene bezene yaratılan bir toprakta olduğumuzu nasıl derinden anladığımı anlatamam. Belki hayatımın başından beri burada yaşasaydım, bunu bu kadar net görüyor olmayabilirdim. Memleketin her bir yerinde başka bir bilgi, başka bir katman, başka bir renk ve birbirinden çok farklı bir kültür yapısı var.

Bu kadar karmaşık toplulukların birleştiği bir coğrafyada gen yapısı, mimari yapı, renk, doku… Sizin bakışınız ile küçücük bir Anadolu tarihçesi gezintisi yapar mısınız bize?

Şerif Yenen Yaparım, memnuniyetle. Çok teşekkür ediyorum, aslında bu anlattıklarınızdan şöyle bir analoji yapmak da mümkün herhalde. Sizin o çok kültürlü kişiliğiniz aslında Anadolu'nun çok kültürlü yapısıyla da bir paralellik taşıyor. Orada güzel bir benzetme yapabiliriz bu şekilde.

Üzerinde yaşadığımız toprakların kıymetini uluslararası perspektiften bakarak yeterince bilmiyoruz. Dünyanın bence en önemli topraklarında yaşıyoruz. Burası bir Yeni Zelanda değil, Yeni Zelanda da en sevdiğim ülkedir ayrı bir konu ama her şey burada olmuş bitmiş. Bazen yaptığım sunumlara da şöyle başlıyorum; haritayı gösteriyorum, diyorum ki; Avrupa, Asya, Afrika bu üç kıtanın kesişme noktasını bana lütfen gösterir misiniz? Anadolu… Köprü, geçiş noktası, medeniyetlerin beşiği, her şey. İnsanlık tarihi açısından ilk insanın atası sayılan *Homo Erectus*'un Afrika'da iki ayak üzerine doğrulduktan sonra yolculuğu Anadolu üzerinden Asya'ya, gene Anadolu üzerinden Avrupa'ya oluyor. Nitekim 2002 yılında, Denizli'nin Kocabaş beldesinde bir mermer atölyesinde, orada bilimsel çalışma yapan Pamukkale Üniversitesi'nden çok değerli bir hocamız fosil arıyor. Bir gün işçiler orada tesadüfen insan kafatası fosili buluyorlar ve bir şekilde hocaya ulaşıyorlar. Hoca onu görüyor ve o da heyecanlanıyor, Fransa'da veya dünyanın saygın tarihleme kurumlarında inceleniyor. 1.2 milyon yaşında bir insanın kafatasının fosili. Ne kadar heyecan verici bir şey… Anadolu'da insana ait bulunmuş en eski eser bu. Bu eser şu an sergilenmiyor.

Jale Kulin Modern toplum insanları olarak tarih bilgisini belirli aralıklara sabitliyoruz ama veri eksikliği nedeniyle tarih kavramı aslında ne kadar değişken olabiliyor değil mi? Yeni bulgular bizi zaman çıtasında daha geriye taşıyor. Tarihe geri dönerek tarihleri belirlediğimizi düşünüyoruz ama aslında dünya gizemlerini açtıkça bizimle adeta oyun oynuyor bu açıdan.

Şerif Yenen Doğru diyorsunuz, mesela bu Denizli adamı denen kafatası fosili şu an sergide değil. Benim aklım almıyor. Neden bilmiyorum, anladığım kadarıyla Hierapolis Müzesi'nin arşivinde tutuluyor. Denizliler Denizli'de bir müze açmak istiyorlar sırf Pamukkale'ye gitmesin bu turistler biraz da Denizli'nin içine gelsin gibi… Haklı bir kaygıyla o müze açılacak da inşallah orada sergilenecek diye bekliyoruz.

Bu bir yana, yolculuğa devam edersek, Kuzey Mezopotamya denen yer aslında Anadolu, Güneydoğu Anadolu. Kuzey Mezopotamya'da o Buzul Çağı'nın sonunda Taş Devri yani Paleolitik Çağ bittiğinde, Mezolitik Çağ yani geçiş çağı böyle daha avcı toplayıcıların henüz yerleşik hayata geçmediği dönem bu, her taraf buzlarla kaplı, her taraf soğuk ve birden iklim koşulları Kuzey Mezopotamya'da veya Mezopotamya'da ısınmaya başlıyor. Orada ısınınca doğal olarak ne bileyim arpa, buğday, mercimek vb. bunlar yetişmeye başlıyor. Avcı toplayıcılar da...

Jale Kulin Bu arada sanıyorum ilk yenilebilir buğday türü Anadolu topraklarında yetişti, değil mi?

Şerif Yenen Ama işte henüz daha yerleşik hayata geçmeden tarım da olmadan önce o avcı toplayıcılar, göçebe kültür yavaş yavaş bu bölgeye akın etmeye başlıyor. Ve buralarda bir-iki bin yıllık bir süreçte doğadan doğal olarak buldukları arpayı, buğdayı bir şekilde yeniden ekilebilir hale getiriyorlar. Bu da muhtemelen bir tesadüfler silsilesi ile gerçekleşiyor olsa gerek. Artık buğdaya ulaştıktan sonra veya onu tekrar ekilebilir hale getirdikten sonra yiyeceğin peşinde koşma kaygısını aşıyorlar ve yerleşik hayata geçiyorlar çünkü tarım başlıyor. Hayvanları evcilleştirmeye başlıyorlar. Zaten bilim insanları buna Neolitik Devrim diyor. Çünkü artık o mağara hayatı bitiyor, avcılık hiçbir zaman bitmeyecek ama yerleşik hayat başlıyor ve bir devrim oluyor.

Jale Kulin Aslında daha bilinçli bir hayat yönetiminin içerisine girildiği, toplumsal birlikteliğin de temellerinin atıldığı bir döneme giriliyor çok enteresan bir şekilde.

Şerif Yenen İşte bu Anadolu'da oluyor. Son zamanlarda bu kurtarma kazıları nedeniyle hızlandırılan arkeolojik kazılardan sonra müthiş bir bilgi birikimine ulaşıyoruz.

Jale Kulin Herkes çok şaşkın bu konuda biliyorum. Yabancı basını ben de takip ediyorum, bu konuda müthiş bir şaşkınlık var adeta. Çünkü yine belirlenmiş evrim tarihlerinin bayağı hızlı bir şekilde daha da geriye gittiğini görüyoruz.

Şerif Yenen Geriye gittiğini görüyoruz. Mesela Hint-Avrupa dillerinin bugüne kadar hep Rusya'nın kuzeyinden doğduğu ve dünyaya oradan yayıldığına inanılırdı. Şimdi yeni bir akım başladı, hayır, bu mümkün değil, bu olsa olsa Anadolu'dan doğmuştur ve bütün dünyaya buradan yayılmıştır diye yeni bir bakış açısı var. Öte yandan Göbeklitepe müthiş bir buluş, dünyayı yerinden oynattı. Günümüzden 12 bin yıl öncesine götürüyor. Düşünün, Göbeklitepe insanları yerleşik hayata henüz geçmemişler. Yerleşik hayatta yaşamayı bilmiyorlar, tarım başlamamış daha ama o kocaman yapıları inşa etmişler. Mimari açıdan bunun değerini siz söyleyin, bu sizin uzmanlığınız...

Jale Kulin Yapısal olarak imalat yöntemini anlayamıyoruz daha.

Şerif Yenen Yirmi iki tane dairesel, T şeklindeki her biri bilmem kaç ton olan, her birini ancak en az elli kişi, yüz, üç yüz kişinin taşıyabileceği ve kayadan keserek elde edilen taşları -çünkü henüz maden de yok- taşla kesiyorlar, çakmak taşıyla kesiyorlar, opsidyenle kesiyorlar ve tekerlek de yok, ağaçlar

üzerinde yuvarlayarak taşıyorlar. O dönemde bu devasa yapılara ihtiyaç duyan, böyle organizasyon gücüne sahip, bu kadar gelişmiş bir mimari tekniği uygulayabilen ama daha yerleşik hayatı bilmeyen insanlar var karşımızda.

Jale Kulin Evet, şu da beni çok şaşırttı; yüzeylerdeki desenlere baktığınızda oradaki rölyef kalitesi de aslında çok detaylı, tasvirler çok net…

Şerif Yenen Heykel sanatı… Bence bazıları rölyef değil, resmen heykel. Stilize heykel yani. Bir sürüngen heykeli var mesela üç boyutlu.

Kuzey Mezopotamya'da yerleşik hayat başlıyor. Sonra artık tarımı ve hayvanları evcilleştirdikten sonra o insanlar muhtemelen yeni arayışlar peşine düşüyor. Belki de bir şeylerden kaçmak amacıyla dünya çapında yayılmaya başlıyorlar. Neolitik dönemin Kuzey Mezopotamya'da başlaması MÖ 10 bin, hatta daha erken yerler de var, Hallan Çemi diye bir yer var mesela o MÖ 11 bin. Orta Anadolu'ya, Çatalhöyük Hacılar civarına geldiğinde artık 7 bin - 8 bin civarı, 6 binler. Marmara'ya geldiğinde gerek Marmara Denizi'nin çevresinde gerekse Trakya'da MÖ 5500'lere geliyor. Yani böyle birer, ikişer binlik dilimler halinde bu Anadolu'da başlayan yerleşik hayat düzeni bütün dünyaya yayılmaya başlıyor.

Jale Kulin Çok farklı kültürlerden bahsediyoruz. Hititlerden yola çıkarsak ondan sonra gelip giden topluluklar arasında mimari yapıların, renklerin, kimliklerin değiştiğini görüyoruz. Hitit'ten Yunan'a, Bizans'a, Roma'ya o kadar enteresan bir karmaşa olmuş ki aslında her yeni kültür, Avrupa'da olduğu gibi birbirini devam ettirmemiş. Her kültür kendi karakterini ve kimliğini oturtmuş. Her kültür dinsel olarak da yapısal olarak da kültürel olarak da kendi yazısını, kendi lisanını getirmiş. Sanıyorum bize bu çok renkli kimliği veren de o olsa gerek.

Şerif Yenen Neolitik kültür on binlerden Orta Anadolu'ya gelene kadar üç-dört bin geçti diyelim, devam ediyor. Çatalhöyük burada… Güneydoğu'daki neolitik yerleşimler birer küçük köy yerleşimi iken artık Orta Anadolu'da şehirler görmeye başlıyoruz. Beş-on bin kişinin yaşadığı, 17 metre arkeolojik tabaka halinde birikimlerin rahatlıkla ulaşılabildiği, kazılabildiği bir kentle karşı karşıyayız, düşünebiliyor musunuz?

Jale Kulin Evet ve biz bunların çoğunun varlığından haberdar değiliz aslında.

Şerif Yenen Evet, bizim gözümüzde bunlar böyle ilkel insanlar falan…

Jale Kulin Nasıl olsa var diye düşünüyoruz ama…

Şerif Yenen Daha hâlâ henüz uygarlıklar yok. Bireysel yerleşimler var. Derken Bakır Taş Çağı, Kalkolitik denen dönem başlıyor MÖ 5500'lerde… Neolitik bittikten sonra başlıyor, MÖ 3000'lere kadar devam ediyor. Artık bakırı işleyebilir düzeye geliyor o dönemin Anadolu insanları.

Zaten bakır olsun, maden olsun, metal olsun dünyada en erken işlendiği örnekler gene Anadolu'da. Bakırı önce doğal olarak bulmuşlar doğada eritememişler, o teknoloji yok ama yumuşatmış, biraz şekil vermişler madencilik böyle başlamış Anadolu'da. Sonra Tunç Çağı başlıyor. Tunç Çağı'nda artık birbirleriyle aralarında bağ kurulabilecek yerleşimler kazılmaya başlıyor. Bakıyorsunuz aynı objeler var, demek ki aralarında bir alışveriş var, bir kültür var. İşte artık Anadolu Uygarlıkları Tunç Çağı'nda burada başlıyor ve Anadolu'nun ilk uygarlığı da Hattiler. Hattilere bayılıyorum. Hatti diye bir dil konuşuyorlar…

Jale Kulin Hattilerle Hititler karıştırılıyor aslında. Birazcık araştırma yapmaya çalıştığımda Hattilere dair neredeyse hiçbir bilgi olmadığını gördüm, o da şaşırttı beni biraz.

Şerif Yenen Şundan ötürü, Hattiler yazıyla tanışmamış, çok sofistike bir kültür. Çok gelişmiş bir kültür yani. Bıraktıkları metal objeler var Alacahöyük'teki mezar kazılarında elde edilen, Ankara'nın da bugün simgesi olan o güneş kursları mesela Hattilerin ürünleri. Onların Hititlerle bir ilgisi yok. Hattilerle Hititler hep karıştırılıyor. Onun da sebebi şu; MÖ 2500-2600'lerde Hatti izlerine rastlıyoruz, Orta Anadolu'da Kızılırmak'ın kavisinin içinde. Henüz yazıya geçmedikleri için bize yazılı eser bırakmıyorlar ve onlarla ilgili fazla bilgimiz yok. Onların adının Hatti olduğunu dahi bilmiyoruz aslında. Peki ne oluyor, nereden Hatti'yi çıkarıyoruz, uyduruyor muyuz, değil. Hititler dışarıdan geliyor, muhtemelen

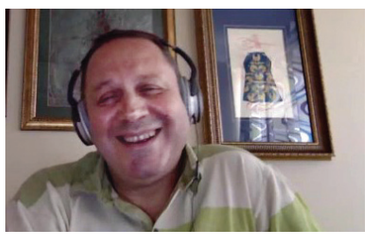

Kafkaslar üzerinden gelen bir kültür bu Hititler ve Hattilerin geldiği, yaşadığı topraklara geliyorlar ve Hattilerle birlikte yaşamaya başlıyorlar ve böyle katmanlar üst üste karışıyor orada. Çok enteresan bir şekilde Asur'dan gelen, ticaret yapan insanlar Asur'dan yazıyı da getiriyorlar MÖ 1950'lerde ve yazıyla artık Anadolu tanışıyor. Ve tarihi çağlar da o zaman başlamış oluyor. Hititler topraklarına önce Hitit toprağı demiyor, Hattilerin vatanı diyor. Yani Hatti sözcüğü Hititlerin kaynağında geçtiği için biz Hattilere Hatti diyebiliyoruz bugün. Yoksa Hattilere Hatti dendiğini kimse bilmiyor yani. Hititlerde çok saygı duyduğum bir özellik var, mesela Hattileri yok etmiyorlar, Hattilerle kaynaşıyorlar.

Jale Kulin Çok da yumuşak bir toplum değil aslında. Kaynaşıyor olduklarını ben de okudum, biliyorum. Ama onları ele geçirmeye çalışmıyorlar anladığım kadarıyla.

Şerif Yenen Hayır, yok etmeye çalışmıyorlar, onların tanrılarına saygı duyuyorlar hatta onların tanrılarını kendi kültürlerine adapte ediyorlar. Hitit kültürü bin tanrılı din diye bilinen bir kültür ve bunların çok büyük bir bölümü aslında Hatti tanrısı. Her şey için bir tanrısı var onların. MÖ 1200 Tunç Çağı'nın bittiği dönemde, enteresan bir şekilde Hititlerin de orada sona erdiğini görüyoruz ve Anadolu o dönemde bir karanlık çağa giriyor. Orada hafif kaotik bir durum oluyor. Sadece Anadolu'da da değil, Doğu Akdeniz ve çevresinde gerçekleşen bir çöküş var.

Jale Kulin Sebebini biliyor muyuz?

Şerif Yenen Yok, bilim insanları henüz daha bunun adını koyamadılar. Böyle aradan yüz-iki yüz yıl geçtikten sonra artık Demir Çağı başlıyor, bronzdan sonra. Bronz bir alaşım ve demire oranla çok daha yumuşak bir malzeme. Ama demir çok sert ve işleyebilmek için çok daha yüksek ısı gerektiriyor. O teknolojiye ancak iki yüz-üç yüz yıl sonra ulaşılıyor. Demir Çağı'nda da Hititlerin olduğu bölgeye gene muhtemelen Trakya üzerinden gelen Frigler yerleşiyor. Doğu'da Urartular, batıda Lidyalılar var…

Jale Kulin Hepsinin arasında bu sefer topraksal hikâyeler de başlıyor.

Şerif Yenen Tabii ki… Mesela kayda değer bir şey, onu unutup atlamayayım; o da beni heyecanlandıran şeylerden birisi. Hitit dili çözüldü, yıllar önce çözüldü ve Hitit dilinin bugün bilinen dünyadaki en eski Hint-Avrupa dili olduğu anlaşıldı.

Jale Kulin Dolayısıyla sizin biraz evvel söylediğiniz Rusya'dan geldiler teorisi otomatik olarak erimiş oluyor haliyle.

Şerif Yenen Bilmiyorum, Hititler eğer Rusya'dan, Kafkaslar'dan geldilerse gelmeden önce oradan bir yerden mi aldılar yoksa buradan daha önce yayılmış mıydı? Hatti dili, Hint-Avrupa dili değil. Hititlerden sonra gelecek olan diller de Hint-Avrupa dili değil. Türkçe de Hint-Avrupa dili değil mesela.

Jale Kulin Değil, evet. Türkçe aslında Avrupa dillerinin hiçbirine kök olarak referans vermiyor. Bu kadar uzun zaman Yunan ve aslında Roma kültürü altında olup o insanların uzantısında evrilmemiş olması Türkçe'nin ve bugünkü halinde kalması da enteresan bir geçiş diye düşünüyorum.

Çok hoş bir notunuz var onu okumak istiyorum: "Her gezgin, turisttir ancak her turist, gezgin olamaz. Gezgin olabilmek için sıradanın ötesine gitmek, yerel halkın arasına karışmak ve yerel kültürle kaynaşmak gerekir." Burada o kadar çok şey anlatıyorsunuz ki sizin bütün bu aktardıklarınızda sıradanın ötesinde binlerce hikâye var. Bu topraklarda sizi en çok şaşırtan, alışılmış bilgilerin ötesine sizi taşıyan, Anadolu'daki yer veya kültür hangisidir? Burası benim ruhumu bildiklerimin ötesine götürüyor dediğiniz yer neresidir veya kültür hangisidir? Biraz konunun dışına çıkaracağım sizi ama…

Şerif Yenen Şöyle bir sıkıntımız var Türkiye'de. Biz on yıllardan beri Batılı tarihçilerin bize empoze ettiği tarihleri okuyoruz. Batı'nın şöyle bir bakış açısı var; "Batı medeniyetlerinin beşiği Yunan kültürüdür." Yunan kültürüne itirazım olduğundan değil tabii ki çok da sevdiğim bir kültür hiçbir sorun yok. Yunan kültürü de zaten hem Yunan anakarası hem de Anadolu'yu oluşturan kültürdür gibi bir bakış açısı var. Bugün antik kentlerin tarihini okuduğumuzda hep karşımıza Yunanlı bilmem kim kurdu, Yunanlı şu kurdu, Yunanlı komutan Troya Savaşı'ndan çıktıktan sonra şurayı kurdu, vb. çıkıyor. Ama Yunan kültürü dediğimiz, Anadolu'nun tarihi içinde o kadar yeni bir kültür ki…

Şu ana kadar konuştuğumuz o Göbeklitepeler, Hattiler, Hititler, Frigler, yeni Hitit Devletleri Güneydoğu'da

Demir Çağı'nda kurulmuş olan Urartular… Her birinin kendine özgü dili var. Ve her biri Yunan kültürü ya da Yunanca ile tanışmadan yüzyıllar, bin yıllar öncesinden beri Anadolu'da yaşıyor. Zaten genellikle bir kültür buraya geliyor, buradaki herkesi öldürüyor, sonra kendi kültürünü yaşatıyor, böyle bir şey de yok. Gelen insanlar belki savaşçıları öldürüyorlar ve genellikle esir alıyorlar savaşanları ama kadınlar zaten kalıyor ve kaynaşılıyor…

Jale Kulin Aslında kadınların yaşamına dair de bayağı modern detaylar var o toplulukların hayatları içerisinde. Şaşırtıcı bir şekilde kadınla erkeğin eşit şartlarda yaşadığı toplumlar var. Bu da karşılaştığım şaşırtıcı öğelerden birisiydi.

Şerif Yenen Şöyle bir örnek vereyim; Göbeklitepe'deki neolitik kültürde kadına yer yok ama Çatalhöyük'teki neolitik kültürde kadın egemen, erkeğe yer yok. Hititlerde kadınlar hep ön planda. Uluslararası anlaşmalara imza atıyor. Anadolu'da hep önemli, hep ön planda zaten kadın.

Jale Kulin Anadolu'yu niteleyen "toprak ana, tanrı ana, anaların toprağı" diye bir sürü kelime var dilde… Bu bir rastlantı mıdır?

Şerif Yenen Tabii kelime etimolojik olarak o anlamda değil ama benzetme olarak doğru. Evet, ana tanrıça her taraf. Konudan konuya atlıyoruz, daha sorunuzu da yanıtlamadım bu arada. Mesela Çatalhöyük'lerden başlayan "ana tanrıça" idolü Efes'te Helenistik dönemde yani Büyük İskender sonrası dönemde Artemis'e dönüşüyor. Artemis de bolluğun, bereketin tanrıçası. Dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı Efes'te yapılıyor. Dünya çapındaki hacılar buraya geliyor. Yılın belli dönemlerinde Artemis adına, bolluk bereket tanrıçası adına törenler, ritüeller düzenleniyor. Ve insanlar oraya bolluk, bereket beklentisi ile geliyorlar. Sonra birden Hıristiyanlık resmi din oluyor. Büyük Konstantin önce dini serbest bırakıyor ardından da Theodosius resmi din haline getiriyor. Ama siz şimdi bin yıllık bir Efes kültürünü birden nasıl Hıristiyan yaparsınız, pek kolay olmuyor, bu geçişler zaman alıyor. Ama onlar gene Artemis'i, o kadın tanrıçayı bu sefer Meryem Ana ile yaşatmaya devam ediyorlar. Hiçbir şey tesadüfen olmuyor, her şeyin bir bağlantısı var. Ben sorunuza döneyim.

Söylemeye çalıştığım şey şuydu, bize hep her şeyin Yunan kökenli olduğu empoze edilmeye çalışılıyordu. Ama artık işler değişiyor. Mesela artık Anadolu'nun çok daha eskiye giden kültürü ister istemez gözler önüne serilmeye başlanıyor. Çünkü çok ciddi kazılar yapılıyor son dönemlerde, her geçen yıl bilgiler artıyor. Beni en heyecanlandıran şey bu. Anadolu'ya özgü kültürlerin gittikçe daha çok bilinmesi, öne çıkması beni çok heyecanlandırıyor, çok hoşuma gidiyor.

Jale Kulin Göbeklitepe şu anda bütün dünyayı allak bullak ediyor. Hâlâ her yerden bir Göbeklitepe heyecanı ve araştırma bilgisi, belgeseli geliyor, okuyorum, bir sürü program. Sizin de yeni izlediğim müthiş bir İngilizce geziniz vardı Youtube'da.

Şerif Yenen Evet, Göbeklitepe üzerine iki-üç bölümlük seminer gibi yapmıştım, canlı seminer gibi Youtube'da duruyor.

Tavsiye ederim. İnsanlık tarihinin nereden nereye nasıl geldiğini yavaş yavaş gösteren güzel bir kaynak o.

Göbeklitepe'de bulunan bazı ritüellerin Şaman dinlerle bağlantısı var. Arada binlerce yıl var ama bağlantı da var. Umarım yakın zamanda bunlarla ilgili buluntular iyice meydana çıkar, biz de anlarız bunu. Türklerin yani erken Türklerin Anadolu'yla bağını merak ediyorum. 1071'den çok daha önce burada mutlaka bir şey var…

Jale Kulin Evet, kesinlikle. Dört mevsimin yaşandığı, toprağın bu kadar zengin olduğu, bu kadar çok insanın ayak bastığı bir yerdeki spritüel birikim de çok enteresan. Göbeklitepe bu şaşırtıcı tapınağa vesile olmuş, tapınağını kurmuş ama inşa eden "adam" daha yerleşik düzende değil… Farklı çağlarda Göreme'de de başlı başına başka bir kültüre, hikâyeye şahit oluyoruz. Avrupa'da aşağı yukarı gördüğünüz belli. Mimari olarak da coğrafi olarak da. Ama Türkiye'nin bir yerinden bir yerine gidip dokunduğunuz, girdiğiniz, içinden geçtiğiniz her yörenin kendine ait bambaşka bir yapısı var ve onun altından ne çıkacağını bilmiyorsunuz. Mimari olarak da yerin üstü yerin altı arasında var olan bu bambaşka dünyalar beni heyecanlandırıyor. Ancak bir taraftan bu bereket içerisinde, birazcık da üzen unsur müzecilik yapımız… Burada bir içmimar olarak konuşacağım ama mimari, içmimari ve şehircilik manasında bu topluma kazandırabileceğimiz en büyük bilgi aslında bu topraklarda olanları aktarabilmek. İznik'teki müzeyi konuşuyorduk geçen gün bir arkadaşımızla, İznik'te bir İznik Müzesi var ama içi boş.

Müzecilik konusuna girebilir miyiz? Malum İstanbul için de konuşulan değişimler var. Tarihi yapılar; keza bunların bir kısmı dini bir kısmı daha bağımsız yapılar ama tabii ki her zaman haşmeti, mimarisi, hacmi ve rengi ile güç simgesi olmuş yapılar. Tarihte her zaman her kültürün bıraktıkları sayesinde geçmişi anlıyoruz, değerlendiriyoruz. Dünyanın her tarafında toplumların izlerini yapılar üzerinden sürüyoruz. İstanbul'a dönersek, malum Ayasofya'ya biraz dokunursak Türkiye'deki müzecilik kültürü nasıl evrimleşebilir, sizin bu konuda önerileriniz neler olur? Bunu işin içinde birisi olarak, mimari olarak da anlamak isterim.

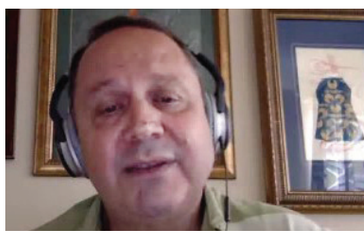

Şerif Yenen Tabii sizin bakış açınız çok değerli bu açıdan, ben sahada olan bir insan olarak kaygılarımı veya gözlemlerimi az buçuk paylaşabilirim. Ondan sonra iş size düşüyor tabii, yani bütün iş sizde. Bizim ilk müzemiz Aya İrini'de savaşlardan elde edilen ganimetlerin sınıflandırılarak depolanmasıyla olmuş. İlk askeri müze. Sonra Osman Hamdi Bey, babası onu hukuk okusun diye Fransa'ya göndermiş, o da bir ressam, sanatçı olarak gelmiş. Sonra sanata dair ne varsa el atmaya başlamış. Sonra da hadi sen müze kur demişler ona, o da Arkeoloji Müzesi'ni kurmuş, muhteşem bir eser. Hem mimarisi hem örnek alınan eserleriyle çok güzel. Sonra Anadolu'da Atatürk'ün emriyle kurulan Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi var. O dönem sadece Bronz Çağı objelerinin sergilendiği ve çoğunlukla Hitit eserleri olduğu için de Hitit Müzesi diye adlandırılan ama aslında Osmanlı Bedesten yapısı,

15. Yüzyıl yapısı. O da çok iyi bir kombinasyon. Bir Louvre değil, bir British Museum değil ama sergilediği objeler açısından bakıldığında hiç de onlardan geri kalır yanı yok. Hem ortam o bedesten yapısına özgü, yüksek duvarları ve üzerinde galiba 15 kubbesi var, hem de içinde sergilenen eserlerin kıymeti açısından önemli. Keşke müzelerimiz hep öyle olabilse, ben öyle dilerdim. Ama son zamanlarda yeni bir şey yapıldı, bu da beni şaşırtıyor. Sağ olsun önceki turizm bakanlarımızdan Ertuğrul Günay arkeolojiye olan özel merakından ötürü o işe el atmıştı. Şanlıurfa'da bir müze açtı, şu an Türkiye'nin yanılmıyorsam en büyük müzesi o. Mimarisini bilmem ama sergileme açısından baktığımızda gayet güzel, her şey anlaşılır, boğmuyor, net, objelerin öne çıktığı ve dolu dolu bir müze. Türkiye'nin en büyük müzesi. Ben mimari açıdan değerlendiremem ama onu.

Jale Kulin Mimari açıdan da çok net bir bina. Yurtdışında bu topraklardan çıkan, bize ait olan bu değerlerin başka yerlerde sergilendiğini görmek güzel ancak insanın canını da çok acıtıyor.

Ülkemizde de kendimize ait bu zenginliklerin görülebileceği çağdaş tasarım çizgisinde müzelerin artmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de araba ile yola çıkarsınız, antik kentten antik kente geçersiniz. Seneler evvel Priene'den geçerken, bir kış günüydü, kapısından girip herhangi bir kontrol olmadan içinde gelişigüzel dolaşabildik. Bu topraklarda o kadar çok antik kent var ki... İnsanların bütün bu kültürlere ait verileri yerinde gezebileceği yeterince müzemiz yok Türkiye'de. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Şerif Yenen Galiba biraz arz talep dengesi Türkiye'deki...

Jale Kulin Ama farkındalık olmadığı için talep az olabilir mi mesela? Bu farkındalık, toplumsal olarak daha az olabilir mi?

Şerif Yenen Yumurta mı tavuk, tavuk mu yumurta meselesi. Bizim tabii ki arzı artırmamız gerekiyor. Bir de şöyle bir şey daha eklemek istiyorum, bunu yanıtlayacağım tekrar. Mesela Topkapı Sarayımız var; çok çok güzel, çok önemli ama Topkapı Sarayı'nın aslında kendisi müze. Yani o sergi salonu olmak üzere tasarlanmamış odalarda, duvarların içine gömülerek saklanmış, gizlenmiş, karanlık, küçük yazılarla insanları zorlayan, okunmayan, anlaşılamayan, izdihama neden olan sergileme mantığıyla olmuyor tabii. Ben Topkapı Sarayı'nın Harem bölümüne girdiğimde, cariyelerin nerede, nasıl yataklarda yattığını görmek istiyorum. Nasıl ortamlarda yaşadıklarını görmek istiyorum. Şimdi silah seksiyonu vb. onlar da çok önemli ama o zaman işte orada kopuyoruz sanki. Amacımız silahı göstermekse onu daha uygun ortamlarda gösterelim, o da önemli ama amacımız hanedanın nerede yaşadığını, Osmanlı Devleti'nin nerede, nasıl yönetildiğini, ihtişamını göstermekse bunun için bir yöntemimiz olmalı.

Jale Kulin Topkapı Sarayı'nın konumu çok enteresan. Tamamen Boğaz'ın açılımı üzerinde çok stratejik bir noktada. Mimari olarak baktığınızda planlamasıyla, meydanlarıyla çok belirgin bir yapıda oluşturulmuş.

Şerif Yenen Bizans sarayını orada yapmamış değil mi, enteresan. Şehrin akropolü orası, en erken akropol. Bizans öteye yapmış

sarayı, biz tekrar akropole dönmüşüz ve çok daha kilit nokta. Galiba Bizans Sarayı Osmanlı'yla birlikte harap olmuş. Yani büyük sarayı söylüyorum Sultanahmet'teki o Four Seasons otellerinin, Sultanahmet Camisi'nin altındaki alanı söylüyorum. Zaman içinde orası bir yerleşim alanına dönmüş çok daha stratejik olarak. Fatih Sultan Mehmed, surları da saray suru olarak değerlendirebilsin diye Sarayburnu'na yapmış sarayı. O da güzel bir tercih. Çok doğru da bir tercih.

Şunun da hakkını yememek gerekiyor, otuz bir yıl önce rehberliğe başladığımda Türk ziyaretçilerin ilgi oranıyla, şimdiki yani otuz bir yıl sonraki Türk ziyaretçilerin tarihi değerlerimize gösterdiği ilgi oranı arasında dağlar kadar fark var.

Jale Kulin Çok güzel bir şey bunu duymak.

Şerif Yenen Yani her şey çok gelişiyor. Çok bilinçli bir ziyaretçi kitlesiyle karşı karşıyayız. Eskiden kültür turları denen yani yerli pazarda kültür turu yapan seyahat acentesinin sayısı birdir, ikidir, üçtür, beştir şimdi yüzlerce. Niye, ilgi var.

Jale Kulin İlgi var, merak var. Hassas bir konu ama genel olarak Ayasofya'ya değinmek isterim eğer siz de uygun görürseniz. Tabii toplumsal olarak enteresan dengeler içerisindeyiz. Sizin bu konudaki düşüncelerinizi rica edebilir miyim? Bir rehber olarak bu kadar zamandır turizmin içinde olan birisi olarak, tarafsız birisi olarak.

Şerif Yenen Ayda en az beş on kere Ayasofya'ya girip orayı herkese anlatan biri olarak Ayasofya ile ilgili hissimi ve fikirlerimi azıcık özetleyebilirim. Bir kere her şeyden önce herkese saygımız var. Alınan kararla camiye dönüşmesine, orada ibadet edilecek olmasına saygı duyuyorum, gayet güzel, zaten karar alındı, yapılacak, hiçbir sorun yok. Mesela şöyle şeyler geliyor, bazen Instagram'dan bana da yazıyorlar; "Eyvah şimdi artık orası cami oldu, korunamayacak." Benim öyle bir kaygım yok tabii. Niye korunamasın ki? Topkapı Sarayı'nı nasıl koruyor isek, Süleymaniye Camisi'ni, Şehzade Camisi'ni, Sultan Ahmet Camisi'ni nasıl gayet güzel koruyabiliyorsak, aynı zamanda ziyaretçilere açarak koruyabiliyorsak, eminim Ayasofya'yı da koruyabileceğiz, bunda bir sorun görmüyorum. Yanılmıyorsam bugün bir haber okudum; dini yetki Diyanet İşleri'nde, korunma yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda olacak. Muhtemelen oranın profesyonel bir ekibi var, o ekibi orada tutacaklar, onlar da rutin normal bakımını yapacaklar herhalde. Benim bunlardan yana bir kaygım yok. Fakat turizm perspektifinden bakarsam, Atatürk'ün Ayasofya'yı müze yapmış olması uluslararası arenada bize müthiş bir değer katıyordu.

Jale Kulin Her açıdan kutsal bir bina. Dini simge olması dışında da kutsal bir bina.

Şerif Yenen O kadar büyük bir kültürüz ki bizim orayı camiye çevirmeye ihtiyacımız yok aslında ve biz diğer dinlere de saygılıyız. Mesela apsisin üzerinde Meryem Ana, onun kucağında çocuk İsa, onun az önünde Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Allah yazısı, onun solunda Hz. Muhammed yazısı gene Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin. Ben hep yabancılara

onu sorardım; şöyle bir kareyi yani Hz. İsa'nın, Hazreti Muhammed'in, Allah'ın içinde bulunduğu bir kareyi bana dünyada bir yerde daha gösterebilir misiniz?

Jale Kulin Sinagog, kilise ve caminin birleştiği sokaklarımız var.

Şerif Yenen Tabii Kuzguncuk'ta…

Jale Kulin Mısır Çarşısı'nın arkasında da.

Şerif Yenen Kuzguncuk'taki cami, kilisenin bağışıyla yapılıyor biliyor musunuz? Birlikte yaşama kültürünün bu ülkede gayet de olgun bir şekilde yaşanabildiğinin güzel bir göstergesiydi Ayasofya'nın müze oluşu. O açıdan Mustafa Kemal Atatürk'ün almış olduğu bu kararın hiç böyle dinle veya kimlikle ilgili bir şey olduğunu sanmıyorum. O kararı korusak olurdu ama olmadı. Belki resmin içinde bizim göremediğimiz başka boyutlar da vardır bilmiyorum tabii ki. Ayasofya'nın cami olmasından ötürü biz artık mozaikleri göremeyecek miyiz, tabii ki göreceğiz. Kimsenin orada mozaikleri yok etmek gibi bir derdi yok. Fatih Sultan Mehmed Ortaçağ'da İstanbul'u fethettiğinde bunu yapmayı düşünmemiş. Biz artık bu çağdaş yaşamda mı bunu böyle düşüneceğiz ama zemin seccadeyle veya halıyla kaplanırsa mermerleri göremeyeceğiz. Bizanslı mermer ustalarının mermerin üzerindeki desenleri nasıl eşleştirdiklerini göremeyeceğiz, bunun gibi şeyler olacak herhalde.

Jale Kulin Instagram sayfanıza girdiğim zaman hayranlık ve hayret içerisindeyim gördüğüm renkler karşısında. Renge biraz geri dönersem; Türkiye'nin bölgelere göre renk coğrafyasını tarif edebilir misiniz? Ege şu renk, Karadeniz bu renk, ilk aklınıza gelen renkleri tarif edebilir misiniz?

Şerif Yenen Karadeniz yeşil, yeşilin her türlü tonu. Ege ve Akdeniz'e doğru, güneybatıya doğru hani o turkuaz ve yeşil kombinasyonu. O nasıl bir renk değil mi, yok böyle bir renk dünyada. İstanbul'da tabii erguvan var, İstanbul'un rengi. Erguvan aslında Bizans'ın rengi, Bizans imparatorları nedense erguvanı ve onun biraz daha koyu tonu olan moru, eflatunu hanedana ait olan renk olarak almışlar.

Jale Kulin Güç simgesi.

Şerif Yenen Türkiye'de çıkmayan bir mermer var, porfir denen bir mermer Mısır'dan çıkıyor. Mısır'dan getirilen o porfirin rengi mor. Mor olmayan porfir de var ama mor porfir, yalnızca imparatorlar için getirilmiş.

Jale Kulin Evet, çünkü renk aslında bir tılsımdır, pek çok kültür için.

Şerif Yenen Ve o rengi halka yasaklamış yani mor renkli kıyafet halk giyemiyor. Mor renkli hiçbir şey kullanamıyor halk. Mor asalet demek Bizans'ta. Bizans Sarayı'nda her şeyin mor olduğu bir oda var ve porfirden yapılmış, her şey mor… Bizans, Osmanlı Devleti'nden daha da uzun soluklu bir devlet. Osmanlı altı yüz yirmi dört yıl, Bizans bin yıldan fazla var olmuş. İki devleti karşılaştırdığımda Osmanlı hanedanında kesinti yok. Hanedan soyu hep devam etmiş oysa Bizans'ta çok kesinti var. Hop bir darbe olmuş, askerler yönetimi ele

geçirmiş o yüzden bazı Bizans hanedan üyelerinde kullanılan *porfira genita* diye bir tabir var. Porfir odada doğan demek. Sarayda doğmuş, saraydaki porfir odada doğmuş, gerçek asil demek. Kırık değil, gerçek asil demek.

Jale Kulin İstanbul dedik, peki Orta Anadolu, Doğu Anadolu...

Şerif Yenen Doğu Anadolu tabii sarı. Niye; ben öyle görüyorum ya da benim gittiğim mevsimler mi öyle rast geliyor bilmiyorum, buğday tarlaları sararmış, her taraf sapsarı ama güzel bir görüntü tabii ki… Ve taş... Çok yeşil değil ne yazık ki. İç Anadolu da kurak.

Jale Kulin Şimdi şöyle bir şey göstermek istiyorum; bu Konya obruk, sizin yine Instagram sayfanızda, beni çok etkileyen karelerden bir tanesi oldu, neden? Kurak sarı ve doğanın ortasında doğal bir çöküntü birdenbire… Aslında mimari olarak da baktığınızda mükemmel bir hat var orada, yarı tesadüfi yarı çalışılmış. Çok da bilinmeyen bir yer, çok da merak ettiğim yerlerden biri oldu. Hayretler içerisinde kaldım, bir kez daha bu toprakların üzerinde neler ve neler var göremediğimiz diye… Mutlaka görülesi beş yer tavsiye edecek olsaydınız, gönlünüz bize nerelere mutlaka gidin derdi?

Şerif Yenen Tarihi perspektiften bakarak klişe olabilir ama Ankara Anadolu Medeniyetleri derdim. Bu olmazsa olmaz bir şey. Ankara Anadolu Medeniyetleri'ne gidip bir de müzede ne olup ne olmadığını anlamaya da çalışmak lazım tabii. Sadece gittim gördüm ile olmuyor; oradaki objeleri kim, nasıl, neden yapmış, bu nereden bulunmuş bunu anlamak gerekiyor.

Kapadokya tabii ki… Doğal oluşum açısından önemli. Hıristiyanlığın erken döneminde de sanat açısından da bayağı önem arz ediyor.

Jale Kulin Oradaki insanın yaşamsal, içgüdüsel varoluşunu çok şaşırtıcı bulmuştum. O mağaraların altında yaratılan şehirler gerçekten insanoğlunun gücünü başka bir şekilde sorgulatıyor.

Şerif Yenen Yer altı kenti var, bilmem kaç bin kişi yaşamış… Onlar kent olsun diye yapılmamış. Önceleri çok masum bir şekilde bir düşman geldiğinde biz bir yere saklanalım diye kazmışlar, sığınak gibi ama sonradan iş gelişmiş ve böyle kentlere dönüşmüş.

Göbeklitepe'nin de Urfa'daki müze ile birlikte görülmesi gerekiyor. Nemrut… Aklım almıyor, bilmem kaç bin metrelik dağın tepesine insan yapımı tümülüs, onun iki tarafına teraslar yapacaksınız, tanrıların heykellerini dikeceksiniz, kendinizi de o heykellerin arasına iliştireceksiniz. İnsanları oraya, o tanrılara yılın belli dönemlerinde ayinler yapılsın diye çekeceksiniz, hazır gelmişken size de tapınacak insanlar. Yani bu da insanın egosunun ve kendini ölümsüzleştirme kaygısının çok iyi bir göstergesi tabii…

Jale Kulin Bir de bütün dinlerde tanrı, kendisi gibi yarattığını söyler insanı. Acaba ona da bir teşekkür ve yâd etme midir?

Şerif Yenen Olabilir tabii, yani yorum sınırsız… Çünkü elimizdeki malzeme bazen her şeyi anlamamıza yetmiyor.

Van'ı çok seviyorum, Van'a gidince Duğubayazıt'ı İshak Paşa Sarayı ve Kars'la kombine etmek gerekiyor.

Jale Kulin İshak Paşa Sarayı beni büyülemişti, kendimi kaybettim. Nasıl güzel bir yer ve nasıl güzel bir doğa. Gerçekten insan orada farklı bir dinginliğe ulaşıyor ve yine yapısal olarak yaşam kalitesi çok şaşırtıyor insanı…

Şerif Yenen Sümela Manastırı beni çok şaşırtan bir yapı. Yani dağın yamacına, bugün bile çıkmakta zorlandığımız bir yere kayaları oyarak bir manastır yapılması, insanların orada yüz yıllardan beri yaşıyor olması çok ilginç. Benim her zamanki favorim tabii Efes… Efes, Bergama, Troya hattı çok önemli ve derken Akdeniz tabii ki. Yani Türkiye'de bir yer saymak çok zor sonuç itibari ile.

Jale Kulin Bir soru gelmiş Ayasofya'nın renklerine değinebilir miyiz lütfen diye. Kapanış olarak o zaman Ayasofya'nın renkleriyle size teşekkür edebilir miyiz, bu konudaki görüşlerinizi rica etsem.

Şerif Yenen Ayasofya mimari açıdan tuğla duvarı örüp, üzerine bir sıva ve boya yapılmış bir yapı değil. Ayasofya'da bütün zemin devasa boyuttaki mermer panolarla döşenmiş. Bütün duvarlar biraz daha kaliteli ve desenleri, renkleri ile öne çıkan daha az bulunan mermerlerle kaplanmış. Bir de mermerin üzerindeki doğal desenleri birbiriyle örtüştürerek, ona "bookmatching" ya da "skoutlosis tekniği" diyor uzmanlar, ona bir de çerçeve yapmışlar. O mermerlerde bir renk cümbüşü söz konusu. Sonra Ayasofya'nın rengi deyince tabii ki bütün kubbeye ve tavanlara bakılıyor. Bütün kubbe ve tavanlar da orijinalde mozaikle kaplıymış. Mozaiğin yaşamadığı yerler şimdi freskle yer değiştirmiş ama mozaikte de ağır basan renk altın rengi sarı…

Jale Kulin Altın, evet. Oradaki mozaiklerin, altının yapımında çok özel karışımlar var. Hamuru altın tozu ile karıştırılarak yapılan mozaikler…

Şerif Yenen Benim bildiğim kadarıyla yeşiller, siyahlar, beyazlar… Zaten yeşil, siyah, beyaz taştan kesilerek oluyor ama sadece sarılar o camın üzeri altın varakla veya altın yaprakla kaplanıyor...

Jale Kulin Hatta oradaki cam tozu için, cam hamuru içerisine altın karıştırılarak da yapıldığına dair, kalıcılığının ve parlaklığının bir sebebinin o olduğuna dair bir şeyler okumuştum.

Sizi yakın zamanda AURA'da mutlaka ağırlamak isteriz.

Şerif Yenen Memnuniyetle, tabii her zaman faydalı olabilsek…

Jale Kulin DYO'ya da yeniden bize bu fırsatı verdiği için, bu sohbetlerle, hayatımıza renk kattığı için çok çok teşekkür ediyorum. Çok teşekkür ederim değerli vaktiniz için…

Şerif Yenen Ben de sizin bu samimi ve gayet profesyonel sunuculuğunuz için çok teşekkür ediyorum. Bize bu fırsatı veren DYO'ya ve tabii ki AURA'ya ayrıca özellikle teşekkürlerimi iletmek isterim.

Jale Kulin Hoşça kalın, sevgiler.

Şerif Yenen Sağ olun.

AURAFOCUS 2020
23/TEMMUZ/12.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
ARZU KAPROL
ŞEBNEM BUHARA
YouTube /dyoboyalari

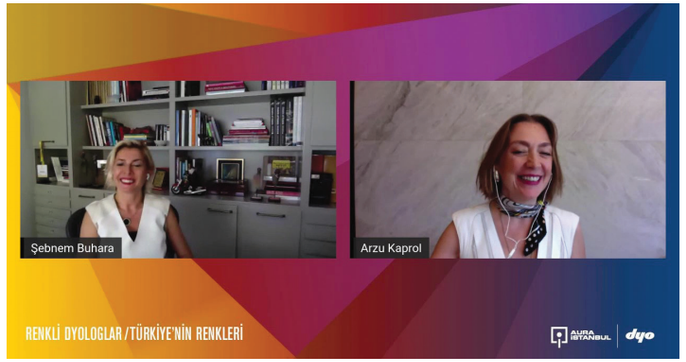

Şebnem Buhara Tarihin yeniden yazıldığı ve ona yeni sayfaların eklendiği, hepimizin bakış açılarının, yaşamlarının değiştiği bir dönem yaşıyoruz. Can cana görüşemediğimiz, yüz yüze konuşamadığımız bu dönemde ekrana bakmayı, ekrandan konuşmayı, birbirimizin en azından sesini duymayı becermeye çalışıyoruz. Bu üç-dört ay içinde hem insanlara faydalı olsun hem de gelişmeye ve öğrenmeye devam edelim diye bir yığın etkinlik oldu. Bu etkinliklerin en güzellerinden biri ise AURA İstanbul'un DYO sponsorluğunda gerçekleştirdiği Renkli DYOloglar. Bir AURA dostu olarak, AURA'ya destek olmak adına sevgili Arzu Kaprol'le bu sohbeti gerçekleştireceğiz. Hepinize bizi desteklediğiniz için çok teşekkürler. Arzucuğum hoş geldin, sefa getirdin. Davetimizi kabul ettiğin için tekrar teşekkür ediyorum.

Arzu Kaprol Ben teşekkür ediyorum davetiniz için.

Şebnem Buhara Birbirimizi iyi tanıyoruz ancak enteresan bir tanışma şeklimiz var seninle. Konuşmaya biraz hazırlanmak adına, yapmış olduğun TED konuşmasını tekrar dinledim. Ben de ona benzer bir konuşma yapmıştım, çok tanıdık geldi. Zaten hep konuştuğumuz çıkış noktası bu seninle, hep paralel bir yerlerden yürüyoruz; bir yerlerde, başka gezegenlerde falan çakışmışızdır muhakkak diye esprisini yapıyoruz. Çoğu insan çocukken hep mimar olmak istediğini ama tesadüfen komutan, öğretmen, doktor olduğunu söyler. Mimarlık, hep içlerinde kalmış bir meslek. Aynı şey moda için de geçerli biliyorsun; dışarıdan çok havalı *dream job* gibi gözüken bir iş fakat arkası çok emekli, çok cefalı…

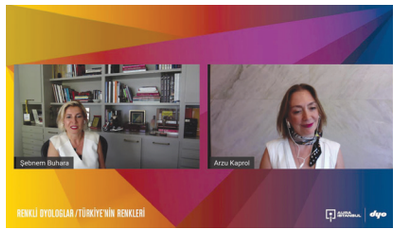

Hitap ettiğimiz kitleyle, çalıştığımız kitle arasında bazen uçurumların olduğu, bizimse bu iki kitle arasında bağlantı kurarak köprü olduğumuz bir meslek. Yirmi bir yaşında başlayan bu kariyer serüveninin tabii ki çok daha öncesi var ama seni buralara getiren, hâlâ devam etmeni sağlayan arkadaki motivasyon kaynağın nedir?

Arzu Kaprol Hakikaten bizim tanışmamız da iş yapma ve yaşama hallerimiz de yaşama bakış açışımızın ve meslekleri-mizin benzerliğinden dolayı çok paralel. Metroda keyifli bir sohbette tanışmıştık. Ve o hayata dair kısacık konuşmalar akabinde bizi bugüne getiren o hoşlukları, paralellikleri ve duygu yakınlığını paylaştık. Dolayısıyla çok benzer aslında yaşam emeklerimiz. Tıpkı dediğin gibi mesleklerimizi seçerken bazen farkındayız bazen değiliz ama dışarıdan görünen kısmıyla özellikle mimarlık, moda tasarımı gibi çok havalı görünen işlerin arkasında muazzam bir emek ve özen var. Bunu özellikle üniversitelere sohbet için gittiğim zaman genç meslektaşlarıma, "Benim hayatımın eğer partiler, defileler, çok güzel kızlar ve oğlanların arasında geçtiğini zannediyorsanız bugün mesleğinizi değiştirin. Hâlâ çok vaktiniz var, istediğiniz başka bir branşa geçebilirsiniz," diye anlatıyorum. Hayatımın gerçekliği, terzilerimizle beraber tozlu kumaş topları arasında, muazzam emek ve yoğun bir süreç içerisinde atölyede olmak. Hayatımın %99'u bu, %1'i de belki enteresan olmadığı için belki o fotoğraflarda ve renkli magazin sayfalarında çok da fazla yer almıyor. Dolayısıyla hayatımın asıl gerçekliği, atölyede tasarımlarımın doğma, oluşma ve pişme halinden ibaret. Buradaki emek çok önemli. Seçtiğim meslekten emin olmamın ve bu kadar zaman yoğun emek vererek devam etmemin arkasındaki motivasyon tabii ki ailem. Annemin bir moda evi vardı. Bursa'da doğdum, büyüdüm. Çok küçük yaşta, o atölyede provalar yapılırken, kişiye özel kıyafetler dikilirken hem ailemin diğer kadınları hem de giyinmeyi seven hanımlar arasında yer almam, bir şekilde benim fikrime değer verdiklerini bana hissettirmeleri, gerçi değer verdiklerinden miydi, değil miydi onu bilmiyorum ama bana değer veriyormuş gibi göstermeleri çok etkili oldu.

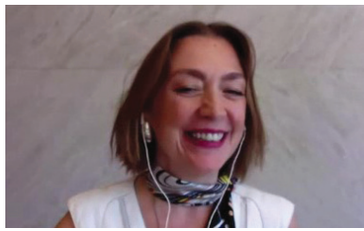

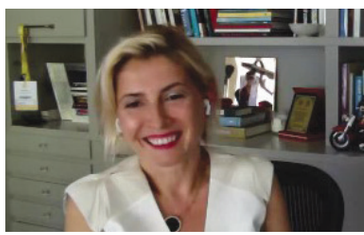

Şebnem Buhara Muhakkak vermişlerdir tabii.

Arzu Kaprol Dolayısıyla bu durum, benim içimde olan bir şeyi beslememi, büyütmemi, onların da bakış açısıyla yoğunlaştırmamı sağladı. Buradan sevgili anneme, babama, anneanneme, teyzeme, herkese çok sevgiler. Bu arada tabii bana giydirmedikleri için kızıp kestiğim elbiseler olmuş.

O müşterilere de sevgiler, selamlar, özürler. Dolayısıyla ailenin doğru yönlendirmesi çok erken yaşta, mesleğimin ne olduğunu bilmeme ve ondan vazgeçmememe sebep oldu. O yüzden Mimar Sinan Üniversitesi'ne gittim, okulu çok erken yaşlarda bitirdim. Ardından ödüller derken hayatım erken bir yaşta keşfedilmiş gibi başladı. İşin emek kısmını annemden dolayı biliyordum, atölye kısmını biliyordum ve o günden sonra da hep öyle devam etti.

Şebnem Buhara Harika… Dolayısıyla bu aslında senin küçüklüğünden beri sanki sana çizilmiş bir yol gibi değil mi?

Arzu Kaprol Evet.

Şebnem Buhara Ama muhtemelen o tutku olmasa, o sevda olmasa, o aşk olmasa böyle bir işe devam edebilmek zor olurdu. Ben bazen onu hissediyorum ama her seferinde kendimi tekrar motive ediyorum. Yok ya bu olmayacak, bu işi değiştirmek lazım moduna hiç geliyor musun, bazen pes ettiğin oluyor mu?

Arzu Kaprol Birçok defa geldim, birçok defa o kırılma noktaları oldu. O kırılma noktalarını hayatımızda her türlü ilişkimizde yaşıyoruz. Kendimizle olan ilişkimizde, mesleğimiz ile olan ilişkimizde, eğitimimizle olan ilişkimizde, insan ilişkilerimizde… Yapamadım mı acaba, yanlış bir karar mı verdim acaba dediğim, o ana dair pişmanlık yaşadığım ve oradan sonra yeni bir yol çizdiğim ya da dönüştürdüğüm anlar ve alanlar çok oldu. Her biri beni büyüttü, o yüzden minnettarım varoluşlarına.

Şebnem Buhara Belki şöyle bir şey diyebiliriz; hatalarımızdan, bilmediklerinizden ya da düştüğümüzde kalkmayı bildiklerimizden dolayı, işimizde aynı aşkla yol almaya devam ediyoruz. Belki de ilk düştüğümüzde bıraksak, ilk başarısız olduğumuzda, ilk zorlukta bıraksak muhtemelen bir yerlere gelmek çok kolay olmazdı. Ufak bir de bilgi vereyim izleyicilerimize, yolun başında, yirmi bir yaşında, Beymen Akademia'nın en büyük ödülünü kazanıyorsun. Daha sonra Meg Ryan'la yapılacak bir defilende, Meg Ryan'ın son dakikada kaçması nedeniyle defile iptal oluyor. Müthiş bir hayal kırıklığı oluyor senin için. Sonra, Fransız bir beyefendi senden randevu istiyor ve sana diyor ki: "Paris moda haftasında olur musun?" Sen başta ciddiye almıyorsun, espri yapıyor diyorsun, belki de o arenada olmak seni birazcık zorlar mı diye düşünürken içgüdülerini dinliyorsun ve kendini Paris'te buluyorsun. Sonra büyük devlerin arasında bir yarışa katılıyorsun. TED Talks'da izledim bunu, çok da tatlı anlatmışsın, hakikaten çok keyifli…

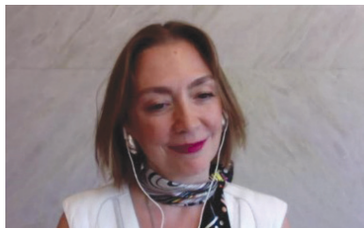

Arzu Kaprol Anlatırken heyecanlanıyorum.

Şebnem Buhara Aslında hayatımız, çok küçük dönüşlerde, hep böyle beş dakikalık değişimler içinde geçiyor gerçekten. Bir eleştirmenin parmak izi konusunda seni eleştirmesinden sonra vazgeçmek yerine, ben parmak izimi değil ayak izimi bırakırım o halde deyip, sonrasında katıldığın bütün Paris moda haftalarında çok güzel bir kariyer yapman, Türkiye'nin aranan moda tasarımcılarından birine dönüşmen çok tatlı bir başarı hikâyesi. Bunun içinde tabii ki kırgınlıklar, üzüntüler,

pişmanlıklar, sevgililer, sevgiler, aşklar muhakkak vardır ama zaten hayat böyle bir şey. Fakat bütün moda tasarımcılarından çok belirgin bir şekilde ayrıldığın bir yanın var. Bu da bence giyilebilir teknolojiyi yapmış olman. Yani biz bugün böyle maskeler takıp başka bir ortamın içine girmeye çalışırken sen teknolojiyi kullandığın tasarımlar yapmışsın. Neden her modacının kullandığı kumaşlar ve kadifeler değil de böyle giyilebilir teknolojiler, farklı malzemeler? Mimarlık falan kalmış olabilir mi içinde, öyle bir durum var mı, ne dersin? Pleksiler, fiber optikler, panik butonlu akıllı ceketler… Bunlarla ilgili ne düşünüyorsun, neden diğerleri değil de sen hep böyle yan yolu kullandın?

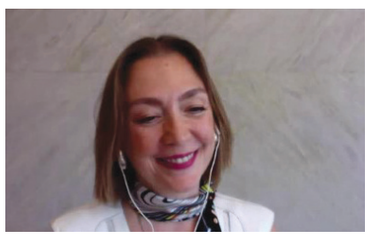

Arzu Kaprol Öncelikle tasarımcının görevinin, bugünden sonrası için daha iyi bir an yaratmak olduğuna inanıyorum. Bu beş dakika sonrası da olabilir, on yıl sonrası da. Ama var olan an içerisinde tasarlanacak obje, ürün, kıyafet her ne ise onun daha iyisini yapma görevi için bu mesleği seçmiş olduğuma ve mesleğin de tanımının bu olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla bakış açım daima bir sonrasında daha iyi, yeni, farklı ve faydalı olanı tasarlamak üzerine kurulu. Bu benim yaşam tasarım prensibim, fütürist bir tasarımcıyım ve böyle olmayı seviyorum. Benim tasarım kaygım: "Bundan daha iyi ne yapabiliriz?" Giydiğimiz kıyafetler ile olan ilişkimizi çok önemsiyorum çünkü giydiğim şey, benim bu dünyada var olma halim. Bedenimi kaplayan şeyin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bedenimi kaplayan şeyin mümkünse doğru bir malzeme ile doğru bir ortamda, bedenime faydalı olabilecek bir yaklaşımla, onu üreten insanların haklarının doğru şekilde ödendiği sürdürülebilir bir sistem içerisinde üretilmiş olması, yaşam yolculuğumu daha anlamlı kılıyor. Siz bunu mekânları tasarlayarak yapıyorsunuz, o kısmı biraz kıskandığımı itiraf edebilirim. Ama tüm bunların içerisinde giydiğim kıyafetin tenime iyi gelmesi, beni koruması, soğuk ortamda vücudumu ısıtması, sıcak ortamda soğutması gibi ekstra özellikleri teknolojinin de faydası ile yapabiliyorsam bunu muhakkak tasarımlarımda kullanmak istiyorum. Defilelerimizde yaptığımız gibi… Defilelerde farklı bir duygu yaratabilmek için de teknolojinin imkânlarından yararlanıyoruz. Çünkü bu bir performans, bir şov… Bu şovda amacım sadece kıyafetleri göstermek değil; örneğin, izleyicilere farklı bir duygu yaşatmak adına son defilemde herkese VR gözlükler dağıttık. Dolayısıyla onları VR'la başka bir dünyaya, ana taşıyabilirsem, onları bugünün gerçekliğinden kurtarıp daha iyi hissettirecek bir başka ana taşıyabilirsem bunu tercih ediyorum. Eğer teknolojinin yardımıyla 3D printed kıyafet yapabiliyorsam bunu tasarımlarıma uygulamak istiyorum. Giydiğim kıyafet bana vücudumla ilgili sinyal verebilirse, cildime başka bir katkı sağlayabilirse, minerallerimi ölçebilirse bunu kullanmak istiyorum. Dolayısıyla hayatın ve teknolojinin bana sunduğu ne varsa bunu kıyafetlerin içine entegre edebilmeyi çok önemsiyorum ve giyildiğinde iyi hissettiren kıyafetler yapmak istiyorum.

Şebnem Buhara Ve belki de fonksiyonu olan ve hayatı kolaylaştıran kıyafetler.

Arzu Kaprol Hayatı kolaylaştıran kıyafetler.

Şebnem Buhara Peki şimdi hayatı kolaylaştıran dediğimiz zaman bunu genele yayarsak biz de ekip olarak aynı kaygıyı taşıyoruz. İnsanların genel bir önyargısı var; mimari hizmet almak sadece zenginler içindir ya da ancak parası olanlar için mümkündür şeklinde... ''Paramız olsa keşke, sizinle çalışmak isteriz," ya da "Çok güzel evler yapıyorsunuz, Allah bilir kaç paradır bunlar," gibi hep önyargılı yorumlar geliyor.

Arzu Kaprol Aynıları kıyafetler için de geliyor.

Şebnem Buhara Ben de her zaman şunu savunuyorum; bir insanın güzel yaşaması için, düzgün giyinmesi için, düzgün yemek yemesi için ille de çok zengin olması gerekmiyor. Maddi şartlar bir miktar fark ettiriyor ama en üst ile orta arasında bir yerlerde insan isterse durabilir. Tabii ki bu söylem yaşam şartından çok başka durumlar için geçerli. Çok basit bir malzeme ile ferah gösterebilir insan evinin içini, sadece doğru planlamayla da güzel olabilir. Diyelim ki ev boyanacak... Onu iyi bir renk ile boyayarak, birazcık araştırarak doğru sonuca ulaşabilir insan. Sokakta yaşayan çocukların elinde bile cep telefonlarını görüyorum ışıklarda durduğumda. İnsan isterse öğrenebilir, devletler isterse öğretebilir diye düşünüyorum yani eğitimin de bunun içinde yer aldığını savunuyorum ben.

Bu akıllı ceket işi beni çok motive etti. Ben şimdi yelken yapıyorum, oradaki yelken kıyafetleri çok önemli. Rüzgârı geçirmesin, sıcak tutmasın, soğukta seni üşütmesin gibi birtakım teknolojiler kullanılmış. Bunu günlük hayata yansıtıyor olmak harika bir şey tabii ki. Mesela biz bu akıllı ceketleri almak istesek, onlara ulaşabiliyor muyuz? Bu önümüzdeki yıllardaki koleksiyonlarda, bunları satılabilir hale getirmek ya da daha da fazla insana ulaştırılabilir hale getirmek gibi bir hayalin, amacın, planın var mı acaba?

Arzu Kaprol Var. Benim çok çok uzun yıllardan beri olan bir hayalim var; astronot kıyafeti yapmak. Uzun zamandır da üzerinde çalışıyoruz. Hatta astronot kıyafeti yapmaya dair bir proje grubumuz bile var. Bununla ilgili ziyaretlerimiz, yapılan detaylı ar-ge çalışmaları var. Ama astronot kıyafetini yapamasak bile bu yaratıcı bir süreç. Astronot kıyafeti, bambaşka bir ortamda, bambaşka yaşam koşullarında hayatta kalabilmeyi, o ekstrem koşullarda bedeni korumayı hedefler. Dolayısıyla bedeni korumaya, bedenin içindeki ruhu ve insanı korumaya dair nasıl bir katkı sağlayabiliriz, ana prensip bu.

Bahsettiğin hava durumuna göre şekil değiştiren ceketi tabii ki yapabiliriz. Yaklaşık beş buçuk yıl önce yaptık. Tek prototip olarak, yapılabildiğini göstermek adına bir teknoloji konferansı için hazırlamıştık. O günden beri teknoloji daha da ilerledi, şimdi daha güzellerini yapabiliriz. Belki pandemi sonrası bu değişebilir ama pandemi öncesi döneme baktığımızda dünyadaki üretim sistemlerinin, yaygın ve hızlı tüketilen ürün ve kıyafet sistemlerinin gerçekten tüketmek üzerine olduğunu görüyoruz. Bunu alan kişilere bile verilen isim "tüketici". Dolayısıyla burada o kadar başka bir bakış açısına ihtiyacımız var ki... Bu kadar zamandır tükettiğimiz için yaşadığımız sonuçlardan belki ilki, bu yaşadığımız pandemi. Ama tekstil endüstrisi pek masum değil, tekstil endüstrisi

petrokimyadan sonra dünyayı en çok kirleten ikinci büyük sektör. Çünkü giydiğimiz kıyafetlerin doğaya ve yaşama bir bedeli var. Örneğin, bir beyaz tişörtün üretilmesi için toprağa ekilen pamuktan itibaren iki bin litre su harcanıyor. Giydiğimiz her beyaz tişört iki bin litre suya mal oluyor ve onu kullanma ömrü ile o iki bin litre suyun doğada yeniden var olma süresi kıyaslandığında arada çok acımasız bir fark olduğu görülüyor. Bunları yıllardır konuşuyoruz ama pandemi öncesinde bunlar daha az duyuluyordu. Pandemi sonrasındaysa biraz daha duyulur, biraz daha yaygınlaşabilir bir hal almaya başladı. Bugün burada bizi dinleyen genç arkadaşlarımızın daha duyarlı bir nesle ait olduklarını düşüyorum, iyi ki de öyleler çünkü değişim onlarla başlayacak. Tüketici zihniyeti ile bir şeyleri almaya devam ettiğimiz sürece üreticiler iş yapma biçimlerini değiştirmeyecek. Ne zaman ki biz sorgulamaya başlayacağız bu nerede üretildi, hangi topraktan çıktı, hangi besinden oluşturuldu ya da hangi hayvansal değerlerle oluşturuldu, bunun doğaya bedeli nedir, ben neyi alıyorum, aldığım şeyi tüketmek mi, kullanmak mı, paylaşmak mı, büyütmek mi istiyorum diye ancak o zaman üretim sistemi de tamamen buna entegre olacak. Çünkü şöyle bir gerçek var; hiçbirimizin bu kadar niteliksiz kıyafete ihtiyacı yok. Genel olarak hızlı giyim endüstrisindeki kıyafetler beş yıkama ya da beş kullanım ömrü standardına göre üretiliyor. Ucuza satın aldığın bir kıyafeti beş kere giydiğini düşünürsen doğru performansa kıyasla onun sana maliyeti çok daha yüksek. Biraz buradaki kullanım amaçlarımızı, kullanım sıklıklarımızı ve çeşitlilik ihtiyacımızı gözden geçirmek ve buna göre almak en azından tekstilin doğaya verdiği zararı azaltmaya dair bir başlangıç yapabilir.

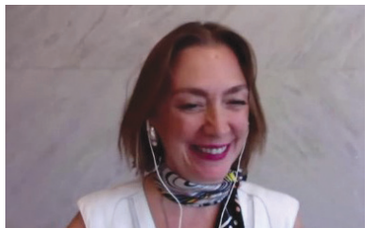

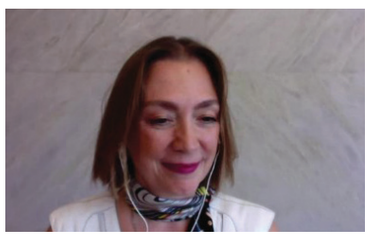

Şebnem Buhara O zaman dijitale geçip teknolojiyi kıyafetin üstünde kullanmanın ötesinde daha almamız gereken uzun bir yol var. Yani daha maratonun ilk yüz metresine bile ulaşamadık.

Arzu Kaprol Bizi iyi hissettiren minerallerle desteklenmiş, vücudumuzun sağlık ve yaşamsal değerlerini bize bildiren ve iletişim kurabildiğimiz sistemler kıyafetlerimiz haline gelebilir ve bunlar birtakım alanlarda da var. Oyun endüstrisinde çok özel kıyafetler mevcut. Örneğin, Play Station oynarken nerenden vurulduysan kıyafetin o bölgesi aktive olup sana gerçekten vurulmuş olduğun hissini veriyor.

Şebnem Buhara Dur deme öyle benim oğlan şimdi ister ondan.

Arzu Kaprol Evet, isteyebilir çünkü muazzam bir deneyim.

Şebnem Buhara Türkiye'de değil de Avrupa'da doğsaydım, bir Fransız ya da İtalyan olsaydım bambaşka kapılar açılırdı veya başka bir ülkede olsaydım bu tasarımları daha iyi anlarlardı diyor musun hiç? Hoş böyle düşünmediğini çok iyi biliyorum çünkü öyle olsaydı burada olmazdın. Zaten o azim olmasaydı kesinlikle adım adım yukarıya çıkıyor olmazdın. Yoksa zaten bizim mutsuz olmamız için, bırakmamız için, depresyona girmemiz, dolabın köşesine saklanmamız için beş bin tane sebebimiz var. Ama sonuçta ben çok iyi tasarım yapsam bile benim yapmış olduğum tasarımı çizecek mühendis, onu uygulayacak ve şantiyede takibini yapacak ekip, onun kıymetini bilip kullanacak ve doğru bir şekilde sürdürülebilirliğini devam ettirecek bir de ev sahibi, müşteri profili gerekiyor. Bütün bunların hepsinin de Türk olduğunu düşünürsek,

ben hep şöyle söylüyorum, aslında hafiften şakaya vuruyorum, kesinlikle dalga geçmek değil, yanlış anlaşılmak istemem. Bazen ev sahipleri bize, bunu yapabilir misiniz diye sorduklarında verdiğimiz cevap şöyle oluyor; "Tabii ki bunu yapabiliriz ama her zaman %85 performansla düşünün Türklükten dolayı," diyorum. Herkes gülümsüyor ama gerçek bu. Çünkü artık bir kabule geçiyorsun. Bulunduğumuz coğrafyanın gerçekleri bunlar, almış olduğumuz eğitim, geçinme şartlarımız, sağlık koşullarımız, sahip olduğumuz teknoloji, bir bütünü oluşturuyor. Sen ne düşünüyorsun bu konuda?

Arzu Kaprol Başka bir yerde doğsam, yaşasam ne olurdu diye düşündüğüm zamanlar oldu. Özellikle gençlik zamanlarımda. Mimar Sinan'dan sonra Paris'te okudum, geldim, ülkemde çalıştım sonra yolum bir şekilde hep Paris'le kesişti. Paris moda haftasından sonra Paris'te ofisim oldu. Ve orada bir ekibim, bir *showroom*'um vardı, defilelerimi orada yaptım. Satışımızın da yapıldığı, çok da hoş, güzel bir yerde ofisim vardı. Dolayısıyla orada da var olmanın ne olduğunu biliyorum. Çok temel bir fark var, nasıl ki burada ben sana telefon açıyorum, ya Şebnem veya aynı şekilde o gece davete gidecek önemli bir oyuncuya, iki dakika uğrasana hemen çözelim konuyu diye, bu topluluk içerisinde bu iletişim ne kadar hızlıysa, bir başka coğrafyaya gittiğinde de aynı iletişim geçerli. Aynı iletişim sistemi New York'ta da geçerli, dolayısıyla oralarda var olduğunda da aynı hız ve sistem içerisinde var olabiliyorsun. Bu yüzden Meg Ryan dışında aklınıza gelebilecek diğer pek çok manken, oyuncuyla yani bunların hepsiyle kendi sistemi içerisinde iletişimde olabiliyorsun.

Aynı şekilde nasıl burada Beymen'de, Gizia Gate gibi özel mağazalarda satış yapabiliyorsan, orada da Harrods'da yapabiliyorsun. Çünkü o sistemin içine girmiş oluyorsun. Bu daha iyi ya da kötü diye anlatmıyorum ama yaşamsal dengelerin, biraz daha çözümlendiği toplumlarda bu sistemler içerisinde var olmak daha kolay. Çünkü sistem seni önce kabul ederken zorlanıyor fakat içindeyken de hemen bırakmıyor.

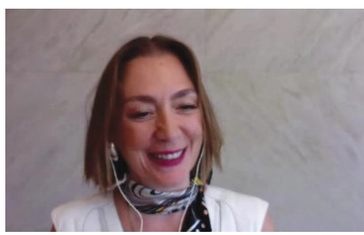

Şebnem Buhara Bizde hep ters köşe.

Arzu Kaprol Bizde her gün aşılması gereken bir zorluk var. Ama diyeceksin ki tüm bunlara rağmen neden Paris'te değilsin şu anda ve oradaki ofisinden konuşmuyoruz. Şuna inanıyorum ki burada doğmuş olmamın bir sebebi var. Bu demek değil ki hiçbir zaman dünyanın başka bir yerinde bir daha yaşamam. Ama şu anda benim görevim ve yaşamayı seçtiğim dünyam burası. Çocuklarım burada büyüyor, buradaki dostluklarımı seviyorum, buradaki insan ilişkilerini seviyorum. Çünkü her şey hayatta sadece başarı odaklı değil. Başarı çok önemli, mesleğim çok önemli, bunlarla beraber yaşamını kurman çok önemli ama nereden besleniyorum? Ben dostluklarımdan besleniyorum, arkadaşlarımdan besleniyorum, ailemden besleniyorum. Bunlar beni her güne dair, bu yaşamda var olmak için motive ediyor. Ve tahmin ediyorum ki onlar da benden beslenebiliyor. Ve burada aldığım fayda sadece mesleki olarak değil, dostluk olarak, insan olmaya dair, yaşamaya dair… İstanbul'un bu güzelliklerini yaşamaya ve yaşatmaya dair… Bunların bütününe baktığım zaman evet İstanbul'da, Türkiye'de, vatanımda yaşamayı tercih ediyorum, burada yaşamaktan memnunum. Şikâyet ettiğimiz çok şey var ve

konuşacak daha çok şey var, düzeltilmesi gereken çok şey de var ama bunları düzeltmek için emek vermeye de hazırım.

Şebnem Buhara Harika. Zaten orada yaşamak isterdim dememiz ya da *What If* dizisindeki gibi bir şey yapabiliyor olmamız da çok mümkün değil. Yaptığımız sadece kendimizi bir tık daha aşağıya çekmek oluyor. Aslında elimizdekini çok iyi değerlendirip, biz bununla ne yapabiliriz diye bakmamız gerekiyor. Başka türlü dediğin gibi tutunabiliyor olmak çok mümkün değil.

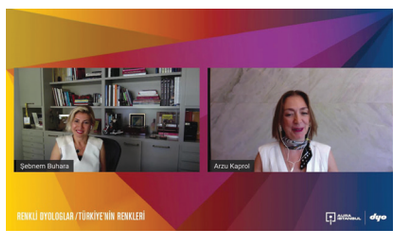

Sen böyle tane tane çok tatlı anlatıyorsun ilk tanıştığım zamandan beri. Arkadaşlar, Arzu'yla 8 Mart Kadınlar Günü sebebiyle İstanbul Üniversitesi'nin bir davetinde tanıştık. İkinci görüşmemiz bir metro seyahatinde oldu ve o günden beri de aramızda tatlı bir dostluk gelişti. Tanışmadan önce bendeki Arzu Kaprol imajı süper egolu, kendi söylediğinden ödün vermeyecek bir insan şeklindeydi. Görüşmemizin ilk saatinin sonunda aramızdaki ilişki yanak yanağa selfie çektirdiğimiz, birbirimize cep telefonlarımızı verdiğimiz bir arkadaşlığa dönüştü. Böyle sade, tane tane konuşan biri Arzu... Sanki kalp doktoruna gitmişsiniz de size güzel güzel anlatıyormuş gibi. Arzu ile ofisimiz aynı semtte, bir sokak var aramızda. Yan yana olsak daha tatlı olurdu. Uzaydan baktıklarında bizi bulurlar böyle iki nokta gibi.

Gençliğinde Volvox grubunda klavye çalan, yirmibir yaşında yarışmalarda birinci olan, Paris moda haftasında gümbür gümbür adından söz ettiren, dijital teknolojiyi kıyafetlerde kullanan, VR gözlüklerle defile yapan, gerçekten korkusuz, cesur, donanımlı, sadece moda değil beden, zihin, ruh üçlüsünü bir araya getiren, bu konuda çalışan ve bu konulara destek olan da bir insan görüyorum. Yani burada böyle bir delilik var görmediğimiz, ben onu imajında da görüyorum. Gözünün kenarına kırmızı bir renk sürüyorsun, o hiç kimsede olmayan bir imza. İnsanın bedenine o imzayı atıyor olması, nasıl saklıyorsun bunu, nasıl dengede tutuyorsun, bu hamurda mı var?

Arzu Kaprol Belki de tüm bunları yapmış olduğum için geriye daha sakin bir insan kalıyor. Çünkü bütün o delilik diyebileceğimiz, yaşam enerjisine, hayatta coşkulu olmaya dair olan kısımlar, hem yapmayı çok sevdiğim hem de yapmaya devam ettiğim şeyler. Şebnem Ferah'la kurduğumuz grupta, sınıf arkadaşı olduğumuz sırada, "Biz bir kız rock grubu kuracağız, bu ülkenin ilk kız rock grubu olacak," dediğimiz ve buna uygun bir ortam da olduğu için onun içerisinde doğal olarak yer aldım. Ama müziğe asla oradaki diğer müzisyen arkadaşlarım kadar emek vermedim, onlar kadar devam etmedim çünkü tutkumun başka bir şeyde olduğunu biliyordum. Bu gruba bir sürecin içinde eşlik ettim sadece, kısacık bir dönem. Dolayısıyla bu hatırlayacağım güzel bir anı bana; çok büyük bir armağan yaşama dair. Ama mesleğim başka bir tarafta. Bu gördüğün eğer bir sakinlik ise bu sakinlik diğer alanlarda belki zihnimin çok yoğun olmasından, çok yoğun çalışıyor olmaktan, çok büyük emekler veriyor olmaktan ve sürekli onları düşünüyor olmaktan...

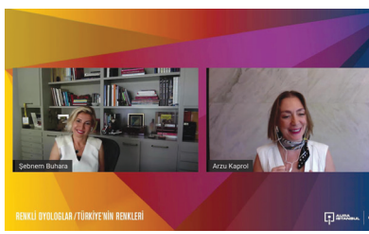

Şebnem Buhara Dolayısıyla çocukken de böyle miydin yoksa sonradan mı geldi bu sakinlik? Bana da gelir mi diye soruyorum ben çünkü yüz otuz nabızla gezdiğim için normalde, normal halim yüz otuz.

Arzu Kaprol Hep sessiz bir çocuktum. Bu belki biraz içedönük olmaya dair bir durum. Bendeki işletim sistemi biraz içeri doğru çalışıyor. Bir şey olduğunda o içeride patlıyor, içeride var oluyor, orada büyüyor, bir şeyler oluyor. Bu iyi ya da kötü değil, hatta belki de kötü. Hislerimi daha fazla ifade edebilmenin yolunu öğrenmeye çalışıyorum bir yandan, sanırım yavaş yavaş öğreniyor da olabilirim. Ama oralarda sistemin bir gıdım daha farklı çalıştığı bir durum var.

Sen de o kadar güzel şeyler yapıyorsun, o kadar güzel anlatıyorsun ki ben de senin söylediklerine ve yaptıklarına bayılıyorum.

Şebnem Buhara Çok teşekkür ederim. Hayatın sana vermiş olduğu bir şeyler oluyor işte becerebildiğin, yapabildiğin, becermek istediğin, neden şimdi olmasın dediğin. Beni destekleyen bütün motivasyonum, "Neden şimdi olmasın?" cümlesi... Sevdiğim, tutkusunu duyduğum şeyin peşinden gidebiliyor olmak. Ben üç beş şeyle besleniyorum; sanatla besleniyorum, resimle besleniyorum, ürün tasarlamakla besleniyorum ama şantiye gördüğüm zaman müthiş heyecanlanıyorum. Şu an bizim evin yanında bir inşaat var, kalıpları söktüler, betonu attılar gibi ustaları bildiğin takip ediyorum her sabah. Bu içime işlemiş bir duygu. Bundan şikâyet etmek yerine gerçekten tadını çıkarmaya gayret ediyorum. Çünkü aslında baktığımız zaman hem modada hem mimaride gene ortak bir dil var; insan ölçeği. Yani o gözümüzün ayarını tutturamazsak, nefsimizin ayarını tutturamazsak, ölçeksiz binalar yapıyoruz, abuk sabuk kıyafetler tasarlıyoruz, sadece tüketiciye yönelik, para kazanmaya yönelik işler yapıyoruz.

Tabii ki her başarının karşılığı oluyor, olması lazım ama muhtemelen herhalde başarı odaklı olmanın hikâyesi hayatta başarmak. Yoksa başarı odaklı olmak, birinci olmak, çok zengin olmak, adının altın harflerle yazılması değil. Öyle olmasa zaten başka bir şey yapıyor olurdun, dediğin gibi Paris'te olurdun veyahut şu anda bu konuşmayı yapmak için yedi buçuk ay bizi sıraya sokardın. Bütün bunların oluyor olması gerekirdi. Herhalde biraz insan olmayı başarmaya çalışıyoruz diyebilir miyiz?

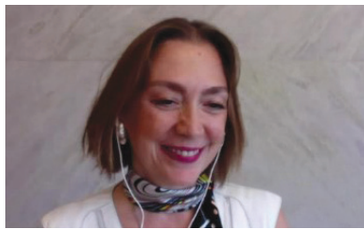

Arzu Kaprol İnsan olmaya çalışıyoruz.

Şebnem Buhara Benim hep bütün tasarımlarımda çok dikkat ettiğim bir şey vardır. Bundan dolayı çok vakit kaybettiğim de söylenebilir. Olmazsa beni kaşıntı tutan, ya burası çok rahatsız ediyor dediğim bir detay takıntım var. Kırkbeş yaşındayım, içinde bulunduğum mimarlık dünyasında başarı ise alışılagelmiş geleneğin içinde elli-elli beş yaşından sonra gelen bir şey. Ve hep böyle, görüştüğüm, tanıştığım, yakın arkadaş olduğum insanlar da benden on-on beş yaş büyük. Bundan on beş yıl kadar önce geç kaldım şöyle olsaydı böyle yapardım, ona da geç kaldım, buna da geç kaldım diye düşünürken bir anda dank etti, ben çok gencim aslında ama bir şeyler keşfedilmiş, birileri bir yerlere gelmiş. Sonradan fark ettim ki benim kendi stilim var. O stilin içindeki en büyük konu detay. *Finishing*'lerin çok detaylı olması, malzemelerin çok detaylı seçilmesi, bir tasarımın tekrarlanmaması gibi, kendime özgü beni ben yapan, bunu ben yaptım deyip, heyecanlanıp gösterebildiğim. Nedir benim farkım, bana göre detay. Senin de bütün tasarımlarında gördüğüm bluzumdan

göreceğiniz gibi; çok güzel detaylar... Her kıyafette, penye bluz bile olsa mutlaka üzerine bir şeyin çok ince işlendiği, nakışının çok özel yapıldığı, alelade, sıradan yetmiş iki bin tane üretilen bir şey değil de hep bir detay var. Muhtemelen bu detaylar seni çok mutlu ediyor. Sence renk de bir detay mı senin işinde kullandığın, yoksa ona başka bir gözle mi bakıyorsun?

Arzu Kaprol Her şey bir detay Şebnem. Birbirimizin gözünün içine bakarak konuşmamız da bir detay, hatta en önemli detay. Renk de bir detay. Oradan gelen bir ses de detay, kıyafetlerin üzerindeki de detay. Ama bu bütününün adı aslında özen. Temelde özen üzerine kurduğun bir mesleği ve bir yaşamı var edebilmek için gösterdiğin bir emek. Dolayısıyla evet, hayata bakış açım özen üzerine kurulu, emek üzerine kurulu. Mesela omuzlarına koyduğumuz ipek organzede yaklaşık üç metre kumaş var, o biyeyi yapabilmek için üç metre ipek kullanıldı.

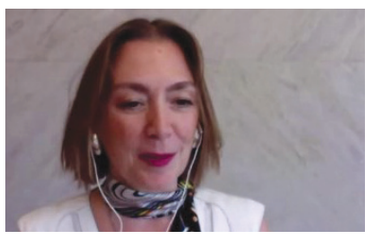

Şebnem Buhara Var, var o kesin.

Arzu Kaprol O üç metreden üç bluz yapılabilir normalde. Bunu atölyedeki arkadaşlarımızla sıkça konuşuruz. Çok uzun yıllardır beraberiz ve hakikaten çok kıymetli ustalarımız, ekibimiz, arkadaşlarımız var. Doğal olarak biriken kültür üzerinden ilerliyoruz, çok da minik bir grup olduğumuz için kontrol edebildiğimiz limitler içerisinde çalışıyoruz. Yoksa yüzlerce kişi olsak belki dediğin gibi kontrol edilmesi çok daha zor olabilirdi.

Benim şu anki amacım daha limitli olabilen, daha özel, daha az sayıda üretilmiş ve giyenin onun hakkını vererek yaşayacağı, özenli kıyafetler yapabilmek. O yüzden oradaki emeği seviyorum, çok önemsiyorum çünkü onu yapmak benim için bir sanat. Ustalarımın birer sanatçı olduğunu düşünüyorum ve onu yaparken verdikleri emek *basic* bir şeyi yaparken verecekleri emeğin belki yirmi katı, belki elli katı ve biz onun bedelini elli katı olarak talep etmiyoruz. Ama o bizim yaşamımıza daha değerli, daha özenli bir hal katıyor. Belki aynı şey sizin mekânlarla olan ilişkinizde var. Bunlar maliyetle ilişkili şeyler değil sadece özen göstermeye dair şeyler. Çok çok ekonomik bir kıyafeti çok ekonomik bir malzeme ile de çok özenli yapabilirsin. Eminim ki çok hoş bir masayı ya da bir dolabı çok ekonomik malzemelerle yapabilirsin, bir evi yine çok ekonomik malzemelerle döşeyebilirsin. Sadece oradaki özen duygusu bence her türlü ilişki için yaşamımızın prensibinde oturuyor. Renk de tabii ki öyle... Benim gözümde bu rengi kullanmamın komik de bir hikâyesi var.

Şebnem Buhara: Ben evde denedim, Japon gibi oldum, senin gibi olmuyor.

Arzu Kaprol Ben de Japon'a benziyorum.

Şebnem Buhara Yok o çok başka bir şey, çok tatlı o gerçekten başka kimsede yok o Arzu Kaprol kırmızısı biliyorsun.

Arzu Kaprol Çok yıllar önce, herhalde yirmi beş yaşındayken ve mesleğime çok yoğun olarak emek verdiğim, gece gündüz çalıştığım, sadece yemek yemeye ve uyumaya ara verdiğim, var olmayı mesleki olarak başarılı olmak zannettiğim bir dönemde makyaj yapmıyordum ve özensiz göründüğüme dair bir duygu alıyordum müşterilerimizden.

Makyaj yapmaya vaktim de halim de yoktu. Dedim ki bir şey bulsam da bu makyaj konusunu çözsem. Ve bu *once and for all* bitse ve ondan sonra ben ona sadık kalabilsem. Tasarım kaynaklı bir problemi çözme hevesiyle bu makyaja ulaştım. Böyle iki noktacık koyuyorum hemen her sabah. Renkleri de yıllar içerisinde değişti, farklı şeyler oldu. Hatta bir dönem farlarını çıkarttım. Dolayısıyla bir pratiklik ve farklılaşma ihtiyacı adına çıkan bir sonuçtu, hâlâ da devam ediyorum.

Şebnem Buhara Peki sana ilham veren bir renk var mı? Bu rengi çok kullanırım tasarımlarımda dediğin. Çünkü kıyafetlerinde tek bir renk yok, rengârenk kıyafetler.

Arzu Kaprol Var ama moda öyle bir alan ki her rengi kullanabiliyorsun zaman içerisinde. Sadece siyahı kullandığım birkaç defilem var. Renklerin duygularımızla çok yakın ilişkisi var çünkü aslında moda, zamanın ruhunu kıyafetlerle ifade etme hali. O dönem neye dair bir şeylerin içinden geçiyorsak onu kıyafetlerimizde, bedenlerimizde ve muhtemelen mekânlarımızda görmek istiyoruz. Bugün senin bu kıyafeti giyeceğini biliyordum ama ben bunu düşünmeden bugün beyaz kıyafetimi seçtim. Çünkü şu anda bize beyaz kıyafetler iyi geliyor. Bir pandemi sürecinin ortalarındayız, hepimizin aslında bilinçaltında hijyen, temizlik, ferahlık, hafiflik ve özgürlük duygusu ihtiyacı var. Bu yüzden beyaz çok işe yarar.

Şebnem Buhara Aydınlık alanlar yaratmak gibi...

Arzu Kaprol Tabii, şu anda çok karanlık bir alana girmeyi sanıyorum ki hiçbirimiz istemeyiz. Sen çok daha iyi bilirsin. O duygular üstüne bir matematik kuruyoruz tasarladığımız her şeyde.

Şebnem Buhara Genel akışa göre mi tasarlıyorsun yoksa içinden gelen ilhama göre mi? Mesela mimarlıkta yıldırım rengi diye bir renk oluyor, biraz daha genele hitap etmek istiyorsanız onu kullanıyorsunuz. Ben biraz sürüden ayrı takılıyorum o konuda. Her türlü rengi kullanabiliyorum, renksizliğe çok değer vermiyorum kendi tasarımlarımda en azından. Bana ilham veren ne varsa, birazcık da *future teller* olmaya gayret ediyorum yaptığım işlerde. O yüzden her türlü yeni malzemeyi, yeni rengi denemeye gayret ediyorum. Bence modayla mimari aynı. Örneğin, o sene benim sevmediğim, araf akımı dediğim, hani böyle ayakkabıların aşırı çirkin olduğu, kıyafetlerin çok çok süslü olduğu, insanların da bunları çok tercih ettiği dönemler gibi bir dönem yaşanıyor modada ve dekorasyonda. Dolayısıyla benim yaptığım işler onların içinde olan işler değil. Daha rafine, daha sakin, detaya çok önem verilen, malzemenin iyi olduğu, doğal malzemenin kullanıldığı, mümkünse geri dönüşümün olduğu, doğa dostu, yeşilin korunduğu bir sistemi korumaya çalışıyorum. Nitekim sende de aynı şeyler var. Genel geçer moda dünyasından koptuğunu düşündüğün zaman oluyor mu hiç? Ama tabii ki insanlar seni takip ediyor, senin arkandan devam eden bir grup var. Yaptıklarını ertesi gün *copy paste* olarak yapılmış bulabiliyorsun. Bunu yapıyorlar diye isyan ediyor musun? Ben ediyorum mekânlarla ilgili. Nasıl bir insan böyle bir evde oturabiliyor diyorum, öyle isyanların oluyor mu senin de?

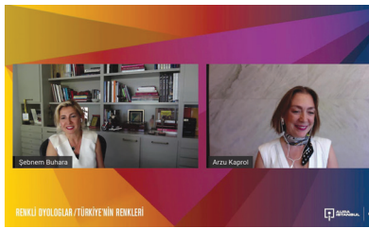

Arzu Kaprol Tabii ama şöyle de düşünebiliriz; tasarımcı ne demek, yaratıcı zihin ne demek? Var olduğu disiplin içerisinde bu resim olur, müzik olur, edebiyat olur her ne ise yaşadığı

toplumun ve zamanın ruhuna dair "gelmekte olanı" hisseden demek. Yani antenleri toplumun geneline oranla biraz daha yukarıda olan canlı türüne yaratıcı disiplinlerden gelen bir kimlik verebiliriz. Dolayısıyla her birimiz var olduğumuz disiplin içerisinde, neyin gelmekte olduğunu ya da o anda neyin yaşanmakta olduğunu kendi bildiğimiz disiplinle ifade ediyoruz. Ben bunu kıyafetler üzerinden okuyorum doğal olarak. Dolayısıyla yaşanan herhangi bir doğal ya da sosyoekonomik olayın, bir kültürel değişimin kıyafetler üzerindeki etkisi olarak mesleğime bakıyorum. Çok enteresan örnekler var hayatta da. Örneğin, kahverengi hiçbir zaman kıyafetlerde çok tercih edilen bir renk değildir. Çok büyük adetlerde de üretilmez, bir iki tane belki yapılabilir ama çok geçiştirilir. İzlediğimiz filmler, büyük sergiler bunların hepsi yıllar öncesinden karar verilir ve bir plan dahilinde ilerler. Fakat bundan sanıyorum on sekiz yıl önce, Hallmark Channel'da JFK movie başlamadan önce çok büyük yatırımlar yapılmış. JFK movie başlamadan önce Metropolitan Müzesi'nde ve Louvre Müzesi'nde Jacqueline Kennedy kıyafetleri sergisi açıldı. Ve bu sergi zaman planı olarak o kadar doğru ilerledi ki... Önce sergiler, ardından Hallmark Channel'da bu filmin ve serinin gösterilmesi, ondan sonraki yıl da tabii ki JFK stili, Jacqueline Kennedy stili bir anda çekimlerde, moda alanlarında, defilelerde görünür hale geldi. Dolayısıyla bu planlanabilen ve manipüle edilebilen bir şeydir. Ama bir de öngörülemeyen şeyler vardır, buradan kahverengiye bağlayacağım. Örneğin, tamamen bir serbest yapım olan, çok az bütçe desteği ile yapılmış, Johnny Depp ve Juliette Binoche'un oynadığı *Çikolata* filmi vardır. Yayınlandığı ülkelerde vizyona girdikten sonra kahverengi satışları %18 arttı. Bu bir duygu ile ilişkilendirildi, gösterime girdiği her ülkede böyle bir sonuç oldu ve bunu hiç kimse öngörmüyordu.

11 Eylül İkiz Kuleler saldırısı... Amerika'da 2000-2001 yıllarında milenyuma dair muazzam bir teknolojik, fütüristik, daha metalik finisajların ve parlak kıyafetlerin olduğu, Jennifer Lopez'in o lazerli video klibinin oynadığı bir dünya öngörüsü vardı. Tekstilde de modada da yıllar sonrasının renk birlikleri; sosyoekonomik, kültürel ve tüm etkileriyle planlanarak neden bu rengin gelmekte olduğu uzun toplantılarla belirlenir. Ama bu demek değildir ki mutlaka o renk gelecek. Tabii ki yaygın üretilecek adetler için konuşuyorum, daha küçük alanlar ya da tasarımcı ürünleri için değil. Ama bu, toplumun bir duygusuna hizmet eder ve toplumun bir duygusunu ifade ettiği için o renk seçilmiştir. 11 Eylül'e geri dönersek, o anda sezon da açılmış olduğu için bütün vitrinlerde çok daha metalize, daha fütürist hatta acaba tekrar aya gitsek mi duygularını verecek kadar 60'ların duygusunu yansıtan birtakım kıyafetler reyonlardaydı. Biz maalesef dünyanın Doğu coğrafyasında, bu ve benzeri kayıplara daha alışık bir coğrafyada yaşıyoruz. Dolayısıyla biz bu tür olaylara çok üzüldüğümüz ama onları kanıksadığımız, kabullendiğimiz bir coğrafyadayız. Oysaki dünyanın Batı coğrafyası böyle bir kayıptan tamamen bihaberdi. Ne oldu böyle bir saldırı sonrası, insanlar öncelikle bir güvenlik duygusu eksikliği hissettiler. Güvenlik duygun eksik olduğu zaman uzaya gitmek istemezsin, fütürist bir şey giymek istemezsin, bilmediğin bir

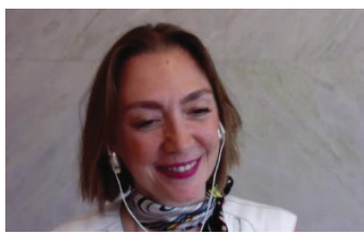

gelecek senin için çok büyük endişe kaynağıdır. Bu yüzden en güvenli yer neresidir; geçmiş yaşanmışlıklar. Bu yüzden annelerinin, anneannelerin, dedelerinin, babalarının kıyafetlerine geri dönersin çünkü o sana güvenlik duygusunu verir, bu yüzden *vintage* çıktı.

Şebnem Buhara Çok enteresan. Aynısı evlerde de oldu tabii.

Arzu Kaprol Tabii ki, evlerde de oldu. Bu birbiriyle çok ilişkili.

Şebnem Buhara Daha önce açık ofisler, birlikte çalışmalar söz konusuyken şimdi pandemiyle birlikte ofisleri kapatalım, ayıralım, herkes kapalı alanlarda çalışsın diye bir eğilim var.

Arzu Kaprol Hatta ofis yapmayalım, herkes evinde kalsın.

Şebnem Buhara Evet, evet. Birtakım sektörler dönüşüme uğramaya başladı. Performanslarımızın denendiği, arttığı bir döneme girdik evden çalışabiliyor muyuz ya da dünyanın herhangi bir yerinden çalışabiliyor muyuz onu gördük. Ben her yerden çalışabiliyormuşum, hiç sıkıntı yok. Ama çalışamayan çok çok fazla insan var. Hatta hiç durmadan çalışan birçok insan var. Biz tabii kalburüstü pozisyonundaki insanlarız, mesleklerimiz gereği bunu yapabildik, yönetebildik ama bu süreçte bir gün bile tatil yapmamış çok insan var.

Bir yandan Türkiye gündemi de var aslında, konuşmanın içinde olmalı mı olmamalı mı tartışılabilir.

Biz de senin dediğin gibi antenleri birazcık yukarıda olması gereken, toplumda üç ay sonrası, üç yıl sonrası, otuz yıl sonrası için bir şeyler söylemesi gereken insanlarız, mesleki sorumluluklarımız var. Türkiye'de maalesef ki her zaman

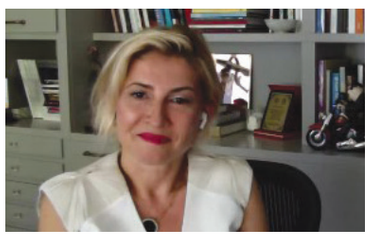

çok kötü bir gündem var. Artık duya duya çok alıştık, insan hakikaten alışıyormuş her şeye ama özellikle kadın istismarı, kadın cinayetleri, kadının ikinci, üçüncü sınıf vatandaş olması bazen canlı bile olarak sayılmaması... Türkiye'de bunu hep konuşuyoruz, hep böyle masalarda konuşuluyor, bir yerlere getiriliyor ama değişen hiçbir şey yok. Gittikçe artan bir vahşet, gittikçe yükselişe geçen bir erkek egemenliği... Tüm bunlar inanılmaz ve çok üzücü. Bir şeyler yapmak lazım ama kız kardeşliği değil, kadınların birlik olması değil, feminizm hareketi değil bu. Ben açıkçası bu konuların hep sıfırdan eğitimin içinde olması gerektiğini savunuyorum. Sosyal bilgiler, coğrafyanın ötesinde insanlık tarihinin öğretildiği, insanın öğretildiği ve bundan gerçekten geçmenin çok zor olduğu LGS'de bile bir sistem… Çünkü bizim eğitimlerimizde eksik bir şey var; felsefe yok, neden sonuç ilişkisi yok. On beş-on altı yıldır ruh âlemini öğrenmeye gayret ediyorum. Çok daha yeni bir öğrenciyim çünkü bu bence, binlerce yıllık bir eğitim. Bir şekilde öğrenmeye gayret ediyorum ama gruplarda hep erkeklerin olmadığını ya da bir-iki kişi olduğunu görüyorum. Hep kadınlar bir şeyler öğrenmeye çalışıyor. Felsefeyi kadınlar öğrenmeye çalışıyor. Biz çok duygusalız, çok romantiğiz ama aslında öbür tarafta böyle bir itilmişlik, değersizlik, şefkatsizlik mi var acaba? Çünkü en büyük öfkelerin, şiddetin altında hep şefkatsizlik, sevgisizlik var. Acaba erkeklere sevmeyi, sevgiyi paylaşmayı öğreten dersler falan mı konulmalı. Çünkü ben tabii ki bunu çok protesto ediyorum, karşı çıkıyorum, çok şükür çevremde bu tip insanlar yok. Ama benim tek başıma şükretmem yetmiyor çünkü böyle

bir toplumun içinde yaşıyorum. Sokağı döndüğüm anda her türlü tehlikeyle karşılaşabilirim. Ama erkekleri tehlike olarak gösterip kadınlara onun karşısında gelin birlik olalım, kol kola tutunalım demenin ötesinde, annelere de oğlunuzu iyi yetiştirin demenin ötesinde insan olmayı öğretmek lazım gibi geliyor. Böyle gerçekten derslere koymalı çok daha küçük yaşlardan itibaren, hani kadın-erkek diye ayrılmasın bu iş yani kadın diye de ayrılmasın diye düşünüyorum. Sen ne düşünüyorsun bu konuda?

Arzu Kaprol Çok güzel şeyler söyledin ve hepsine yürekten katılıyorum. Çok temel bir şey var; o kadar kadınları yalnız hissettirdiğimiz bir yerde var oluyoruz ki... Kadın olmayı onun gururuyla, onuruyla, şefkatiyle, sevgisiyle var olabilmeyi yaşayamıyoruz ve yaşatamıyoruz. Ve kadınlar olarak birtakım birlikler, örgütler kurmaya çalışıyoruz, şu kadarcık sesimiz çıkıyor. Ama bir toplumun yarısı kadın, yarısı erkek… Eş olmak ne demek, eşlik etmek demek, eşit olmak demek, birlikte var olmak demek. Birlikte var olmak demek yani iki değil ''bir''likte var olmak demek... O birlik algısını anneler olarak, öğretmenler olarak, kadınlar olarak ve en önemlisi erkekler olarak kabullenip hep birlikte var etmek gerekiyor. Yani birinin diğerine kızmasından çok, evet bugün çok üzgünüz, çok kızgınız, çok ama çok acı bir şeyden geçiyoruz ülke olarak ve bu duyulabilir vaziyette artık. Böyle duymadığımız daha neler var.

Şebnem Buhara Milyonlar var tabii.

Arzu Kaprol Ama bunların olduğunu bilerek, kabul ederek,

çok hızlı yapılması gereken şeyler var. Mutlaka ve mutlaka bütün eğitim sistemlerinin, bütün kültürel sistemlerin, bütün günlük söylemlerin gözden geçirilmesi gerekiyor. "Adam ol" gibi bir sözün "insan ol" cümlesine dönüşmesi gerek belki. Bunun gibi aslında hayatımızın içerisinde varlığından çok haberdar olmadığımız ama kanıksadığımız ve bir şekilde kadını ikinci sınıf, çocuğu daha da düşük bir vatandaş yapmaya dair, hayvana zarar verme hakkı vermeye dair bir yaşam gerçekliği var. Yani yaşamı aslında bir grubun egemenliği altındaymış gibi gösterip bunu kabullenmeye dair bir geçeklik. Önce bir durum olduğunu kabul etmeyi ve bundan sonra neyi iyileştirebilirizi konuşmalıyız. Din kültürü ve ahlak bilgisinin tüm dinleri kabul eden halde, felsefecilerle, psikologlarla, çocuk gelişim uzmanları ile, öğretmenlerle, onlardan önemli fikirler alınarak birlikte yeni bir bu bakış açısıyla inşa edilmesi gerekiyor. Çünkü çok belli olan bir şey var ki bu böyle gitmez, gidemez. Hiç kimsenin de hakkı yoktur böyle bir şey yapmaya.

Şebnem Buhara Kesinlikle insan haklarına bile çok aykırı olan bir şey olmakla birlikte mutlaka böyle olaylar olduğunda toplum hafif bir kabarıyor. Hashtag'ler atılıyor, yemekler düzenleniyor bu konuyla ilgili, belki biraz bağışlar yapılıyor ama hiçbirinin köküne inemiyoruz, hep böyle bir teğet geçiliyor üzerinden...

Arzu Kaprol Çok güzel bir tweet okudum. Yazanı hatırlamıyorum ama diyordu ki: "Bundan yirmi yıl sonra çocuklarımız bize sorduğu zaman ülkenizde bu kadar kadın cinayetleri oluyorken siz ne yaptınız? Biz tweet attık diyeceğiz."

Şebnem Buhara Evet, okudum ben de. Aslında en azından kendi

adıma şöyle karar verdim. Sadece kadın olarak değil, bütün o karşı olduğum, eleştirdiğim konularla ilgili en küçük halkam neresi, ailem mi, en küçük halkam ofisim ya da sokağım mı, en azından kendi çabamla yapabileceğimi yapmaya gayret ediyorum ki "bana ne" demenin ötesinde mutlaka halka, bir yere dokunayım. Yani dokunmak zorundayız. Belki bir anda değişmez ama uzun vadede değişir.

Ben bir AURA İstanbul Dostu olarak AURA'nın çalışmalarını uzaktan izliyorum, zaman zaman da katılıyorum. AURA'nın amacı, üniversiteden mezun olan tasarımcı gençlere, peyzaj mimarlarına, mimarlara veya içmimarlara kenti anlatmak, yaşamı anlatmak, realiteyi anlatmak. Yani gençliği uyandırmak diyelim biz buna. İşte bu bilgi ne kadar yayılırsa, AURA gibi kuruluşlar eliyle okullarda, insanlarda, ailelerde bilinçlendirme ne kadar artarsa o kadar hızlı yükseleceğiz aydınlığa diye düşünüyorum.

Arzu Kaprol Bu tıpkı yerden çöp kaldırmak gibi yani ben bir kişi olarak her gün yerden bir tek çöp kaldırsam, seksen milyon kişi her gün yerden bir tek çöp kaldırsa yerde çöp kalmaz.

Şebnem Buhara Arzucuğum çok güzel sohbetin için teşekkür ediyorum. İnşallah dinleyicilerimize dokunan, bir yerde onların düşünmelerini sağlayan bir şeyler verebilmişizdir. O yüzden tekrar çok teşekkür ediyorum.

Arzu Kaprol Ben teşekkür ederim. Öncelikle sana, ardından DYO'ya ve AURA İstanbul'a bu güzel platformu hazırladıkları ve bizi gençlerle buluşturdukları için.

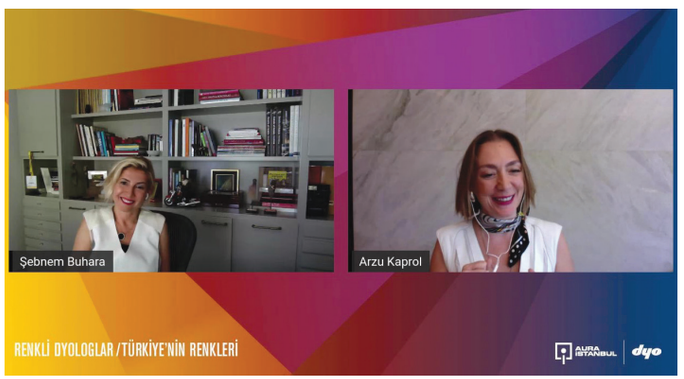

AURAFOCUS 2020
06/AĞUSTOS/20.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
GÜNSELİ KATO
BEKİR SERT
YouTube /dyoboyalari

Günseli Kato Bekirciğim, ne kadar sevinçliyim seninle aynı ekranda olmaktan.

Bekir Sert Ben de.

Günseli Kato Gurur duyduğum, onur duyduğum dâhi çocuğum. Her konuda çok özel bir yaradılışa sahipsin. Senden çok şey öğreneceğiz bugün. Vermiş oldukları bu fırsattan dolayı DYO'ya ve AURA İstanbul'a çok teşekkür ediyorum. Bekir ile bizim geçmişimiz, o Türkiye'ye geldikten sonra başladı. Çok iyi bir ressam aynı zamanda, renkleri çok iyi biliyor. Bize o kadar güzel ve faydalı bilgiler sunacak ki ben de biraz ona destek olmaya çalışacağım. Sahne senin Bekirciğim.

Bekir Sert En son yüz yüze bir yemekte, pandemi patlak

vermeden önce görüşmüştük, değil mi? DYO'ya ve AURA İstanbul ailesine teşekkür ediyorum çünkü bizi yine yüz yüze buluşturdu. Sana danışacağım çok konu var, ressam ressama seninle konuşmak istediğim renk meselesi var, çok iyi denk geldi bu programın ana konusu bu anlamda.

Sohbetlerimizde hep söylüyorum ya sen de katılıyorsun, "bilgi güçtür" diye. Çocukluğumdan beri kendime çok yüklenirdim, renkler konusunda obsesif kompulsif bozukluğum olduğunu düşünürdüm. Şöyle ki, güncel tarihten biraz geriye gideceğim. Biliyorsun benim, İngilizce kelimelerin köklerini birleştirerek uydurduğum "Bowyard" adlı bir dil edinim, öğrenim metodum var. Logo tasarladım, iş geldi renk seçmeye. Benim aklımda detayları çok belirgin olan, çok spesifik bir kırmızı var. Bu kırmızının içinde bence biraz macenta, çok az da bayrak kırmızısı var gibi. Ben onun tonlarının hepsini görüyorum. Zaten şu yaşıma kadar renklerin flu geçişli tonları, benim için kanser ve nezle kadar farklı iki şey oldu. Ama beraber çalıştığım insanlar, ustalar, grafikerler vb. bile o iki tonun farkını göremeyince kendimin çok takıntılı olduğunu düşünmeye başladım. Pantone kodları, RAL kodları, dijital baskı versiyonu derken istediğim şekilde o rengi çıkaramayınca sonunda onlar da beni saplantılı, takıntılı ve obsesif kompulsif biri olarak yaftaladılar. Epey inanmıştım ben de buna aslında. Artık vazgeçmeyi düşünüyordum bu takıntıdan. Ta ki bilimsel makaleleri birbirimizle paylaştığımız kafası çok açık, çok değerli bir spor eğitmeni hocam bana bir test gönderene kadar… O testi yaptım. Bu konuda uzmanlığı olan göz doktorları bu testi yapabiliyor. Şöyle bir tanı kondu; tetrakromat olduğumu öğrendim. Çok da mutlu oldum bunu duyunca. Nedir bu tetrakromat sana anlatayım. Etimolojik olarak incelersek *tetra* dört demek, Grek köklü. Krom biliyorsun monokrom vb. renk, renk tayfı demek. Normalde arkadaşlarımızın, eşimizin, dostumuzun çoğunlukla üç renk konisi var, renkleri süzen ve bize renkleri algılatan. Kadınlar da bu konuda epey şanslıymış ama bazılarımızın *tetra* yani dört tane renk konisi var. Dolayısıyla benim bu yaşıma kadar hayır efendim, bunda biraz macenta var, bayrak kırmızısı yok, diye kıvrandığım mesele bundanmış. Birisi baktığında birkaç renge gri diyebiliyor değil mi, ben o grinin içindeki kırmızıyı, baskın kırmızıyı görüyorum veya füme dediğim şeyin içindeki baskın siyahı, moru, kırmızıyı, laciverti aynı anda görebiliyorum. Dolayısıyla tam kendime yüklenecekken böyle bir tanı konunca bunu danışmayı çok istedim sana. Şimdi şu gösterdiğim kalem, günlük sarı kalemler olarak geçer İngiltere ya da Amerika gibi Anglosakson ülkelerde. Çocukken âşık oldum bu kalemlere. İlkokuldaydım galiba, bir sahne hatırlıyorum hayal meyal. Dedektif var, galiba yağmurlu bir hava, büyük ihtimalle İngiltere, dedektif içeri giriyor, soluk sarı renkteki bir not defterine bu kalemle notlar alıyor. O günden beri bu kalemlere âşığım. Okulda hepimizin bu kalemden kullanması gerektiğini düşündüm çünkü bence bu faydalı bir model. Faydalı model nedir? Daha çok endüstride, tıpta, uçaklarda çok gördüğümüz, pansuman arabası vb.

gibi nesneler tek tiptir. Tek tip olup kullanıcıya müthiş kolaylıklar sağlayan nesneler. Amerika'daki hastanede de aynı, İstanbul'daki hastanede de aynı olan şeylere faydalı model deniyor. Neyse bunlara âşık oldum, babam aradı taradı ve buldu. Yalnız o kalem, bu benim istediğim sarıdan değildi. Şimdi şımarıklık gibi geliyor kulağa belki ama değildi.

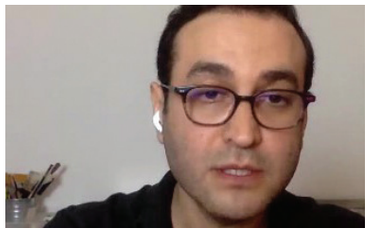

Günseli Kato Bu açık sarı galiba, değil mi?

Bekir Sert Açık sarı da değil, çiğ sarı da değil…

Günseli Kato Bizim kullandıklarımız biraz daha içinde turuncu olan değil mi? Türkiye'de satılanlar onlardı.

Bekir Sert Şimdi, babamın buldukları ya çok turuncuya yakın ya çok çiğ sarıya yakındı ve bir türlü o görsel doyumu elde edemiyordum. Dolayısıyla bu kalemle başladı renk takıntım. Ama pandemi sürecinde de bu takıntının tetrakromatlıktan kaynaklandığını öğrendim. Bunların bir faydalı model olması için sadece sarı renkte yapıldığını düşünürken de şöyle bir bilgiye ulaştım. Batı toplumlarında sarı daha çok hastalık ve geçicilik; Japon ve Çin kültüründe ise bilgelikle ilişkilendirilirmiş. Doğu ve Batı ne kadar farklı algılıyor ve değerlendiriyor renkleri. Batı hastalıkla ve geçicilikle değerlendiriyor, sarıyı oraya koyuyor. Doğu ise başta Japonya, bilgelikle ilişkilendiriyor. Tabii mesele Japonca olunca bu konuda seninle sohbet etmek istemiştim, bugüne kısmet oldu, ne diyorsun bu sarı hakkında? Senin için sarı nedir, resim yaparken terbiye eden bir renk midir, gizli gizli bir yerlere karıştırıp, Batı gibi düşünmüyorsun diye tahmin ediyorum.

Günseli Kato Hayır, Batılı bir kadın değilim zaten ben. Doğu'nun doğusunu yaşayan, bu ruhen de öyle yaptığım işlerde de öyle ve sarı rengin bütün tonlamalarına âşık bir kadınım. Sarı renk olmadan yaşanamaz. Sarı renk ve bilgelik dediğiniz zaman Budizm kültürü de geliyor akla tabii ki. Bu inançla ilgili ve Doğu'da inançla ilgili mabetlerin çoğunun içi veya dışı sarı altın renk ile kaplıdır. Altın rengini, sarı renk olarak kabul ederim. Altın rengin sadece bir pırıltısı var, altın demek güneşin rengi demek, yaşamın rengi demek. Bu yaşamın rengi, diğer bütün renkleri en güzel gösteren renktir. Neden Japonlar tuvallerine veyahut o güzelim kâğıtların üzerine altın varak döşedikten sonra resim yaparlar? Altın renginin üzerinde yeşilin, mavinin, kırmızının, turuncunun tonları muhteşem gözükür. Beyaz bir tuval üzerine koyduğunuz renk skalasıyla, altın bir rengin üzerine koyduğunuz renkleri yan yana getirdiğiniz zaman ikisi birbirinden çok farklıdır. Altın rengi olmadan yaşanamaz, sarı renk olmadan yaşanamaz. Ben bunları Japonya'ya gitmeden önce bu kadar derinlemesine bilmiyordum. Ama geleneği, geleneksel sanatı, saray sanatını ve nakkaşhâne kültürünü çok iyi bildiğimden altın renginin ne kadar saray kültürü ve yazma eserlerin içerisinde olduğunu da bilirim. Benim almış olduğum eğitimde de her türlü rengin içerisine sarının bir tonu olan okre sarısının konması gerektiği bana öğretilmiştir. Her rengi, ister mavi olsun ister yeşil, ne yapıyorsanız yapın, renginizin içine fırçanızın ucuyla biraz okre sarısı koyarsanız, o sizinle kardeş olur, kucaklaşır ve size yabancı hissettirmez kendini gibi şairane bir söylemle

bana bunu öğretmişlerdir. O yüzden bütün renklerim vardır ama okre tonları bende daha fazladır. Bazen düşünürüm, bunları niye bu kadar çok almışım, diye. Bir de toprak boyalar yani kocaman kocaman, kilolarla pigmentlerim vardır benim okre sarısı üzerine. Neden, çünkü onlara karşı büyük bir ilgim var, herhalde işte bu öğretilerin, yaşanmışlıkların getirdiği, Japonya'daki üniversitenin bana vermiş olduğu bir kültür. Bazı şeyler kulağınızda kalıyor ve siz gayriihtiyari o renklerin üzerine gidiyorsunuz, öyle döşüyorsunuz, onun üzerine resminizi yapıyorsunuz. Velhasılıkelam renkler uçsuz bucaksız bir âlemdir. Hani ana renkler ve ara renkler üzerine eğitim fakültelerinde ya da resim bölümlerinde, Mimar Sinan'da, çocuklara ilk sınıflarda ders verilir. Ruhunuz eğer açıksa rengi görürsünüz. Ruhunuzla görmek demek bedenle görmek demektir, gözle görmek değildir sadece. Yine Japonya'ya gideceğim, Japonya'da bir resim yapmak yahut bir kaligrafi yazmak bütün bedeninize o komutu verdikten sonra ve zen felsefesine göre yapıldığında bambaşka bir şeye dönüşür. Ki o zen felsefesinin içerisinde inanç var, disiplin var, tasavvuf var, her şey var, yaradılış var, onu giyindikten sonra yaptığınız resim, kullandığınız boya ya da o kullanacağınız karışım bambaşka bir şeydir. Bedenle resim yapılır, elle yapılmaz, bedenle yapılır, gözle görülmez, bedenle görülür.

Bekir Sert Kesinlikle katılıyorum. Aslında biraz şunun mu örneği oldu ne dersin, teknikle değil, hem bedenle hem ruhla bütün olarak yapma. 2000'lerde çıkan bir furyaydı galiba bir *Secret* furyası vardı hatırlar mısın, düşünce gücüyle hayatınıza şunu çağırın vb. Bu insanlığın var olduğu andan itibaren var.

Ama şuna katılır mısın; resim yapmakla ilgili teknik öğrenilebilir, bu *secret* da olabilir ama bir kafa ya da "aura" açıklığı, çocuk gibi heyecanlı veya temiz olmadıkça ne *secret* ne resim yapma ne de renk öğrenilebilir. Mesela bu tetrakromatlıkla ilgili okudukça neden kadınların daha yatkın olduğunu da anlıyorum. Birazcık da hafif bir üst varlık oldukları için değil mi onların daha çok tetrakromat olması?

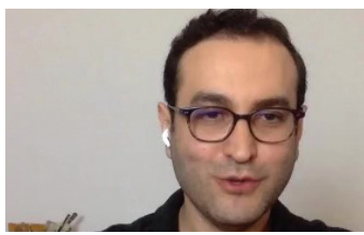

Günseli Kato Hafif ne demek sevgili Bekir, sana hiç yakıştıramıyorum.

Bekir Sert Feminizme girmek istemiyorum, eşitliğe inanıyorum, o sulara girmeyeceğim.

Günseli Kato Erkeklerin çoğunun renkle ilgili sorunları vardır biliyorsun.

Bekir Sert Evet, çoğu erkek yeşil hâki bir rengi bile gri görürmüş. Mesela, hâki yeşil baskın bir gri tona baktıkları zaman sadece griyi görürlermiş.

Günseli Kato Renk körlüğü erkeklerde oluyor, kadınlarda olmuyor zaten genellikle.

Bekir Sert Evet, kromozomlarla alakalı.

Günseli Kato O da enteresan bir şey tabii ki renk körlüğüyle resim yapan çok kişi var.

Bekir Sert Peki, bu teknikle öğrenilmez meselesinden devam edeceğim. Bazı insanlar bazı paketlerle yüklü doğarlar, modelleri değişik olur. Renklerin tonlarını eğitimlerle

öğrenmek çok mümkün değil. Bu pandemiye de gönderi yapalım buradan. Hep konuşuyoruz ya "kendi oyuncaklarını yaratmak" diye. Pandemi süresinde çok sıkılan, yapacak hiçbir şey bulamayan, kendini tamamen dışarıdaki sosyal bağlarına mahkûm etmiş bazı arkadaşlarımızla sohbet ediyoruz. Bizim gibi insanlar kendi oyuncaklarını yaratıyor dersin sen hep. Nedir bu kendi oyuncaklarını yaratmak, onlarla oynamak nedir, biraz bundan bahseder misin?

Günseli Kato Ben işimi iş diye yapmıyorum. İşimi yaşamımın bir parçası olarak gördüğüm için ve yaşadığım ortamı da kendi sevdiğim, kendi oynayabileceğim, kimseye mahkûm olmadan yaratabileceğim her türlü malzemenin olduğu bir mekân olarak yaratıyorum. Bu, Türkiye'ye geldiğimden beri dördüncü mekânım herhalde. Ara sıra, beş-on senede bir değişiklik yapmak lazım. Birazcık da süpürmek, temizlenmek lazım. Taşınmanın en güzel tarafı budur. Hiç sıkılmadan, hiç mekânımdan çıkmadan yaşayabileceğim bir ortamım var. Bu ortamda malzemelerimin, kâğıdın kalemin olması yeterli, aynı zamanda tencere tavamın da olması çok önemli. Çünkü eğer yaşıyorsan, eğer sanat icra ediyorsan çok iyi de yemek yapıyorsun demektir.

Bekir Sert Tabii bunlar çok paralel şeyler.

Günseli Kato Çok paralel şeyler ve bu zevki yaşamak... Senin de bir sürü hobin var yeme içme ve lezzet konusunda. Hepimizin ayrı ayrı zevk aldığı ve şükrettiği malzemeler var. İyi ki bu topraklarda yaşıyoruz diye şu pandemi döneminde o kadar şükrediyorum ki, çok zengin bir ülkede yaşıyoruz. İnşallah zeval vermesin. Elimizi nereye atsak yeşerebilen bir toprağa sahibiz ama onun değerini bilemememizin getirdiği bir dönem de var. Ama bu pandemi ile birlikte, yeni bir döneme geçiş içerisindeki o koridorda, biraz bunalımla karışık kendini keşfetme yolculuğuna çıkmış bireyleriz esasında. Hepimiz için söylüyorum bunu. Mühim olan bu yolculuğu kazasız belasız atlatmak ve o tüneli, o ışığı kolay yakalayabilmek. Müthiş bir döneme imza atıyoruz esasında. Ben o kadar heyecanla kalkıyorum ki sabahleyin. Sabah kalkıyorum, gece yatıyorum, kalkıyorum devamlı ayaktayım. Kendimin de güzelleştiğini fark ediyorum. Güzelleşmek dediğimde hani bu filmlerdeki gibi bir estetikten bahsetmiyorum. Ruhumun güzelleştiğini, açıldığını, ışıldadığını, hayallerimin çok büyüdüğünü hissediyorum. Bir de hayal var hayal var, o büyük hayalleri gerçekmiş gibi hissedip onun üzerinde çalışmalara başladım bile tabii ki.

Bekir Sert Bunun neden böyle olduğunu da konuşalım mı? Hepimiz için kötü olan dönemlerde zihnen ve gönül olarak nasıl bu kadar ekstra açılabiliyoruz? Biraz bunu da konuşalım istiyorum çünkü pek az kişiyle konuşabiliyoruz bunu biliyorsun, seni bulmuşken rahat rahat konuşayım. Çok kötü bir süreç pandemi elbette. Komplo teorileri, sebepleri, herkesin takip ettiği bir inancı, bir kanalı var elbette, ondan bahsetmeyeceğim ama böyle kötü bir dönemde ben arkadaşlarıma bu dönemi çok iyi geçirdim, çok iyi makaleler yazdım demeye utanıyordum.

Günseli Kato Bunu birazcık açar mısın? Çünkü bizi izleyen bu camia senin esas eğitimini ve esas bulduğun o dâhice olayı, uluslararası boyuttaki hikâyeni bilmiyorlar. Belki ressam yönün daha ağır basıyor bilinenler arasında ama…

Bekir Sert Aslında ağır basmıyor ama ben çok bahsetmiyorum çünkü doğal seleksiyona çok inanıyorum.

Günseli Kato Ama bilinmesi de lazım madem böyle ekranlara çıkıyorsun.

Bekir Sert Peki biraz ondan bahsedip yine bu pandemide nasıl oldu da kafamız bu kadar açıldı, neden iyi şeyler oldu yine ona geri döneyim istiyorum.

Ben dilbilimciyim. Oxford Üniversitesi'nde eğitmenlik yaptım. 2008'den beri gidip geliyordum, iki sene de bilfiil orada kaldım. Oradaki süreçte, yine renklerle alakalı olacak ama spectrum bir renk tayfıdır biliyorsun. Pink Floyd'un albüm kapağında da vardır. Bir ışığın çarptığı prizmadan yedi renk olarak dağıldığını görürüz. Tipolojik olarak aynı aileden gelen Kore dili, Japon dili, Macar dili, Fin dili ve Türk dilinin bir spectrumdan geçtiğini fark ettim. Mesela müşteri kelimesi iki nokta üst üste şudur diye bir şey yok İngilizce'de. Müşteri kelimesi prizmaya çarpar ve üçe dağılır *client*, *customer* ve *patron* gibi. Yani hizmet satın alan müşteri başkadır, parasını verdi ürününü aldı, çıktı, gitti, o müşteri başkadır; restoran-cafe müşterisi başkadır gibi, anlatabiliyor muyum? Veya "ayırmak" kelimesi fiziksel olarak iki şeyi mi ayırıyoruz, yoksa iyi ile kötüyü mü ayırıyoruz, yoksa birbirine karışmış bir kabloyu mu ayırıyoruz, sevenleri mi ayırıyoruz? Dolayısıyla Türkçe tipolojik anlamda bir spectrumdan geçiyor. Aslında ters düşünürsek kelime bakımından Türkçe fakir mi, diye soranlar çok oluyor. Aslında çok zengin bir dil ama Türkçe'nin bizi soyut düşünmekten alıkoyduran bir yapısı var. Bizde birçok anlama gelen ya da çok farklı anlamlara gelen kelimeler maalesef tek bir çatı altında sıkışmış durumda. Dolayısıyla bir spectrumun peşinden koşarak üç ayaklı bir metot geliştirdim. Metot İngilizce üzerine, tabii ağırlığı İngilizce ama bütün dillere odaklanabiliyor. Refleksif, Türkçe konuşurken yaptığımız gibi çok az enerji ve glikoz yakarak bizi konuşturan, kısa zamanda neredeyse bir native speaker yani ana dili İngilizce olan biri kadar konuşturan, yazdıran bir metot. Çok da eğlenceli, çok da bahsetmememin sebebi dedim ya doğal seleksiyona çok inanıyorum yani bir şekilde ben bu işi halletmeliyim diyenler beni zaten buluyor.

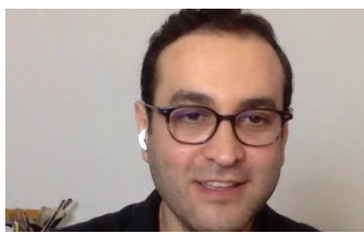

Günseli Kato Senin mütevazılığından geliyor. Bir lokma bir şey yapanlar ortalığı velveleye veriyorlar. Biraz mütevazılık ve birazcık da aile terbiyesinden kaynaklanıyor.

Bekir Sert Franchise olmaya gerek yok. Bowyard'ın böyle bir şey olmasına gerek yok diye düşünüyorum.

Günseli Kato Ama o kadar ihtiyacı var ki Türkiye'nin. İngilizce eğitim konusundaki bu sistemi eğer okullara getirirsen yani kolejlere değil de Anadolu'daki devlet okullarına getirirsen oradaki çocukların İngilizce eğitimine çok büyük bir faydası olacağına inanıyorum.

Bekir Sert Zaten bahsetmediğim son gelişme de o. Eğitmenliğim sırasında geliştirdiğim ve onaylanan bu metot üzerine okulum Oxford Üniversitesi bana özel bir mastır derecesi programı teklif etti. Dolayısıyla ağustos ayının sonundan itibaren ikinci bir mastır yapmak üzerine gidiyorum. Konu heyecanlı, söylediğim gibi çevirecek olursam dilbilimi ve öğretmen eğitimi üzerine olacak bu program herhangi bir ülkede…

Günseli Kato Öğretmenleri eğitmek için evet.

Bekir Sert Evet, evet yani kendi ülkem başta olmak üzere, İngilizce müfredat yazma veya müfredatı değiştirme ile ilgili kararlar alma, içerik yazma konularında otör olmak üzere yetiştireceğim bir mastır programı. Metot özetle bu. Tabii bu bir buçuk senenin sonunda söylediğin gibi Türkiye'de de onu yayacağız diye düşünüyorum. Hem öğretmenleri eğiteceğiz hem müfredata yerleştireceğiz bu onaylanan metodu.

Ama benim asıl bahsetmek istediğim şey, nasıl böyle oldu bu pandemi süresinde, nasıl böyle açıldık. Dedim ya, bu süreçte çok iyi şeyler yaptım, çok çalışkandım, şu kadar kitap bitirdim, bu kadar makale yazdım, şu kadar resim yaptım, çok şey öğrendim, çok iyi geçti demeye utanıyordum insanlara. Çünkü etrafımda çoğunlukla, bu dönemle ilgili çok olumsuz düşüncelere sahip insanlar olduğu için. Seni bulmuşken rahat rahat, açık açık konuşmak istiyorum. Çünkü çok iyi geçti dediğim zaman ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler gibi oluyor, çok çok yanlış anlaşılıyor.

Dolayısıyla aynı kafada birini bulmuşken rahat rahat konuşalım, bir anlatalım bu süreç nasıl böyle güzel geçiyor, böyle kötü zamanlarda nasıl böyle iyi hissedebiliyoruz, bunun nedenini biraz konuşalım istiyorum. Aklıma bir Sümer deyişi geliyor, toparlayabilirsem oradan yola çıkalım. Sümerler der ki; "Şans tanrıçası, yeteneği olup cesareti olmayanlara vakit ayıramayacak kadar yoğundur." Yeteneğim var ama cesaretim yok, olmaz. Bence umut en büyük cesaret. Bizim çocuklar gibi umudumuz. Yarın, Allah korusun, çok büyük bir şey olacağını bilsem de bugün makale yazmaya veya resim yapmaya devam ederim.

Günseli Kato Şu var Bekir, umut muhteşem bir duygu, tabii ki umudumuz var ama umudun olabilmesi için altyapının da olması lazım. Hiç hayal etmemiş, merak etmemiş, sadece günlük olarak yaşayan büyük bir kitle var dünyada. Biz Türkiye'yi konuşmuyoruz, dünyayı da konuşuyoruz. Biteviye robot gibi aynı işi yapan, ekmek parasını kazanan birçok insan var yahut sevmeden girmiş üniversiteye, sevmeden çıkmış ve sevmediği bir mesleği yapıyor, bu adamdan ne umut beklersin. Şimdi bu adamın umutkâr olması çok zor. O bakımdan diyorum, biz çok şanslıyız ama bu şansı da bulan biziz, kendimiziz.

Bekir Sert Şans mı acaba?

Günseli Kato Tabii o da tartışılır. Bize altın kâseler içerisinde al evladım senin en sevdiğin meslek bu, bunu yap diyen kimse de çıkmadı. Zorlukları aşarak, maddi manevi bir sürü

devrelerden geçerek yol aldık. Beni kimse Japonya'ya göndermedi, burs almak, orada okumak, lisan öğrenmek o kadar zahmetli işler ki. Ağladığımız, umutsuzluğa düştüğümüz ama tekrardan kalktığımız dönemler var. Umudu anlatırken bizim de yaşamış olduğumuz geçmişi de ortaya koyarak yeni nesle bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz. Tabii ki umutlarınızı kırmayın. Hayır, umutlar kırılabilir, birileri tarafından da kırılabilir o kadar kolay ki bu.

Bekir Sert Kırılacaktır da...

Günseli Kato Kırılacaktır da mühim olan ayağa kalkabilmek, ne yapmak istediğini iyi bilmek. Ne yapmak istediğine karar vermek. Para kazanmak isteyen ticaret de yapabilir. Herkes istediği şeyi yapabilir ama doğru düzgün ve sonsuz güvenebileceğin bir kimliğin oluşursa, ayaklarını sıkı sıkı yere basarsan o kapılar açılıveriyor. Pandemide açıldı. Nasıl açıldığına inanamıyorum. Ben pandeminin 20 Mart günü taşındım. Nasıl kendime güvendim de taşındım diye bazen şaşkınlıkla düşünüyorum. 20 Mart pandeminin en yoğun olduğu zamandı ve Nişantaşı'nın göbeğinden Çubuklu'ya taşındım. Kimseyi tanımadığım ama gökyüzünün, Beykoz Körfezi'nin, yeşilliğin, zakkum ağaçlarının bana kucak açtığı bir yere taşındım. Horoz sesleri, kumruların guguk sesi ile sabahın köründe ezanlardan sonra uyanmak ne muhteşem bir şeymiş. Bana pandemi kucak açtı. Bir yere taşınmak, farklı bir ruh hali içerisinde yeni bir şeylere başlamak isterken bana Çubuklu kucak açtı, çok garip bunu nasıl ve neden olduğunu araştırsan da bulamazsın.

Bekir Sert Oxford Üniversitesi'ne gidip, jüri önüne çıkıp sunum yapmam gerekiyordu. Metot onaylandı ama usulen bir tez savunması gibi bir şey yapmam gerekiyordu. Nitekim pandemi patlak verdi, biraz üzüldüm doğrusu uzar mı vs. diye. Hemen vazgeçmeyerek internet kanalları, konferans uygulamaları ile ben yine o jürinin karşısına pandemide çıktım.

Bizim rakibimiz olan Cambridge Üniversitesi'nden de bir araştırma projesi ile ilgili teklif aldım. Biraz farklı bir program tabii ama Cambridge Üniversitesi bire bir eğitimi durdurduğunu açıkladı. Şimdi elimde hem Cambridge Üniversitesi'nden hem de Oxford Üniversitesi'nden birbirine yakın konularda iki derece teklifi var. Bir tanesi eğitimi durdurduğunu ama dilersem teklifi dondurup iki sene sonra tekrar başlayabileceğimi söyledi. Ben aynı şansızlığa Oxford tarafından da uğrayacağımı düşünerek epey üzüldüm. O an dinlediğim "dünya şöyle olacak, dünya böyle olacak" şeklindeki karamsar haberlere inanıp vazgeçseydim, bu virüs meselesi bittikten sonra yani iki sene sonra başlayayım ben buna deseydim kim bilir ne kadar uzayacaktı. Bir katma değeri olmayan, sadece dünyadaki gelişmeleri derleyip toplayıp YouTube kanalına yükleyen arkadaşlarımız var ya onların felaket tellallığı vb. bunlara inansaydım... Dolayısıyla gerçekten gecemi gündüzüme katarak ve gözüm kan çanağı olmuş bir şekilde, o bir ay içinde bütün makaleleri derleyip toparlayıp tekrar istedikleri formatta yazdım. İnternetten aplikasyonlar üzerinden bağlanarak son bir mülakat yaptık. Ömrümde herhalde

isteyebileceğim, en heyecan duyacağım şeylerden biri olan bu unvanı, pandemi süresinde aldım. Umutsuz olsaydım, bu bir şans değil, kesinlikle her şeyi bırakırdım. Yemek tarifleri öğrenip onları paylaşırdım vs. Bence cesaret çok önemli.

Günseli Kato Cesaret yapıyla da ilgili tabii… Doğuştan gelen bir yapı da var. Ama genellikle insanoğlu kötülükten, olumsuzluktan, nefretten, beslenen bir yapı içerisindedir.

Bekir Sert Evet. Farkında olmadan besleniyor hem de.

Günseli Kato Maalesef. Hep uzak kalmaya gayret ediyorum. Sen de kötü olabilirsin, sen de kötü düşünmeye başlayabilirsin. İyi düşünmek marifet. İyi düşünebilmek, kıskanmadan gıpta ederek, güzel hayaller kurarak iyi olmak o kadar zor ki bu yüzyılda. İyi olmak, tırnak içinde ''iyi olmak'' marifet değil. Bir de unutma, iyi olmakla dalga geçilir, aman iyidir o be, gibi. Şeytani olmak, namussuz olmak, hak yemek falan bunlar çok daha üstün meziyetler. İyi olmak zor iştir.

Bekir Sert Tabii filmlerde de görmez miyiz hep.

Günseli Kato Sen iyi bir çocuksun, sen iyilik üzerine düşünen, etrafına da ışık saçan bir varlıksın. Hep de böyle ol, hep de böyle devam et. Şimdi biraz dilbiliminden senin resimlerine gelmek istiyorum. Senin resimlerindeki renk skalası üzerine, tabii ki bunu araştırsınlar bizi izleyenler. Bekir Sert'in inşallah aralık ayında bir sergisi olacak.

Bekir Sert Galiba şubatta, İstanbul'un tarihi apartmanlarından Ralli Apartmanı'nda, Ferda Art Platform'da açılacak.

Günseli Kato Çok enteresan bir renk skalası var, alışılmışın dışında renkler. Tabii kırmızı kırmızı, siyah siyah da o değil. O birleştirdiği, bir arada kullandığı renklerin birbiriyle olan çelişkisi, iticiliği ve sevimliliği… Nasıl o renklerin hepsini bir arada kullanıyor ve bu kadar naif, bu kadar sade, bu kadar sakin ifade ediyor... Bir teze konu olmalı. Senin yaptıkların bir tez konusu, normal bir resim değil. Normal resim nedir diye sorarsan evet, bir pentur yapıyor ama şöyle şöyle yapıyor, o resim oluyor. Yahut Samantha gibi burnunu oynatıyor ve o resim oluveriyor. Detayları fazla yok ama detay var, grafiği çok iyi, metodolojisi çok iyi, matematiği iyi, hiç yanlışı yok ve renklerle dalga geçiyorsun. Bana senin yaptıkların böyle geliyor.

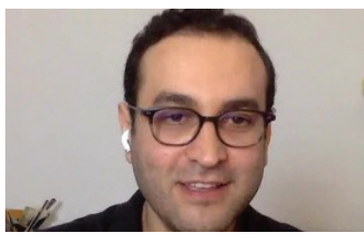

Bekir Sert Sen beni daha fazla utandırmadan hemen anlatayım. Biliyorsun seninle de çok alakalı olmak üzere ben resme bir mangaka olarak başladım. Mangaka yani Japon tarzı çizgi roman sanatçısı demek. Çok küçükken, on dört yaşında hobi olarak başladım. Şöyle bir süreç oluyor; önce *hyper real* çizebilmeye başlıyorsunuz. Bu bence şart. Ama *hyper real* yani süper gerçekçi çizebilip, boyayabilip, neredeyse dokunabileceğiniz kadar gerçek çizebildikten sonra mutlaka bir tarza yöneliyorsunuz. Çizgi romanda da mesela şunu fark ettim, kendi yazıp çizdiğim çizgi romanlarda hikâyenin akışını çizmekten ziyade bir kare, bir sekans, bir strip (çizgi romanda sahnenin resmedildiği kareler) gibi oradaki kompozisyon beni daha çok heyecanlandırmaya başladı.

Dolayısıyla tetrakromat olduğumu öğrenmemle beraber de istediğim rengi elde edene kadar, o doyuma ulaşana kadar o rengi karıştırıp bulmaya çalışıyorum. Bakanlar kırmızı görüyor ama benim onun içinde bir sürü hedeflediğim renk oluyor bazda. Tarzımın çok fütüristtik olduğunu düşünüyorum. Minimum çizgi ve kompozisyon yapmaya çalışıyorum, minimum çizgi ve maksimum ifade. Aslında itiraf etmeliyim ki biraz da dalga geçiyorum. Şimdi nörolojiyle ilgili bir şey anlatacağım. İnsanoğlu, bir resme baktığında eğer kendi dünyasında ya da kendi evreninde var olan bir şeyi görürse, örneğin bir kadın figürü görürse beyni rahattır, panik hormonları salgılamaz. Bu bir kadın der ama kendi evreninde, dünyasında, imgesinde olmayan bir şey gördüğünde ki ona "soyut" diyoruz, insan panikler, beyin paniktedir o anda. Dolayısıyla en çok soyut yapmamın sebebi de bu. Onun ne olduğunu ben biliyorum ama insanların bir şeye benzetememesi durumu hoşuma gidiyor. Dolayısıyla artık yaptığım resimler çok minimal ama mutlaka bir algoritması, bir kompozisyonu, anlattığı bir şeyi olan resimler. Dolayısıyla bu süper gerçekçi çizimin, desenlerden geçtikten sonra bu minimalizme varması çok büyük bir terbiye benim için. Beni çok terbiye ettiğini düşünüyorum şu an yaptığım tarzın, çok doyuruyor beni. Biliyorsun senin de öyledir eminim, sanatçıların önce kendi görsel hazzı çok önemlidir. Kimse için resim yapmazlar. Dolayısıyla böyle özetleyebilirim. Bir de ofis ve atölyedeki arka odayı tamamen monokrom yaptım şimdi. Tetrakromdan monokroma geçiş ihtiyacı da hissediyorum. Sadece beyaz, belki gri, siyah olan bir odada arınıyorum.

Çünkü istediğim renk tonunu elde edene kadar çok çileli bir süreç yaşıyorum. O yeşili, illa o yeşili, illa o fümeyi tutturmaya çalışırken çok zorlanıyorum. Tutturduktan sonra o odaya geçiyorum beyaz, gri ve siyah derken orada arınıyorum ve renk görmek istemiyorum uzun süre. Tabii renklerden çok bahsettik ama benim esas olayım çizgidir; böyle özetleyebilirim. Peki, sen renkleri nasıl kullanıyorsun? Bu manada senin altın varakların çok meşhur, çok da pahalı varaklar kullanıyorsun.

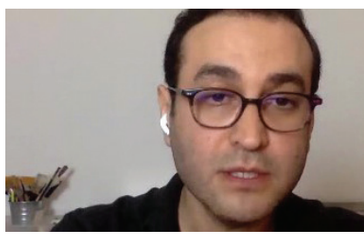

Günseli Kato Sonraki dönem o... Ama ben rengi ilk kez Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yahut İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki bir yazma eserin içerisindeki minyatürler sayesinde keşfettim. Pigment boyalarla yapılmış o rengin, doğanın da ötesinde olan bir renk skalası var. Şimdi pigment boya çok acayip bir şeydir, onu Japonya'da görmek lazım. Mavinin tonu yüz elli tane. Duvarda sırayla duruyor küçücük şişelerde... İşte gramı 100 dolardan başlayan ve 10 bin dolara kadar giden bir skalada mavi düşünebiliyor musun? Hangisini alayım diye şaşkınlık içerisindesin. 100 dolarlıktan mı alsam, 10 bin dolarlıktan mı? Mesela benim için en muhteşem renk lapis lazuli rengidir. Saçımın da bu renk olmasının sebebi belki şuuraltından kaynaklanıyor. Kırmızının, turuncunun ve beyazın tonları beni şaşkına çevirdi; Japonya'daki bu "Nihonga" denen Japon klasik resim türünün kullandığı boya cinsi beni çileden çıkardı, çileden çıkardı. Bunu ne guaj boyada ne akrilikte, ne de yağlıboyada bulabilirsin, müthiş

bir skalası var. Ve her toplumun da kendi rengi vardır biliyorsun. Bunları ben Japonya'da okuduktan sonra algılamaya başladım. Her şey doğuştan olmuyor, öğrendikçe, merak ettikçe, tecrübeler edindikçe anlamaya başlıyorsun. Her toplumun rengi farklıdır. Hep sorarlar İstanbul'un rengi nedir, diye. Mavidir, turkuazdır, derler. Yapmayın kardeşim, yapmayın. Blue Mosque olduğu için mavi değildir. İstanbul'un rengi başka renktir, İstanbul bir kere imparatorluk şehridir. "Miyako'dan Payitahta" diye bir programım var, bu programa seni de davet etmiştim ama yeni dönemde daha böyle oturaklı ve daha uzun şekilde senin hayatını anlatmanı istiyorum.

Bekir Sert Seve seve.

Günseli Kato İmparatorluk şehrinin rengi tartışılmaz, tartışılamaz. Ne renktir? Bir kere altındır, bir kere morun bütün tonlarıdır, mavinin tonları değildir, morun bütün tonlarıdır. Bir imparatorluk olan Osmanlı'nın rengi, Bizans ve Roma gibi gelmiş geçmiş bütün imparatorlukların renkleri morun tonlarıdır. Japonya'nın da rengi mordur ve orada mor kimono kullanamazsın, mor kimono satın alamazsın, yoktur öyle bir şey.

Bekir Sert Bizans'ta da öyleymiş değil mi, Bizans Kraliçesi Theodora zamanında, o erguvani moru herkes giyemezmiş, değil mi?

Günseli Kato Boğaz'ın rengi mavi midir, mavinin hangi tonudur Boğaz? Gökyüzü nasıl değişiyorsa Boğaz'ın rengi de değişiyor. O yüzden böyle turkuaza takılıp kalmak istemiyorum. Turkuaz hoş bir renk tonlaması değildir.

Bekir Sert Katılıyorum, depresiftir aslında...

Günseli Kato Mavi turkuaz taşı vardır, firuzede bile kaç ton vardır. Firuze bizim ülkemizde çıkan bir taş değil zaten, İran'da ve Güney Amerika'da çıkan taşlardandır. Firuze'nin rengi başkadır, turkuaz başkadır. Onu da ayırmak gerekiyor. Turkuaz soğuk bir renktir. Firuze muhteşemdir. Firuze'nin içindeki damarlar, firuze doğal bir taş ve bir pigment olduğu için muhteşemdir.

Bekir Sert Doğal, var olan bir pigmenttir.

Günseli Kato Mesela vermilyon diye bir turuncu vardır sen bilirsin, herkes bilmez. Vermilyonun en muhteşem rengini bir *Şehname* eserinde görmüştüm. Müthiş bir vermilyon... Yok böyle bir canlılık ve böyle bir tat çünkü renklerin tadı da var. Tadını hissediyorsun. Canlı, canını hissediyorsun, kokusunu hissediyorsun, dokunamıyorsun. Şu pigment dediğim Japonya'daki boyalar hep elle ezilir, hayvan kemiklerinden yapılmış zamk konur küçücük porselen kâseler içine ve sonra küçük bir ızgarada ısıtılır, yumuşatılır. Üzerine küçücük bir kaşığın ucuyla istediğin rengi koyarsın. Orta parmağınla zamkı ve boyayı birbirine yedirirsin, parmağın yanar zaman zaman. Bu parmağın hep yanıktır. Kurumaması gerekiyor, onu ısıtırsın, damlalıkla içine bir lokma su koyarsın, onu ezersin, ezersin, ezersin, ezdikçe renk daha da canlanır. Ezdikçe can o kemik zamkla birleştiği zaman daha da bir hayat bulur. Sonra onu ılık bir suyla ince bir şekilde

o el yapımı kâğıt üzerine sürersin, o incecik tabakadır. O kuruduktan sonra ikinci fasıl üzerine üç kat, dört kat, beş kat, altı kat, yedi kat, kat, kat, kat… Sıvama ya da guaj gibi boyamıyorsun; kat, kat, kat, boyuyorsun. İşte, bu da bir çeşit ibadet tabii ki... O Japon ressamlarının hepsi ne diyeyim sana, yaşamayan sanki hiç konuşmadan büyük bir huşu içerisinde resmini yapan insanlar, insan mı diyeyim sana…

Bekir Sert Bu bahsettiğin ritüeldeki terbiyelenme süreci Osmanlı'da da vardır. Hem hattatların hem minyatür sanatçılarının o incecik kedi kılından yapılmış fırçalarla çalışması. Minyatür sanatçılarının ağır bir şey taşımasının yasak olduğunu biliyorsundur. El terazileri bozulmasın diye fırça çantalarını bile başka birileri taşıyormuş. Bu Miyako'dan Payitaht'a gönderme gibi olacak. Hem Japonya'da hem Osmanlı'daki bu ritüel ve terbiyeden bahsettikten sonra mirasyedi bir ülke olarak sence bu terbiyeye, bu ritüele sadece sanatta değil, diğer alanlarda da ne zaman, nasıl kavuşacağız?

Günseli Kato Kavuşamayacağız herhalde. Çünkü öyle bir mirasyediyiz ki ve o kadar büyük bir miras var ki... Sonsuz, bitmeyen bir miras... Çok parası olan bir ailede doğmuş bir gencin okuyup, adam olup o parayı çoğalttığını ve üçüncü ya da beşinci kuşak boyunca devam ettirdiğini sen Türkiye'de duydun mu hiç? Duymadın, değil mi? En fazla üçüncü kuşakta biter, firmalar biter, paralar biter, iflaslar olur, bu bir terbiye şekli tabii ki… Belki Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte bu terbiye daha da önemsenseydi ya da Osmanlı'nın son dönemlerinde, 18. yüzyıldan itibaren Avrupalılaşma dönemi içerisinde, bu geleneğin devam etmesi için o ritüeller yüksek seviyede bir eğitim ve terbiye ile harmanlanmış olsaydı, böyle olmazdı.

Bekir Sert Köy enstitülerinden bahsediyorsun gibi adeta. Köy enstitülerini anlatıyorsun gibi...

Günseli Kato Bu, köy enstitülerinin de üstünde bir şey esasında. Tabii köy enstitüleri devam etseydi o çok daha büyürdü, çok daha gelişirdi. Çok kısa bir zaman zarfı içinde devam etti. Biz çok karışık bir milletiz unutma. Japonya ile mukayese ediyoruz kendimizi bazen, ben alınıyorum buna. Japonya, hiç melezleşmemiş bir ada ülkesi, unutmayalım.

Bekir Sert Tabii Norveç gibi homojenlik anlamında.

Günseli Kato Kendi içlerinde yaşıyorlar ve melezleşmiyorlar. Melezleşen benim kızım, işte hem Türk hem Japon kızı. O kadar önemsemiyor, kendinden saymıyor bile. Biz melez bir toplumuz, çok uçları yaşayan kabiliyetli ve hareketli bir milletiz. Bizim bu kadar geleneğimizi statü olarak yukarıda tutmamız da mümkün değildi. Biz onu aşağıya çektik varoşlaştırdık, ayağımızın altına aldık. Gelenek, Türkiye'de hediyelik eşya kıvamında bir şeydir. Onun statüsü yüksek değildir, onun statüsünü yükseltmek için okuyan, dimağı yeni olan, uluslararası boyutta tasarım fikri olan eğitilmiş endüstri tasarımcılarına, mühendislere ihtiyacımız var bizim. Bu geleneğin statüsünün yükselmesi için mühendislere ihtiyacımız var, matematiğe ihtiyacımız var. Yoksa elişi kedi kılından çok ince çizgi çiziyor dönemi, hikâyesi kapanmıştır.

Bekir Sert Tabii zanaat başka bir şey.

Günseli Kato Zanaatı sanata döndürebilmek için mühendislere, endüstri tasarımcılarına, mimarlara ihtiyacımız var. Mimarları bu yüzden seviyorum, bu programı da onlar yapıyor. Sağ olsunlar, var olsunlar, çok büyük saygım vardır. Kolektif çalışmaya ihtiyacımız var. Bunun da tabii arkasında da bir tarafında da devlet olması gerekiyor. Nasıl o sanatçılar arkasını imparatorluğa dayamışsa, o yetişmiş, binlerce yazma eseri yapmış olan sanatçılar nasıl kolektif çalışmışlarsa zamanında... Bizlerde de olabilir, ben hâlâ umutluyum, güzel insanları bir araya toplamaya çalışıyorum, yaşımız da geldi. Gitmeden önce bir şeylere önayak olabilirsem ne mutlu bana.

Bekir Sert Tabii ki yeterince oldun bile. Günseli çok teşekkür ediyorum, senin gibi bir duayenle, çok da özlemişim, konuştuğum için çok mutlu oldum.

Günseli Kato Ben de canım benim.

Bekir Sert Diliyorum ki kendini gerçekleştiren, üreten, düşünen insanlarla beraber Türkiye'nin hak ettiği bütün renk tonlarını ortaya çıkaracağımız, içinden güçlenerek çıkacağımız bir dünya bizi bekliyor olur, umarım.

Günseli Kato Çok müthiş bir ülkede yaşıyoruz.

Bekir Sert Ben de heyecanlıyım ve çok teşekkür ediyorum sana. Bu süreçte zihnimin açıldığını, çok iyi şeyler hissettiğimi ve yaptığımı rahat rahat konuşabildiğim için teşekkür ediyorum. Hem DYO'ya hem AURA İstanbul ekibine de çok teşekkür ediyorum.

AURAFOCUS 2020
13/AĞUSTOS/12.00
RENKLİ DYOLOGLAR
TÜRKİYE'NİN RENKLERİ
LIVE
AURA İSTANBUL
dyo
ALPARSLAN BALOĞLU
YILMAZ DEĞER
YouTube /dyoboyalari

Yılmaz Değer Merhaba. Tüm izleyicilerimize hoş geldiniz diyerek sözlerime başlamak istiyorum. Ben Yılmaz Değer, AURA İstanbul'un kurucularından ve yönetim kurulu üyelerinden biriyim. DYO'nun sponsorluğunda AURA İstanbul'un organize ettiği "Renkli DYOloglar" Türkiye'nin Renkleri söyleşi etkinlikleri dizisinin bugün onuncusunu ve bu dönem için sonuncusunu gerçekleştireceğiz. Konuğumuz sevgili Alparslan Baloğlu. Ben kendisine davetimizi kabul edip katıldığı için çok teşekkür ediyorum. Ve ona da hoş geldin diyorum.

Alparslan Baloğlu Hoş bulduk.

Yılmaz Değer Bugün tatlardan, lezzetlerden, yemeklerden, tatların renklerinden, renklerin tatlarından konuşmaya çalışacağız. Bu arada bir yanlış anlaşılmaya yol açmasın diye

söylemek istiyorum, ben yemek konusunda öyle yetkin birisi değilim, kendimi öyle görmüyorum. Yeme-içmeyi seviyorum. Ama yemek yapmaktan pek anladığımı söyleyemem. Ama sağ olsun eşim Meral'den dolayı bu konuda çok şanslıyım. O hem çok bilgili hem de ilgili ve yetenekli. Ben sadece izlemek ve tatmakla yetiniyorum.

Alparslan Baloğlu Sadece tatmak değil, yeme-içme kültürüyle ilgili de oldukça derin sohbetlerimizi hatırlıyorum.

Yılmaz Değer Evet. Yemeğin kültür tarafına çok meraklıyım. Ama yemekten gerçekten anlıyorum demek için biraz da pişirme tarafında olmak, tüm süreçleriyle olaya hâkim olmak gerekiyor. Hatta ürünün oluşumundan itibaren sofraya gelene kadarki tüm aşamalarına biraz hâkim olmak gerekiyor. Sende o var ama bende yok.

Alparslan Baloğlu Evet, benim söylediğim şöyle bir laf var: "Çorbada tuzun yoksa sofrada sözün olmaz." Doğru değil mi?

Yılmaz Değer Evet. Aynen öyle.

Alparslan Baloğlu Şimdi başlarken ben değerli konuklarımızdan, izleyicilerimizden hoşgörülerini rica edeceğim. Ben sana Yılmaz, diye hitap edeceğim. Çünkü bizim dostluğumuz 1970'li yıllardan başlıyor. Güzel Sanatlar Akademisi'nde farklı iki bölümde öğrenciydik. Yılmaz mimarlık bölümündeydi, ben resim bölümündeydim. Ama hukukumuz o binanın çatısı altında, Çaycı Ahmet'in orada, temel sanat atölyesindeki öğrencilik günlerimize dayanır. Yılmaz gel şöyle bir ters köşe yapalım. Soruları sen soracaksın ama ben sana bir soru sorayım. Bir mizah yazarına bir okuyucusu der ki: "Beni mutlu edecek bir kitap tavsiye eder misin?" Bu soruya yazarın verdiği cevap ne olabilir sence?

Yılmaz Değer Yemek kitabı olabilir.

Alparslan Baloğlu Bravo, Yılmaz. Mizah yazarı der ki: "Önüne çıkan ilk kitapçıya gir. Yemek kitaplarının hangi reyonda olduğunu sor ve karşına çıkan ilk kitabı al. Sayfalarından herhangi birini açıp okuduğun an itibari ile mutlu olacaksın." Evet, yemek insan hayatının mutlu olmasına vesile olan bir şey ama bu insanlık durumunun arkasında çok uzun bir tarih var.

Yılmaz Değer Yemeğin tarihi, insanlığın tarihi aslında. İnsanın avcı, toplayıcı toplumdan tarım toplumuna geçişi; oradan köylerin, kentlerin, kasabaların oluşumu… Bugünkü dünyanın tarihi, beslenmenin peşindeki insanın tarihi aslında. Beslenmeyi nasıl örgütleyecek, onların hepsi insanın kendi tarihinin de oluşması bir taraftan ki buna kültür diyebiliriz en geniş anlamda. Dolayısıyla yemek, diğer şeylerden farklı olarak insanın yaptığı ama insanı da insan yapan bir edim. Yani insanın belki kısa bir tarifi yapılması gerekirse ona "yemeğini yapan canlı" demek doğru olabilir. Politika yapan canlı, düşünen canlı gibi tariflenir ama öncelikle yemeğini yapan bir canlı… Ve binlerce yıllık evrim sürecinde bu şekilde kendini inşa etmiş bir taraftan.

Alparslan Baloğlu Sadece yemeğini yiyen değil, söylediğin

gibi yediği yemeğini yapan... Yani hayatını devam ettirmek, beslenmek için "yemek yapmak" fiili zaten gastronomiyi ve yeme içme kültürünü oluşturan, ona büyük değer katan bir şey.

Yılmaz Değer Doğadan bulduğu gibi değil, onu dönüştürerek, onun kimyasını, fiziğini anlayarak, ona anlamlar yükleyerek yapıyor yemeğini. Kültür tarihi böyle bir şey zaten. İlk dinlerin oluşumu bile neticede bereketli doğaya sahip, bol beslenme ürünlerinin elde edileceği bir dünyaya yönelik olarak başlıyor. Tapınakların, sunakların arkasında hep bolluk, bereket gereksinimi var çünkü insanın en temel gereksinimlerinden biri malum, beslenme.

Alparslan Baloğlu Göbeklitepe'ye bakarsak, bulunan buğdayın bir tanecik olarak araştırılmasının, üzerinde yapılan karbon testi ile buğdayın evcilleştirilmesinin, buğdaydan yapılan birtakım yemeklerin ya da buğdayın fermantasyonuyla elde edilen içeceklerin, insanı bir araya getirmedeki önemini anlıyoruz. Buğdayın tarım ürünü haline getirilmesinin ve bununla beraber birtakım yenilecek türden hayvanların evcilleştirilerek gıda ürünü olarak kullanılmasının, o kutlama ya da kutsanmanın vazgeçilmez bir parçası olmaya ne denli katkısı olduğunu buluntular aracılığı ile okuyabiliyoruz. Bu pencereden bakarsak Göbeklitepe, bize gastronominin kronolojisi ile ilgili bir sürü ipucu veriyor.

Yılmaz Değer Aslında bunu kendi günlük yaşamımızda da görebiliyoruz. Yemek gibi insanları bir araya toplayan ortak eylem çok az. Antik çağlardan beri insanlar bir araya geliyor,

yeniliyor, içiliyor, müzik dinleniyor, şiir dinleniyor ve tartışılıyor. Hem entelektüel bir faaliyet hem de insanları bir araya getiren çok bağlayıcı, birleştirici bir ortam sunuyor. Bir sofra da bizim geleneğimizde aynı işleve sahip. Göbeklitepe nasıl bir ortak eylemse, bir ortak kültürün ifadesiyse insanlar hâlâ sofrada, aynı masa etrafında toplanıp aynı geleneği sürdürüyor. Değişmeyen, yüzyıllar içinde de her toplumda benzer şekilde farklı ritüellerle de olsa devam eden bir gelenek sofra geleneği. Birleştiren bir gelenek aslında.

Alparslan Baloğlu Tabii ki, sosyal hayatın her alanında, iş hayatında ya da özel ilişkilerinde kişilerin bir yemek vesilesi ile sofra etrafında bir araya gelmesi, toplanması, gerçekten önemli bir katkı sunmuş insan hayatının evrilmesine. İşte o sofranın düzenlenmesi, kurallarının konulması, yemeklerin pişirme tekniklerinin gelişmesi, gıda maddelerinin üretimiyle ilgili bilginin çoğalması ve paylaşılması bizim artık bugün, gastronomi diye bir disiplinden bahsediyor olmamızı sağlıyor. Yani yıllar önce, de ki yirmi yıl önce, Türkiye'de gastronomi eğitimi veren okulların sayısının bugün olduğu kadar çok ve popüler olacağını tahmin edebilir miydik? Kız meslek enstitülerinin yemek bölümünden, bak nerelere geldik.

Yılmaz Değer Mümkün değil. Sen de hatırlarsın, Akademi'de 70'lerin sonuna doğru, '78 ya da '79 olmalı, "2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu" yapılmıştı. Bülent Özer orada 21. yüzyılda gastronominin bir sanat etkinliği olarak akademik bir değer kazanacağını, bir sanat mertebesine yükseleceğini anlatan içerikte bir konuşma yapmıştı.

Alparslan Baloğlu Çok iyi hatırlıyorum çünkü o sempozyumda ben de yurtdışından gelen konuşmacılara teşrifatçılık yapan bir grup gönüllü öğrenciden biriydim. Onları uçaktan alıp otellerine yerleştiriyorduk. Sempozyum sırasında onlara çevirmenlik yapıp yardımcı oluyorduk ama konuşmalar başladığında da mutlaka konuşmaları ilgiyle izliyorduk. Hiç unutmuyorum, rahmetli Bülent Hoca şunları söyledi: "Bundan çok değil otuz yıl önce biz 7. sanat olarak sinemadan konuşacağımızı pek tahmin etmezdik. Ben bugün için şunu söylüyorum ki 2000 yılına doğru, bizler tat sanatlarını 8. sanat olarak değerlendireceğiz.'' Onun bu isabetli uz görüsünü bugün değerlendirdiğimde, kendisini bir kez daha saygı ile andığımı söylemeliyim.

Yılmaz Değer Çok doğru. Biz de AURA İstanbul olarak bu pandemi günlerinde herkese açık bir yarışma düzenlemiştik, "Yenilebilir Tasarımlar" diye. Çok büyük ilgi gördü. Çok katılım oldu. Çok güzel de bir jüri süreci yaşadık. Yemekleri tatmasak da nihai ürünün görsel olarak sunumu değerlendirilebildi ancak. Bir araya gelinemedi. Tatmadan ama tadın nasıl oluşabildiğini bilen jüri üyeleri sayesinde çok ince elenip sık dokunarak yapılan bir sürecin sonunda birinciler, ikinciler çok zorlukla seçildi. Ama çok keyifli, etkili bir yarışma oldu.

Alparslan Baloğlu Hem keyifli hem de çok değerli bir yarışmaydı çünkü tasarımın, sanatın, hayatın her alanında olduğuna işaret eden bir etkinlikti bu.

Yılmaz Değer İnsanın özelliği herhalde yaptığı her işin bir sanat potansiyeli taşıdığının farkında olması ve bunu hayata geçirebilmesi.

Alparslan Baloğlu Zaten anahtar kelimelerden birisi o; "farkındalık".

Yılmaz Değer Alparslan, seni tek kelimeyle açıklamam istense, derim ki Alparslan meraklı bir insandır. Bu merak kelimesi çok önemli çünkü bizim dilimize 19. yüzyılın sonunda bugünkü anlamıyla girmiş bir kelime. Türkler aslında merak etmeyen bir toplum, ihtiyaç olsa daha önce böyle bir kelime kullanılırdı herhalde. Kaygılanmak, endişe etmek, karşılığı olan şeyler var ama bilme arzusu, heyecanı ya da araştırma, bilme isteği şeklindeki merak, maalesef çok yeni bir kullanıma sahip Türkçe'de. Meraklı olmak öyle herkesin harcı olan bir durum değil. Sen benim için gerçekten meraklı, merak ettiği şeylerin sonuna kadar giden, araştıran, takip eden ve onu yaşamına katan birisin. Bildiğim birçok hobin var. Yaptığın koleksiyonlar var. Eminim görmeyeli bunlara eklediğin başka şeyler de vardır. Oyuncak, mendil ve bıçak koleksiyonun ile eski antika arabalara olan merakını biliyorum. Yani müthiş bir şey aslında bakarsan. Müthiş bir farkındalık gerektiriyor bir kere. Biraz bunlardan bahseder misin?

Alparslan Baloğlu Her şey bir nesneye olan duyarlılığının zaman içinde giderek keskinleşmesiyle alakalı. Önce toplamakla başlıyorsun sonra bu toplamak biriktirmeye dönüyor. En sonunda bir de bakıyorsun ki birbirine benzer nesnelerden elinde bir sürü olmuş. Şimdi o bir sürü şey, bir yığın haline dönüşüyor ve bu yığınla karşı karşıya gelip ona baktığında

yahu artık burada bir fikir, bir ayrıcalık ve kendine has bir durum olması gerek diyorsun. Ne zaman ki o farkındalığı o yığıntıya, o biriktirdiğin nesnelere katmaya başlıyorsun, işte o zaman koleksiyoncu olmaya doğru adım atıyorsun. Bunu hep söylüyorum, diyelim ki gazoz kapağı biriktiriyorsun, bir süre sonra elinde envai çeşit renkte yüzlerce, belki binlerce gazoz kapağı oluyor. Sonuçta sen sadece yüzlerce, binlerce ve rengârenk gazoz kapağı sahibi bir adam oluyorsun. Ama ne zaman sadece yeşil renkli gazoz kapaklarını biriktiren bir adam olmaya başlıyorsun, ne zaman ki o farkındalıkla oluşturduğun o yeşil renkli gazoz kapaklarının üretildiği şehirlerle ilgili sorular sormaya başlıyorsun, -hangi dönem o yeşil kapaklar üretilmeye başladı, o dönemde gazoz kapaklarında yeşil rengin tercih edilmesinin sebepleri nelerdir, yeşil rengin içecek tüketimindeki psikolojik etkileri var mı, yok mu- gibi işte o zaman, bir de bakıyorsun ki sen artık biriktiren bir adam olmaktan çıkmış, yeşil gazoz kapakları konusunda derya deniz bir adam ve hatırı sayılır bir koleksiyoncu olmuşsun. Koleksiyonculuğun macerası böyle. Benim biraz önce söylediğim bağlamda ufak çapta biriktirdiklerim var. Daha fazla büyütemiyorum. Hem maddi anlamda hem karşıma çıkma ihtimallerinin giderek azalması anlamında artık kapattığım ve toplamadığım, biriktirmediğim, koleksiyona dönüşmemiş nesnelerim var. Ama koleksiyona dönüşmüş, birkaç ismini koyabileceğimiz nesneler topluluğu var. Bunlardan bir tanesi teneke oyuncaklar. Teneke oyuncaklar dememin özel bir sebebi var çünkü oyuncakların tahta, toprak ve plastik olanları var, böyle uzayıp gidiyor. Benim ilgi alanımı oluşturan oyuncaklar ise sadece teneke oyuncaklar.

Önce üzeri baskılı olmayan oyuncaklarla başladım. Fakat biliyorsun, ben hayatımı bir taraftan matbaacılık yaparak kazanıyorum. Dolayısıyla da baskılı işler benim ilgi alanıma giriyor. Giderek teneke üzerine baskı yapılma süreciyle beraber üretilen, üzeri baskılı teneke oyuncaklar ilgimi çekmeye başladı. Ve belki de ben ondan sonra bir teneke oyuncak koleksiyoncusu oldum. Tabii ki bu, baskı teknolojilerinin gelişmesi ile ilgili bir süreç ve benim bu süreç içinde oyuncak sanayisindeki uygulamaları takip etmeye başlamamı ve ulaşabildiğim ölçüde iyi örneklerini toplamamı sağladı. Şu anda dört yüz küsur parça oyuncağım var. En büyük sorun, artık evde ya da işyerimde bunları nereye koyacağımla alakalı yer sıkıntısının başlaması.

Yılmaz Değer Müzelerin doğuş sebebi de bu, biliyorsun. O kadar çok toplamaya başlamışlar ki… İyi ki de sonuçta müzeler ortaya çıkmış. Çağdaş müzelerin tarihi, böyle senin gibi meraklı, toplayan insanlar.

Alparslan Baloğlu Benim çok değer verdiğim sevgili ağabeyim Yalvaç Ural'ın da böyle bir koleksiyonu var. O, bu işi kolayladı ve oyuncaklarını Koç Müzesi'ne bağışladı. Ve orada büyük bir kısım Yalvaç Ural oyuncak koleksiyonu olarak sergileniyor. Hatta ben de birkaç oyuncakla o sergiye katkıda bulundum. İnşallah günün birinde sürekliliği olan bir kurumda bunlar kendilerine bir yer bulurlar. Ama ikinci varlığıyla çok mutlu olduğum koleksiyonum, mendil koleksiyonum. Mendil koleksiyonum derken bez mendil koleksiyonu. Ben zaten şu anda bez mendil kullanan erkeklerden bir tanesiyim. Gerçi sayımız giderek azaldı.

Yılmaz Değer Dernekleşmek lazım hocam bu konuda.

Alparslan Baloğlu Beni yüreklendirecek insanlar ortaya çıktıkça çok mutlu oluyorum. Geçenlerde Kurban Bayramı'nda sağ olsunlar Burcu ve Yekta Kopan ziyaretimize gelmişti, o gün ona hediye ettiğim bayram mendili vesilesi ile Yekta'nın da bir bez mendil kullanıcısı olduğu ortaya çıktı. Onunla bu konuyu konuştuk. Belki böyle bir şey olabilir ama umarım sayımız giderek artar, bez mendil kullanıcıları olarak. Sembolik bir derneğimiz de olur belki.

Yılmaz Değer Çok güzel. Dernek derken, sen hem aldığın akademik eğitim hem de yaptığın iş nedeniyle profesyonel hayatında sürekli renklerle iç içesin. Renkler, hayatının hiç kopmayan bir parçası. Renkli kişiliğinin yanı sıra renklerle beraber olmak da ayrı bir keyif olsa gerek. Senin yaşamını renklendiren en önemli alan, meraklı olduğun alanlardan biri olduğu için söylüyorum, bu yemek ve lezzet konusu. Bu çerçevede de bir dernek faaliyeti içindesin; Mutfak Dostları Derneği. Mutfak Dostları Derneği de Türkiye'nin en eski, köklü sivil toplum örgütlerinden biri olarak kabul edilebilir. Çok uzun zamandan beri faaliyeti sürüyor. Biraz Mutfak Dostları Derneği'nden ve yaptıklarından, derneğin vizyonundan bize bahsedersen çok yararlı olabilir.

Alparslan Baloğlu Söylediğin gibi Mutfak Dostları Derneği kendi alanında en eski sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi ve bunun yanında en saygın olanı. Kuruluş tarihi 1991. Ve ilk kurucuları; Ergün Köknar, Tuğrul Şavkay, Hasan Özen, Ahmet Örs gibi isimler.

Burada bizi izleyen bazı arkadaşlarımın yakından tanıyacak olduğu bir isimden bahsetmek istiyorum. Mutfak Dostları Derneği'nin logo tasarımının kime ait olduğunu sorsam bilir misin? Bülent Erkmen'e ait. Evet, Bülent Erkmen'in yaptığı bir logodur bizim derneğimizin logosu. Ve Bülent Erkmen, Mutfak Dostları Derneği'nin ilk onur üyesidir.

Yılmaz Değer Logodan dolayı değil mi?

Alparslan Baloğlu Evet, logodan dolayı. Bir de Mutfak Dostları Derneği'nin başkanının bir kadın olması beni ayrıca mutlu eden bir durumdur. Çünkü Türkiye'de başkanı kadın olan dernek sayısı az. Bizim başkanımız, Zeynep Kakınç üç dönemdir hatta dört dönemdir başkanlığını başarıyla sürdürüyor. Şimdi Mutfak Dostları Derneği neler yapar diye sordun. Mutfak Dostları Derneği öncelikle Türkiye'deki yemek kültürüyle ilgili sorular sorar ve sorduğu soruların cevabıyla ilgili çalışmalar yapar. Halka açık olan seminerler düzenler. Yeme-içme kültürümüzün yapı taşlarıyla ilgili düzenlediğimiz seminerlerde konunun uzmanı konuklarımız konuşmacı olarak yer alır ve konu ile ilgili örneklerin ülke sathındaki üreticileri tarafından üretilen en iyi örnekleri tadılır, ikram edilir ve bu üreticilerin desteklenmesi sağlanır. Örneğin; ekmek seminerinde yirmi çeşit yöresel ekmek katılımcı konuklarımıza ikram edildi, zeytin seminerimizde ise otuz iki çeşit zeytin tattı konuklarımız. Peynir, çay, su, süt, bal, çay ve bakliyat seminerlerimizden sonra en son seminerimiz lokum semineriydi. Hacı Bekir'in baş ustası konuşmacımızdı

ve konuklarımız taze üretilmiş lokum kesmek dahil işin bazı pratikleri içine girdiler. Bir sonraki seminerimiz, pandemi olmasaydı, simit üzerineydi. Ama maalesef bu pandemiden dolayı o seminerimizi ertelemek zorunda kaldık.

Yılmaz Değer Sevmeyen yoktur simidi, öyle değil mi?

Alparslan Baloğlu Evet. Simit bütün dünyada üretim şekli olarak farklılıklar gösterse de çok popüler olan ve kitlelerin severek tükettiği bir yiyecek.

Mutfak Dostları Derneği, yurtdışındaki birtakım kurumlarla da işbirliği yapıyor. Birtakım projelerde ortaklıkları var. Paydaş olduğu çalışmalardan en önemlisi Essedra Projesi'dir. Essedra Projesi'nde Slow Food Derneği'yle birlikte çalıştık. Bu tarama çalışmasında ülke coğrafyasında yetiştirilen endemik gıdalar, yetiştirilen coğrafyaya özgü hayvanlar, küçük üreticiler tarafından üretim gelenekleri korunarak üretilen gıda ürünleri bir envantere döküldü ve pek çoğuna coğrafi işaret başvurusu yapıldı ya da coğrafi işaret sertifikası alındı. Bu çalışmada belgelenenlerin bir kısmı da uluslararası ölçüde tescillendi ve bir kitapla beraber bu çalışmalar meraklıların ilgisine sunuldu. Bunun dışında, Mutfak Dostları Derneği kendi faaliyet alanlarına bir yenisini ekledi, bu alan "Altın Kaşık Gastronomi Ödülleri" yarışmasıydı. Biz derneğimizin tarafsız duruşuyla yapacak olduğu seçimlerin gastronomi dünyamıza önemli kazanımlar getireceğini düşünerek bu işe başladık ve geçtiğimiz yıl on dalda ödül verdik. Mutfak Dostları Derneği işte böyle çalışmalar yapıyor. Şu anda on beş kişilik bir yönetim kurulumuz var. Her biri çeşitli faaliyet alanlarında kendilerini kanıtlamış isimler. Ve inanıyorum ki Mutfak Dostları Derneği faaliyetlerini çok daha uzun yıllar devam ettirecek ve ülkenin gastronomi tarihine ve hayatına önemli katkılarda bulunacak.

Yılmaz Değer *Slow Food* gerçekten çok önemli bir konsept. Bu pandemi sonrası, dünyanın tarımsal üretim ya da besin kaynaklarının üretimi ve tüketimi konusunda yeniden nasıl örgütleneceğine ilişkin bir ipucu da taşıyor içerisinde. Besin kaynaklarının oluşturulması, insanların bu süreçlerde nasıl yer alabileceği gibi strateji gerektiren bir durumla karşı karşıyayız. Dünyanın bir ucunda üretilen bir şeyin öteki tarafa nakledilmesiyle, böyle uzmanlaşmış alanlar arasındaki besin transferleriyle insanların yiyecek-içecek ihtiyaçlarını karşıladıkları dönemlerin geride kalacağını umuyorum. Daha yerel ve aynı zamanda üretim çerçevesinde sosyalleşmeye de imkân verecek, üretimi bir sosyalleşme aracı olarak da kullanabilecek, komüniteler oluşturabilecek bir etkinlik olarak *Slow Food*'u çok önemsiyorum. Orada yaptığınız çalışmaları biliyorum, biraz bahsedersen çok yararlı olur.

Alparslan Baloğlu Evet, kolay değil. Bugün dünya çapında bir milyon kişi tarafından desteklenen, bin beş yüz adet komünitesi ve *convivium*'larıyla faaliyet halinde olan, daha sonra da bu bin beşyüz komünite ya da topluluğun daha bölgesel bir alanda çalışma gruplarına dönüştüğü bir başka uluslararası örgütlenme yok. Slow Food aslında bizim yaşımızdaki

insanların çok da yabancısı olmadığı bir örgütlenme. Hani bu "Holy Trinity" yani Kutsal Üçleme dediğimiz şey var ya. Bu benzetmeden yola çıkarak söylemek istiyorum; *Slow Food*'un kutsal üçlemesi: iyi, temiz ve adil gıda. Şimdi bizim gençliğimizde ya da bizim çocukluğumuzda tükettiğimiz gıdaların neredeyse pek çoğu, endüstriyel olmayan küçük ölçekli üreticiler tarafından yerli tohumlarla üretilen sebzeler, meyveler, yerli ırk hayvanların eti ile yapılan yemekler ya da onların sütü ile üretilen mandıra ürünleriydi. Dolayısıyla bu iyi meselesi içindeki "iyi" aslında iyi tohum, iyi gıda ile özdeş ve birbirini kucaklayan bir ifade. Temiz derken akla hijyenik anlamda temizlik gelmesin. *Slow Food*'da temizlikten bahsederken biz, üretirken çevreyi kirletmemekten bahsediyoruz. Dolayısıyla temiz çevre ve temiz üretim alanları, temiz topraklar *Slow Food* için çok önemli bir konu. Dolayısıyla topraklarımızı temiz tutmak, üretim yaptığımız topraklarımıza, onları kirletecek unsurların girmemesine dikkat etmek *Slow Food* için önemli. "Adil Gıda" konusunda da söyleyeceklerim şudur: Üreticiye ve emeğe saygılı olmak lazım. Dolayısıyla bu bağlamda üretim yapan çiftçinin, köylünün de ürettiği ürünü adil bir fiyatlandırmayla tüketiciye sunması ve tüketicinin bu ürünleri üretici tarafından sunulan adil fiyatlandırmaya duyduğu güvenle tüketmesi gerekir. Yani her iki taraf kendi değerlerine ve karşısındakinin değerlerine güvenecek ve bu adalet duygusu karşılıklı olarak yaşatılacak. Buradaki adil lafının içindeki önemli konu da bu. Slow Food üyeleri iyi, temiz ve adil gıdanın peşinde koşuyorlarsa bunun toplum

içindeki yansımasını, geri dönüşünü görmek için yaptıkları ve yapacak oldukları faaliyetleri artırmalılar. Türkiye'de Slow Food yaklaşık yirmi senelik geçmişi olan bir yapılanma. Bu yapılanma en son şimdiki Slow Food lideri dostumuz Nedim Atilla ile yeniden hız kazanmış, yeniden canlandırılmıştır ve yeniden yapılanmasını yaklaşık iki-iki buçuk seneden beri sürdürmektedir. Fakat maalesef bütün dünyanın ortaklaşa yaşadığı bu salgın, hareketin etkinlik yoğunluğunu ve hararetini biraz düşürse de faaliyetler dijital ortamda devam ediyor. Ben de İstanbul'da "Slow Food İmalathane İstanbul" isimli bir Slow Food topluluğunun üyesiyim. Eğer biraz kendimizden bahsedecek olursam, biz etkinliklerimize Slow Food imalathanenin bulunduğu bölge etrafındaki okullardan başladık. Yani küçüklerin kafasında oluşturacağımız değerlerin, hayatlarına ışık tutacağını düşünerek okullarla birlikte birtakım çalışmalar yapmaya başladık. Bu gençlerle yapılan farkındalık çalışmaları, onların hem okullarında hem de evlerinde bir bitkiyle arkadaşlık kurmalarını sağladı. "En yakın arkadaşım patlıcan" ya da "en iyi arkadaşım domates" diyerek onlara akıllı tohumlar hediye ettik. İstinye'deki devlet okulundaki çocukların hepsi, balkonlarında ya da pencere kenarındaki saksılarda domates, biber, patlıcan, salatalık yetiştirerek bir bitkinin doğduğu andan filizlenip meyve verene kadar ki sürece bizzat şahit oldular.

Yılmaz Değer Bence çok güzel, çok değerli bir çaba gerçekten bu. Böyle başlaması gerekiyor zaten. Tabii konuşacak çok

şey var bu konuda. Değinmek gereken de çok şey var. Dünya mutfağı çok zengin, keza bizim topraklarımız da coğrafyamız da bu konuda son derece mümbit. Dünyadaki yeni trendler, geleneksel mutfak, geleneksel lezzetler, bütün bunlar aslında tek tek konuşulmayı hak eden şeyler. Umarız ileride bunları tekrar değerlendireceğimiz güzel sohbetler yapabiliriz.

Belki bu konuşmaya sığdırabiliriz. Biraz moleküler mutfaktan, belki füzyon mutfaktan bahsedebiliriz. Malum Aristo'dan beri yapılagelen bir şey var: İnsanı beş duyu sahibi bir canlı olarak nitelendirir Aristo. Dokunmak, duymak, tatmak, görmek, işitmek. Ama bu yeni bilimsel çalışmalar doğrultusunda çok daha fazla sayıya, bunların bileşiminden oluşan çok daha fazla sayıdaki duyuya ulaşıldı. Hatta otuza yakın duyu tanımlanabiliyor bu şekilde. Özellikle biz bunlara en temel olanlar diyelim, böyle tek tek ama aslında insanın bütün bunları algılaması yine bir bütün içerisinde oluyor. Bunları birbirleriyle ilişkisi içerisinde ancak tanımlayıp anlayabiliyoruz. Tabii bütün bunların üzerine bir de kültür süzgeci geliyor. Çünkü hiçbir şey doğada objektif olarak insanlar tarafından anlaşılabilme, anlamlandırılabilme durumunda değil. Biz hep kendi sahip olduğumuz kültürel yapıların bize kattığı birtakım filtrelere göre onları değerlendiriyoruz. Kanaatler oluşturuyoruz. Mesela benim belki kendi kültürümde çok hoş gördüğüm ya da çok lezzetli bulduğum bir şeyi bir başkası hiçbir şekilde ağzına dahi sürmek istemeyebilir. Lezzetler de birtakım yapılar çünkü sadece objektif olarak tadı damağımıza aldığımızda sahip olduğumuzu düşündüğümüz lezzet, her kişide ya da her toplumda farklı çağrışımlara ya da farklı sonuçlara yol açıyor. Çok derinliği olan bir alan bir taraftan. Hem kültürel olarak hem de yemeğin kendi kimyası olarak. Sen bu lezzet yapıları ya da lezzetin hem üretilmesi hem de sunuluşu konusunda dünya mutfağında olan bitenleri şöyle bir harmanlayıp bize aktarırsan… Çünkü söyleyecek çok şeyin olduğunu biliyorum. Belki ben de arada bazı saptamalar yaparım.

Alparslan Baloğlu Evet, çok derin bir konu. Aslında senin de söylediğin gibi beş duyu organımızla birlikte algıladığımız bir alan yemek. Kokluyoruz, tadıyoruz, görüyoruz, sesini duyuyoruz, dokunuyoruz. Ama bu tanımların analiziyle beraber ortaya çıkan birtakım yeni alanlar da var. Mesela kulakla hissettiğimiz ya da duyumsadığımız, bugün üzerinde konuşulan konu; denge. Düşün ki kulağın içindeki mekanizmayla insanın yerçekiminden doğan o kuvvete karşı hareketlerini stabil hale getirme duyusu bozulduğu anda sen yediğin yemekten de içtiğin sudan da bir şey anlamaz hale geliyorsun. Düşün ki dengede duramadığın için o güne kadar yaşadığın her şey tepetaklak oluyor, bırak yediğin yemeğin tadını alabilmeyi sanki kafanla miden yer değişmiş gibi oluyor, bu fiziksel bozulma yani dengesizlik hali, görsen de, dokunabilsen de, koku alsan da, eksiksiz duysan da dış algıların hiçbir şey ifade etmemesine yol açıyor. Bütün bunlar kulağının içindeki küçücük mekanizmanın bozulması ile aniden başlayabiliyor. İç algı diye bir yaklaşım var. Bu enteresan. Yemek yerken

ya da çorba içerken kaşığı çorba kâsesine bakmadan daldırıp, kaşığa bakmadan kaşığı ağzına götürdüğün eylem aslında senin uzun yıllardan beri alışageldiğin bir refleksin devamı ve bu sende bir iç algı oluşturuyor. Sen bunu bir farkındalık refleksi olarak değil de yaşadığın bir rutin anlamında devam ettiriyorsun. Şimdi bu iç algı neye bağlı? Bu iç algı, senin sinir sistemine bağlı. Sinir sistemindeki bozukluklar bütün bu dengeyi bozabiliyor. Düşün ki çorba kaşığını ağzına değil de kulağına doğru götürmeye başladın. Burada tabii lezzet ve lezzet algısıyla ilgili karşılaşma, farklı bir yere doğru gidiyor. Isı algısı denen bir şey var. Varsay ki Kuzey Kutbu'ndasın. Soğuğu hissetmemek için lahana gibi sekiz-dokuz kat elbise giydin. Ama hâlâ soğuğu hissediyorsun, neden? Çünkü seni üşüten o karlı kış ortamını görüyorsun, aslında bir şartlanmadan ötürü soğuk hissediyorsun. Bu da çevre ve zamanı algılamayla ortaya çıkan psikolojik bir duygu. Bu yaklaşımların hepsi yemek yemekle ilgili oldukça derin soru işaretlerinin bir araya gelmesine, bir sürü farklı konunun aslında yeniden konuşulmasına, tartışılmasına neden oluyor. Şimdi biz buraya girersek bu işin sonunu getiremeyiz. Ama mademki bizim temamız hayatın renkleri, istersen bize yemek yemeyi zevkli ve keyifli hale getiren bir şeylerden konuşalım.

Görmekle alakalı konuşacak olursak, eğer insanların görme yeteneği şöyle olsaydı diyelim, burada bir fotoğraf göstermeyi arzu ederim. Eğer biz dünyayı siyah-beyaz (burada, konuşmacı ağaçtaki bir elma dalı ve üzerindeki kırmızı elmaların siyah beyaz fotoğrafını göstermektedir izleyenlere) görerek algılamış olsaydık, hayat ne kadar keyifli olurdu sizce? Ya da dünyayı şöyle görseydim (burada izleyicilere aynı fotoğrafın renkli hali gösterilmektedir) ve algılasaydım hangisi daha iyi olurdu? Şimdi, çok şükür ki biz renkleri ayırt etme, renklerin farkına varma yeteneğiyle yaratılmış bir canlı ırkıyız ki bu bizi genelde evreni, konu itibari ile de gıdayı ve yemeği algılamakta çok donanımlı bir hale getiriyor. Görme yeteneğimizin önemli katkısıyla da görsel bir bilgilenme ve keyif alma yolculuğuna başlıyoruz. Şimdi bu keyif alma meselesi, yemeği görsel kalitesi çok yükseltilmiş bir şekilde sunmakla da ilişkilendiriliyor. Eğer en basitinden, kendi kendinize sabah kahvaltısında bir menemen yapsanız, yaptığınız menemenin içindeki domatesin, biberin renklerinin canlılığını göz ardı etmeksizin pişirirseniz, yumurtanın sarısı, beyazının rengi ve pişme kıvamı bir manzara resmiymişçesine gözünüzü alsa o görüntü menemenin lezzetini belki de ikiye katlayacak. Tabii ki bu lezzet meselesinin görsellikten başka pek çok kriteri var ve mutlaka yapanın mahareti ve elinin ayarı ile de ilintili bir şey. Ama bu lezzeti size sunarken o kişinin becerileri, estetik kaygıları, artizanal duyguları ve becerilerinin gelişimi işi biraz daha farklı hale getiriyor. Bu son zamanlarda artık çoğumuzun bildiği "Fine Dining" denilen standardı daha da yükselmiş yemek yeme alışkanlığımızın genç mimarları ve kahramanları olan şeflerimizden bazıları, ülkemizde de çok şükürler olsun bize müthiş tabaklar sunuyorlar.
Bu yetenekli şeflerin aralarında birtakım şeyleri kendilerine dert etmiş olanlar var. Mesela, Ege coğrafyasına ait karadaki

ve denizdeki yenilebilir her şeyini mutfağına ve kendisine dert etmiş, Ege mutfağının içindeki zenginliklerle kendi menüsünü oluşturmuş, Egeli bir şef olan Osman Sezer var. Onun bir tabağını gördüğünüz zaman, Ege Denizi'nden gelen bir deniz kabuğunun bir seramik sanatçısının elinden çıkan artiznal bir nesneye nasıl dönüştüğünü ve içindeki lezzeti nasıl kucakladığını hemen anlarsınız.

Ben Osman'ı tanıyorum. Eminim, Osman'ın seramik sanatçılarıyla yaptığı toplantılarda, o tabağın içine ne türlü bir sos ne türlü bir yemek konulacağı, bunların ne renk olacağı önceden düşünülmüş ve konuşulmuştur. O yemeğin duygusuyla ilgili verilerin seramik sanatçısına önceden aktarılmış olduğuna eminim. Resimde gördüğünüz tabağın, Egeli bir deniz kabuğundan ilham alınarak yapıldığı çok aşikâr. Rengi de tabii ki Ege'nin laciverti.

Yılmaz Değer Okyanustaki mercan kabukları gibi duruyor böyle.

Alparslan Baloğlu Tabaklama denen şeyin de böyle bir meselesi var. Hani zarf ve mazruf meselesi gibi… Aslında klasik olarak bu tabaklamayla ilgili, kullandığınız gıdadaki renklerin tam zıttı bir rengin tabaktaki gıdayı daha da öne çıkaracağı yönünde genel bir eğilim var. Bunu Maksut Akşar'ın kırmızı bir tabağıyla örneklemek isterim. Orada şimdi birazdan çok iddialı bir tabak göreceksiniz. Burada gördüğünüz gibi zemini kıpkırmızı ve o kırmızıyla da tezat renkleri içine alan, coşkulu duyguları hissettiren bir tabak olmuş Maksut'unki. Burada gördüğünüz gibi kontrast renkler kullanılıyor.

Şef: Osman Sezener

Şef: Maksut Aşkar

Şef: Fatih Tutak

Evet, bir taraftan bu kalıbın dışına çıkan başka bir tabak bu... Bu tabakta sıra dışı bir başka yaklaşım da var. Burada genel eğilim olan kontrastlığa karşı birbiriyle iç içe geçen renkleri kullanmayı tercih eden bir genç şef var, o da çok önemli, Fatih Tutak. Fatih Tutak'ın bu tabağında aksine birbiriyle ters renkler değil, birbiriyle zıtlaşan renkler değil, birbiriyle yumuşak geçişler yapan renkler görüyoruz. Genel geçer kurallara karşı bir tavır ama bence müthiş bir tabak.

Yılmaz Değer Bence de. Rustik bir lezzet sunuyor gibi geldi bana. Tabağın kendisi de çevresini oluşturan form da bunu destekliyor. Bence güzel bir sentez olmuş bu şekilde.

Alparslan Baloğlu Söylediğin gibi bu rustik duyguyu da bize aktarmayı amaçlıyor. Zaten Fatih Tutak duygular üzerine, duyguları aktarmak üzerine kafa yoran da bir şef. Fatih Tutak'ın bir av hayvanı etini tabaklamasını görelim. Şimdi burada avlanmış bir hayvanı görüyorsun. Bu duyguyu sana aktarıyor. Oradaki kırmızı sos sana o duyguyu aktarıyor.

Yılmaz Değer Bunu ancak vegan birisi tasarlamış olabilir.

Alparslan Baloğlu Bu çok üzerinde tartışılacak, konuşulacak bir tabak. Bu bağlamda örnek olarak gösterilebilecek önemli tabak düzenlemelerinden bir tanesi.

Yılmaz Değer Çok güzel. Kuşun bacağında da mühür var galiba değil mi? Böyle iple bağlı bir kâğıt mühürlenmiş gibi.

Alparslan Baloğlu Üstünde bir damla bir şey. Belki de o zarfın içinde bir şey var. Belki de o hayvanın söylediği bir şey olabilir.

Yılmaz Değer Evet, o bir kuş neticede ve mektubuyla beraber geliyor. Söyleyeceği şeyler var. İlginç, çok sanatsal yani etkileyici.

Alparslan Baloğlu Evet. Şimdi bir suşi tabağı görelim. Uzak Doğu'dan bir yiyecek, suşi. Giderek bizde de popüler oldu. Burada da bu tabağı gördüğün zaman, bu da Emre Tali isimli genç şeflerimizden birine ait. Swiss Otel'de suşi master'dır kendisi. Bu tabağa baktığın zaman da aklına hemen Ying Yang geliyor. Yani dolu ve boş alanlar; siyah ve açık renkli alanlar…

Yılmaz Değer Ortadaki boşluk bile değil mi? Yani her şeyin kaynağı olan şey.

Alparslan Baloğlu Ortadaki boşluk bile. Tabakların insanın lezzet algısını harekete geçirme, dürtüklemedeki önemi çok yüksek. Bu sunum eğilimleri, bir şef yemeğine gittiğinizde, sadece damağınızdaki lezzet fırtınalarını hissetmenizi değil, içinizdeki duyguların da coşmasını sağlıyor. Bu denli provoke edici bir yaklaşım. İnsanların sadece tat sanatlarıyla ilgili değil, görsel alandaki kaygılarıyla da bize bir şeyler söylemek istediğini gösteriyor.

Yılmaz Değer Sunuluşuyla da sende birtakım duyguların zaten oluşmaya başlamasına vesile oluyor. Önden kendini hazırlıyorsun. Ve sonuçta vaat ettiği lezzeti de alabiliyorsan, müthiş bir netice elde edilmiş oluyor. Tüm bu görselleştirme çabalarının karşılığı alınıyor.

Alparslan Baloğlu Bir de moleküler mutfak…

Yılmaz Değer Bir lezzet tasarımı olarak belki ona da değinmek iyi olacak. Ben de onu soracaktım sana. Bir sunum tasarımı olarak ele almak mümkün. Bir de o lezzetin tasarımı olarak onun kimyası, fiziği olarak ele almak bu süreci… İkisinin bileşkesi gerekiyor sonuçta ama o kısmına da istersen kısaca değinelim.

Alparslan Baloğlu 1825'lere kadar gidiyor.

Yılmaz Değer Daha bile eskiye götürenler var. Fransa'da farkındalığı çok önce başlamış en azından. Ama bugünkü bildiğimiz haliyle herhalde daha yeni.

Alparslan Baloğlu Evet. 1825'te Brillat-Savarin isimli bir adamın yazdığı *Lezzetin Fizyolojisi* adlı bir kitap var. Bu adam çeşitli pişirme tekniklerinin yanı sıra nesnelerin, sebzelerin, meyvelerin kimyasal yapıları ile ilgili yaptığı araştırmaları anlatıyor. Ve bu kitap ve içindekiler bir süre tarihin kucağında uykuya dalmış giderken 1988'te Nicholas Kurti diye bir adam Hervé This isimli bir başka yol arkadaşı ile…

Şef: Emre Tali

Yılmaz Değer Fizikokimyacıydı galiba…

Alparslan Baloğlu Evet. Bunlar moleküler mutfağı tetikleyen birtakım araştırmalar yapıyorlar ve böyle başlıyor bu iş. Tabii bu mutfağın uluslararası çapta popüler olan iki ismi; Ferran ve Albert Adrià kardeşler var. Fransa'da da çok önemli bir şef, Michel Bras var, önemli bir adam. The Fat Duck diye bir lokanta var. Şefi Heston Blumenthal. O da müthiş işler yapıyor. Ben bunları simyacılara benzetiyorum Yılmaz.

Yılmaz Değer Evet, öyle. Lezzet üreticileri bunlar değil mi?

Alparslan Baloğlu Ortaçağ'daki bu simyacılar, kömür tozundan altın yapmak niyetiyle bir sürü işler yapıyorlar ya, bunların bir kısmı tesadüfi sonuçlar doğurmakla beraber pek çoğu da kimyanın gelişimine katkıda bulunuyor aslında.

Bu moleküler mutfak ya da moleküler gastronomi konusunda kafa patlatanların da buna benzer işleri oluyor. Örneğin, bezelyeyi dehidre ediyor. Onu değirmende un haline getiriyor. Onu un haline getirdikten sonra elmayı buharda pişirip yağını alıyor. O yağı bu bezelyenin unuyla karıştırıyor, oklavayla eziyor, incecik yaptıktan sonra elma formuna getiriyor. Senin önüne bir elma geliyor ve sen o elmayı çatalınla kırarak böyle zar gibi bir parça halinde ağzına atıyorsun ve karşına çok sürpriz bir tat geliyor. Onun ana maddesinin bir bezelye unu olduğunu öğrendiğinde "vay be" diyorsun. İnsana "vay be" dedirten sürprizli bir şey bu moleküler mutfak yemekleri. Bir ara çok yükselişteydi ancak şu sıralar düşüşte.

Yılmaz Değer Evet, yani sürdürmesi kolay bir şey değil gerçekten. Bir kere müthiş bir bilimsel destek gerektiriyor bir taraftan. Yani ben istediğimde yapacağım diyebileceğin bir şey değil kolay kolay.

Alparslan Baloğlu Ferran Adrià, şimdi moleküler mutfak için toptan malzeme üreten bir iş yapıyor bildiğim kadarıyla. Bir dönem oldukça yükseldi.

Yılmaz Değer Dünyanın en etkili yüz isminden biri seçildi *Time* dergisi tarafından bildiğim kadarıyla. Yani çok popüler bir insan oldu.

Alparslan Baloğlu Bu iki kardeş öyle ama Fransa'daki Bras da öyle. O da müthiş bir şef. Tabii bunların arasında en sürprizli olanı da The Fat Duck'ın şefi Heston Blumenthal. O da müthiş yaratıcı bir adam. Hani konunun buralara akacağını bilseydim, onların tabaklarından da örnekler bulmaya çalışırdım.

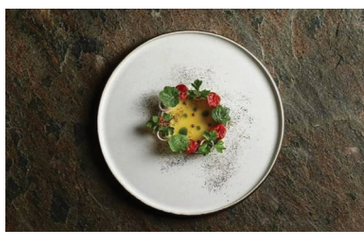

Şef: Fatih Tutak

Yılmaz Değer Yemek hem konuşması hem de yapması, yemesi kadar zevkli bir şey. Yani yemek üzerine konuşmanın kendisi de keyif veriyor değil mi? O senin doktorun söylediği gibi; bir kitap al oku, kendini mutlu hissedersin. Yani yemek üzerine konuşmak bile insanı mutlu ediyor gerçekten. İnsan çünkü lezzetleri unutuyor, konuştukça birtakım lezzetler kafanda geri çağrılıyor.

Alparslan Baloğlu En önemli hafızalarımızdan ikisi… Birisi tat, birisi de koku hafızası.

Yılmaz Değer Kesinlikle ikisi de birbirini destekleyen şeyler…

Alparslan Baloğlu İkisinin de hayatımızdaki önemi çok büyük.

Yılmaz Değer İnsan düşüncesini, dinini değiştirebiliyor ama beğendiği lezzetlerden kolay kolay vazgeçmiyor. Yani politik görüşleri değişiyor bence ama o beğendiği temel lezzetler neyse onlar daha kalıcı oluyor. Çok daha dirençli oluyor. Böyle bir özelliği var.

Alparslan Baloğlu Hah, tam öyle işte, moleküler mutfak örnekleri yediğin bir lokantadan çıktıktan sonra "Ya şu köşedeki sucuk ekmekçiden bir çeyrek sucuk ekmek yiyelim de eve öyle gidelim" diyebiliyorsun.

Yılmaz Değer Diğerini de merak ediyorsun, yani böyle bir şey nasıl olabilir acaba diye. Lezzetlerin, tatların da renkleri olduğunu düşünmek mümkün. Hani nasıl Kandinsky renklere notalar düşünmüş, notalara renkler, karşılıklı etkileşim içerisinde olabildiğini bu alanların... Böyle bir şeyi sana son bir soru olarak sorsam mesela bir rengin sana çağrıştırdığı bir lezzet var mı? Yani herhangi bir alan, baharat olabilir ya da yemek olabilir. Lezzet üzerinden bir renk çağrışımın var mı ya da böyle bir şeyler söylemek mümkün mü?

Alparslan Baloğlu Bir lezzet üzerinden renk mi, bir renk üzerinden lezzet mi?

Yılmaz Değer İkisi de olabilir.

Alparslan Baloğlu Beni en çok etkileyen ya da ilk aklıma gelen şey yeşil. Bana hep ferahlık, tazelik hatırlatıyor. O da naneden ötürü. Nanenin taze halinin yeşili, nanenin kuru halinin yeşili bana hep nedense taze, serinletici, rahatlatıcı bir duygu yaşatıyor. Kırmızı da çok meraklısı olduğum acıyı, acı tatları bana anıştırıyor. Bilmem soruna cevap oldu mu?

Yılmaz Değer Oldu tabii ki. Ben merakımdan sordum ne olabilir diye. Mesela ben bilmezdim, yedi sayısı genellikle sarıyla insanların kafasında canlanıyormuş. Böyle birtakım şeyler var. Belki o sinestezi alanına giriyor, bir şeyleri bir şeylerle beraber örtüştürüyorsun kafanda.

Alparslan, çok teşekkürler bu güzel sohbet için. Ağzına sağlık. Ben sana ve tüm izleyicilerimize teşekkür ediyorum. Herkese renkli, bol renkli, çok renkli, lezzetli bir yaşam dileklerimizle sonlandırmak istiyorum. Bu etkinliğin düzenlenmesindeki desteklerinden dolayı AURA İstanbul adına DYO'ya ayrıca çok teşekkür ederim.

Alparslan Baloğlu DYO'ya ben de şöyle bir teşekkür etmek isterim. DYO, sadece iç ve dış mekânları uzun yıllardan beri renklendiren bir kurum olmanın ötesinde benim için. Söylediğim gibi ben hayatımı matbaacılık yaparak kazanıyorum. DYO, Türkiye'nin en eski matbaa mürekkebi üreticilerinden de bir tanesi. Bir taraftan hayatımızda önemli bir yeri olan kâğıt merkezli iletişimi de renklendiren, renklenmesine vesile olan bir ürünü yani matbaa mürekkebini hâlâ üretmeye devam eden DYO'ya teşekkür etmek isterim. Yolları uzun olsun.

Ben de teşekkür ederim Yılmaz. Keyifli bir sohbetti.

Yılmaz Değer Sağ ol, Alparslan. Bu vesileyle sanal ortamda da görüşmek nasip oldu, ben ona da çok sevindim. Tüm izleyicilerimize teşekkür ediyoruz. Sağ olun, var olun.

RENKLİ DYOLOGLAR SERİSİ

Panel - (İzmir) 01 Mart 2019

Mimar ve Tasarımcılarla Röportajlar - 2019

Türkiye'nin Renkleri Sohbetleri - 2020

youtube.com/dyoboyalari
youtube.com/auraistanbul

Renkli DYOloglar: Türkiye'nin Renkleri teması ile YouTube üzerinden 30 Mayıs - 13 Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen; mimari, arkeoloji, coğrafya, doğa, moda, kültür, müzik ve gastronomi konu başlıklarından oluşan canlı sohbetler, deşifre edilerek aynı başlıklar altında konuyla ilgili araştırmacıların ve kitapseverlerin yararlanabileceği bu kitapta bir araya getirildi.

AURA ISTANBUL | dyo